

ARCHA

SBORNÍK PRO LITERATURU, UMĚNÍ,
KULTURU A ŽIVOT

XVI. ROČNÍK

SVAZEK 1.

REDAKTOR

EMANUEL MASÁK

1928

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI

ZELENÝ PLÁŠT

František Turek, obecní písař a člověk zákonů znalý,
třicet a šest let řídil obec
a pořádku byl dbalý,
ulehl, aby už nikdy nezased od výboru s pány
k obecnímu rokování.
Smrt stála u dveří.

František Turek nevěří,
že člověk umírá po sedmdesátce.
Kalamář vysychal a pero zrezavělo,
šedivé posypátko zachrastělo
a archy papíru byly tak strašně bílé.

Kdosi jiný psal dobytčí pasy
a obecní protokoly:
František Turek si napsal
poslední protokol sám,
protokol, kterým se obci oznamuje,
že její písař odchází
na dlouhou dovolenou.

Nůžky a lineal
na stole leží a na almaře
kalendáře
a hodiny jdou
a doma jsou všichni potichu a němi.

Kdo zvoní klekání
a kdo obléká velebného?
Kdo k pouti vystrojí oltář
a postaví Boží hrob za něho?

František Turek nemocen leží
a vstane už stěží.

Kdo bude orat na Drážkách
a sít na Eduardově?
A kdo poradí starostovi?

Hodiny jdou
a doma jsou
všichni potichu a němi.

A nikdo mi papíru kousek nedá,
abych moh malovat vojáky a lodí.
Staříčkova tvář je smrtelně bledá
a všeci potidhu chodí,
ale tak jinak,
ne jak když on psal.
Na dveře usedl šedivý žal.

A když už ležel kolikátý den,
mne zavolali, k němu sem:
třesoucí rukou dar mi dal
a skoro se při tom usmíval:
a byl to dlouhý plášť zelený,
těžký a dlouhý, dlouhý až k zemi
a byl jsem v něm jak král
a jak do pohádky mne zamotal.

To byl poslední staříčkův dar.
Plášť zelený a plný naděje,
že přijde jaro, tělo okřeje,
plášť zelený a plný naděje,
Že tu na světě kdosi jeho je.

Potom byl konec.
Přišla smrt a jednoho rána
se naše věž rozlaholila sama:
z horního konce cesta pohřební,
na márách černá rakev a v ní
František Turek, obecní písař a člověk zákonů dbalý,
vyplnil zákon poslední.

Já v černé komži před rakví šel,
chór přísně Miserecre pěl,
ve zpěvu tom a v těžkém zvonění
se chvěla naděje ta poslední,
kterou mi nemocný dal,
kterou v plášť zelený zamotal:
Tak, synku, inče zem přikryje,
ať aspoň v tobě znova ožije,
co začal jsem
a co bylo mým snem.

Zas kvetlo jaro a mřelo v jeseni,
dávno už ztracen je plášť zelený,
ale ta vaše velká naděje,
staříčku,
co chvíli srdce silou zaleje.

VČELIČKY DUŠIČKY

DUCHOVNÍ VÝJEV

OSOBY:

Mistr tesař, včelař
Pomocníci andělé
Včely s královnou

(Se tří stran les, se čtvrté slunce. V pozadí na skalce vyvýšený klát. Ze skály pramen. Na zemi před klátem dva kusy otesaného dřeva – krokve, připravené složit je v kříž, který má být vzadu za klátem postaven.

Vchází Mistr s třemi pomocníky anděly, nesoucími tesařské nádobí. Mistr se zastaví nad rozdělaným křížem.)

Mistr

Tak zas znova a to hned
do díla, dnes naposled.
Již jsem dosti pracoval – –
Však ten úl mi práce dal!

Anděl 1.

Na tvém čele perla potu
dví se, jižjiž k pádu zralá;
utru ji.

Mistr

Dík za odhotu.
Nech ji jen! Jest významná,
neb mi připomatovala
bajku lidstva zpradáвна,
totiž zvěst, že první včela
z Tvůrcova se slíla čela,
když svět tvořil.

Vezmi včelku,
hleď v ten bájný drobnohled:
v ní jak v zářném zrcadélku
obrazí se Bůh i svět.
Ach, jak miluji já včely,
i ty s žihadly a bodci!
Z lásky k nim a z lásky k Otci,
jenž mi je, by neumřely,
vložil v tyto holé dlaně,
(Ukazuje ruce)

zbudoval jsem tento úl,
klát jen pro ně, klát jen na ně,
na včeličky dušičky.

Anděl 2.

A jak pevně jsi jej vkul
jako do skal kovadlinu,
jako kořen na skalinu!

Mistr

Tento můj dům, včelí klát,
v ran i pohrom přivale
věčně bude takto stát,
založený na skále.

Anděl 3.

Oddenek to zároveň
obra, světového stromu.

Mistr

Ano, a zde k němu peň.

(Ukazuje na dřevo kříže na zemi.)

Jenom zbývá ještě k tomu
přibít na příč ramena
a pak vztyčit. – Pomozte mi!

(K andělu 2.)

Vezmi, bratře, za břevna
a je zapust do zádlabu.

(K andělu 1.)

A ty, podej úhelnicí.

Anděl 1.

(Podává jl. Úhelnice jest v podobě řeckého tau.)

Hle, tu jest a s konci třemi,
krásný znak to, hlásající
řemeslo tvé v Nazaretě –

Mistr

– ale také spravedlnost,
každé míry správnou plnost,
právé úhly, rovné díly,
délku, šířku stejné síly,
na vlas vše a o nic více;
kříže znak jest úhelnice,

jímž se měří velký dluh
lidský u Boha. –

(K andělům.)

Teď pozor.
pomocníci! Kříž vy oba
vztyčte, pomoz i ty třetí.
Já nemohu; mnou mdloba
začíná jaks divně chvěti.
(Andělé vztyčují za úlem kříž.)

Anděl 1.

V základě již nepohnutém
stojí. Oslavme jej zpěvem.

(Zpívají.)

Svatý kříži, strome spásy,
na skále se pnoucí,
věčné, nevadnoucí
krásy.

Ve skále jsi vykvet zprahlé
na Veliký pátek
květem bez poupátek
náhle.

Najednou hned na poprvé
měl jsi květy pravé,
červené a žhavé
krve . . .

Mistr

Teď jen vystoupit tam
a kříž ovinouti prutem
růže rozkvetlým.

Anděl 1.

To vítám
a hned vystoupím –

Mistr

Ta práce
není tvoje, nýbrž moje,
již mi dal můj Otec v nebi,
o trny tam rozervat se . . .

(K andělu 2.)

Poděj kladivo a hřeby!

(Podpírán Jsa anděly, vystupuje těžce a mdle na úl a upevňuje hřebly výhony růžového prutu tak, aby pět červených růží na něm označovalo místa pět ran. Pak se obrátí tváří do hlediště jako „ukřižovaný“, maje obě paže na příčkách kříže opřené. Po chvílce se spouští jakoby „snímán s kříže“ napřed jednou rukou, pak druhou, potom celým tělem, anděly Jsa podpírán.)

Mistr

(Ještě nahoře)

Dokonáno jest.

Anděl 2.

Tvá hlava
klesá, nalomený květ.
Ach!

Anděl 1.

Sem na prsa má s ní!

Anděl 2.

A jsi zsinálý a bled.

Anděl 3.

A tvé ruce do krvava
zranily se o trní.

Mistr

(Usedá na kámen před úlem.)

To jen mdloba chvílková –

(Mdle)

jako když se víčka zavrou
ke krátkému spánku lehce
a zas otevrou – – Hle vidím –
zda vy také vidíte? – svět,
ale divně, jinak než dřív,
stromy červené a kvítí
zrudlé jako vykoupané
právě v lázni z lidské krve. –
A co slyším? Slyšíte též?
Jakby na sluneční harfu,
na stříbrné struny světla
sletěl celý zlatý roj.
Slyším – slyšte – roj včel zpívá,
královna v něm hlaholí –
svatební zpěv vykoupení.

Zpěv roje

(Za jevištěm.)

Rozlomte, sestry, tmy klatbu,
prolomte česno žaláře,
s nevěstou na Boží svatbu,
s královnou vzlette do záře.

Mistr

Roj včel zpívá. Z lesů temna,
ze skal puklin, kde je věznil
zloduch běs, již vylétly mu. –
Včeličky, ach dušičky,
vy mou mdlobu uzdravíte!

(Víc a více se rozjařuje, ale zůstává sedět.)

(K andělu 1.)

Pospěš, bratře, přiveď, přines
je sem; úl jest uchystán.

Anděl 1.

Mžikem jsem tu. –

Zpěv roje

Zroje se jako hrst květů,
házených vzhůru za smíchu,
a pak jak hrozen zas v letu
padněte v náruč ženichu.

(Zpívající přicházejí včely, vedené andělem a zavěšené v hloučku na královnu jako rojový hrozen. Vpředu jde jedna volně – včelí družička, nesoucí v náruči kvítí.)

Družička

Mistře dobrý, zde ti nesu
jménem sester náruč kvítí.
Jsi prý zraněn, jsi prý chor.
Kdybychom tu med již měly
ze slunných lad snesený
a pak v dílně našich útrob
přetajemně zpracovaný,
všelék mudrců to bájný,
pravý žití Elixír,
ten by jistě uzdravil tě
pouhou vůní všech svých léků,
v malé buňce složených.
Ale zatím jen tu máme
květy medné; přijmi je,

však jsou také léčivé.

(Podává je po sobě.)

Jeden kvítek, ten krev staví,
jiný hlavu chorobou chladí,
jiný na srdce když vložen,
konejší je jako dítě
v kolébce.

Mistr

(Přivoní si ke kvítí a položí je vedle sebe. Potom vstává.)

Dík, díky, včelky,
já již zdrav jsem, já již zdrav jsem,
a mé rány zavřely se,
jako na noc teplé květy,
když roj hvězd již povýšel.
Zdráv jsem, zdrav jsem, uzdraven hned,
jak jsem slyšel, viděl vás.
Neboť vězte, miluji vás,
a lék nejlepší jest láska
i všech bolů uzdravení.
Pro vás žil jsem, pro vás trpěl,
pro vás budoval ten stánek.
Jak se líbí vám můj úl,
jistě víc než v temném lese
v černé skále běsův žalář?

Včely

To je krása! Jedna krása!

Královna

(Ukazuje na kříž za klátem.)

Křížem přezehnaná krása,
jedna, svatá – všecek spása.

Včela 1.

Květy olemovaná –

Včela 2.

rudě pomalovaná!

Mistr

Všecko krví z lásky k vám.

Včela 3.

A jak pěkně schovaná!

Včela 4.

Les nás chrání se tří stran,
vějířem chlad na nás věje.

Královna

Se čtvrté se slunce směje
na ten lásky svatostan.

Mistr

Však vy děti světla jste,
mého ohně jiskry zlaté,
rozněty a zápaly –
do světla jen vzlétejte.

Včela 5.

Aj, tu pramen ze skály!

Mistr

Voda živá, tryskající
ven a dál až do věčnosti.
Z ní tu pijte, v ní se myjte.
Z krmě královské pak žijte,
z květin nektaru a pylu,
dvou to hmot, jež proměnou
vniternou se ve vás stanou
medem jedním, sladkým, svatým.
To však bude tajemstvím, jak.
Žijte blaze, konajíce
v tomto stánku dílo své,
připravující tu vosk,
světlo světu . . .

Žijte tiše,
poslušny své královny.
Ta vás všech je matkou jednou,
plnou vůně jako keř,
za ní spějte po té vůni,
po vůni všech jejích ctností.
Ona všechny vás mně rodí,
jejím plodem jste vy všedny.
Pokolení nové čisté
dbale pěstujte si, jednak
sňatkem čistým, posvátným,
jednak panensky se množte.
Jedno jste i jedno buďte,
jedno zůstaňte.

A nyní
čas můj jest, bych odešel.

Královna

Mistře, ty chceš odejít?
Myslíly jsme, že již nás tu
neopustíš a zde dlíti
budeš.

Mistr

Budu, ale v plástu
ukryt tajemně, váš – Med.
Jezte jej, mne vzpomínejte
i mé za vás oběti,
a k ní světlo vzpomínky
z voskových svíc rozžehajte.
A jen stále pracujte.
Hle, ty květy, jež jste prve
přinesly mi, vám zas vracím,

(Družička vezme je zas do náručí.)

Přijměte je jako hřivny
zlaté, drahé z podobenství.
Každé z vás dám, ne však stejně,
podle píce, podle vloh.
Vezměte zde!

(Rozdává z družičina náruči, nejprve včelce – trubci.)

Po jednom.

Trubec

Díky, Mistře!

Mistr

(Podá družičce.)

Po dvou!

Družička

Díky!

Mistr

(Podá královně.)

Po pěti.

Královna

Dík.

(Mistr dává i ostatním tiše, až rozdá všechno.)

Včelka 2.

Díky.

Včelka 3.

Díky.

Ostatní

Díky! – Díky! – Díky! – Díky!

Mistr

Z těchto květů šťávu ssajte,
sbírejte pyl, proměňujte
v med a dílo rozmnožujte,
od škůdců a nepřátel,
již tu budou obcházení
mlsně jako šelmy řvoucí,
opatrujte, byste, až zpět
přijdu do včelína svého
jísti med, pít medovinu,
mohly skvěle poctíti mě
a se podhlubiti pláсты.
Za to odměnu dám velkou.
A teď s Bohem – odejdu
a již nepřijdu, až jednou
na konec v den poslední,
k poslednímu roji včelstva,
kdy též bude všeho díla
poslední má přehlídka.

Královna

Neodcházej! Ach, měj zřetel
k sirotám svým.

Včely

Nám tu k vůli.

Mistr

Půjdu k Otcí. V domě světél
mnohé příbytky jsou, úly,
a já jdu, bych tam je vám
připravil.

Anděl 1.

Ty nástroje tvé,
jimiž robils ten úl tam,
vezmem s sebou –

Mistr

jako doklad
lásky k otci. Ostrev z větve –

Anděl 2.

Tu já chopím jako poklad
lakomec.

Mistr

Ty zbylé hřeby
s kladivem –

Anděl 3.

A já až k nebi
na perutích vynesu je
mezi hvězdy.

Mistr

Úhelníci –

Anděl 1.

S tou já v čele průvodu
půjdu jako se včel svící.
(Staví se vpředu průvodu.)

Mistr

Dobře. V druhém příchodu
mém ať ona zaplane
jako očekávané
znamení mé jasným leskem
na oblacích. –

Vstaňte, pojďme!

Královno má, vyprovod mě!

(Seřadí se rychle v průvod. Napřed 1. anděl s úhelnicí, pak včely s královnou,
pak oba andělé s nástroji – poslední Mistr.)

Zpěv včel

I. sbor (smutně)

Padala rosa, padala,
bílá leluja plakala.

II. sbor (vesele)

Proč by plakala leluja?

Oba sbory I. a II. (jásavě)

Aleluja! Aleluja! Aleluja!
(Opona.)

BÁSNÍK LICHOTÍ FILOSOFŮM

V POVÍDKÁCH o životě bývá mnoho nepřesného. Chyba není v tom, že by spisovatelé byli nepřesní, nýbrž v tom, že život sám je nepřesný. Přesně rozumovati není úkolem básníků, ale filosofů.

Filosofové říkají s náramnou přesností, že nic se neděje náhodou, nebo že věci jsou umístěny v prostoru, nebo že věci se dějí v čase. Říkají ovšem také jiné roztomilé přesnosti. Kdyby věděli, jak tohle vše se málo hodí básníkům, dali by s tím pokoj.

Avšak budiž jasno! Tyto řádky jsou napsány na obranu poctivých filosofů. Má se jimi ukázati,

1. že náhodu vymysleli lidé ničemní,
2. že prostor vymysleli lidé, kteří se chtěli smáti,
3. že čas vymysleli lidé, kteří chtěli plakati.

I

Jak bylo již řečeno, život je nepřesný. Dovedeme sice na vteřinu vypočítati, kdy se zatmí slunce, ale nevíme naprosto, co budeme dělati za hodinu. Kdyby život běžel podle nějakého jízdního řádu, možná, že by nás netěšil. Nebylo by v něm zklamání, ale také by v něm nebylo překvapení. Nebylo by v něm nezdarů, ale také by v něm nebylo nadějí. Kdybychom znali následky všech příčin, konce všech začátků, neměli bychom o čem snít a v co doufat.

Děje-li se na světě něco proti očekávání, nazývají to lidé náhodou. Filosofové nás ujišťují, že není náhod. Každá věc má svoji příčinu. Řekněme to určitěji: každá věc žízni po své příčině. A řekněme to zcela, téměř rabelaisovsky určitě: každá věc řve po své příčině jako odstavené tele po krávi. (Toto přirovnání budiž autoru laskavě prominuto. Jest zajisté jasno, že se ho dopustil jen z lásky k ubohým filosofům, na jejichž obranu se postavil.) Tedy každá věc potřebuje příčiny. Zahynula by bez ní. Při nejmenším by se rděla studem, kdybychom si ji prohlíželi a ona se nemohla podhlubiti, že má také svou příčinu jako jiné věci jsoucí v dobré pověsti. V tom jsou věci podobny ženám: co má jedna, chce mít i druhá, ať jí to sluší nebo ne. Chtějí kráčet před námi s parádní vlečkou jako princezny. Páže, nesoucí vlečku své velitelky, jest příčina.

To tedy povídají filosofové. Tak zvané náhody jsou jen následky, jichž příčina nám není patrna. Jsou to ženy, které zůstaly pozadu v módě nebo které neměly na nové šaty.

Tak říkají lidé přesní.

Náhod není. Vymysleli je lidé. Potřebují jich. Stane-li se něco, čeho nepředvídali, ač to předvídati mohli, kdyby měli rozum, tvrdí, že se to stalo náhodou. Přihodil-li se věc, které by mohli zabrániti, kdyby

nebyli lenoši, jmenují to náhodou. Místo aby řekli: My jsme darebové, ukazují nám některé věci a libezně se usmívajíc namlouvají nám, že ty věci nemají příčiny.

To filosofové jsou galantnější k věcem. A věru, jejich galantnost jest bezmála rovna ničemnosti lidí, kteří nejsou filosoфы.

II

Avšak je třeba odvážit se dále a ukazovati, kdo vymyslel prostor. Řekneme na příklad, že samota je pojem záporný. Lidé, kteří dle formule Aristotelovy žijí ve společnosti určitých lidí, nepotřebují si představovati, že jsou ještě jiní lidé na světě, kteří jsou od nich vzdáleni. Člověk společenský se spokojuje s věcmi přítomnými. Je to člověk dobrý a skromný. Člověk, jenž zúžil svůj svět na pouhý bod. Člověk, jenž opustil všechno a následoval sám sebe. Člověk, jenž se nezapývá nikdy tím, aby hleděl zasmušile k silným vrcholům hor nebo dumal na břehu bouřícího se moře. Člověk, jenž říká, že je rád na světě a že po věcech vzdálených mu nic není. Člověk, jenž nemá dalekohledu.

Se stejnou odvahou by se dalo také říci, že společnost je pojem záporný a samota pojem kladný. Člověk je ve společnosti, když není sám. Není snad těžko říci, proč lidé vyhledávají společnost. Patrně proto, že samota jest jim nesnesitelná. Zdá se jim, jako by za horami bylo jejich štěstí. Říkají, že v družnosti je síla. Vymysleli si prostor, aby měli příčinu vyhledávati jiné lidi. Aby mohli děs vlastního srdce přenést na jiné, rozdělit se o břímě bohu. Jsou-li s jinými, jsou šťastni. Soumrak jich nenaplnuje steskem a dálky již jich nesklíčuji. Vymalezli prostor, aby se neunudili. Prostor snese všechno. Má tři rozměry. Je to bedna, kterou si člověk myslí, a do které se vejde celý svět. Všichni lidé i se svými city a citečky.

Cena tohoto vynálezu zdá se býti hlavně v tom, že lidé místo aby doma plakali, vstupují v ozářené síně usmívajíc se na své přátele.

III

Opuštěnost jest pocit zbabělý. Zdá se člověku, že se na něho řítí zdi jizby. Praská rozesýhajíc se, knihami obtížená skříň. Kyvadlo hodin trpčlivě a pravidelně odčítává vteřiny, z nichž se skládá život. Nic nejsou ty vteřiny. Byly by něčím, kdyby život byl něčím. Kdyby obrovské kyvadlo odčítávalo životy, nebyl by součet jejich roven mti vteřině věčnosti, byt i měla věčnost vteřiny. Čas jest jen naše pomůcka, dovedný výmysl lidské nicoty. Ty sladce protivně, tikající stroje si věšíme na zdi jen abychom se oklamali, jen aby se zdálo, že něčím jsme. Je jisto, že čas vymysleli samotáři. Lidé, kteří tančili, neměli na to kdy. A ti, kteří byli ověnění červenými růžemi a zpiti starým vínem, neuvážovali, že se něco mění na světě a že něco prdá, aby se již nevrátilo nikdy.

Čas vynalezli vězni tím, že mysleli na svobodu. Čas vynalezli netmoci

tím, že mysleli na zdraví. A první hodiny jistě sestrojil mnich, poněvadž byl sám a měl mnoho času. Čas se zrodil z opuštěnosti. V první klepydře byl uzavřen písek z pouště.

Čas je vidina trpících. Pro radost v ní není místa. Radosti se vytýká, že netrvá. Žalosti se zazlívá, že je k nepřekání. Velikost hoře se odměňuje trváním. Peklo je peklem tím, že je bez konce. Bol tvoří minulost a budoucnost. Radost zná jen přítomnost. A proto nemá dějin. Dějiny lidské radosti by byly zase jen dějinami lidského utrpení.

Čas je zbraní opuštěných. Jediný způsob, jak snést těžký bol, jest rozdělit si jej. Jsou rány, pod nimiž by člověk ihned klesl, kdyby jich neuměl prožívat v čase. Lidé zcela šťastní nepotřebují času. Nač mluvit o minulosti a budoucnosti, když přítomnost je sladká? Nač dělit rozkoš v minuty a vteřiny? Ano, nač ji dělit, když není ani tak dosti veliká, aby ukojila na déle než na vteřinu? Tedy nemluvme jim o čase! Neukazujme jim, kolik je hodin! Pojďme do večerního ticha, my, kterým svět je žalářem a kteří churavíme touhou, pojďme v samotu a naslouchejme odbíjení hodin na věži! Bude tma a budeme sami. A nikdo nespátí našich slz.

Přátelé, neubližujte filosofům!

JAN KARNÍK:

RYCHTÁŘ A SMRT

Jak vysmažený v peci koláč žnový
den srpnový tak lahodou se smál.
Náš rychtář na snopech si s ženci hová
a k svačině si sousto přichystal.
Do ticha křepelka jen zatukala,
to s pantátou zisk ze žní počítala.

Den Proměnění. Kdysi na Táboru
líc Páně vzplála nad jas sluneční –
dnes žírné lány rozlehlé až k boru
v háv oděly se zlatý, sváteční.
Vše dozráváním vaří se jak v kotli,
proud mizí štávy v plodech sládkne zkrotlý.

Jak o svatbě strýc blaženě se cítil,
když chléb si krájel, z butelky si líz.
Vděk Hospodinu v oku se mu svítil,
jenž jeho předkům dal tu půdu kdys,
by v brázdy kypré ukládali osev,
když proseká led tesař, svatý Josef.

„Ba, měl by tatík radost, a což dědek,
jak dnes nám grunty plní špýchary,
když hroudeč přidá živné síly ledek
a vysušeny mokré úvary.
Nu, povím jim to všechno na věčnost! –
však není naspěch! Času na to dosti.

Je v rychtě ještě třeba pevné ruky,
když ratolest mou vojna srazila,
vést dobře k Bohu, k lidem, k dílu vnuky –
však by je bába láskou zkazila!
Až pravnouče se ozve v našem domě,
pak teprv, zubatá, smíš přijít pro mě!“

Té chvíle po mezi a k zádům strýce
žnec nedružný se kradmo ubíral.
Mráz v lici, zrak – noc bez měsíce,
plet – pavučiny jak by posbíral.
Hnát holý svítí pod plachetkou řídkou
a přes rameno nese kosu břitkou.

Strýc oťrel čelo v mžiku mdloby zrádné,
pak ke hřbitovním lipám upjal hled.
„Ó hoču, hoču, v cizině proč chladné
tvá mladá hlava má už práchnivět!
Mně teskno, teskno, matce srdce puká,
že do hrobu nás nesloží tvá ruka ...

Bůh dal, Bůh vzal – co platno,” stařec vece,
zrak pozvídáje k modru oblohy.
Žnec nad jeho tu nachýlil se plece
a kosou švihl z kryté zálohy.
Strýc na lítost si kapku ještě nalil –
a jako snop se na snop mrtev svalil.

VERŠE DIDAKTICKÉ

Víš, co jeden mudrc dí?
Lidského prý osudí
všecky cesty jeden milník mívá,
všecky končí Kalvarií.

Když pak mdlá tam stane noha –
jeden jen tam najde Boha.
Stu z nich stačí lotr na pravici,
tisíc uvítá ten nekající.

PAUL CLAUDEL

NEJVĚTŠÍM překvapením pro poutníka jest zajisté, když objeví se před ním krajina, kde všechny věci svými rozměry, svou povahou, svým smyslem a účelem se ukážou úplně jinými, nežli jsou ustálená měřítka jeho rodné země. Žijeme spokojeně v tomtéž městě a tentýž kapesní metr nám zajišťuje jakousi jednotnost odhadu.

Podiv nebo úžas se nás zmocňuje, když pozorujeme tyto lidi, kteří nemají ani naši postavu, ani náš jazyk, a kteří přece jsou lidmi a právě tak jako my mají po jedenatřiceti nervech, vyrážejících na pravo a na levo z páteře. Ždá se, že nic z toho, co pro nás je dobré, jim nejde k duhu: jejich potrava není potravou naší, jejich zábava nás přivádí v úžas a ve smutek, jejich bolest má důvod a výraz mimo náš pathos; ale jsou to lidé... Vracíme se od nich znepokojeni a zamyšleni. Hluboce a mocně rozvlnili naše chápání rozměrů. Nemůžeme přemýšlet o jejich skutcích a o jejich osudu nežli s neustálým opravováním. Máme chuť rozbít své neužitečné měřítko: oni nejsou podle míry naší.

Není-liž to úžas takového druhu, jenž zmocní se ducha, který se začal do děl Claudelových? V jeho spisech vše zdá se býti jinaké než podle běžných proporcí. Musíme odhodit starou váhu a staré kružítko, chceme-li se zabývat tímto člověkem. Čteme, a musíme ihned za mylné prohlásiti zákony perspektivy, kterou jsme až dosud měli za rozumnou. A abych neříkal, že Claudel není podle naší míry, tož řeknu, že není podle míry nikoho.

Na tom tolik nezáleží, že v jeho díle jest nám vše dovoleno... Tento člověk každým okamžikem dosvědčuje, že jest rovný největším, ba že ho zdaleka nelze s úspěchem porovnávat s nikým. Ať znepokojí, ať přivede v nadšení nebo ve zmatek, tu moc má v míře nejvyšší, že zmocní se duše a že minuta mu stačí, abychom při něm zapomněli, že jest ještě jiný svět než jeho, že jsou ještě jiní lidé a jiní spisovatelé...

Někdo mluví: naše zkušenost životní nám dovoluje ocenit objem jeho hlasu, délku jeho dedu, rozličnost jeho intonací... O možných lidských kvalitách jsme si utvořili mínění, dle něhož regulujeme své vlastní schopnosti pozorovací a chápací. Sam instinkt tvořivý poslouchá těchto zkušeností daných veličin a při posuzování nějakého díla ducha, které si činí nárok na dokonalost, jsme zvyklí zkoumat přesně, zda jest tak složeno, aby duši přivedlo jen až po onen kritický bod, pod nímž nebo nad nímž leží neuspokojenost a omrzelost.

Ale vpravdě jen záliba ve snižování a přizpůsobení se mohla vytvořit takové zákony. Nepopírám, že jest někde nějaká krajina, která by byla styčným bodem všech obyčejných ctností. Ale já mluvit budu o jiné zemi a o jiné cestě.

Tvorové Claudelovi nám dávají zapomenouti na rozumnou harmonii

starého měřítka. Jejich postava nás mate, jejich gesta se vymykají obyčejné anatomické pravdě, jejich držení těla není totéž jako u soch, které zdobí naše náměstí. A ty osobnosti mluví! Činí tak tónem, který nám není nijak familierní: délka dedhu u nich převyšuje vše, co u lidí známe. Zvuk hlasu jest cizí zdvořilostnímu orchestru a obsáhlost jejich orgánu přesahuje na každý způsob hranice registru. – To snad proto, že nejsou lidmi? – Nikoli, ale oni přinášíjí strašné světlo do oblasti, kam duše dosud nevkočila . . . A když básník, vynikaje nad všechny tyto osoby, sám se uchopí slova, tu pochopíme, že lyrika není vyčerpána tím, co jsme dosud za lyriku pokládali.

Zvláštní, mluvití teď o Claudelovi, když čtenáři již, jak se zdá, zaujali každý své stanovisko. Na štěstí Claudel, který vždy co nejméně si vážil toho, co vztahuje se na „literaturu“ a život literární, našel sice jisté opovrhovatele, nutné ke své slávě, naopak jest však také pokrmem a chloubou několika generací lidí i vedoucích. Co jest mezi těmito dvěma tábory? Jest nutno někoho tu přesvědčovati? A směl by se někdo pokládati za povolaneho mluvití za Claudela? – Nepovažují za nutné nějaké výboje ani chvály přeběhlíků. K tomu, aby návrat ovečky do ovčince byl něčím šťastným, jest nutno, aby to byla ovce tučná . . .

Čas učiní své a iná slova nechtějí ve své skromnosti něco vrateti Césarovi.

Současníci Claudelovi jsou snad také příliš blízko jeho dílu, takže nevidí všech jeho důvodů a nechápou cele jeho architektury. A dílo to není ještě dokončeno. Ovšem, nejdůležitější již známé části připouštějí úsudek o celku a z rozměrů ústřední lodi je snadno uhodnouti hrdou výši hrotu věžního. Vše možno však čekati od spisovatele, který nestále se zdokonaluje a vyvíjeje a vždy znova začínaje, ukazuje nám, jak mnoho může vůle dokázati ve prospěch genia.

Hned s počátku nutno zavrhnouti onu spoustu poznámek, které vykladači obyčejně berou ze života lidí, o kterých píší. Život Claudelův nám nenáleží. Stačí věděti, že jest čistý, vedený v ústraní a odloučenosti.

Hrdina, který za jediný a velký úkol má svou vlastní existenci, může pokládati za neužitečné vymýšleti něco jiného; diktuje své *Paměti* a ponechává své skutky kritice. Básník však, který vytváří postavy, vytváří je podle libovolného obrazu a určuje jim libovolně jejich osudy, a to jsou ty dějiny jeho života, které odkazuje potomstvu. Zlíbilo-li se mu změnití nebo přetvořití a tak nám podávati city, které byly city jeho, nebo události, jichž byl účasten, my se musíme vždy věrně držet toho, co on nám podává o sobě samém, a ponechati již myším a molům dopisy jeho věřitelů a vlasý jeho rodiny.

Nesouhlasím rozhodně s onou zvědavostí, která přezírá dílo a spojuje se povídkami. Obraz, který nám o své duši dávají spisovatelé, musí nezmeněný býti přijat za předmět pozorování. Je-li náhodou jejich dílo „opraveným vydáním“ jejich života, jsme jim povinni tou čestností, abychom nezacházeli dále za ně. A o opačném případě ani nemluvim.

Miním-li tedy psát o díle Claudelově, prohlašuji, že nepodávám žádného vážného poučení o člověku, třebaš tím odrazuji všechny, kteří chtějí si přečíst něco od Claudela v anthologiích, čekají na závažné dokumenty o jeho rodině a o jeho cestách.

Je-li možno při posuzování celého díla nějakého spisovatele stanovit některé linie, jimiž je jaksi dána jeho mravní podobizna, tedy u Claudela nutno uznati, že dnes možno podati jen podobu podmíněnou a prozatímní.

Pravdivost díla, ať je původně sebe jasnější, vysvitne a vzroste časem. Každé dílo lidské, hodné svého bytí, ukáže své oprávnění v době více nebo méně vzdálené. Musíme vědět, že plný smysl jistých knih se může ukázat i hodně dlouho po smrti jejich původce. Velcí umělci – a to je podivné – nejsou sami soudci a rozhodovateli o tom, jak si kdo do oblasti jejich myšlenek namíří.

Nemyslím, že by dnes některý komentátor byl dosti domýšlivým, aby chtěl vytvořit celou podobu Shakespeara; nebo že by nám bylo možno s jakousi jistotou zpodobnit Vergila nebo Horáce.

A kdyby na to věnoval i práci celého života, jak vystihnouti věrně stín, který někteří velcí lidé posledních století vrhají na náš obzor? Možností, obsažených v jejich dílech, z velké části nevzkličily. Některé snad vyrazí až v daleké budoucnosti.

Bylo možno sto let po smrti Aristotelově posouditi, jaký vliv bude mítí duch tohoto muže na středověké myslitele západu? A pomyslete na veliké těleso Goethovo: po osmdesát let neustaly se celé zástupy pracovníků vystřídávati a veliká mrtvola zdá se dosud netknuta. Díla Goethova vyplní sotva příhradu knihovny, ale na všechny brožury, které byly podníceny touto hrstí knih, bylo by potřebí celé budovy.

Švorné oddanosti několika generací jest třeba ke zdravému dokončení té mosaiky, která tvoří portrét nějakého mistra. Někdo může na dvacíti napsaných stránkách tvrditi, že prošel nějakou budovu, ale pronáší tím zároveň jen chválu svých nohou. Ale možno také na dvacíti stránkách dát problesknouti rozměrům pomníku, o němž pisatel uctivě praví, že se mu jen přiblížil.

Nevím, kterou metodu zvolit, abych účinně seřadil mnohé úvahy, k nimž mne přivedla četba Claudela. Ale pozoruje, že tento muž jest mnohonásobně veliký, totiž jako filosof, jako lyrik, jako spisovatel i jako dramaturg, budu se snažiti pozorovati jej postupně s těchto hledisek, ovšem libovolných, ale pro kritiku nezbytných.

Připomínám, že jen po velkém váhání se dávám do této práce. Přiči se mi vysvětlovati něco v poesii, a parafráze vždy oslabuje originál. Prohlašuji tedy, že nevysvětluji Claudela, nýbrž rozvíjím jen, co z Claudela proniklo do mne. Jest to obraz odrazný a silně přizpůsobený. A nezamýšlím především, jak jsem již řekl, mluvit k těm, kteří nemilují Claudela, k těm, z jejichž získání jde po mně mráz. Obracím se k úplné jiným lidem.

Chce-li kdo u Claudela mluvit o filosofii, tu nutno se vystříhati toho, aby stanovil nějaké vztahy mezi dílem tohoto básníka a spisy filosofův. To by byl velký omyl, stavěti Claudela jako filosofa mezi toho a onoho a hledati na příklad, jak dalece jeho *Art poétique* potvrzuje nebo oslabuje věty běžných filosofů.

Claudel na nic nenavazuje, nic nepřejímá, o nic se nepře.

Snaží se jen *vyjádřiti sebe*: jde jen o vyrovnání dvou účastníků debaty, duše a stylu. Nejabstraktnější z jeho spisů, *Art poétique*, obsahuje jen to, co člověk získal ze sebe, a nesnaží se nikterak zvědět, zda tím opakuje, obnovuje či poráží platné právě nyní zásady. Není tedy taky žádných citátů, žádných odkazů, žádných diskusí – jen lyrický výklad své jistoty.

Vzhledem k takovému dílu není věci kritikovou dokazovati, rozřizovati, hledati chyby, nýbrž jen analysovat a pochopiti.

Filosofie Claudelova jest celá v jeho díle dramatických a lyrických. Totiž není tam *in potentia*, jako na skladě, v teorii, nýbrž *in actu*, při činu. Tak si představuji to, co se nazývá *filosofií básníků*.

Filosof přemítá, a jakmile jest jist o nějaké pravdě, postaví ji tvrz. Pravda právě získaná vypuzuje a ničí pravdu dříve připouštěnou. Přemítání má smysl jen svým výsledkem a jen na jeho výsledku záleží.

Ale básník žije! At výsledek dosažený jest jakýkoli, nás zajímá jen cesta. Meditace básníková jest sama sobě cílem. Málo na tom záleží, aby konečná věta něco porážela nebo něco potvrzovala. *Směr* jest vším. Každý krok básníkův jest nám poučením neb zjevením. Básník nehledá pravdy, on hledá *svou* pravdu, a jeho cesta za ní jest pathetická.

Básníkům není vyhrazeno místo v pojednáních filosofických, ani v dějinách filosofie; neboť oni nemají za úkol provázeti pod svým dohledem holou myšlenku od etapy k etapě. Ale básníci dodávají filosofii látku a příklady. Oni však vyučují pravdě, a filosofie, kterou žijí lidé, jest především ona, kterou jim dávají básníci. Ovšem nemůže zde býti otázkou, jaká je její praktická cena, ale proto přece ji nazývám stravou, věda dobře, že tato „*neužitečná věc*“, poesie, jest dělána pro lidi a že lidé dosud se nemohli obejít bez ní.

Tedy mluvit o filosofii Claudelově jest mluvit o jeho poesii. Celá filosofie Claudelova se rozkládá* mezi Zlatohlavem (Tête d'Or) a Ručojím (l'Otage). A celé jeho dílo jest v tomto smyslu dynamickým výkladem této filosofie. Četba dramát a básní, po pořádku podniknutá, ukazuje nám postupně fáze vývoje; a souvislá harmonie tohoto krásného postupu nedává nám práva, pokládati nynější poslední dílo za doslov, neboť muž ten nachází se v moci své zralosti.

Nedci říci, že by byl rozpor mezi optimismem, jenž září kolem Zvěstování Panny Marie (l'Annonce faite à Marie), a černým zoufalstvím, které tíží Zlatohlava. Tyto dvě knihy jsou dvě daleko od sebe

* Psáno roku 1912! Poznámka překladatele.

stojící věty v řetěze téhož důkazu, ale první z nich není jen prostředkem, ani ostatní nejsou jen spojkami. Máme před sebou dílo bytostně básnické.

To-li uvážíme, musíme se teprv ohlížeti po tom, zda jsou potřebna teoretická díla Claudelova. Možná sem vlastně zařaditi *Connaissance du Temps* (Poznávání času) a *Traité de la co-naissance au monde et de soi-même* (Pojednání o spolu-zrození na světě a o sobě samém), ale ukáží dále, že přes pojmenování („*Pojednání*“) spisy ty nejsou teoretické.

Nuže, nečetli-li jsme předem těchto knih, nic nás nevede k myšlence, že by Claudel byl musel mimo svá dramata a své básně ještě pokládati za nutné koncentrovati do zvláštní knihy to, co může nazývati svou filosofií.

Zda by Violéna nebyla řekla vše, co měla říci? A měla snad slova Mesova, Coufontainova, Badillonova nebo Petra z Kraonu potřeby nějakého komentáře? Nikoli. A z *Art poétique* vím, že Claudel nechtěl býti svým vlastním vykladačem.

Art poétique – Umění básnické! Pozorujte ta slova: jak básník určuje ke své potřebě smysl sil, jež probouzí, délku métra, jehož užívá, platnost slov, která hromadí, tentýž Claudel v díle hutném a úmyslném se snaží vystihnouti dekoraci a osoby svého dramatu.

Řeknete, že výpravu mají určit osoby, a osoby že se mohou určit samy sebou? Odpovím, že nejde o vysvětlování, nýbrž jen o vyjmenování, vypočítání, tak jak se to děje na první stránce tištěného dramatu. Claudel tu vlastně jen vymezuje názvy.

Art poétique jest dle mého mínění jen předmluvou k dílu Claudelovu; značkou a klíčem určujícím dosah...

Ke svému kritickému účelu musím pominouti velkolepé stránky pod názvem *Développement de l'Eglise*, které se knižně přičleňují ke *Connaissance du Temps* a k *Traité de la Co-naissance au monde*. Jen tyto poslední spisy tvoří dle mého mínění vlastně „Umění básnické“.

Claudel vrací každému slovu, jehož se dotkne, jeho původní smysl, který jest snad někdy vzdálenější, ale proto nikoli méně potřebný nebo naléhavý. Odtud vhodnost vysvětliti své umění básnické, napsati jakési sjednání mezi čtenářem a spisovatelem, ale především mezi spisovatelem a sebou samým. Některá slova se vracejí s neodbytností v běžné mluvě lidí. Nabudou tak konečně jakéhosi smyslu vulgárního a ten se stává prostředníkem různých významů, jež se mohly a mohou slovům těm dáti. Ale přijde-li člověk, který chce říci přesně svou myšlenku a nic jiného, tu musí vymeziti pro sebe i pro jiné platnost slov, jichž chce užíti.

Jest to především čas, „který přináší a plodí všechny věci“ (Art p. p. 38). Jest tu širý a tajemný svět, který se předkládá našemu poznání. Jsou kolem nás jiné bytosti, obdařené životem, rostliny a živočichové, jichž přirozenost nutno vystihnouti. Jest člověk se svými smysly, rozumem a vůlí. A jest Bůh! Když všechny tyto definice jsou stanoveny a koordinovány, může se teprv drama odehrávati a báseň vyprávěti.

U Claudela nemožno přecházi ani stránku bez uvážení tohoto pojmu času v celé jeho závažnosti. Mluvíci osoba co divile pohlíží k obloze; zjišťuje sestavení hvězd a jmenuje roční dobu. Cítíme, jak vesmír je unášen ohromným vírem, jenž obnovuje sice vzeczení věcí, ale nikdy již hltaíci minulosti nevyrvé událost, která se již nevrátí.

„Pod tím, co znovu začíná, jest to, co trvá.“

(Art p. 44.)

Drama se dokonává a Anne Vercors volá:

*Rok se mění, a vstáváje z černé zimy, karmazínové a celé zlaté
zas nové slunce stojí nad řekami, kry zatíženými.*

(La jeune fille Viol. p. 157.)

A jiné drama začíná a Marta pronáší:

Den vidět jasný, který trvá až do svého skončení.

(d'Echange 165.)

Není proneseno slova, které by nějakým způsobem neodůvodňovalo axiom: „Celý vesmír jest jen strojem, jenž ukazuje čas“ (Art p. 30). A Claudel podává tuto definici času: „Čas není jen ustavičné znovuzačínání dne, měsíce a roku, jest také dělníkem něčeho reálného, co každou minutou roste, Minulosti totiž, která jednou byla uvedena v existenci“ (Art 39). A odtud důsledek: „Okamžik současný liší se od ostatních okamžiků tím, že jest sice hraničí, ale ne téhož množství minulosti“.

A tak člověk i se zvířaty a rostlinami, uprostřed světa, podřízen jest času. Čtyři první články *Traité de la co-naissance* jsou věnovány vymezení všech bytostí, z nichž každá jest definována tím, co sama není, a každá poznává ostatní svým způsobem, různícím se od způsobu druhých, přirovnáním své existence k existencím jiným a svého poznání k poznání jiných, přispívajíc tak k celkovému seskupení světa.

Od Claudela máme restituci velikého slova *connaissance*, on mu dal celý smysl, který slovo to pozbylo již dávno. Pravím: restituci.

„Nerodíme se sami. Zroditi se, tof spolu-zroditi se. Každé zrození je connaissance – poznání“ (Art 53).

Tou větou počíná *Traité*, a počáteční ta věta se vrací v obměnách, rozvinuta, po všech stránkách díla.

Níže budu mítí příležitost ukázati, že Claudel ze všech současných básníků nejjasněji osvětlil úkol poznání poetického. Ale zdržme se prozatím u onoho všeobecnějšího poznání vitálního.

„Žiti, tof poznávati“ (Art p. 77).

Je-li pravda, že „v širokém smyslu poznávati (*connaitre*) jest existovati spolu v tomtéž čase“ (Art 174), je-li pravda, že každá bytost se rodí v každém okamžiku a se spolu-zrozuje s ostatkem světa, tu pochopíme, že těsná a neustálá harmonie určuje časový postup onoho světa, který si básník zvolil k přemýšlení.

Jsou stupně v poznávání, a cituji zde celou stránku IV. článku *Traité*, kde se srovnávají a vymezují rostlina a zvíře.

První stupeň oné co-nalssance sebe samého, oné práce bytosti, která si činí předmětem sebe samu, jest činnost rostliny. Jejímž životem jest živiti sebe, naplniti a rozšířiti svou formu, která jest jí dána jako prázdné pouzdro. Úvodním činem jest vystoupiti se svými požadavky. Rodí se: ze vzduchu, v němž se koupá, ze země, k níž jest připoutána pouty nezdolnými. Ah, zelená se před mýma očima. A druhou funkcí jest *co-naitre*, spolu se zroditi ještě jednou se sebou, jinak řečeno reprodukovati se. Tak jako čistý pohyb jest přemístěním tělesa, které přestává zaujímati jedno místo, aby zaujalo jiné, tak také rostlina zplodí druhou svou bytost, která přejme tentýž vlastní obraz jako bytost upadající.

Rostlina dbá o vybudování své formy, živočich pak má za úkol uvéstí v činnost, využití toho pohybu, jímž jest oživen. Rostlina jest jen obrazem, živočich jest úmyslem. Nemá již jen místo, má úlohu. Nerodí se spolu (*co-nait*) pouze po způsobu ornamentu nebo vyobrazení, nýbrž způsobem herce, který se táže a odpovídá.

Hraje svou úlohu...

A nyní člověk... (Art. pg. 142. sq.)

Definice, vymezení člověka je předmětem dlouhých úvah. Pozorovány, váženy, odhadovány jsou všechny schopnosti, které vyznačují člověka.

Druhý článek *Traité*, věnovaný poznávání smyslovému, má velmi zajímavé paragrafy. Claudel tu mezi sebou srovnává jednotlivé smysly...

Podám zde však raději, co se vztahuje na poznání v jeho poměru k inteligenci. V začátku III. článku čteme:

Poznávání přichází od nás samých, jest to neustálé čtení našeho postavení v celku; inteligence však jest od věci poznávaných. První jest oceňováním formy, druhá odhadováním síly...

Pravil jsem, že celá Claudelova filosofie jest v jeho dílech poetických. A skutečně v nadšeném lyrismu Velkých Ód máme nejpodstatnější affirmaci a v druhé z nich tuto velkolepou definici člověka.

Já, člověk,
vím, co činím,
onoho nátlaku a oné moci roditi se a tvořiti využívám, jsem pánem,
jsem na světě a uplatňuji na všech stranách své poznávání.
Znám všechny věci, všechny věci se poznávají ve mně.
Přináším každé věci její osvobození.
Mnou
žádná věc nezůstává již sama, ale já ji přidružuji jiné věci v srdci mém.

Tot slova toho, který řekne jindy: „*Celá příroda beze mne je marná: já to jsem, který jí dávám smysl*“ (Velké Ody 144). Slova člověka; a ne jen básníka, mohu říci; neboť básník jest v tomto smyslu člověkem, a v jiném něco jiného...

Jako na obrazech primitivů, kde tvorové se pod obrazem Boha se skupují, pořádají a stupňovitě nad sebe řadí podle vzrůstu a nezměnitelné hierarchie, tak také všechny bytosti pod rukou Claudelovou se objevují rozestaveny se souladnou úměrností ve světle Páně: byliny a rostliny, pak zvířata, osel a vůl, pak člověk na vrcholu budovy. A místo jedněch není místem druhých. „*Ó, Pane, mladý muž a syn ženy jest ti příjemnější než býček*“ (Ódy 64). Ale celá hierarchie, šťastně sestavená,

jest něčím solidním a trvalým, bez mezery, bez přerušení, a člověk to s obdivem poznává:

Od jednoho konce Tvého stvoření ke druhému
neustává souvislost, tak jako duše v těle.

(Ódy 47.)

Stačí. Není mou věcí opisovat nebo parafrázovat Claudela. Ale než postoupím dále, bylo třeba ukázat, k jakému stupni opojení stoupá tento styl, který přece má náhodou sloužit jen čistému myšlení.

Opojení rozumové? Nikoli. Zřejmě opojení básnické.

Nejsme v závratných výších logiky neb matematiky.

A ať si je skála, na níž vystupujeme, sebe srážnější, vede nás básník. Nepraví-liž uprostřed pojednání (Art 24): „Hodiny, jejichž bití provází tuto báseň . . .”

Po způsobu poetů, kteří rádi vkládají do veršů i zákony své touhy, chtěl i Claudel ve své Art poétique vytvořit jen přisnou, vážnou, harmonickou báseň.

Jakožto básník dává jazyku onen hluboký smysl, který mu umožňuje zbavit slova všech významů podružných, které slovům dávají planou a jalovou přítěž a činí je nesrozumitelnými. Každým okamžikem přerušuje Claudel pojednání, aby zvážil a vymezil slovo, kterého použil. „Sens (smysl) – píše – jako se praví *sens* (směr) toku, *sens* (význam) fráze, *sens* (smysl) látky (dané k zpracování – *sens* (smysl = čidlo) čichu” (Art 28). S podivnou jasnovidností sblížuje dvě slova, nositele toho ideí zdánlivě vzdálených, a ze zvukového společenství usuzuje s vítěznou jistotou na příbuznost představou.

Praví se *appeler* (nazvat, jmenovat, volat)? Claudel řekne: „Ano, *nous les appelons* – my věci přivoláváme, evokujeme” (Art 120). A nám hned je zřejmý reální smysl. Mám také rád, když Claudel opakuje, takřka hlasitě, hlásky slova tak dlouho, až probudí všechny věrné ohlasy toho zvuku. Poznávám v tom básníka, který je váben dotknout se jemně hudebních čísel slovníku a rozptýlením jejich tónů vytvořit velmi suggestivní akordy. Tak na příklad srovnává obraz daný zrakem s obrazem, kterého poskytuje sluch, píše: „Jeden se modeluje, druhý moduluje” (Art 98).

Nemohu se již zdržovat u Claudelových definic času, světa, bytostí.

Článek V. *Traité* začíná: „*Je-li člověk mrtev, přestává mít vztahy k nám a my následkem toho pravíme, že ho již není.*” Slova ta mi připomínají báseň, složenou Claudelem po smrti Charles-Louis Philippea: „Hle, on odchází od nás, my vystupujeme z oblasti jeho poznávání.”

Úvahy o smrti vedou k Bohu, a tato poslední část *Traité* jedná vskutku o Bohu. Ale jméno Bůh je zde jen vysloveno. Vysloveno ovšem nutně, tak jako se na špičku věže staví kříž.

Boha Claudelova však najdu jinde. Celé dramatické a lyrické dílo Claudelovo jest cestou k Bohu.

Čteme-li jeho dramata v jistém pořádku, tu poznáváme všechny etapy

objevování Boha – směl bych říci *tvoření* Boha? – V lyrických pak básních, totiž ve Velkých Ódách, září ten objevený Bůh ve vši své moci.

Mezi zoufalým, nekonečným přítím, v němž se pohybují hrdinové *Města* (La Ville) a *Zlatohlava*, a mezi nebeským světlem, jímž ozářena jest umírající Violéna, jest dosti místa pro celý den zápasu, i může se tu odehrát drama, jehož název jest „*Partage de Midi*“. Jistě není třeba velkého kritického umění k tomu, že ze *Zlatohlavy* vyjímám smutné verše:

Den vstává.
Vstává!
Bledý den osvěcuje bláto cest.
A pod ploty lístky zelí i květiny
odkapují na žlutou zem tíží deště.
Ti, kdož jsou mrtví, oddázejí, a ti, kdo žijí,
musejí se před světem držet na nohou a vyznávat svou duši obtíženou.
(Théâtre l. Tête, p. 112.)

A v *Partage de Midi* praví Mesa na lodi:

Poledne na nebi. Poledne ve středu našeho života.
A my tu pospolu, okolo téhož stáří své chvílky,
uprostřed úplného obzoru, volní, vybalení,
odlepení od země, hledící za sebe i před sebe.

A ve *Zvěstování* Anne Vercors jasně skanduje na rytmus Anděl Páně slova:

Hle, večer!...
Žij! na prahu smrti a ve mně je radost nevysvětlitelná!

Má nám snad dílo Claudelovo dokázati, že cesta k Bohu je také cestou k pokoji, k radosti?

Lidství bez Boha! Vyjadřuje se ve *Zlatohlavu* ústy všech osob. Ale i v tom jsou stupně. Nářky strážců jsou řečmi lidí nejen bez Boha, ale i bez síly. *Zlatohlav* sám však je jiný hrdina! Bouří se ve hněvu; k Cébesově smrti hledí se vzteklou bezmocí:

Člověk má jen tu lidskou chvíli.
A zemřít! Nedoufej!
Na vždy!

I ve smrtelném zápase nachází ještě síly ke slovům: „*Nevěřím již bajkám babyček.*“ Ah, jak jej trýzní poslední nepokoj, jediný nepokoj! Nevěrec není ona směšná figura, která popírá Boha v šenku, ani ten, který řeční k voličům. Nevěrcem je tento muž, který se nebojí říci:

Přehrabte mé srdce! A najdete-li tam něco jiného než nesmrtelnou touhu, hodte je na hnojiště, ať je slepice odnese v zobáku!

Kdo však víc než *Zlatohlav* pocítil potřebu Boha? Kdo víc než on

trpí jeho nepřítomností? Volá sice, že „*když dožijeme, vrátíme onomu bezejmennému Nic svou lidskou duši, nadmutou láskou a proklínáním.*“ Ale když praví: „*Můj čas začíná*“ – tu v taji srdce ví, že nic z toho všeho není věčností, že jeho čas jest jen časem člověka . . . Nalehavým otázkám dítěte odpovídá: „*Také ve mně kladeš prst na starou ránu!*“ Zlatohlav neumí lhát, neumí nalhat sám sobě, a není jeho vinou, že milost mu nebyla dána.

Půjde za svým úkolem a naplní svůj osud. Ví, že je to vždy bez ilusí.

A tak se svou nesmírnou armádou přijde až k oné skále, kde přikován byl onen antický zloděj ohně, Prometheus. Hle, stal se rovným nejhrdějšímu, nejbožštějšímu z lidí; stojí již na nejvyšším stupni, jeho stoupenci těší se již na radostný Kanaan. Ale ne! Zlatohlav padá náhle, najednou! „*Nemohu! Nejsem Bůh!*“ Padá a praví na konci své slávy: „*To proto, že jsem byl pouhé nic!*“ Není nic tragičtějšího. Neříkej nikdo, že nejskromnější z andělů jest nad satana! V knížeti temnot je deset arhandělů a sto serafů. Ale Zlatohlav není zločincem! Ztroskotati není nutně zločinným. Můžeme mu uchovat svou soustrast, neboť on nemohl, on toužil . . .

Claudel sám nám dává příklad té soustrasti, přimlouvaje se u Pána. V Magnificat je ta světlá věta. Slyšte toho muže, sebe si tak jistého, jak mluví o poraženém hrdinovi:

Ó Zlatohlave na křižovatce cest, hle, jiného cosi můžeš vyliť prosícímu než svou marnou krev a přísahu na skále keltické!

A srovnajte tuto jasnou radost se srdce rozrývajícím objetím, které spojuje Simona Agnela a Cébesa v zamlžených polích jednoho večera na konci zimy.

Promiňte, že uvádím citáty brzy z první, brzy z druhé verze Zlatohlava. Claudel nám je podává obě asi proto, aby nám umožnil dokonalejší a intimnější styk se svou myšlenkou.

Drama neméně pathetické jest vypracováno ve „Městě“. Ale tu obět již není bez užítku, není již neplodnou, a slova naděje jsou konečně formulována.

Ve Zlatohlavu až do konce marně čekáte, že objeví se na čelech těch lidí zářivé znamení vykoupení. Ovšem, vidíme významné znamení v poslední vůli krále. Ne nadarmo přikazuje navrátit korunu na čelo oloupené. Ale smrt zastavuje dech na rtech toho muže a tragedie se dokonává ve stínu. Svědčí o tom starostlivé slovo, které, dříve než odejde, pronáší velitel, jenž má vésti ústup:

Naše úsilí dotklo se hranice marnosti
a rozplývá se samo sebou jako záhyb šatu.

Ve Městě však je Coeuvre! A tomu se podaří vymaniti se z bludu. Je velký, ten blud Besmeův, je větší a těžší než Zlatohlavův. Ten křičel: „*Nejsem Bůh!*“ – Besme však s větší pýchou a s menším odůvodněním se opovazuje říci: „*Jakobydli se byl stal Bohem*“ (Ville p. 208). A je jen člověk, učený . . .

Nový Prometheus, hluboký herec,
pronikající a napodobující nejtajnější hnutí přírody.
zapřáláš je v službu potřebám lidí.
Není pochyby, že jednoho dne zapřáhneš i planety do práce
jako žernovy,
že nastavíš turbíny vlnám oceánu,
že využít budeš tlak mizy i obraz světla,
aby nám měly zrní a tkaly košile.

(Ville p. 207.)

A Besme stejně pozná hloubku propasti. „*Člověk nevyjde z hrobu, který si připravil,*” praví. A Besme také bude za svůj blud platiti hroznou smrtí. Ale v něm není ještě celé lidstvo.

Milost sestoupí na Coeuvra a tomuto muži a jeho synu nastane úloha znovu zřídit zákony v obnoveném městě.

V Městě jest také osoba, jejíž úlohu nutno osvětlit. Lambert de Besme všecko svou naděj složil v lásku k ženě.

Ale neumírá-li on první? A není to jeho žena, která řekne náhle: „Nezabírejte se tím, Lambert umřel” (Ville p. 260).

Cesta k Bohu jest blíženi se k radosti, ale absolutní radost jest jen v Bohu. – Nemohu jinak vykládati dramatickou epizodu, vyprávěnou v *Partage de Midi*.

Lambert de Besme hledal lásku ženinu; Mesa nehledá nic a zkouška na něj příkvačí. Mesa je zdánlivě připraven na soustředění se v Bohu, a ejhle, vášeň ho ovládne; žena je tu, které si nepřál.

Nečekal jsem vás.

Tak dobře jsem připravil vše, abyh odešel, abyh se vzdálil ze středu lidí.
Bylo to hotové.

Proč mne vyhledáváte? Proč mne přicházíte rušit? ...

Nemohu vám dát své duše, Ysé!

(Partage p. 40.)

Hle, muž, jenž se stal kořistí; ano, kořistí, v dramate, které není hrou zápletkovou. Hle, jak vzdychá v krisi:

Nic již, nežli ona bolest ve mně místo duše.

A najednou potom frenetické vrhnutí se do zločinu a rozkoš a slzy a zoufalost zločinu; a nikdy při tom neustává zaznívati volání Boha, který neopouští tvora v bouři.

A pak dokonání oběti člověkovy, vyčerpání až po kvasnice na dně, vyčerpání lásky; tělo rozbité, pak duše a nastávající smrt. Zpěv rozbitého Mesy ve světle měsíčním:

Proč?

Proč tato žena? Proč najednou žena tam na lodi?

Co s námi zamýšlí? Potřebovali jsme ji? Jen Ty!

Ty jediný ve mně náhle při zrození života,

Tys byl ve mně vítězstvím a navštívením a počtem a úžasem a mocí a divem
a zvukem!

-- --

Ah, nyní vím, co je láska! A vím, co jsi vytrpěl na svém kříži ve svém srdci, miloval-li jsi každého z nás, strašlivě, tak jako já jsem miloval tuto ženu; znám chroptění, mdlobu, svírání ...

Ale konečně odpuštění dáno, dána i smrt a vykoupení. Mesa umírá: Mesa se zdvihá konečně k Bohu, oddělen, odpoután od země, unášeje na svém vzestupu i onu Ysé, kterou vysvobozuje, vykupuje.

Poslední dramata Claudelova osvědčují vítězství Spasitelovo. Mluvím o Rukojmí a Zvěstování. A zvláště vedle nich musím položit Výměnu, (l'Échange), která rozvíjí problém přesněji lidský.

V Rukojmí i ve Zvěstování Bůh ovládá a řídí drama. Ale dramatem to zůstává a osoby musí se k Bohu prodrati; jsme svědky tragických zápasů, jiniž idea boží si musí zajistit vítězství.

A váhám-li trochu před rozuzlením Rukojmí, u Zvěstování aspoň není možné pochybnosti.

Violéna, zářící a neposkvrněná, vstupuje do brány smrti ve velikém jásání polnic nebeských. „*Jak jest Krásné Žít!*“ – praví – „*a jak nesmírná je sláva Boží! Ale jak dobré jest také umírat!*“ Jest to obdivuhodná smrt mužednictví, jest to radost vykoupení úplného a slavného.

Smrt Sygnina však jest bolestná a smutná. Pro Sygne smrt není jen věcí dobrou, pro ni jest především „věcí příliš dobrou“ než aby ji přestupila jinému. Smrt Sygnina jest skoro jakousi samovraždou.

Ten kalich byl příliš hořký, šlo nad síly tvora. „Smrt se blíží“ – praví abbé Badillon – „duše křesťanská, učíte se mnou úkon odevzdání se, úkon naděje a lásky!“ Ale Sygne vrtí hlavou záporně! Ale Sygne vzdychá jen: „Vše je vyčerpáno!“ Umírá snad proto bez usmíření? Ó nikoli! Ona jen nemluví, ale muž Boží jest při ní a ten bude mluvit za ni. Ona nemůže již promluvit, ale je to snad nadarmo, že vstává umírajíc a kříží své ruce nad hlavou?

Bůh Claudelův! Poznávám jej ve všech jeho dramatech, tak jako nacházíme tutéž nadpřirozenou tvář Kristovu na všech obrazech Rembrandtových. Také obraz Boží, kdekoli nám jej Claudel kreslí, má vždy tentýž absolutní model. Ale jednou jest to tvář rozněvaná, jindy samá láska a svrchované slitování.

Musím se přiznati, jak velice miluji tohoto Boha Rukojmí, Boha, jehož pokorným a silným mluvčím jest onen „hrubý, hmotou a hříchy obtížený muž“, Badillon.

Mé dítě, co jest slabšího a bezbrannějšího
než Bůh, neboť On nemůže nic bez nás!

— — —

Nežádám, nevymáhám nic, dívám se jen na vás a čekám,
jako Mojžíš hleděl na skálu před sebou, když ji udeřil.

— — —

Bůh není nad námi, nýbrž pod námi.

A ne podle vaší síly vás pokouším, nýbrž podle vaší slabosti.

Kdo mohl by svůj obdiv odepřít takové koncepci Boha? Kdo by

mohl neuznati vznešenou mravní sílu takové víry? A prohlašuji, že v tom není nejmenšího úmyslu neb pyšné úvahy, že jsem mezi jinými vyvolil právě tento obraz Boha, jenž září v Rukojmí. Budu později mít příležitost, abych přiznal, jak pramálo povoláním se pokládám k tomu, abych mluvil o tak velkém křesťanu, jako je Paul Claudel, a podávám zde jen mínění člověka, který nemá teologické kompetence. Ale jak obdivuji se tomuto Bohu lidskému, který přistupuje na takové právě měřítko, v jakém jej lidé ctí, který potřebuje, aby byl veliký, velikostí a velkodušností lidí! Takový Bůh, který nežádá nic, nevymáhá nic, který tvorů ponechává onu hroznou a těžkou svobodu – takový Bůh jest vpravdě klanění hodný, Bůh, který se vydává v ruce lidí. A nemyslím, že jsem zaskočil Claudela, když jsem se tak radostně chopil slov Badillonových. Nalezám jejich potvrzení jinde.* Básek tu neznetvořil svou víru k vůli dramatu, podle nutnosti děje; nikoli, nýbrž Badillon mluví zcela jménem Claudelovým! Musím se tak domnívat, poněvadž v díle čistě lyrickém, čistě subjektivním, které již svou podstatou nepřipouští žádnou transposici ideje v nějakou vytvořenou osobu, nacházím vážná slova (Ódy p. 44).

A Tys mým cílem a také já jsem Tvým cílem.

A myslím, že důvodně vysvětluji v tomto smysle onu větu v *Art poétique*: „Každý tvor již tím samým, že je stvořen, jest i tvůrčím“... Myslím však, že setkává-li se Credo Badillonovo u mne jen s úctou a obdivem, může proto přece mítí odpůrce i u křesťanů. Měl jsem nedávno příležitost parafrasovati před jistým katolickým vzdělancem slova, kterými kněz promlouvá k Sygne. Nevím, byla-li to má neobratnost nebo nedostatečná pravověrnost – ale věty, které dle mého soudu byly prostě vznešeny, byly odmítnuty jako nepravověrné.

Co na to? Zaznamuji zde jen svědectví srdce vypovězencova, který již dlouhá léta neslyšel mluvit o Bohu slovy tak pathetickými a přímo inspirovanými.

Opakuji, že nemíním v předchozích řádcích uvést na nepravou cestu význam, který Claudel dává Bohu. Ne bez hlubokého dojmu slyším tu mluvit o Bohu, který je tak blízek lidem, že je až proniká a prostupuje až do jejich podstaty. Nijak tu však nehledám záminky ku sofistickému stanovení boha *lidského* a náboženství *lidského*, t. j. humanitářského. Claudel sám to zapovídá, volaje (Ódy p. 69):

Buď požehnán, Bože, který jsi mne vysvobodil od model, který činíš, že klaním se jen Tobě samému a ne Isidě nebo Osirisovi, nebo Spravedlnosti, nebo Pokroku, nebo Pravdě, nebo Božskosti, nebo *Humanitě*, nebo Zákonu přírody, nebo Umění nebo Kráse –“.

* Viz též Mesův dvalozpěv: A nejsem-li člověk? Proč se ke mně chováš jako Bůh? Poznámka překladatele.

“ v dalším:

A nedovolil jsi, aby tyto věci byly, věci nejsoucí než leda prázdnem, zanechaným tvou nepřítomností...

Hospodně, osvobodil jsi mne od knih, *ideí*, model a jejich kněží...

Velký tento věřící má ducha vášnivě exklusivního, a já, i kdybych tím byl sebe více překvapen, cítím jeho účinnost a sílu a obdivuji se mu.

Nemohu tu také pomlčet o tom, s jakou velkolepostí vystihuje Claudel ctnost odříkání. Ovšem, není zajisté duše křesťanské, která by neznala ceny a výkupné ceny odříkání, ale kdo by mohl přivést k pochopení tu hořkou radost odříkání lépe než básník, který odhaduje s takovou vznešeností cenu tohoto světa, který nutno opustiti?

Ani duchaplnost, ani věda, ani umění to není, co činí rozdíl mezi člověkem a zvířetem; jest to schopnost odříkání. Na vzdor těm pohodlným filosofům, které vyvyšují onu až příliš přirozenou touhu dobovačnou, kterou prý lidé zdědili po zvířeti, naše duše přece jen ve své podstatě zůstává silou, která dovede odříci si nasycení, která dovede nejíti všemi svými možnostmi za ukojením.

Sygne, toť odříkání bolestné, odříkání na vzdor celé své bytosti, která se vzpírá. Violéna, toť odříkání proniknuté slzami radosti a andělskými úsměvy. Obět Sygnina jest příkladná, ale hrozná. Violénina jest utěšující a nebeská. Sygne jest ještě blízka zemi, Violéna jest již u Boha. Mučené srdce Sygnino krvácí. Srdce Violénino však jen vydechuje vůni jako rozhoupaná kaditelnice.

A u Violény jest onen vzácný stud a ona bázeň z přílišného štěstí, výčitky za štěstí, kterému jen duchové prostřední se mohou oddávat bez bázně:

Jakube – snad bychom se byli měli rádi příliš, takže by to nebylo bývalo spravedlivé, abychom se byli dostali za sebe, takže by to nebylo bývalo dobré, abychom byli svoji . . .

Dramata Claudelova nám ukazují Boha v jeho vztahu k bytostem tragickým; jeho díla lyrická nám ukazují Boha tvář v tvář modlícímu se básníkovi.

Buď pozhnán, Bože, který jsi mne osvobodil od smrti.

Slyším ten výkřik, slyším akcenty toho mocného a šťastného hlasu, pozorují toho člověka při modlitbě a vím, že mám odstoupit. A odstupuji se srdcem stísněným a trápeným závisť.

Musím se konečně přiznati.

V dokonale krásné studii (Paul Claudel, poète chrétien, v Nouvelle Revue Française) jejíž hloubky a zbožné úcty nemohu dosti vynachváliti, praví autor, *Jacques Rivière* o Claudelovi:

At nikdo nemyslí, že může mu dáti jen chladný obdiv! On nevyžaduje jen souhlasu našeho vkusu, on vyžaduje naší duši, aby ji dal Bohu; dce

Zůstaň, Pane, se mnou, neb se připozdívá.

Nezatrať mne jako Voltaire a Michelety, Hugy, Renany a všechny ostatní ohavy.

Jejich duch je se psy zcepeněným, jejich knihy přiděleny hnojšti.

Jsou mrtví a jméno jich l po smrti jest hnilobou a jedem.

Poněvadž jsi pyšně rozptýlil a spolu býti nemohou, ní rozuměti, nýbrž ničiti jen a mrhati . . .

vynutil nás souhlas nejvntřnější. Chce nás proti naší vůli vytrhnouti z ponížení pohyb a diletantství...

Zamítnout křesťanství Claudelovo, toť odsoudit se k tomu, aby člověk neměl již útočiště nežli ve zničení...

Ohnivě přesvědčení těchto slov mne mate a nutí mne ke zpytování svědomí. Tedy mezi těmi, kteří se seznamují s dílem Claudelovým, jsem sám, jemuž se takto děje...

Žiji již kolik měsíců v denním styku s myšlenkami Claudelovými. Znal jsem Claudela již před lety, ale nyní, než jsem začal psát, musel jsem si přiznat svou ignoranci a začít znova. Několik měsíců, pravím, nebylo dne, abych dlouhé hodiny nebyl věnoval četbě jeho díla a úvahám o něm. A pravím, že jsem nečetl s „chladným obdivem“, nýbrž že žádné nadšení nemůže býti opravdovější a zároveň odůvodněnější než mé; ale obrácím se smutně a opakuji slova Mesy:

Nemohu vám dát svou duši...

Nejde o „vkus“, o „souhlas“ nebo o co. Je to snad jen vkus, že mám pro Claudela onu velikou a naprostou úctu? A je snad jen souhlasem ono pokorné, uctivé homagium, které mu zde vzdávám? A je opovržlivá ona podbybnost, které přece nemohu zmoci, a musí hned býti řeč o diletantismu, nedostává-li se fanatism?

Nevím, jaké bylo přesvědčení Claudelovo před 20 lety, ale prosím jej, aby se přenesl do té doby svého života a aby – ať již se mu nikterak nemohu rovnati – pozoroval člověka ještě mladého, který jej opravdu miluje a snaží se povznést se k němu bez pýchy, ale i bez zbabělosti.

Ano, Claudel jest apoštolem. Ale je-li mu zajištěno dostatečné vítězství již nyní?

O Claudelovi nemožno psáti nic, nevezme-li se především v úvahu *Křesťan*. Snažil jsem se zapomenouti svého osobního váhání, abych se pietně přiblížil k jistotě druhého. A ať byla slova Claudelova jakákoli, neměl posluchače nade mne žádostivějšího. Co se nesmí zapomenout, toť úzký deduktivní vztah, který u Claudela pojí ideu filosofickou s ideou náboženskou, tuto zas s politickou a všechny s morální. Nemožno přijmouti nějakou větu a nebýti povinen podepsati spolu také jiné.

Nedci na tuto část filosofie claudelovské příliš tlačit. Autor *Rukojní* sám nás učí diskretnosti... Ale pravdou zůstává, že jest to pevně sklobená, přísná a zavazující nauka politická, která se v díle Claudelově rozvíjí. Jest vyjádřena a pojednána v *Rukojní*, jest projednávána, ověřena, srovnávána s jinými ve *Zlatohlavu*, v *Městě*, v *Odpčinutí dne sedmého*; jest potvrzována všude jako důsledek zásad náboženských a jako výdce k mravouce společenské i osobní. Bůh jest nad králi a ti jsou nad národy a národ jest spojením rodin a rodina jest svým původem založena na manželství. Rodina Anne Vercorse nám ukazuje svrchovanou autoritu otce, místo a úlohu dítek. Duše Sygnyina

* U mnohých zajiště. Z nich právě Jacques Rivière, z velké části vlivem Claudela, po dlouhé cestě přichází k víře. Viz jeho spis (pohrobek) *A trace de Dieu – Po stopě Boží* – k němuž Claudel napsal vstup. – Poznámka překlad.

sbírá v sobě a zachovává to, co tvoří sílu plemene. Láska Marty (ve Výměně) se oddala věrnému zachování jednoty mezi mužem a ženou, udržení nerozlučného manželství ... *

Ale nechci roztahovati vyměřené kapitoly. Budu-li obšírně pojednávat o poetovi a dramaturgovi, budu mít ještě hojně příležitosti najít vždy zase filosofa.

JOSEF VĚVODA

PĚVCŮM NOVÉ DOBY**

V tom pokolení, k zemské hroudě kleslém.
v tom pokolení, jemuž ideál
a svatý vznět se dávno směšným stal,
kdy sobectví jen nejvyšším je heslem,
v tom pokolení, jemuž mince zvučná
je zvukem nejsladším, a sousta tučná
jsou božským požítkem, v té době naší,
kdy domáhá se marně lidských práv
druh trpící, kdy sdílná láska zháší
v tak mnohém řádu, spjatém v pyšný háv:
v tom pokolení písní bouří, hřimej,
kdo v řádu vřelém nosíš zpěvu dar,
a porobeným bratřím pouta snímej,
a ziskuchtivým sobcům věstí zmar!
Haž soucitu a činné lásky símě,
kde najdeš pro ně jenom pídi půdy,
tvou písní nechat vzepnou volné týmě,
kdož otročí, jim v zemdlené lij údy
zas nové síly k práci, která šlechť
a štěstí buduje i v chatách nuzných,
tvá píseň nechť též zní i tam, kde nechť
až posud slyšet výkřiků těch různých,
v nichž lidskost za svá pošlapaná práva
dnes na všech stranách k pomstě hrozná vstává!

A když tvá píseň vzbudí ohlas všude,
když ohlas ten vždy dál se nésti bude,
tvým nadšením když vyšší, svaté city,
jež samým Tvůrcem v lidské řádu vlity,
zas ožijí, jak jarním vánkem květ:
ó, závidění hodný, šťastný druhu,
ty pomáhal jsi obroditi svět,
a bouř když táhla, míru klenout duhu!

* Vidno tedy, v čem váhání Duhamelovo záleží a kam *jemu* aspoň – a aspoň dosud, za Claudem se nechce. – Poznámka překladatele.

** Z literární pozůstalosti.

Z NOVÝCH BÁSNÍ

VES

Ni jedno veselé zde není stavení,
ve tvářích lidí není jasu;
na stéble silnice ta žalná vesnice
černému podobna je vlasu.

Kostelík starodávný stojí na vrchu,
kazatel v malomocných středu,
květ vzácný, který z hloubi bahna vyrůstá
a vyváz' vůní z jeho jedu,

Jan Křtitel mezi farizeji volaje:
vy obílené hnusné hroby,
plemeno ještěrců, kdy kát se budete?
soudu se blíží strašné doby.

Hlaholí zvony; očarován posloucháš,
jak andělé když sladce pějí.
Vesnice jak by do hloubi se propadla,
jiné vsi staré zvony znějí.

Z minula obec vystoupila na povrch,
dvůr žádný ještě propit není;
s bohatstvím ryzích srdcí, prostá pokrytců
modlí se celá v zvonů znění.

CHRÁMOVÉ OKNO

Za mořem umřela; teď vrátila se,
a září na skle v zduchovnělé kráse.

Spanilou číši její tělo tvoří,
kde víno, duše kraje, zlatě hoří.

Našeho kraje duše očištěná
v nejvyšší sladkost je tu vykvašena.

Obličej bídou vyhublý a dřením,
za tvrdou skývou shonem každodenním

se vyjasňuje v tichém odevzdání,
jej vroucí víry prosvěcuje plání.

Jak plody oči hle se otvírají,
poklady lásky hluboké zde zrají;

ze slupky zlato kaštanů tak hledí:
ty oči naotevřené co teď vědí!

Do chrámu dívají se, kde jsou děti:
jak slyšel bys ji láskou zakvíleti.

Zelený šat je jako tenká stěna,
plamenem vnitřním celá rozzářená.

A ruce, jež se těžce dolů níží,
celého kraje jak by nesly tíží.

OHNÍČEK

Kde u nás chléb růst nemůže, vzrost lesík
v pahorcích, jež se chlapcům podobají,
jehnědy v květnou neděli co nesou
a krajem v houfech v chrám se ubírají.

V slavnostní modři na večer vše měkne.
Ohníček rozhořel se v srdci trati.
O, jak je čarovná ta zářná růže,
v ní život kraje zdá se rozkvétati.

Pár křivých větví stačí k tomu divu:
zdejšího lidu obraz, rozhoří-li;
nic nečekals již; náhle odmění tě
ohnivým květem utajené síly.

S hořící růže za listem list padá,
jen jiskra, zrno planoucí, z ní zbývá;
jak símě do země se propálila,
z kterého vzroste jednou zářná skýva.

STAŘEC

Jak zjevení v mé duši dosud jest.
Sunul se pomalu, jak nes' by těžké břímě;
městečka nesl starou, vzácnou čest;
tak rozséváč jde pomalu, když hází símě.

Tvář jako vytesána z kamení.
Oči jak do jiného světa zadívány
potomků nevnímají hemžení:
jen vzácné zvíře lovec všimne si, ne vrány.

Zbloudilý obr v trpaslíků spřež,
jediná rovná jedle v zmrzačeném lese.
Lest netkla se ho, lakota ni lež.
Přemožen věkem jako jablko se třese,

jež uzrálé na uschlé topce tkví,
jak stroj se zastavující když zachvívá se,
Kristovo uctil ve mně tajemství,
já poklonil se jeho žití zralé kráse.

NÁŠ KRAJ V ZIMĚ

Krajina z tenka sněhem potroušena,
mší ranní jak by byla posvěcena,
za jitra dýše sladkou vznešeností
a jako bílá hostie mne hostí.

V líbezném modři za ní hory sládnou;
tot modré peřiny, z nichž hlavu vlnadnou
kraj zdvihá jako probuzené dítě:
ta věčná mladost nad vše okouzlí tě.

Z kostelní věže hruška zlatě hoří,
chalupy poklad slasti duši tvoří,
na kopcích hájky rajsky dokonalá
jsou díla mistra, věky zachovalá.

Když na ně vzpomene syn toho kraje
domova vzdálen, srdce jemu taje,
oči se zamží v města skvělém lesku
a po domově duše zíní v stesku.

Jak hájky krásné z kamení tu rostou,
kraj zdejší vydal mnohou duši prostou
z chudoby lůna, těžké zlato ryzí,
žel, doby zlobou víc a více mizí . . .

PŘED POUTÍ

Pod obrovskými lípami, kde truhly
stávají nebožtíků, pláč zní truchlý,

dnes národ kočovníků táboří . . .
Kol ohně, uprostřed jenž vozů plane,
jak šotci skáčí děti rozcuchané
a unavené ženy hovoří.

Rozkošně na tvářích si plamen hraje,
z bílého prsu snědé dítě ssaje,
za vozy děvčat zvoní bujný smích.
Nade vším opojná lip vůně dýchá,
v měsíční noci konečně vše ztichá,
jen koně slyší hrabat po dvířích.

Co klesám v náruč spánku vytouženou,
křik probouzí mne. S černoookou ženou
se žárlivý muž zlostně potýká:
úžasná zpověď! již se hrnce třísť,
mlaskají rány, žena vztekle piští
a polonahá kamsi utíká.

Vzbouzím se znova. Oživ' tábor všecek;
v žen nářku, mužů lání, vřesku děcek
nesmírná lina šumí v aleje.
Mé srdce s nimi stisknuto je v klešti:
jak cukroví se rozpívá nám v dešti
žel na krásnou pout všecka naděje.

Děšť ustal. Maria nás neopouští.
Červánek na zemi děšť růží spouští
kraj celý jak by dostal medu chut.
Zástupy spějí děkovat sem záhy
za dobrodiní hojné noční vláhy
Nicovská Maria, ó, zdráva buď!

JAROSLAV HRUBAN

VESNA V JESENÍ

CESTA

Jako vánek dávných dětských jar,
jako vlna štěstí hřejivá,
jako slunce vzešlé z duhy par,
dávná píseň lásky tesklivá,

tak jsi přišla ke mně, milostná,
že to stěží srdce pochopí,
jak je chmurná jeseň radostná.

Jako list, jenž na své větvi lpí,
jako květ, jenž k slunci obrácen,
jako robě, u prsu jež spí,
vězeň, jemuž žalář ukrácen,
tak jsem v slastech tonul, uštváný,
když mně's něžným zrakem pozvedla,
zaplesal jsem, z ráje vyhnáný.

Jako duše, kterým věčnost plá,
jako sfingy, strážci tajemství,
jako srdce píseň umklá,
mystická, jež zřela tajemství,
půjdem spolu k zdrojům trysknoucím,
polibkem rtů spjati planoucím,
plamem Lásky šlehnem' přeskvoucím.

PROČ?

Proč se, lidské srdce, budiš,
ševelíš, jak výšinami
zazníval by slavný chorál,
nadhvězdnými jásal chrámy?

Proč mne, lidské srdce, klameš
závratnými vidinami,
proč jak bouře divá hýbáš
mlčícími hlubinami?

Proč mne letem okamžiku
děsíš písní o svobodě,
když jen stěží šelmy vůle
zemdlen držím s Bohem v shodě?

Proč dceš, abych steskem, touhou
v mládí vesnu pohléd zpátky,
aby jeseň v hořké vůni
vykouzlila sen mi sladký?

Proč dceš, abych v planých dumách
zmaten bloudil nad propastí,
kde se s ambrou jedy mísí,
s křečí šklebem rajské slasti?

Proč mám, drahá, daní krve
zemi pudů tribut klásti,
když jsem láskou vzplanuv k Tobě
stanul v nové duchů vlasti?

Zmlkni, srdce, zmlkni, krvi,
zajdi země mátoh, stínů,
již mne něžná Tvoje ruka
vede v říše cherubínů.

TE DEUM

Ó Bože, k jaké modlitbě dnes díky
mé srdce v pokoře se pozvedá,
má duše svatým zpěvem kajících
až v závrat lásky Tvoji dohlédá.

Již dávno v dálkách myšlení se ztrácí,
niv věčných třpyt k nám hvězdnou nocí plá,
to štěstím trysknoucím se k Tobě vrací,
co bylo Tvé, než přišla chvíle zlá.

Než přišla pýcha, přišla bouře, vzdor,
než zalkal, zdeptán, tvého srdce tvor,
než nešel v noc a v žízeň svítání:
já v kletbě své přec vidím boží den,
má duše drahá, Tebou uveden
Bůh lásky vzdal se mému poznání.

TOUHA

Já chtěl bych, aby myšlenky všech lidí
mně byly dány v svrchovanou moc,
bych byl jak Bůh, jenž všedno v jednom vidí,
Jenž vládne dnům, Jež tuší hvězdná noc.

A více ještě chce mé lásky vzplání:
chce tvorů svobodě svou klásti hráz:
má duše okusivší božských vzdání,
ta v hrůze spatřila všech hříchů sráz.

Ta zřela myšlení, jak vřelo pudem,
jak v děsné výhně v plamu temně rudém
se zkrivilo ve hnusnou těla křeč;
ó Bože, dej mi vládu nad myslí,
necht plamen čistý šlehne srdci všemi
a v ruce mé jak strážný vzplane meč!

LIST DO PAMÁTNÍKU

Lásky mé žhavý, čistý dech
neutkvěl stopou na Tvých rtech,
do Tvých však rukou úbělu
bol mého složen údělu.

Var krve aby nesetřel
pohledů snících sladký pel,
boji se zraků nádhery
v aconech vzkvetlá za šera? –

Mocí svou hvězdné světy hnát,
k nohám Tvým slavná slunce stlát
toužil jsem v onen šťastný den;
spatřit kéž smím Tě v rájích zas,
nad čelem ženství něžný jas,
krásnou jak Angelicův sen.

VE ČERNÍ

(Nad Bommershelmovou studií „Über Einordnungen der Begriffe“ při Urner-Nögeliově písni „Abendsonne“.)

Tajemné vy síly,
kdo vás pozná ruch,
jaký zázrak v květu!
Vystihne ho duch?

A když luna vzejde
hoříc krvavá,
jaká v mysl vchází
tajů záplava.

Nade všechny krásy
jediná mně plá:
za Tvých očí leskem
v smrt by duše šla.

Roucho moje prosté,
šedý zemský prach,
na Tobě však stkví se
božské slávy nach.

EXULTET...!

Všichni sem ke mně, jásejte se mnou,
kde že jest zimy chimurný sních,

za sebou mám již vidělici temnou,
svou paní plát zřím v lilíích.

Paní má drahá ke mně se sklání,
zhlazena vina nevinná,
v soumraku smrti co srdce raní?
sluncem mně září Jediná.

Jásejte se mnou, tajemství moře,
plesejte hvězdná mlčení,
mystická vzdchází duši mé zoře,
rodí se Bůh, slyš, znamení! –

Eckharta Mistra ruce mne vedou
v „suuder wârumbe” rajsskou říši,
Tvých očí nezná, s tváří dí bledou:
k jakým to hvězdám pohlížíš?

NOVÝ PAOLO FRANCESCO

Když cesty půle, která žití dána,
už nenávratně v rokle smrti míří,
tys přišla ke mně, ženo milovaná,
a jeseň moje zlatem snění hýří.
Ó, slunce pozdní, v dnů mých chmurném sklonu,
jsi vidinou snad, mysteriem tónů?

Kde vesna dětství? V úžas touhy plály
a srdce bouřné spělo k Ideálu,
aj, luhy květů nádheru svých stlaly
mé paní k nohám, noci pěly dhválu.
A bolest v duši, slza v oku stála –
nač vesna má, jež tebe nepoznala?

Když žáry léto zvalo k štěstí mdlobě,
to v závrat blaha třestí krve vření,
proč hasly hořem moje oči obě
a hvězdných nocí v objetí mém není?
Dnes pozdní léto vane v písni teskné,
svit zřítelnic tvých nade mnou se leskne.

A jeseň přišla hoře tichým krokem
již bledé slunce k západu se kloní.
Ó, což bych býval osudů svých sokem,
v něž slov tvých hudba konejšivá zvoní.
Hle, západ hoří, nach v něm v safír hasne,
kdys zdeptán, duch můj nad svým rájem žasne.

Teď hrdě stojím: dech tvé vonné něhy
jak růží záře vane nade sněhy
a v život nový duše má si nese,
co darem tvým mně v blaženosti plese.
Kde nová vesna vzejde věčná, slavná,
v tvém objetí se ztíší touha dávná.

V ŽIVOT I SMRT

Dnes po letech, ó drahá, nechťej zvědět již,
jak srdce mé, jak lkalo v mlčelivou noc,
když po prvé mně vzplály zornice tvé blíž,
sám slibem spoután já, nad tebou muže moc.
Já věřím od té chvíle v říše věčných krás,
já vím, že duch se zrodí v jejich svatý jas.

A přešly doby šťastné, lásky radost, ples,
jak po nich v hořkých slzách marně chtěl bych lkát,
že nebyly mně blahelem, duše cítí dnes,
když v jedno s tebou splývá, přec tě nesmí znát.
Však v dálkách věčných vidím světél skvoucích kruh,
tam navždy s tebou budu, v tobě se mnou Bůh.

Teď v teskných fjordech kotví dnů mých šerý vrak,
kam v beznaději plaché, v ztroskotání sil
bych vzepjal ještě jednou zemdlený svůj zrak,
kam srdce zoufající v útěchu bych skryl?
Jak divně osud přede vlákna tajemná,
dnes tvá mně krása dána, léty toužená.

Tak září dny mně v sklonu, plane smrti lem,
a srdce bouří štěstím, blahelem šílí hrud,
a k novým říším světla mladým fénixem
nová vzlétá duše – vůdkyní mně buď,
jediná, ty, drahá; hleď, jak hvězdná říš
vane nocí kouzlem. Pojďme, čas je již!

OBTÍŽE A STAROSTI P. JOSEFA VÉVODY
PŘED ZALOŽENÍM „NAŠEHO DOMOVA“

TÉMĚŘ všeden kněžský život Jos. Vévody (nar. 1. listopadu 1864, zemřel 17. dubna 1927) byl naplněn starostmi o „Náš Domov“, jehož byl zakladatelem, redaktorem, administrátorem a za hubených let hlavním podporovatelem. Pro „Náš Domov“ žil nejen on, nýbrž celá domácnost, a když nebylo peněz, strádali všichni, někdy na list domácí promlouvali a když obtíže přestaly, těšili se.

Vévoda chtěl mít z „Našeho Domova“ vzorný, katolický, vlastenecký časopis obrázkový na způsob německých „Deutscher Hausschatz“, „Alte und Neue Welt“ aneb aspoň jak „Katholische Warte“. Jak se mu to podařilo za našich poměrů, známo. List určen byl hlavně pro Moravu a Slezsko.

Aby programu do stál, sháněl pro list r. 1890 přispívatele. Z Moravy již něco příspěvků sehnal, Slezsko však mu působilo obtíže: nemohl nikoho ve vévodství a knížectví najít. V nesnázi obrátil se listy na mne. Listy tyto jsou tím zajímavé, že poskytují pohled do duše zakladatele „Našeho Domova“ před založením listu. Proto je podávám veřejnosti.

S P. Vévodou v bohosloveckém alumnátě málo jsme se stykali. Věděl jsem o něm jen, že je literátem a přáteli se s Křenem, Očadlíkem a jinými, kdežto já jsem se nikomu nesvěřoval, že píši různé články a povídky do „Hlasu“, „Mariánských květů“, „Hlasů z Hané“ a na výzvu P. Pavla Vychodila posudky do „Apoštolátu tisku“, pozdější „Hlídky“.

Článků těch obvykle jsem nepodepisoval, někdy přidal J. V., neb pseudonym J. Hora. Asi některá redakce Vévodovi prozradila mé jméno, což mne vyhledal v Jaktáři u Opavy, kde od r. 1890 byl jsem v duchovní správě a od r. 1892 stálým přispívatelem „Našeho Domova“. Protože redakce „Našeho Domova“ byla nezištná, do krajností obětavá, i my přispívatelé jsme jí následovali, neberouce za články, zaslané fotografie, obrázky i zapůjčené štočky honorářů, teprve kdy „Náš Domov“ převzala Občanská knihtiskárna, dostávali jsme 10 h za řádek.

Dopisy poslány jsou z německého Rýmařova, kde tehdy Vévoda byl katechetou.

1

V Rýmařově 11./XII. 1890.

Carissime!

Díky za Vaši, ač pozdní, přec vždy milou odpověď a připověď. Kdyby byl našel náš podnik u p. t. pánu spolupracovníků tolik podpory, kolik mi bylo určitě slíbeno, též skutkem, t. j. kdyby se byl závčas sešel dostatek prací aspoň na půl roku, a kdyby

objednané ilustrace byly se vydařily dle mého přání, byly by vyšly první čísla již začátkem roku 1891. Takto však jsme nuceni odročiti celou věc až na dobu pozdější, ale doufám najisto, že v roce budoucím ku konci asi věc stane se skutkem. Nakladatel byl již letos připraven, já však dci do světa s naším listem až tehdy teprve, až bude hezkých prací dost v zásobě. Neboť tak může se dobrá naše věc zdařiti. Mám již hezkých pár prací v zásobě (Kosmák, Kyselý, Nečas, Horenský, Křen a Preissová zaslou též brzy, Hlavinka atd. . .). Račte mi laskavě něco brzy laskavě zaslati. Těšíme se na Vaše milé příspěvky. Zvláště na Slezsku nám třeba spolupracovníků. Račte zaslati více!

Srdečně Vás pozdravuje vždy oddaný

Jos. Vévoda.

2

P. b. J. Kr.!

V Rýmařově 11./11. 1891.

Důstojný pane a drahý příteli!

Prosím Vás snažně, zašlete nám asi během týdne nějaký literární příspěvek, jenž by se týkal Slezska, neb vůbec něco ze slezských poměrů a života, třeba jen nějakou črtu pro lid psanou, at poučnou, at zábavnou.

Dáme se s pomocí Boží do vydávání časopisu pro náš lid, o němž jsem se Vám již vloni zmínil. Hlavně Moravy a Slezska hodláme si všimati. Dějiny, místopis, lidové pověsti, zvyky a obyčeje, vůbec vše, co pro náš lid charakteristickým jest, bude vítáno. Zvláště však třeba, by vše psáno bylo lidu srozumitelně, populárně. Vaše pěkné obrázky a črtý v „Hlasu“ a „Obzoru“ budí v nás důvěru, že nám též najisto něco občas aspoň napíšete. Do prvního čísla však bychom velmi rádi měli něco ze Slezska též, abychom ukázali, že programu vytknutému chceme věrně dle možnosti dostáti. Z folkoristiky bude nám obzvláště třeba častěji něco přinášeti, aby časopis náš skutečně lidu našemu se zamlouval a co nejvíce čtenářů a odběratelů zvláště mezi lidem našel.

Jak Vám asi z „Týdenníku Opavského“ již známo, bude list náš vycházeti v Olomouci, nákladem hloučku mladších kněží, redakcí (na veřejnost) pana Jana Janče, mladého a velmi nadaného spisovatele, člena redakce „Našince“ a mé maličkosti; budeme oba podepsáni, já však příspěvky budu přijímati, a rozdělím je mezi nás tři, kteří de facto budeme všichni čisti, totiž já, pan Janča a P. Vylvěčka, který poslední podepsán nebude. Administraci budou obstarávati P. Vylvěčka a pan Janča v Olomouci, kdež list též tisknouti a vydávati se bude.

O povídky a básničky bylo by méně potíže, jak o články pro lid poučné. Získán Kosmák, Preissová, Al. Dostál, Janča, Horenský, Pitnerová, Wanklová, Havelková, Procházková atd. Račte

nám, prosím Vás co nejsnažněji, něco asi v týdnu zaslati, musíme s tiskem začítí již koncem tohoto měsíce. Časopis bude zván „Náš Domov“, bude vycházeti 1. a 15. měsíce každého, bude též obrázkový, aby se co nejvíce zamlouval, a což hlavní, bude psán v duchu katolickém, a tudíž bude s dobrým svědomím od každého kněze bez starostí moci býti půjčován našemu dobrému lidu.

Doufáme, že dojdeme co nejdříve podpory našeho kněžstva. Náš cíl jest, sdružití kolem něho všedno konservativnějšího spisovatelstvo, najmě moravské, a vytlačiti z rukou našeho lidu krvavé romány obrázkové a vůbec četbu špatnou, znemravňující a viru našeho lidu podrývající.

Konkurence nebudeme dělati nikomu. „Obzor“ není pro lid, jest více určen pro vzdělanější třídy, rovněž i „Vlast“, a pak ilustrovaného *katolického* listu nemáme ještě vůbec. Náš list, dojde-li podpory, a bude-li proň zvláště kněžstvo agitovati co nejvíce a jej rozšiřovati v každé moravské a slezské české dědině, může se státi v krátce tím, čím jsou Němcům „Deutscher Hausschatz“ neb „Alte und Neue Welt“ aneb aspoň „Katholische Werte“, kteréž listy Vám asi budou známy.

Dojde-li časopistakového rozšíření, že by hmotná existence jeho byla zajištěna, budeme jej do chudobných a ohrožených obcí zasílati zdarma. Předplatné stanovené pro první rok na 2 zl. 40 kr., ale nademe-li v roce aspoň 2000 odběratelů, slevíme předplatné na dva zlaté potom, a snad i víc ještě, jak jen bude možno.

Aby se časopis obrázkový tak lacino mohl dávatí (stojít ilustrace veliké peníze!), zakládáme tak zvaný vydržovací „fond“ z dobrovolných, peněžních darů; účelem fondu bude časopis zdokonalovati, povstale schodky hraditi, bylo-li toho třeba, zvláště však umožňovati bezplatné zasílání do chudobných obcí. Sebe menší příspěvky budou s díky přijaty a vždy na obálce listu ohlášeny. Příspěvky přijímám pro fond a pořádám se zdejším kaplanem P. Ludvíkem Eliášem.

Není mi možno vše Vám důkladně popsati a rozebrati, jelikož musím na různé strany podobné dopisy psáti, a tudíž volného času se mi nedostává.

Prosím Vás snažně ještě jednou: račte mi příspěvek nějaký literární aspoň do týdne zaslati, spoléhám na Vaši mravní podporu zcela určitě a zároveň doufám, a prosím spolu o to, byste našemu časopisu laskavě získával co nejčtetnějších odběratelů ve Slezsku, oč prosíme ostatní vdp. velebné pány ve Slezsku.

Jindy snad více. Smíme-li prositi též o nějakou podporu pro vydržovací fond, činíme tak s povinnou úctou a jménem dobré věci voláme již napřed vděčně: Zaplat Bůh!

Jménem ostatních účastníků s veškerou úctou a vděčným pozdravem

P. Josef Vévoda,
katedrta v Rýmařově – Römerstadt.

(Dne 3. dubna 1892 mi napsal z Nové ulice: Číslo 7. (v němž jest i Vaše práce), o něco se opozdilo *pro změny v redakci. Převzal jsem teď vše sám, a proto též vzdal jsem se a rád dobrovolně místa svého na realce v Rýmařově.* Jsem tu (na Nové ulici) úplně spokojen. Budu brzo psáti.

Váš oddaný
Jos. Vévoda,
nadační kaplan.

FRANTIŠEK HANZELKA

NA DVEŘÍCH HOSPODY.

Dědinu přikryl veselý smích
a z chalupy do chalupy
letěla ta dívčí srdce,
štěstí padalo z nich.

Uprostřed dědiny je modrý štít
a jesle volají vyhublé koně
a v jeslích Ježíšek leží
a Ježíšek je smír a klid.

Tam kdesi je muzika, hej!
Děvče se přitiskne k srdci
a zlato zlaté vysypou trouby,
andílků vysypou rej.

Tam tancuje moje milá,
mllá jednoho dne,
a mé srdce tancuje,
mé srdce je děvčice bílá.

Karlovska hospodo unuděná,
když jsem tam tancoval,
děvčátka mloval,
na tvoje dveře jsem zavěsil
svá přání vytoužená.

Hej, hospodo, visí tam, visí,
šohaji, děvčata tancují kolem,
trubka je uspává jak vojáky.
Visí tam, visí, přání čísi.

Z NOVÝCH BÁSNÍ

V PISÁRKÁCH V MÁJI

Po zrcadlových plochách vánek pílí,
svou bystrou nohou zlehounka je čeří
a nebe zlatem granátů mu v paty stíli,
granát se rozprskne, však střelec špatně měří.

A v řece jede na stříbrném voze
princ — kolem zlatem se to rojí
a stromy na stráních a březích, ve úvoze
mu jako granadíři špalír stojí.

Tu víly lesů, nymfy vod cos šepotají,
pak rozhazují bleskotavé niti,
z nich zářivou síť hbité uplétají,
ach, ony prince toho do ní chytí!

Než marná hra od rána do večera;
princ síť tam přetrhne a tam se schová,
až přes svah přehoupne se s večerního šera,
by s jitra opakoval hru svou znova.

Však pro člověka neštěstí tu roste;
v síť chytne se a výkupné pak musí dát:
kdo v máji stál na pisáreckém mostě,
ten celý život musí vzpomínati.

PÍSEŇ OBYVATELŮ „ČERVENÉ SKÁLY“

Nás vzala skála ve svůj klín
jak matka drobné své děti
a jako slepice kuřátka,
když káně divoká letí.
Ó, skálo ty rezavá, milá,
ty pro nás dobrou jsi byla!

Jsi tvrdá, skálo, tvrdá jsi,
však srdce nemáš tvrdé;
jsi měkší nežli vedle nás
to město pitomé, hrdé.
Ó, skálo ty rezavá, milá,
ty pro nás dobrou jsi byla!

Nám dobře je tu v lůně tvém,
kéž Pán Bůh dá jen zdraví
a pokoj, lásku v chaloupkách —
vše další paž silná spraví.
Nám dobře tu v domcích se bývá,
ó, skálo ty tvrdá, sivá!

Nám prvním skřivan zpívá tu
a kukačka volá kuku
a čáp nám nosí každý rok
dost děvčat i bujných kluků.
Ač země je plnička lidí,
přec Pán Bůh ty dětičky vidí.

Z nás nikdo nemusí mít strach,
jsme lidé usedlí, klidní
a hodnější než ve vilách —
že nejsme jak tito vzhlídní?
Před námi ať mnohý se stydí,
vždyť Pán Bůh do srdce vidí.

Že někdy kručí v žaludku
a někdy hodně že zebe?
Jen bazalka když v okénku
a nad námi modré nebe.
Ho halo, ho halo, halo,
nám stačí ke štěstí málo!

V LETNÍ PŮLNOC V BRATISLAVĚ

Hlas velikého proroka ve hluchost noci
zvolal dvanáctkrát: „Hou – hou – hou!
Věz, že tvoje kroky k věčnosti se hnou!“
Však, kdo spal, ten hluch byl, a kdo na nohou,
ten chvátal za zlou mocí.

Na nebi se zlaté hvězdy smějí, točí
a dole oči, černé, hnědé, modré oči.
Dunaj šplouná sladce,
stromy šeptají svou píseň ze sna,
ze kavárny bouří hudba plesná
a kolem boku ruka obvíjí se hladce.

Hlas mých kroků ozýval se v městě.
To cizí kdos šel za mnou, by mně řekl:
„Jsi vskutku šťasten na své žití cestě?“
„Mlč!“ – jsem zakřikl – a on se lekl.

Však někdo dobrý stále se mnou byl
a horka proud, jenž v tváře se mi lil,
vonnými jablky mi chladil,
jimiž po čele a po lících mě hladil.

JOSEF BARTUŠKA

Z KNIHY „DEN V TATRÁCH“

ÚPLNĚK

Nad černým jezerem se kolébají stíny,
v nichž ledové květy kouzlí čaroděj z pohádky,
jedlové lesy sjíždějí do krajiny,
jak černé labutě z kouzelné obálky.

Na zasněžených pláních na sklonku dne
měsíc se noří z jinovatky
a pod ním v spící kotlině
lyžaři opouštějí vánoční svátky.

PASTÝŘSKÁ

Pastýři s dudáky chodili po lesích,
ve staré salaši jedli slaninu,
hvězdy se sněhem padaly do jeslí
a ovečky samy hlídaly krajinu.

To bylo ještě časně z jara,
na horách bylo тихо ze sněhu,
hrdlička dudákům sladce cukrovala
v pastýřskou koledu.

SEN

Otevřeným oknem studená modř pluje,
měsíc se chvěje jak zlatý míč,
v dýmu pavučin sen oživuje
ve středu hvězdných tanečnic.

Ah, večer; houpačka oblaků,
v níž anděl se vznáší,
to je skutečnost plná podivných zázraků,
dárek na větvi, vid, svatý Mikuláši.

DEN V HORÁCH

V perleti zeleň lesa šumí,
krajina s měsícem vzlyká z rána,
větrná růžice, již žádný hvězdář nerozumí,
ukazuje turistům horské panorama.

Vítr sjíždí po lavině v kotlinu ticha,
vlny hor zdouvají se od rána do večera,
kohoutek s něžných hor v budíku tiká,
když mléčná dráha se v zénitu bělá.

POZDRAVY

V bílé klenbě se hodiny rozehrály,
šumění vodotrysku, slyš; studánka zamrzla v lese,
na modrých horách si delfini hráli,
trpaslík zajde v horské silhuetě.

Mávám. Bílý šátek hlas v tichu,
ozvěna tříští se. Měsíc se zastaví,
duha v údolí, ach, úsměv okamžiku,
kraj sjíždí v údolí skryt v tichém révoví.

ŘETISLAV ŠTORM

SMRT

Děťátko láska tidhounce v kolébce dýchá.
Matička Smrt se zjevila uprostřed ticha.
Matička Smrt již oči si vyplakala
a proto bez nářku děťátko zkolébala.

Tidhounce, bez slzy jediné
andílka v rubášek zavine.

V posledním srdce zachvění
kolébka v rakev se promění.

A u hlavy robátka pod křížkem smutného žití
bludička svítí.

CHARAKTERISTICKÉ RYSY ČESKÉHO
KATOLICISMU

Týdeník „L'Europe centrale“ vyžádal si tuto studii o povaze československého katolicismu, jejíž překlad v následujícím otiskujeme. V originále jest tato studie nazvána „Le catholicisme trêque dans le passé et le présent“.

PODLE Vincentia z Lerina jest hlavním znakem katolicismu princip: „Semper, ubique, ab omnibus.“ „Katolické jest to, co jest vyznáváno vždy, na všech místech a ode všech.“ Přesto však každá doba a každá rasa položí důraz na jinou pravdu věroučnou, na jiný způsob zbožnosti, aniž by se při tom měnil celkový obsah víry. Známý katolický filosof P. Przywara to naznačuje slovy, že každá doba svým způsobem zpodobuje si tvář Spasitelovu. Totéž lze říci také o různých národech.

Mluví se o katolictví románském a severským, o katolictví francouzském, španělském a německém. Nejde tu o rozličnou víru, nýbrž o projevy náboženského života, jimiž se modifikuje společenské dogma národní duši, individualitě svérázu. V tomto smyslu lze mluvit také o katolictví českém.

České katolictví dostalo svůj ráz dvěma velkými událostmi dějinnými, které byly duchovními převraty. První takovou událostí bylo husitství, druhou byly události spojené s bitvou na Bílé Hoře a s koncem samostatnosti české. Za Karla IV. náboženský život v Čechách byl v naprostém souladu s evropskou kulturou tehdejší, jež byla určována hlavně ze zemí románských. Praha, sídlo císaře, na krátký čas opravdu slibovala státi se hlavním městem evropským a gotická kultura se slibně rozvíjela. Ale po smrti Karla IV. zasahuje reformace husitská, jež obrátila pozornost národa jiným směrem, než byl onen, kterým ukazovala kultura gotická a všechny pozdější směry, jež zasáhly evropské národy. Pro všechny slovanské věroučné odchylky od bogomilů, přes husitství až po Tolského jest charakteristické, že se neobracejí proti doktríně, nýbrž vznikají vždy, když se jejich hlasatelům zdá, že život kněží není v souladu s teorií. Doktrínální odchylky přicházejí až v druhé řadě. Tento moralistní rys charakteristický pro Slovy neobjevuje se pouze u heretiků, nýbrž i v literatuře, která zůstala na půdě katolické, a je zvláště význačný u Tomáše ze Štítného, filosofa společenského skladu a řádu, jenž jest pokládán za zakladatele české filosofie. Básník Neruda nazval kdysi českou zemi „trpkou zemí kalicha“. Tato „trpkost“ projevuje se i v tom, že česká kultura nikdy plně neabsorbovala galantní rytířství, nýbrž jenom hrůzu z posledních věcí člověka.

Když se reformátní perioda končí bitvou na Bílé Hoře, nastává druhý náboženský převrat: rekatolisace, spojená s velikým rozmachem baroka. Tato doba bývá označována jako „doba temna“ a její umění jako

umění cizí národu. Někteří badatelé, zvl. Pekař, však ukázali, že tato doba sice mnoho brala, ale také mnoho dala, zejména po stránce umělecké.

Jest těžko mysliti si Prahu bez krásné klementinské fasády, bez soch na Karlově mostě, bez zelené kopule svatého Mikuláše. Nebylo to však jen umění aristokratické, cizí duši lidu. Důkazem toho jest lidové umění, které jest úplně barokní, ať jde o lidové výšivky nebo o lidovou keramiku nebo malbu. Není jenom tragika pobělohorských emigrantů, jest také tragika pobělohorských katolíků, neboť jejich víra vítězila mezi tím, co jejich národ trpěl pod útlakem Habsburků. A tato tragika jest do značné míry vtělena do barokní tvorby pobělohorské. Velké umění vzniká jenom z tragiky. Proto jest pražské baroko tak bolestné, na rozdíl od uměleckých památek baroka v jiných zemích. České baroko není ani tak vzrušné, jako římské baroko Berniniho, ani tak hravé, jako jest třeba baroko drážďanského Zwingeru. Jest v něm bolest – vzpomeňme jenom sousoší svatě Luitgardy na Karlově mostě. Tato bolest národa jest inspirátorkou i tam, kde tvůrci byli cizinci.

Krásně symbolisoval tuto bolestnou duši českého pobělohorského a zvláště pražského baroka básník Julius Zeyer ve svých „Třech legendách o krucifixu“. V jedné ze svých legend líčí Prahu po bitvě na Bílé Hoře. Pražské ulice jsou plny cizinců, kteří utlačují domácí lid. Mezi těmito umělci jest také italská umělkyně Properzia de Rossi, která má vytvořiti pro jednoho z největších utlačovatelů českého lidu, Dona Balthasara, krucifix do oratoře. Umělkyně hledá v pražských ulicích vhodný model. Spatří muže s podivuhodně bolestnými rysy ve tváři. Táže se ho, jak se jmenuje. Muž odpovídá: „Inultus“ („Nepomštěný“). Tajemný muž jest ochoten býti modelem. Dá se přivázat na kříž, ale vysílením na kříži zemře. Umírá však s tou myšlenkou, aby bolestný výraz jeho tváře, který chce vtělit do krucifixu určeného pro oratoř španělského vojevůdce, pohnul pronásledovatele českého národa k většímu milosrdenství. Miloš Marten, jeden z nejlepších interpretů díla Zeyerova, se táže, lze-li si představit krásnější symbol pražského baroka, než jest tato Zeyerova legenda o krucifixu?

Baroko bylo posledním velkým vzepjetím náboženského umění v Evropě a tudíž i v Čechách.

Dnešní katolická inteligence hledí je rehabilitovati proti předsudkům a dochází zejména k novým edicím národních buditelů pobělohorských, jako jest Balbín, a k novému ocenění jeho památek. Ale cítí se dobře, že to jest kultura, ve které není možno pokračovat. Nejenom proto, že jest umělecky uzavřena, ale také proto, že jest to kultura typicky dynastická a feudální, která vůbec neodpovídá novodobým sociálním poměrům. Československý katolicismus již za Rakouska trpěl tímto rozporem. Celý způsob pastorační, rozdělení farností, patronátní právo, vše bylo dědictvím baroka. V českém katolictví zápasily dvě duše, které se projevovaly i politicky. Byla tu katolická strana spjatá se starou feudální tradicí a směr křesťansko-sociální, bližší lidu. Politické poměry ve staré monarchii vnesly záhy politický boj i do hnutí katolického.

Tim se liší na příklad katolictví české od katolictví francouzského, které vůbec nevytvořilo politické strany.

Mezi katolickou mládeží byl v poslední době často diskutován problém, kterým směrem se spíše dáti. Zda je zdravější úplně nepolitické, čistě kontemplativní a literární katolictví francouzské, nebo směr německý, organisativní, sociálně aktivní, politický. Pravda leží asi uprostřed. Tato pravda jest dána již geografickou polohou československého státu mezi oběma kulturami.

Katolicismus nebyl v českých zemích po převratu populární: osvobozenské snahy byly namnoze spojovány se snahami protiklerikálními. Cizí německá hierarchie musila opustiti své residence a s hesly protivídeňskými ozývala se namnoze i hesla protirímská. Ale politické i duchovní vedení českého katolicismu dovedlo se smířiti s republikou daleko dříve, než to dovedli na příklad katolíci ve Francii. Československý katolicismus má akcent demokratický, sociální a lidový.

Velmi mnoho se argumentovalo proti katolicismu husitskou tradicí: proti výkladům, jakoby smysl českých dějin spočíval v navazování na tradici husitskou a českoobratrskou, stavějí katolíci ideu cyrilometodějskou a svatováclavskou. Co značí tradice cyrilometodějská? Svatí věrověstové Cyril a Metod přinesli sice křesťanství z Východu, ale byli vždy ve všem poslušni římského papeže. Českoslovenští katolíci vidí ve svatém Cyrilovi a Metodovi symbol snah o sjednocení církve západní a východní. Práci pro tuto unii, jež by znamenala především sjednocení křesťanství u víře, pokládají za svůj velký dějinný úkol. Dnes vytvořilo se v Československu několik unionistických středisek a těžiště této práce přesunuje se z Polska do Československa, zvláště na Moravu. Českoslovenští katolíci vidí v naplnění unionistického ideálu úkol světový, protože by znamenalo vytvoření pevné křesťanské hráze proti protikřesťanskému náporu z Východu, takže vidí v této činnosti cestu k záchraně evropské kultury proti bolševickému eurasiatismu. Co však znamená idea svatováclavská? Kultura, kterou přinesli svatí věrověstové Cyril a Metod, byla byzantská. Kdyby se bylo udrželo jenom jejich směr, byl by český národ asi patřil ke kulturnímu komplexu byzantskému. Právě nejnovější objevy mladých učenců, mezi nimiž na prvním místě jest nutno jmenovati dra Dvorníka, ukazují, že tyto byzantské vlivy byly daleko větší, než se obvykleňe za to má.

Zásluhou svatého Václava jest však, že on svou moudrou státnickou politikou přivítěl svůj stát definitivně ke komplexu kultury západní. Postavení československých katolíků mezi Západem a Východem zavazuje je ku práci, aby zprostředkovali mezi oběma světy, ale jejich kulturní život jest definitivně spjat se Západem. To si českoslovenští katolíci uvědomují zvláště názorně s blížícím se církevním i státním miléníem svatováclavským.

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA
TRAGEDIE AMERICKÉ PONORKY S 4

Moře milovali,
k moři lnuli,
pod mořem,
pod mořem
zahynuli.

Třicet devět mužů
moře v náruči své svírá,
třicet devět mužů
umřelo pod tíhou tajemství
nesmírného moře
a tajemství všehomíra.

Všichni dodýchali –
Moře veliké a nesmírné je halí.

A my
v duchu na březích moře stojíme
a rukama bezmocnými lomíme
nad těmi třiceti devíti,
jimž vzduch příjemný do tváří už nevané
a slunce teploučké do tváří už nesvítí.

Lod
jako rakev kolébá se na dně moře
a oni leží tam,
zbaveni touhy, smutku, stesku a hoře,
jeden druhému jak v náruč padali,
po doušku vzduchu a po pocelu drahých
v poslední chvíli když lapali.

Jich žití bylo dokonáno.

A druhého dne ráno
moře smrtící, příšerné a dravé,
zas krásné bylo a usměvavé
ve stříbrné mlze ranní
a na tragedii včerejška si nevzpomnělo ani . . .

DĚJINY FRANCOUZSKÉ LITERATURY
V KATOLICKÉM SVĚTLE

VŽDYCKY mne zajímalo, jak si katolíci různých zemí vytvářejí svůj vlastní úsudek o literatuře svého národa, nespokojíce se ustálenými soudy oficiální literární historie, která nebere zřetel k nábožensko-mravní stránce děl slovesných.

Německá katolická literární historie je již velmi vyspělá. Dvousvazkové dějiny německé literatury od Lindemanna-Fittingera dávno už překročily vydání 10. Ve druhém vydání vycházejí právě Salzerovy ilustrované dějiny německé literatury, které obsáhnou nejméně tři objemné svazky a opatřeny budou 500 vyobrazeními a 180 z části barevnými přílohami. Také sedmisvazkové dějiny světové literatury od jesuity Alexandra Baumgartnera dočkaly se už několika vydání.

Že se tak objemná díla literárně-historická mohou vydávat, že se dočkávají tolika vydání, to svědčí nejen o vyspělosti katolické vědy německé, ale i o vřelém zájmu širších kruhů katolických, dťivých osvobodit si výsledky katolické vědy. Jdeť tu zajisté nejen o milovníky literatury, o funkcionáře spolkové, o knihovníky, nýbrž i o vychovatele, učitele a profesory, kteří zužitkují výtěžky katolické vědy ve svých výkladech školních.

Také francouzští katolíci věnují pozornost své literární historii. A jsou to zvláště jesuité francouzští, kteří si dobyli v této vědě zvučného jména. Na prvním místě bych jmenoval *P. Longhaye*, který zemřel r. 1920 devětasedmdesátiletý v Paříži. Byl členem řádu 61 let a působil na četných jezuitských učilištích jako profesor řečtiny a francouzštiny zprvu ve vlasti, od r. 1880, kdy jezuité byli z Francie vypuzeni, v cizině, hlavně v Anglii.

Z jeho děl literárně-historických jsou zvláště ceněny čtyřsvazkové dějiny francouzské literatury období klasického (17. stol.), kterým se dostalo ceny francouzské akademie. S menším souhlasem setkala se jeho pětisvazkové dílo o literatuře století 19. I tu všímá si vedle literatury oficiální předních spisovatelů katolických jako Montalemberta, Veuillota, Lacordaira, Dupanloup, Gratryho a j. Velmi ceněn je také jeho spis „*Théorie des Belles-Lettres*“, který je založen hlavně na myšlence „La littérature, c'est l'ame“. Pravou hodnotu dává dílu slovesnému duše, která se v něm vyjadřuje nebo zjevuje. Zdravá literatura předpokládá zdravou duši. Zdraví duše se zakládá na rovnováze jejich schopností. Tato rovnováha předpokládá převahu schopností čistě duševních, rozumu a vůle, kterým se fantasie a cit musí podrobiti. Spis je cele proniknut filosofií scholastickou. Pro své žáky napsal Longhaye několik tragedií ve stylu klasickém, které byly s úspěchem hrávány na školách jezuitských.

Kdo se chce poučit lépe a podrobněji o tomto znamenitém muži,

tomu odporučuji studii jesuity P. Lhande „Un maitre humaniste, le père Longhaye“ (Paris, I de Gigord). Studie tato byla rovněž poctěna cenou akademie francouzské r. 1923.

Cenným doplňkem literárně-historických spisů Longhayových je dílo jesuity Alex. Brou „Osmnácté století literární“ (Le dix-huitième siècle littéraire), jehož 1. díl se obírá literaturou vyšlou před velkou encyklopedií, další dva svazky rozbírají encyklopedisty, zvláště pak podrobně probrán Voltaire a Rousseau. Katolíkům francouzským se dostává takto spolehlivého poučení o tomto století, tak důležitém pro rozvoj evropského ducha. Z tohoto neblahého zdroje se napájeli duchové vyšších vrstev i učenými kruhy po celé Evropě a odcizovali se křesťanství. Vždyt mocně zasáhl vliv Voltairův i naše země, ba i šlechtu vzdělaného Ruska, jak nás o tom poučují ruští klasikové, na příklad Gončarov ve „Strži“. Tu se dočítáme, jak hlavní hrdina tohoto románu Rajský zdědil po předcích knihovnu, plnou spisů francouzských encyklopedistů, z kterých pak čerpají nešťastná Věra a její milenec, cynik Volochov.

Pro katolické střední školy napsal dosti objemnou (750 str.) příručku dějin francouzské literatury profesor katolického institutu pařížského abbé J. Calvet (Manuel illustré d'histoire de la littérature française, 5. vyd. z r. 1925). Příručka je doplňkem čítanky téhož autora (Morceaux choisis des auteurs français du Xe au XX. siècle). V tomto roce překvapil Calvet francouzské katolíky dvěma zajímavými spisy. V nové sbírce zvané „La nef“, vyšlo jako 1. svazek jeho dílo „D'une critique catholique“, které se obírá důležitou otázkou katolické kritiky literární.

Calvet dokazuje oprávněnost této kritiky. Je povinností kritika opravdu katolického, aby dokonale znal své náboženství a díla literární s katolického stanoviska soudil.

Při tom ovšem může dojít ke sporu mezi katolickými spisovateli, kteří si osvojují jistou volnost v líčení mravů, a kritiky, kteří jim vytýkají, že zašli příliš daleko. Calvet i na takové případy pamatuje, poněvadž jsou ve Francii asi častým zjevem. K takovým sporným románonopiscům patří na příklad Mauriac a Montherlant, i u nás překládání.*

Druhý spis Calvetův, nedávno vyšlý, má název *Le renouveau catholique dans la littérature contemporaine*. Má velký formát, úpravu při ceně 18 franků slušnou, 430 stran, z nichž mnohé přinášejí velké portréty největších francouzských spisovatelů, básníků i učenců. Chci tu uvést některé myšlenky z první části díla, jež líčí počátky nynější obrody katolické literatury francouzské.

Uprostřed století 19. ovládali duševní život Francie tito básníci a myslitelé: Leconte de Lisle, Flaubert, Renan a Taine. Flaubert zatracoval křesťanství, že zahubilo krásu, Renan prohlašoval, že pro moderní vědu není tajemství a proto prý je náboženství zbytečné, Taine vylučoval nadpřirozeno, ba i duši ze světa podrobeného zákonům medianiky, Leconte de Lisle vyslovil nad církví anathema, nazýváje ji la

* Calvet užívá o nich úsloví Peguyova „ils sont des catholiques écrivains et non des écrivains catholiques“.

Bête Ecarlate. Uplynulo sotva tři čtvrtě století a jak se změnili vůdčí duchové nového pokolení!

Je to filosof Maritain, který vede k naukám sv. Tomáše Akvinského, historik Goyau vynáší nad výtvoř lidské dílo církve, kritik Bremond sestupuje k pramenům poesie a shledává víru a lásku k bližnímu, Bourget analyzuje mechanism vášni a odkrývá živý důkaz zákonů křesťanských (*découvre une démonstration vivante des lois chrétiennes*), básník Claudel opěvává krásu náboženství, krásu, kterou křesťan usku-
tečňuje tím, že se podrobuje příkazům svého náboženství.

„La littérature d'aujourd'hui, celle qui compte, a une résonance chrétienne; nous avons retrouvé le sens et le goût du mystère; les émotions religieuses sont celles, qui nous paraissent le moins usées; et c'est dans la vie des Saints que nous allons chercher le plus haut héroïsme et la plus fraîche poésie.”

Taková je dnešní literatura, křesťanská, ukazující zas smysl pro tajemství, emoce náboženství, jež vyjadřuje, jsou opět něco nového, život svatých, jímž se ráda obírá, nafil se nám zas heroismem nejvyšším a poesii nejsvěžejší. Ano, duše lidská se změnila.

Ve Francii jsou nyní vlastně literatury dvě: literatura smyslná, vydaná z důvodů zistných, a literatura katolická, které se dostalo cti představovat umění opravdové.

Abbé Calvet stopuje do minulosti vývoj moderní katolické literatury francouzské a zastavuje se nejprve u Baudelaira, nechť je jej ovšem nazýváti básníkem katolickým. Ale Baudelaire první ořásl nepřátelskými dušemi. Baudelaire procítil až k hnusu hrůzost hříchu, objevil bolest a smrt, které jsou nám dány, abychom se uzdravili – a snil o domu Páně i o místě, které mu bylo u hostiny vykázáno. Jeho slova nalezla ozvěnu v duších, kterým už nebylo možno cítit jako dříve. To, co tvořil Baudelaire nového, byla právě hrůza z náboženství a stesk po věcech božských.

Baudelairem se začíná generace nostalgiků, toužících, tesknících duší, kterým už nestačí skutečnost a ideály vědecké, které trpí prázdňem a jdou za hlasy neznámými. Typem jejich je Sully Prudhomme.

Druzí už se vydávají na cestu, ale za cílem ještě neznámým a zastavují se. Jsou to novokřesťané, hledači ideálu, jímž chybí přesná víra a kázeň mravní. Jsou vůbec vábeni jen zevní skvělostí katolicismu, církevním uměním, vůní kadidla a barvou rouch bohoslužebných. V literatuře zůstavil stopy jejich jazyk básnický, plný výrazů náboženských, jimiž nahradili řeč, vyjadřující se termíny vědeckými.

Teprve třetí pokolení dosahuje cíle. Je to generace slavných konvertitů, z nichž uvedení buďtež Coppée, Verlaine, Huysmans, Brunetière, Bourget, Retté, za nimiž následují Psichari, Péguy, Jammes a j. Přívalem jejich jest takový, že literatura francouzská posledních dob právem může býti zvána literaturou konvertitů.

Kdo mluví o konverzi, naznačuje, jakou si dal práci sám se sebou a jak přemáhal vlivy prostředí. Tato práce byla nutná, aby bylo vytvořeno umění nové a věc ještě nesnadnější, život křesťanský. Odpor

k prostředí je víc a více usnadňován, poněvadž konvertité vytvořili jiné ovzduší a vnutili čtenářstvu jiné zvyky. Posléze nepotřebují mladí spisovatelé francouzští, chtějí-li býti cele spisovateli katolickými, nic, než dát se unášet proudem. Vědět už předem, mají-li nadání, že se setkají s podporou nakladatelů i čtenářů. Poučení byvše omyly svých předchůdců, vidí dobře podmínky úspěchu: znáti dobře náboženství a žítí podle něho, aby jejich dílo umělecké bylo samovolným výrazem duše křesťanské, nikoli strojenou stavbou zbožné výmluvnosti. Jsou tedy nejprve dobrými farníky, kteří se poučují slovy kazatelovými a dobrými knihami bohovědnými i posilují svátostmi.

V historii církevní se střídají doby úpadku a nového vzružení. Když se zdá, že katolicismus dříme, připravuje již v skrytu své vzkříšení, které uvede v úžas celý svět. Mnohé příčiny tohoto zjevu zůstávají utajeny; všimněme si aspoň příčin zjevných!

1. Je to především *konec scientismu*, který tak dlouho odhuzoval a mátl ducha francouzského. Scientism zbožňoval fakta, jeho metoda pozorovati a tříditi jevy se stává metodou životní, věda jediným náboženstvím, poněvadž prý vysvětluje tajemství, před kterými mudrcové umlkali. – Věda učinila sice mnoho objevů, kterými se změnila tvářnost světa viditelného, ale nesplnila slibů, jež dala ústy Renanovými, ukázala svou nemohoucnost v oborech jí cizích: v estetice, etice, metafysice a náboženství. Odtud plyne velké zklamání. Proto scientismus, který chtěl, aby věda pohltila metafysiku a náboženství, nadobro ztroskotal.

Kritika historická a filologická se snažila otřásti základy křesťanství. Katolíci se zprvu bránili jen slabě, ale vypůjčivše si zbraň od protivníků, odvážili se konečně útoku na nepřátelskou vědu objevující její omyly a nedostatky. Ze žáků stali se učitelé ve vědě biblické, v historii počátků křesťanství, v dějinách dogmatu, v sociologii, v náboženské etnografii. Příznačným zjevem je vzrůstající záliba ve filosofii thomistické. Duchové unavení stálými pochybami hledají jistotu, kterou nalézají ve víře katolické.

2. Důležitou úlohu hraje v novém rozmachu literárním *katolická liturgie*, v níž bylo zase odkryto tolik krásy. Církev se objevila jako držitelka skvělých a řídkých pokladů uměleckých, sdružujet, aby nás dojmala, kouzlo poesie, hudby, malířství, harmonie pohybů liturgických – a vytvářet tak opravdová dramata, jež zajímají nebe i zemi. Toto umělecké bohatství katolicismu zjevuje se tím, kdo dovedlou viděti a uvažovati. Život svátostný, nauka o obcování svatých otvírají nekonečné perspektivy. Tu je látka na veledílo, jež dráždí genia. Jak dramaticky se objevuje romanopisci život lidský, jemuž vládne nauka křesťanská! Jak přetváří, povznáší křesťanství člověka! A což teprve bytostí vznešené, které žijí na vrcholcích svých duší, mnichy a světce! Ještě snad nebylo pokolení chtivějšího pohledu do tajů duší svatých. Knih ličících životy světců je spousta a mezi nimi díla opravdu krásná. Tak, těmito látkami se obnovila literatura francouzská, která ještě nedávno hověla paganismu, buddhismu, skandinavismu a naturalismu.

3. Na konec se autor táže, jak působila *válka světová* na obrození

katolické literatury. Calvet nevěří v její moc vzpružující. Připouští ovšem, že byla pramenem několika krásných inspirací individuálních, náboženských i uměleckých (elle a pu être la source de quelques belles vocations individuelles, religieuses ou artistiques), ale popírá, že by byla vyvolala nějaké všeobecné hnutí duchovosti (un mouvement général de spiritualité). Je možné, že vložila do některých duší seménka, která klíčí v skrytu a jednoho dne vydají plod – ale v přítomné divili jejího působení Calvet nevidí. Nanejvýš může říci, že dala katolickým spisovatelům nervosní vznětlivost vrtkavější a bolestnější, zálibu ve výrazech přímých a prudkých, jistou drsnost stylu, který ruší starou, příliš odměřenou retoriku.

Abbé Calvet nechce a nemůže psát historii hnutí, které je teprve v plném proudu, také mu nejde o úplnost. Kdo si té žádá, toho odkazuje na „Manuel illustré de la Littérature Catholique en France de 1870 à nos jours“. (Viz můj referát o tomto díle v XV. roč. „Archy“, str. 46!) Vybral si jen spisovatele reprezentativní a ty chce studovati. Nejprve se zastavuje u připravovatelů hnutí přítomného (v 2. části, zvané Les Initiateurs du Mouvement) – u P. Verlaine, Huysmans, Barrèsa, Bourgeta, R. Bazina – aby napravil nespravedlnost mladých, kteří zapomínají, čím jsou zavázáni svým předchůdcům, kteří jim razili cestu za poměrů mnohem obtížnějších.

Třetí část díla Calvetova má název „Les grandes réalisations“ a probírá spisovatele starší, už uznané, jako jsou: Ch. Peguy, E. Psichari, P. Claudel, Fr. Jammes, L. Mercier, E. Baumann, Luis de Cardonnel, G. Goyau. A konečně v části poslední obírá se autor generací mladých spisovatelů, kteří ještě mohou přichystat překvapení, než jejich příchod kritika může jen pozdravit a obecenstvo na ně upozornit. Calvet nechce pronášet proroctví, ale nebývalá hojnost talentů dává tušit, že se začíná velké století literární a katolické. Ovšem, tušení to se může jen tehdy splnit, vystříhají-li se mladí spisovatelé nemocí, které zachvacují mládež v krisi vzrůstu. Jsou to dvě nemoci a objevují se dosud jen sporadicky, ale rozmohly by se, kdyby byly kritikou povzbuzovány. Jednu možno nazvat sensualismem, druhá nemá ještě jména. Prvá záleží v tom, že spisovatelé vypravujíce o hříchu, znova se jím obírají a buď v čtenářstvu zárodky vášni. Druhou nemocí je jakýsi nekld umělecký, který se pídí stále za něčím, co tu ještě nebylo, vyhledává věci složité, bizarní, věnuje pak pozornost věcem nahodilým, vedlejším, opomíjí věci podstatných a nutí spisovatele překrucovat jazyk, aby vydal výrazy zcela nové. Těmto nemocem se vyhnou spisovatelé, přilnou-li pevně k duchu katolickému a k duchu francouzskému. Pak jen je možno očekávat rozkvět katolické literatury francouzské.

Vedle tohoto velkého díla napsal Calvet ještě stručný přehled francouzské literatury od renesance až do doby přítomné do souborného díla „Ecclesia“, které bylo vydáno prací nejlepších odborníků, přesto, že je určeno pro nejširší kruhy katolické. Je rozvrženo na tři hlavní části, z nichž první podává církevní nauku a obsahuje filosofickou průpravu k víře, apologetiku, výklad o Písmu sv., dogmatiku, morálku,

výklad o mystice, liturgii a kanonickém právu. Druhá část má název „historie“ a podává všeobecné poučení o pramenech historických, pomocných vědách a o kritice historické, pak následují dějiny Starého zákona, kapitola o Kristu, dějiny církevní, církevní geografie, církve oddělené, dějiny církevní filosofie, *literatura křesťanská*, patristická, středověká a novověká jen francouzská, napsaná Calvetem, umění křesťanské, náboženství mimokřesťanská, přehled posloupnosti papežů, kapitola o svatých. Třetí část s názvem „Action religieuse“ poučuje o sociologii, o výchově náboženské a sociální, o křesťanské rodině, o církevním zřízení, o společnosti křesťanské, o různých spolcích, charitativních a j. Trebas je to dílo populární, přece je takového významu, že ho i němečtí katolíci francouzským závidí, jak ukazuje posudek v německém katolickém kritickém časopise „Literarischer Handweiser“. Zmínil jsem se o něm obšírněji, ač do mého pojednání spadá jen z části, kapitolou o francouzské literatuře. Ale jest třeba na ně upozorniti. Objevný vázaný svazek o 1110 stran stojí jen 45 franků.

FRANTIŠEK HANZELKA

POHÁDKA O DĚVČÁTKU S DLOUHÝMI VLASY

Hořela láska, hořela na keři,
na keři patnácti jar.
Smutek se zatřásl v zelené haluzi,
odešli všichni a já vzal dar.

Daleko oheň, pastýři milí
v šedivé kamení se proměnili,
vezmem si ovečku, děvčátko moje,
uvážem, běloučkou, za vlasy tvoje,
na dlouhém vlasu, na zlaté niti,
půjdem, maličká, měsíček svítí,
cestičkou do polí na kraj lesa.

Děvčátko moje, do zlatých vlasů
zapletu těžký sen dnešního rána,
nebude dálky, nebude času,
bude jen ráj a do ráje brána.

A když nám zazvoní
nad hlavou klekání,
schovej mne, maličká, do svých vlasů,
tobě jsem daroval po dlouhém strádání
úrodu přetěžkých zlatých klasů.

FRANTIŠEK STŘÍŽOVSKÝ
Z NOVÝCH BÁSNÍ

HODINY PŘESTALY JÍT

Hodiny přestaly jít. –
Pocítil jsem pohyb času.
Dokud kyvadlo svým tik tak tik
rušilo v světnici klid,
neslyšel jsem ticha hlasu,
kterým náhle vzduch teď vzkřik'. –
Teninkým hláskem jako moskit pěl,
zpěvem tím vzduch tetelil se, dhvěl,
stále stejně, stále totéž znění,
do morku až vnikalo to vyzvánění. –

Hodiny přestaly jít. –
Jakby stavidlo se odsunulo,
jakby vody hladinou se hnulo,
která neznala své síly.
Teče, teče, roste, šumí,
hučí, břehy rve a kvílí,
kdo té písní porozumí?

Hodiny přestaly jít. –
Venku víhr fičí,
bije do oken a lká.
Pod oknem kdos křičí
o pomoc. – Což, je-li bit?
Jeho hlas tmou zaniká. –

Hodiny přestaly jít. –
Přes křik člověka jde času klid. –

PŘED MODLITBOU

V mdlobě ducha, jenž by rád
k Tobě mluvil, jenž jsi Král,
rač mne, Pane, zpodírat,
abych neklesl a stál.

Usmívej se shovívav
na mé dětské žvatlání,
volání mé pýchy zbav,
v níž hlas Luciferův zní.

Ať má řeč je jako dlan',
která hladí otce tvář,
jako narda se rtů kaň,
jako svíce při mši zař.

Hlas můj budiž pípot jen
v hnízdě písklat vlaštovičích,
budiž nemocného sten,
jenž se chytá ramen tvých.

Slovo mé buď deštičkem,
který šumí celou noc,
který nutí matku zem
zjevit roditelky moc.

Modlitba jak tichý van
zaševal v tvůj svatý sluch,
dotkni se tvých pěti ran,
v nichž je uschován můj dluh.

Shroutím-li se k nohám tvým,
laskavě mne zachytni
a v mé duši, kde byl dým,
jásavě se rozedni!

JEPICE

Kolem svítlny jak hustý šedý závoj
vlna třepotá se jepic plouhavých,
na sklo naráží a po úsilí marném
proniknouti k světlu, které uvnitř bzučí,
k zemi padá klouzavě a na hromadě sester,
jejichž mrtvolkami celý břeh je vystlán,
dokončuje v znervosnělém rytmu smrti tanec.

Jepice! Kdo vzpomene vás,
až se všechny utlučete na skle touhy,
které brání dospěti vám k světlu!
Žily jste jen chvíli a ten život
byl jen jedním vylétnutím k světlu.
Nesmrtelný jste svou touhou k světlu!
Zrodily jste se a nejíte a nepijete,
jen se rozlétáte k světlu. — —

Člověk také žije den. —
K světlu stvořen byl,
ale uniká mu,

hledá noc.
Světlo ruší jej,
světlo vydražďuje k výbuchům,
neboť jeho duše teskní.
Teskní po Světle a stydí se.
Do rajského dříví schovává se,
protože je naha.
Naha je a o šat neprosí. –

Jepice, vy máte šat a milujete světlo!

TEREZE NEUMANNOVÉ

Hory Ticha, svaté hory Páně,
v extazi kde hoří eremitů skráně,
kde se duše divěje nadpozemskou vizí
a kde v mlhách svět a pohyb mizí,
v stigmatěch kde věř a žije
Kalvarie Boží agonie,
kde se prožívá a cítí
věčných končin žilobití,
kde se zákon této země
absolutna řádem ruší,
Boží dech jak vánek jemně
prostupuje lidskou duší!

Hory Ticha, hory slávy,
buďte zdravý!

Divy mystické a zázraky!
Oko zírá záhad oblaky.
Závoje, jež Boží ruce tkaly,
pravdy tělo zrakům hálí.
Ze záhybů jen tu tam
ruka ukáže se nám,
s oblak hlas dí s jasnou zřetelností:
Buďte vždy jak děti prosti!
Živi budete pak bez jídla a pití,
neboť tak jen v Bohu možno žít! –

LEGENDA SVATOVojtěšská

(P. Marianu Schalerovi O. S. B. uctivě věnováno)

DNES dojedeme již na české pomezí, otče. A potom cesta do Prahy nám uběhne velmi rychle. Proč nechceš, abych oznámil, že vrací se biskup ku svému stádcí?" Tak promlouval mladý mnich ke svému staršímu druhovi, když popojeli před hlouček ozbrojenců, kteří je doprovázeli. Předčasně sešedivělý biskup Vojtěch podíval se na svého průvodčího a divně se usmál. „Bratře," pravil, „ty víš, jak miluji tu zemi, v níž jsem se zrodil, ač tak často mě krmila žlučí. Jen tvoje prosby a připomenutí povinností mého úřadu mne donutily, abych se vracel tam, kde nemám již bratří ni sester, kde rodný hrad lehl popelem a pohřbil pod sebou slávu rodu Slavníkova. Bojím se, že jsem zbloudil a vracím se do cizí země. Vim, že vy, které jsem vedl k lásce a službě Bohu, nezklamete mých nadějí. Ale mohu to říci o ostatních, kteří již tehdy při mém prvním odchodu radovali se, že otěže vlády vypadly mně z rukou a oni tu budou vládnout ku škodě církve? A vracím se do země, která skropena krví svatého Václava stále volá po nové vláze lidské krve. Co chtějí nepřátelé mého rodu? Moji krev? Kdybych nebyl biskupem, milerád jim přinesu tu obět. Ale dosud patřím své církvi a jedině ta má právo na ni. Krev biskupa jest vzácná a nesmí padnout na suchopár. Jest vlahou, již se osvěží zasetá úroda pro Boha. Komu však slouží ti, kteří mne vypudili z Prahy? Divíš se ještě nyní, že nechci se vracet ve slávě?"

Křišťanova hlava klesla při těch slovech milého biskupa. Jemu děkoval za to, že poznal pravou cestu. Vojtěch mu ukázal, že jenom ti, kdož najdou cestu za Kristem, mají naději, že nezbloudí. Biskup mu byl otcem, strýcem, vším. On to otevřel před ním pokladnici vědy i víry, k němu jedině mohl se obrátit, když nevěděl si rady. Jak rád by volal po celé zemi, že biskup podlehl slzám a prosbám a vraceje se přináší pro Čechy jenom pozhřebání. Že zapomněl na krvavý svátek na Libici, jehož plápol dolehl i za ním do cely montecassinské. Leč, jak se vracel takto? Prostý mnich blíží se ke svému duchovnímu panství, a země, která má jásat a veselit se, ta jest němá, a jenom mlhy nad pohraničními hvozdy zahalují svým pláštěm bídu tam za nimi.

Křišťan chtěl mluvit dále na Vojtěcha, ale ten ponořil se v modlitby a jeho zrak patřil tam za tu přirozenou hradbu české země. Biskup se modlil za ty, kteří mu připravili už tolik hoře a přece jej zase volají k sobě. Nevěděl, co jej čeká v Praze, ale tušil, že to budou zase boje, nová příkoří. Nečekal radosti, ale modlil se, aby aspoň hlouček jeho žáků setrval na cestě Pravdy. Vzpomněl si na svého průvodčího a usmál se.

„Křišťane," pravil, „tak divně se vracím do vlasti, ale když vidím tebe, jak jsi mne prosil tam v cele a zapřísahal, tu utěšuji se aspoň

nadějí, že jsem marně netrpěl. Když mne uherský král prosil, abych setrval tam u nich, a vyprosit si chtěl u apoštolského Stolce povolení, abych já byl pastýřem toho podivného kmene, odmítl jsem. Slibil jsem svému předchůdci, když umíraje mne prosil, abych nikdy neopouštěl tohoto knížectví, že zůstanu zde za každých podmínek. Tehdy, když jste všichni opustili jeho lůžko a já jsem naslouchal jeho vypravování o vidění, jaké měl noc před tím, nevěděl jsem, že doslova se splní, co biskup viděl. Oh, bratře, ta hrůza, kterou on líčil, ty útrapy, které on viděl řítící se na knížectví... Jak často jsem probděl celé noci na modlitbách, prosil Boha, aby odňal ten kalich hořkosti od této země. To nebyl biskup, který před křížem rozpjat probděl noc v pláči a modlitbě. To byl jeden z Čechů, jemuž připadl kříž nejtěžší: nésti za vás, za všechny, kříž vašich vin. Opouštějte Řím věděl jsem, že už se víc nevrátím do jeho hradeb. Že nikdy už nebudu se modlit s bratry v choru. A zdálo se mně, když jsem jel uprostřed těch ozbrojenců, že vyjždíme kamsi, kde musím trpět za svoje křesťany. Jedeme již k hranicím té země, která mě nechce přijmout do svého náručí."

Biskup sestoupil s koně, následován svým průvodcím. Počkali, až jich dojeli zbrojnoši, a potom všichni opěšalí blížili se k pomeznímu hvozdu. Večer skláněl se nad vonící přírodou a obloha k západu zářila krvavým požárem červánků. Prvý stanul na české půdě biskup. Klekl a všichni za ním. „Bratři, pomodleme se, aby náš vstup na půdu knížectví přinesl této zemi konečně mír Kristův.“ Modlil se dlouho, aby jeho kroky byly pozhnány. Ne pro něho, neboť jemu trpěti pro Krista jest rozkoš neskonale, ale aby milost Boží snesla se do duši toho podivného lidu, dosud divokého, dnes jášajícího, zítra nenávidícího. Jemu on se zase vrací sloužit, jemu chce být milujícím otcem. Pro ně tu klečí a za ně se dovolává milosrdenství Páně.

Přenocovali na pomezním hrádku a časně z rána již zase byli na koních a sjížděli do českého kraje. Před nimi se rozevírala česká země a vycházející slunce ji zalévalo svou zlatistou září. Tam daleko, daleko na sever bylo srdce té země, ukryto ve středu země, a k němu se obracel i dnes Vojtěch ve svých modlitbách.

Biskup se modlil a lid jeho chystal mu uvítání. Blížili se k podhradí a již zdaleka doléhal sem hluk. Veselý zpěv doprovázený podivnou hudbou zarazil biskupa. Zastavil koně, podíval se tázavě na mnicha i jeho průvod. „Hle, bratře, tak vítají mne, nezapomněli tedy zlocho z těch zlých návyků pohanských.“ Zaražen hleděl průvod do údolí a bezradně se oči všech stočily na Křišťana. Ten byl stejně poděšen jako oni. Jak sliboval tam v Římě svatému Otcí, že kníže přísně trestá všechny, kdo nedodržují církevních nařízení, jak se zaručoval, že nic z těch zlořádů neuvidí biskup v zemi. A hle, první krok, a první ostrá dýka bodá jeho srdce. Co si má počít, jak usmířit Vojtěcha?

Smekl se s koně, klesl u nohou biskupových a zvolal: „Otče, odpust jim, neboť nevědí, co činí.“ Více mu nešlo přes rty. Jenom hlavu sklonil k zemi a slzami skrápěl tu vzdorovitou zem. A Vojtěch? Zaražen hleděl na to dílo ďáblové, ale mohl obrátit koně a vrátit se zpět do své cely

tam na Monte Cassino? Měl by tam klidu, mohl by tam bez obav a strachu před Božím hněvem se skrývat, když jest tu postaven na přední stráž proti úkladům nepřitele člověka? I on sestoupil a objal Křišťana se slovy: „Bratře, pro tebe a tvé bratry odpouštím jim vše. Ke svým jsem přišel a ti mne neznají. Proto jdu k vám, mezi vámi na Břevnově se usadím a mezi vámi budu hledat útočiště a ochrany. Tam jsem si založil svůj hrad nový, když kníže Libice srovnal mečem a ohněm se zemí. Vstaň, a pojedeme dál. Čeká nás zápas, a proto nesmíme zahálet.“ Předejeli značný kus cesty svůj průvod, který nechtěl věřit ani svému zraku, ani sluchu. Takže se vrací biskup, syn mocného rodu Slavníkova, do země, která má být jemu poddána v poslušenství? Je to možno, nešali jich zrak? Jak by rádi na něho zavolali, klesli u jeho nohou a vyprosili si od něho požehnání na pomezí země, do níž nepřichází panovat, ale bojovat! V ruce kříž utrpení a na rtech modlitbu odpuštění. Tak se vrací duchovní vladař do svého knížectví.

Rychlými pochody blížili se Praze. Vojtěch si nechtěl odpočinouti dříve, dokud se před ním neotevrou vrata a brána břevnovského kláštera. Tam mezi zbožnými syny svatého Benedikta si odpočine na modlitbách, aby mohl pevným krokem vstoupiti na svůj stolec u hrobu svatého Václava. Pastýřská berla v jeho rukou bude mocnou jeho ochranou proti nepříteli. A již si v hlavě snul plány, jak zase zorá ten úhor, vytrhá plevel a zapálí jej. Potom zaseje nové semeno, aby ušlechtilé zrno mohlo přinést bohatou žeň. Tak se utěšoval ve svých nadějích.

Přijel na Břevnov, byl radostně uvítán, ale zprávy, které tam uslyšel, byly horší, daleko horší, než si představoval. Sedě s opatem v jeho cele, slyšel hrozné noviny. Není již potřeba jeho návratu. Na stolci sedí nový biskup. Dosadil ho kníže, přijali ho arcikněží. Někteří mlčky, jiní s jásotem, neboť byl z jejich středu. Jenom oni, mniši, nebyli při jeho uvedení na stolec, když jej investoval Boleslav kníže. On mu vložil mitru biskupskou na hlavu a udělil investituru. A tento pastýř jest nástrojem knížecím proti těm, kdo nechtějí sloužiti nepomazanému biskupu. I břevnovští už poznali jeho moc. Jsou prý cizozemci, a proto jejich zboží musí odvádět koruně knížecí i jemu veliké dávky. To se děje jim, kteří při svém vstupu do Čech byli nadáni tolika výsadami a imunitami. Jedině jeho, Vojtěcha, se bojí. Jeho svatost jej straší, aby neporazil ho svým odpuštěním. Bojí se jeho pohledu, který omračuje zlé a povzbuzuje věrné. Nesmí prý vkročiti do chrámu svatého Víta. Ba šla prý i řeč, že osud knížete Václava bude i pro něho uchystán. Dosud se strachují znesvětiti chrám krví, ale což kdyby přece jim Vojtěch vstoupil k oltáři? Potom jejich nenávist se vymstí tím hrozněji.

Vojtěch byl udiven zprávami, kterých přece si nikdy nepředstavoval v tak hrozném světle. Radil se s opatem, jak se má zachovati v tomto zápase. Vždyť kníže jej prosil, aby se navrátil, tak prosebný list poslal svatému Otci, a zatím . . . Přivolaný Křišťan mohl snad dáti vysvětlení, ale ten jenom zaúpěl: „Otče Vojtěše, nenut mne, abych žaloval na Čechy; jsem sám také vinen tou bolestí, která ti svírá srdce. Věděl jsem, že přijdeš už pozdě, ale těšil jsem se, že zůstaneš tu mezi

námi. Jsme tvoje rodina, máme tě tak rádi. Zůstaň tu mezi námi. Buď nám rádcem, pomáhej s námi šířit bratrstvo svatého Benedikta, našeho Otce."

Ale Vojtěch rozhodl jinak. Časně z rána vydal se sám, doprovázen jenom dvěma spřízněnými mnichy, do východních Čech, kde bylo kdysi panství jeho rodu. Dal jenom políbení opatu břevnovskému a požehnaní všem bratřím. Křišťan chtěl s ním, ale biskup mu nařídil, aby zůstal. Je z krve knížecí, a tak může ochraňovat klášter, kdyby na něm se kníže chtěl mstít za něho.

Bos stanul český biskup, poslední ze synů slavného rodu Slavníkova, nad popelem vychladlým a rozmetaným do všech úhlů země. Neměl leč modlitbu, čím by ozdobil zapadlé hroby svých bratří. Ale nesl si na srdci jejich popel s sebou do cizí země, která jej toužebně volala, aby jen přišel a přinesl jí slovo Boží. Cizí země toužila po české krvi, a Vojtěch rozuměl této touze po krvavém křtu. I česká země byla uvedena do Kristova království krvavým křtem. Krev svatého Václava byla drahocennou obětí, již spečetěny svazky země české s církví Kristovou.

Nocuje naposled na české půdě, viděl Vojtěch ve snu sv. Václava, který potvrdil jeho myšlenky. Jemu on tehdy sliboval, že jako biskup bude chránit jeho Dědictví a neustoupí od jeho hrobu ani v dobách protivenství. A zatím – leží tu v rouše svatého Benedikta, opuštěn a vyvržen ze společnosti českého národa! Ale svatý kníže vyvrátil jeho obavy. Nespojí-li se v české vlasti moc s vírou, nebude v ní míru a spokojenosti. „Bude-li meč potíratí kříž, potom ani krev má, biskupe Vojtěše, ani krev jiných Čechů, ani krev Tvoje nebude s to, aby smyla všechny hříchy toho tvrdého národa." Dlouhý sen biskupův byl naplněn rozmluvou s Dědicem nevděčné země.

A časně z rána potom kráčel Vojtěch se svými druhy k hranicím knížectví. Pro něho nebylo již místa v této zemi. Toužila po něm země cizí, a on, poslušen hlasu, nesl obět své krve pohanské zemi. Z vlasti si nesl vědomí, že tam nepotřebují biskupa; nad hlavami Čechů může vládnouti jenom meč.

BLAHOSLAVENÍ, KTERÍ DOUFAJÍ...

ZA VÁLKY bydlil jsem s rodiči v jednom domě, z jehož oken bylo dobře viděti na prostranství před kostelem. Často v zimě, když se k večeru vkrádalo šero do pokoje, prostál jsem u okna dlouhé chvíle, dívaje se na krásný obraz, který se mi před očima plasticky rozkládal. Zasněžené větve kaštanů se navzájem tak podivuhodně křížovaly, že mi připadaly jako mřížoví. Kříž mezi kaštany stojící působil svými střídavě bílými a černými plochami při měsíčním světle dojmem dřevorytu.

A v pozadí vystupovaly šedé zdi gotického chrámu, unikajíce mým zrakům nad okna našeho bytu.

Ale to nebylo vše, proč se prostranství před kostelem stalo pro mne tak zajímavým.

Po šesté hodině večer přicházel ke kříži jakýsi muž, poklekl, a trvalo chvíli, nežli zase vstal a odešel. Tento výjev se opakoval skoro denně.

Čas míjel v starostech i úzkostech. Zbral jsem se do studia a zapomněl tak na pohledy z okna. Až jednoho dne na jaře jsem s úžasem zpozoroval, že po šesté hodině večerní jest už světlo, a podíval jsem se zase ke kříži. A hle, neznámý „známý“ muž tam opět klečel. Nyní za světla bylo možno lépe ho pozorovati. Měl prošeďivělý vous pod nosem i na bradě, rozedrané šaty a na hlavě černý, zmačkaný klobouk.

Upozornil jsem naň matku.

„Patrně má velikou nouzi,“ mínila, „utíká se k Bohu.“

Shodli jsme se na tom, že bychom mu měli pomoci.

Vzal jsem dvě moučenky a spěchal jsem z domu. Nechtěje ho vyrušovati z modlitby, stoupl jsem si nenápadně pod kaštan a čekal, až ji dokončí.

Ženy z muniční továrny chodily právě kolem z práce domů. Spatřivše ho, smály se:

„Ten se ještě modlí!“

Posmívaly se, aby umlčely své vlastní svědomí. Bylo o nich známo, co činily. Hřešice na to, že jejich muži jsou daleko na vojně, stávaly se chvilkovými milenkami úředníků, důstojníků a vojáků v muniční továrně, a všem, kdož se nad tím pozastavovali, cynicky říkaly: „Po nás at přijde potopa!“

Pak šli kolem zranění vojáci. Podívali se útrpně na klečícího muže a řekli si polohlasně:

„Máš to marné. Pán Bůh je vysoko a Rusko je daleko.“

„Žádný Pán Bůh není!“ vykřikl nějaký invalida, belhající se za vojáky.

Ale klečící muž nedal se těmi poznámkami vyrušovati, ač je bezpochyby zaslechl.

Konečně povstal. Přistoupil jsem k němu a podávaje mu moučenky, pravil jsem:

„Promiňte, pane, . . . snad strádáte, přijměte tuto maličkost!“

Udiveně se na mne podíval, ale po chvíli váhání si přece svitek vzal.

Lákalo mě poznati ho blíže. Nabídl jsem se mu proto, že ho doprovodím. Kráčeli jsme od kostela nádražní třídou, z níž jsme pak odbočili do uličky, vedoucí k cihlářským domkům.

„Byli bychom zajisté všichni rádi, kdyby už byl té válce konec,“ započal jsem rozhovor. Očekával jsem, že Václav Nosek – tak se mi představil – bude mi vyprávěti o svém utrpení. Ale zmýlil jsem se.

Ten prostý cihlářský dělník mi řekl:

„Musíme doufat.“

Slova, vyznávající Naději, jednu z božských ctností, připadala mi v té době všeobecného zmatku a duševní otupělosti jako sluneční paprsek, který pronikl ponurými mračny a padl na studenou zemi.

„Vy tedy doufáte?“ ptal jsem se nedůvěřivě.

„Ano, doufat musím vždycky,“ odpověděl pevně a dodal: „Konec přijde a nás také osvobodí. Každý konec je zároveň počátkem.“

Všiml jsem si v té chvíli, že mu oči prudce zazářily. Ale byl bych se přece rád od něho dověděl něčeho o jeho soukromém životě, o jeho rodinných starostech, jichž bylo jistě nemálo. Uhodil jsem naň přímo. Nepověděl mi však nic. Jen když jsme se rozcházel, uklouzlo mu se rtů několik slov, z nichž jsem usoudil, že mu na začátku války zemřela žena, před nedávnem padl na vojně syn a nyní dcera vážně je nemocna.

„Statečný muž,“ pomyslně jsem si v duchu o něm.

A když jsem se vracel od cihlářských domků úzkou uličkou domů, měl jsem jediné přání: aby tak zmizely a doufajících Václavů Nosků bylo hodně v našem národě . . .

Druhého dne stál jsem zase večer u okna a čekal, až se Václav Nosek objeví u kříže. Nepřišel však tentokráte. Nepřišel ani třetí a čtvrtý den. Uviděl jsem ho pak asi za týden na nádražní třídě a spěchal k němu přes cestu.

„Jak se daří?“ ptal jsem se, podáváje mu ruku.

Podíval se na mne a já vyčetl z jeho modrých očí smutek. Nebyl to však smutek který žaluje a vyčítá, nýbrž vyrovnaný smutek podzimu, smutek sklizených polí a opuštěných zahrad.

„Právě dnes zemřela mi dcera,“ pravil.

„Tedy nyní jste . . .“, obával jsem se dokončiti zamýšlenou větu.

„Sám, úplně sám,“ doplnil mě, hořce se usmívaje a dodal: „Ale přesto doufám v Boha.“

Podržel jsem chvíli jeho dlaň ve své a nevěděl jsem, co mu mám říci. Co mám říci muži, který neztrácí Naděje.

„Mlčky jsme se rozešli.“

Za několik dní začal zase pravidelně přicházeti ke kříži. Opět jsem mu tam podle možnosti nosil moučenky.

Leč jednoho večera jsem naň marně čekal. Nepřicházel. Nedalo mi to, šel jsem do cihelny.

„Václava Noska odvezli do nemocnice,“ řekli mi tam lidé.

Spěchal jsem za ním do nemocnice.

„Je v agonii,“ šeptala mi ošetřovatelka na chodbě a nepustila mě k jeho lůžku.

S podivnými myšlenkami v hlavě vycházel jsem z nemocnice a ještě s podivnějšími jsem třetího dne za krásného odpoledne vyprovázel Václava Noska kvetoucí třešňovou alejí ke hřbitovu.

Nyní se jistě bude mnohý čtenář domnívat, že se mi nezdařila povídka, v níž jsem nechal hrdinu, muže, který stále doufal zemřít, zatím co slabší a hříšníci mi zůstali na živu. Zde nejde o povídku, nýbrž o skutečnost.

Přiznávám se, že jsem se nad tou skutečností s počátku také pozastavoval. Ano, Václav Nosek, člověk pokorný a spravedlivý, zemřel, a ženy, které se mu kdysi posmívaly, vidouce ho klečeti u kříže, chodí dnes pyšně po našem městě, kypí zdravím a tváří se, jako by byly odjakživa nejpočetnějšími manželkami svých mužův.

Ale čím více jsem se časově vzdaloval od jeho smrti, tím jasnější jsem nabýval názorů: Nežijeme jen pro přítomnost, nýbrž i pro budoucnost a pro věčnost.

Zdálo se mi, že Naděje Václava Noska kvete kdesi v zapomenuté zahrádce, šíří silící vůni, která podněcuje k další činnosti.

Vzduch byl nabitý elektřinou. Bylo nutno mít určité představy a cíle.

Přišel veliký den a hrom udeřil. Přišel konec, který byl zároveň počátkem. Ten den táhlo mě cosi na hřbitov. Cítil jsem jakousi povinnost poděkovat těm, kteří v dusné atmosféře uměli doufat a kteří pod tíhou vlastní Naděje klesli, nedočkavše se zde na zemi jejího uznání.

A stoje nad hrobem Václava Noska, vzpomněl jsem si na osmero blahoslavenství a přál jsem si v té chvíli, aby pro nás Čechy, deplané rozpolceností a šířané skepsi, bylo ještě jedno, které by znělo:

„Blahoslavení, kteří doufají, neboť oni jsou soli své země.“

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA

BÁSNĚ ZE ŽIVOTA MATKY MĚ

Celou noc
v smutku hlubokém
jsi plakala,
celou noc
v smutku hlubokém
červánky ranní jsi čekala;
a tak bylo tomu
dlouhá léta
den co den.

Ale Tobě,
matko má,
když slunce vstávalo,
Tobě, matko má,
smutek jen,

smutek jen
v náruč vždy sypalo,
smutek jen
a růže žádné,
smutek jen,
jenž naplnil by mořskou tůň,
smutek jen
a žádnou radost a vůni.

A Ty přece také
od života čekala jsi trochu kvítí,
ty přece také
aspoň jeden den
jsi šťastnou chtěla být . . .

STRÝČKOVY ROZUMY

F. K. KŘEN A STRÝČEK ČÁSEK.

VYDAVATEL a pořadatel Křenova díla, zemřelý jeho druh Josef Vévoda, shromáždil Strýčkovy rozumy do jediného svazku, kdežto autor sám vydával pod tím názvem i jiné povídky a črty nejrůznějšího rázu. Vévodovy Strýčkovy rozumy jako V. svazek sebraných spisů Křenových v Knižovně našeho lidu jsou tedy snůškou anekdot, krátkých příběhů, zkušností a žertů ze života dubanského Hanáka, strýčka Čáska, Jakuba Stavěla, s nímž se Křen hned po svém příchodu do Duban jako s dobrým sousedem seznámil. Čáskův grunt je proti faře a byl po Čáskově smrti majetkem vdovy po něm, znova provdané Rajchlové, nyní, řádně opraven, je majetkem provdané nejmladší dcerušky Čáskovy Aničky Tvrzníkové, manželky inženýra z vrbateckého cukrovaru. Přátelství sousedské potrvalo plných 12 let a Křen měl možnost ještě v Dubanech doprovodit strýčka, 81 letého starce, do hrobu a poslati za ním poslední svůj pozdrav. Autor i jeho hrdina odpočívají přes 20 let nedaleko sebe na dubanském hřbitově.

Křen sám podal v předmluvě charakteristiku Rozumů: „Jsou zde zaznamenaná nrozymy, zkušenosti, vtipy samorostlé Hanáků, je tu smích, je tu pláč, je tu klidné rozjímání prostého hanáckého člověka tak, jak ve skutečnosti jest, v radosti i v žalu.“ A radí Křen čtenáři: „Nečti, ale budeš-li přece čísti, tedy čti a uvažuj.“

Strýčkovy rozumy nejsou snad povídky, jak si je obyčejně představujeme, třebaže Křen dává jednotlivým kapitolám určitá záhlaví. Až na malé výjimky. Záhlaví jest vlastně jen rámec, do něhož vkládá Křen štrychy, veselé žerty a vtipy i humorně satirické šlehy a úvahy nejrůznějšího zrna a nejrůznější tendence. Jest tu názor prostého, samorostlého a nanejvýš vlasteneckého, poctivého a zbožného, při tom na svůj grunt hrdého konservativního Hanáka, opatřeného všemi těmi vlastnostmi, jež byly samému Křenovi vlastní, tedy odporem k modernímu, novinami i slovem hlásanému liberalismu, odporem proti pasivní politice neodhodlaných a téměř bojácných poslanců a hlavně odporem proti židovsko-německému kapitalismu, jenž vyssává selský stav a veškeren český lid finančně a snaží se jej zničit i mravně. Tam, kde nestačí Čásek sám, neváhá Křen objeviti se ve svém díle a vložit jako kněz, jako vychovatel, kazatel a vlastenec vlastní úvahy, kde jest otázka příliš ožehavá. A tak strýček Čásek mluví vždy ústy svého autora, Františka Zgody, spisovatele Karla Křena (Kojetinského Křena, jak původně byla myšlena zkratka K.).

Šprýmy, anekdoty a úvahy jdou za sebou formou bystrého dialogu za hostinským stolem při pívě, ať už v Dubanech nebo v Prostějově pod žudrem, oblíbeném koutku Hanáků i inteligence prostějovského

kraje, sousedé se baví cestou ve vlaku, na pole anebo na potkání na návsi.

Formální uvedení je zcela prostičké. Strýček přišel do Prostějova pod žudr. „... O kamen o zdi měle divan a já nemeškaja jož sem tam sebo šlahl a seděl sem jak v peřó. A tož co budete pit? ptá se mě hospodské. Napřed mně děte necomalýho a pak hlt vína. ... Vende člověk vesoké, sádlí se zrovna vedli mně a že odkáď so. Já ani mrk ani trk a jim dáž. Zakrótil si fósaa a povídá: Ve ste meslim Němec. ... dež ste Němec, tož mně pověste, co je štondredt ...“, 298.

„A nebo mně vykládal strýček Čásek, že jak byl v Římě, že viděl jak ti taliáni jedli ryby ještě živé ... Kroutil jsem nad tím hlavou a strýček povídá. A slešíte, dež je řeč tak o rebáď, že nevíte, jak se dostal prorok Jonáš do žalódka jedné rebe?“, 234.

„Slešíte, povídale mně letos hned na jaro strýček Čásek, jož bude meslim brzo konec světa ... A proč? ... Sám vám to velložim.“ 177.

„Tu nedávno potkám strýčka. Pozdravili jsme se jak staří známi a strýček povídá. Slešíte, vite, co novyho? ...“, 122.

A pak už jde žert za žertem, kosa na kámen, veselá i vážná rozmluva, štrychy a vzájemné štourání, podle zásady: „Za slzy mně žádný nic nedá, za veselost také nic a veselost poloviční zdraví.“ 237. Zcela podle Křenova způsobu. Ti, kdož jej znali, vzpomínají ho právě takovým, jako se jeví ve svých rozprávkách. Letory živé, rozmarné, vtípem jen sršel, a házel jeho střely na všechny strany, zřídka kdy byl vážně naladěný. A kdo zná pravé Hanáky, třeba právě z Duban, vzpomene si živě, jak si dovedli při pivě rázně odsekávat a jak dovedli věc zdánlivě bezvýznamnou okořenit břitkým vtípem, jak slovo dalo slovo a mohli jste stát u nich a jen zapisovat celé řady jemně spletených štrychů, jakými jsou právě jednotlivé kapitoly Rozumů. Strýček Čásek jest jen typem celé řady starých hanáckých lidí jemu podobných a jest proto právě obrazem starého hanáckého člověka vůbec.

Čáskův humor plyne hlavně z jeho neličené hanácké prostoty, upřímnosti a jeho *selské hrdosti*. Prostota jeho ovšem jest přehnaná tam, kde na př. zkouší jakost kávy v restauraci prstem, 78. Strýček Čásek chodil za mlada na robotu, po roce 1848 dal se do práce na zděděném gruntě na spadnutí, nelekl se a dřel krom té drahé duše jak kůň, že po letech měl grunt jako panenku a v záložně několik tisíc. A tedy si také popřál, vždyť to bylo z vlastního, poctivě zaslouženého. Lepší prý „za živa hl piva než po smrti celý pivovar“, 153. V hospodě zbytků ovšem nepije, ty jsou pro hofery, pro něho se musí narazit nová bečka a strýček se jí dovede podívatí na dno. 150. A zle by bylo tomu, kdo by snad chtěl za něho zaplatiti. „Te šošnilo, te chceš za mně platit? Já dež zaplatím dáňko a všedko ostatní na grécar, tož mám peněz, že si mužo kópit kanón a mužo takových policajtu každé deň vestřelet tře tocte jak se te.“ 33. A neprijme ovšem pohoštění ani od sobě rovného strýčka Špal-ka v Přerově, jenž má podobný argument - grunt jako alabastr. ... „No to só štráche, já mám taky gront čestějak tocet alabastr a k temo familio a pře ni třecet měrec pola.“ 240. Zbytečně ovšem grejcaru nevydá,

o drahotě povykládá, ale běda tomu, kdo by se mu zmínil, že na něco nemá. „Já mužo kópit celé ten krám tode esvama,” povidal trafikantce v Olomouci, „a ešče mně zbode gront.” 12.

Při tom si ovšem nemálo zakládá na svých koních. . . . „Povidáš, že mám koňa? Já mám třekoně, a dež bodo chtět, toš si kópim e kočára bodo jezdit šterme - a co se téče koni, to do mně neštáré.” 284. A proto se také může dát fotografovat jen v plné parádě – na hřebci, 144. Škoda jen, že se i ta klidná hanácká hřebice takové slávy lekla.

Strýček Čásek jest totiž sice velice pohodlný a usedlý, dovede si možné sednout na dvě židle, po hanácku ze široka, bez příčiny ani prstem nehne, šmírá-li jej na nose moucha, pomyslí si – „šměré si jak chceš, šak ovizem, hdo to dyl vedrží. Až tě to omrzi, šak oletiš sama”, 94, ale dovede své právo obhájit a svou osobní důstojnost zachovat. *Kýdne-li*, leká se hostinský až kdesi na dvoře, že spadl šenteš, 286 – strýček Čásek totiž šnupe podle zásady, že nos se sklání k ústům, aby ukázal, že když chce huba, že chce i nos – a tedy není divu, že se takové rány polekala klidná strýčkova kobylka, a že fotograf práskl do bot, 144. Takové kýchnutí posadilo v Olomouci klidného diodece na zemi, 128, zkrátilo v Benátkách nafoukaného gondoliera, 125, dovedlo zvednouti samému Křenovi šosy i přes hřbitovní zeď, 306, takové kýchnutí bylo ve společnosti, jako by strýček řekl: Já jsem strýček Čásek z Doban, a jen náhodě mohl děkovati v Olomouci mistr Dvořák, že mu strýček nezkazili requiem – neměli tehdy tabáku. Ale v Prajzy se mu stalo osudným. Schoval se, podle kýchnutí se prozradil a Prajzi mu vyplatili pětadvacet hotovč, 117.

Při tom je strýček Čásek dobrý, vldný a štědrý, rád pohostí holbou piva, zabijačkou i doutníkem, a z jeho štedrosti ovšem dovede těžiti dubanský policajt Liška-Lešanský, druhá svérázná postava Rozumů, jenž za pohoštění rád už snese leckterý strýčkův štych a nehněvá se ani příliš, když jej strýček uhostí pečeným kocourem místo zajice. Strýček ovšem více slibuje, rád by všem udělal dobře, rád by pro všechny založil fundace, zůstává však při slibech. Tam, kde uzná vhodné a potřebno, však ani peněžitých darů neváží, 161.

Hodně humoru vložil Křen do záluďných *otázek strýčka Čáska na biblická temata* a věci náboženské. Strýček Čásek jezdil hodně na pouti, byl ve Vambeřicích, v Častochově, byl i v Římě. Zná životopis každého svatého, v Písmě svatém se vyzná jako doktor bohosloví, a setká-li se s knězem, hned dává učené a chytré otázky, na příklad: „Velebné pane, že nevíte, proč vehnal Pán Buh Adama z rája” (proto, že jej neměl zanesený v gruntovní knize, 8). „Byly v ráji také noviny?” (první falešnou novinu přinesl had Evě, 15). „Měl Noe v korábě také osla?” ptal se strýčka všetečný měšťák. Strýček odvětil řízně: „Ano, vás tam už nepotřeboval, už tam měl párek,” 81. „Kde je nebe?” „Nahoře, protože v zemi je všelijaká žožel a v luftě fouká,” 21. „Roste kameni?” („Rostlo až do smrti Kristovy,” 41.) „Proč udělali Židé na poušti zlaté tele?” „Proto, že neměli víc zlata na krávu nebo na vola,” 49, 93. „Proč se za stara při oddavkách v kostele troubilo?” „Aby si ženich připomněl,

že mu po svatbě bude troubit žena," 50. „Proč se Lotova žena proměnila v solný sloup?" „Proto, že z lakoty muži nesolila polévky," 55. „Proč se strýček nedostal za živa do nebe?" „Proto, že jej žena zavolala zpět pro peníze z pachtu," 56. „Proč duchové nešňupou?" „Protože jsou v noci trafiky zavřeny," 90. „Proč psal svatý Pavel druhou epístolu ke Korintským?" „Protože nebylo vlaků, aby to byl mohl jít říci ústně," 93. Strýček zná celou historii o Mohamedovi, 92. Kapitola „Jak byl strýček Čásek na primici," 1, 56, jest vlastně jen snůškou takových biblických i nebiblických otázek a odpovědí.

Tam, kde strýček nezačíná přímo nějakou otázkou, šlehne aspoň svého protivníka *brilkým svým vtípem a okoření rozprávku*. Guláše v hostinci na příklad neji, protože kdesi, jak se pamatuje, navařili guláše ze starých hanáckých koženec, 339. Vykládá známou historku, jak se knížecí kapr utopil, 37. Vysměje se opatrnému hygieniku, jenž si otírá okraj sklenice špinavým prstem, 89, vysměje se o pouti zpěvákovi, jenž zanotuje při lijavci píseň: O, jak krásně slunko svítí, 51, bere opatrně sklenici koňaku, aby snad v noci pak neřehtal, protože koňak je asi pro koně, 45, vykládá jak za stara se chránili kolery, 36. O strýčkovi se ovšem jak o smutném rytíři nevykládá, protože do sedláka z gronto si nikdo štátat nedovolí, vyjma snad jediný výklad, jak strýčka vytahovali z potoka po žebříku, 38, zato je hojně takových událostí, kde strýček je činným účastníkem nějaké humorné zápletky. Nejčastěji tehdy, když strýček léčí své nemoci. Strýček totiž má sice na zádech již sedm křížků, ale při tom zdravý hanácký kořen. Jedině režma jej stále trápí a to léčí proti veškerým lékařským předpisům alkoholem a pravidelně úspěšně. Napiv se po hanáčku a podívav se bečici až na dno, dostane pravidelně „ojimání", a to léčí pijavicemi, jež mu, bohužel, panínáma přiložila na koženice (Jak si strýček Čásek sázeli pijavice, 150), jindy zase ojimání po klobáscích a po větší dávce piva léčil jako influencu, při čemž vypil lék až ráno najednou, 94, jindy se zase lekl kolery, 27. Pro trpící spoluobčany má vyzkoušenou pomoc proti chřipkovým bacilům dýchat nosem a šňupat, aby se bacily v nose otrávilý, a kdo dýchá ústy, namaže si rty medem, na něž se bacily nalepi, 85. Má-li strýček užívat prášky ve vodě, učiní podle příkazu a sedne si do bečky s vodou a přijímá lék, 312. Jede-li si do Prostějova dát sázet baňky, uzná ovšem za vhodnější dávat si raději sázet baňky vína na stůl pod Žudrem, 317. Hlavní při léčbě jest vždy, že neděje se na ujmu dobrého bydla a při strýčkově zdraví a pohodlnosti může tedy skončiti jen zase smíchem.

Jindy je základem strýčkova humoru jeho *prostota a strojená nedávavost*, při níž strýček trvá na *základním významu slova*. Už prášků užíval ve vodě přesně podle lékařského nálezu, sedě ve škopku vody, jinde zase se lekl, že má kráva už šesté tele – ovšem ne najednou, nýbrž za šest let – 329, strýček se hrozí, že se bude v Olomouci dávat veřejně Hubička, a že to bude dokonce hubička od chlapa, 48, nechápe, že se může v Olomouci v Národním dávat Requiem bez kněží a bez obřadů, a že mistr Dvořák, jenž sám Requiem řídil, není ani kněz, 48, 60. Ital-

skou otázku „cosa commando“ vysvětluje, jako že koza je pro hofery a komando pro kartaře 75. V Nezamyslicích nevysedl z vlaku, protože Nesmyslitz pochopil jako nesní slizt, 205, místo italského dože má hanáckou dižu, místo gondole má Andule, vozi hosti na dalekou výpravu do Ameriky – a ukáže se, že je to část dubanských polí, 259. I špatná znalost jazyková je mu dobrou látkou pro vtipnou poznámku. Němec-ký recept Tausendguldenkraut kochen, zwei Pfefferkörner essen und schwitzen překládá k hrůze pacientově jako: Žena vám bude vařit za tisíc zlatých zeli (místo zeměžluč) potom budete snést dva vepře, budete se kotit a bude dobře, 206. Přefeknutí stalo se samému strýčkovi osudným, když začal kdysi o pouti předříkávat – pomodleme se ještě za jednu nemocnou hospodu – místo osobu, 151.

Strýčkův humor plyne i z *veselých vesnických šprýmů*, jež si sousedé navzájem udhystají. Někdy strýček uhostí policajta Lišku chutným pečeným kocourem, upraveným o honě za zajíce, 134, je tu známý žert ženáčů, jak oklamat ženu o peníze nebo o dárek a vůbec dostat se šikovně z domu, 305. Pokud byl strýček vdovcem, měl úplnou svobodu jednání, a když se podruhé oženil – což způsobilo mu u sousedů hojně vtipných poznámek – Jak se strýček Čásek po druhé oženili – je nutno nové panímámě vzdáti dhválu, že strýčkovy svobody nijak přísně neomezovala ani nijak ho netrýznila. A nakonec jsou tu i vhodně zařaděné ohlasy starších a starých pramenů literárních, jak strýčkovi v Prajzy jakýs pobuda ujel i s kobyloou, 120, jak šel strýček vyhrahávat v noci zakopané své peníze a dostal při tom od hlídače řezu, 121.

Humorně jsou podány různé *poznatky z přírody a moudré rady*, jak se na př. nejlépe ubráníme myši záplavě – myš se tak dlouho lehtá na patě až smíchem pukne, 73, jak se loví rusi – muzikanti je přivolají, čeká se, až zamrznou, pak se kosami hlavičky poutinají a pak na jaře se rybky vyloví; strýček ví, jak se chytají sloni a velbloudi a ví také, proč v noci slunko nevidíme. Protože je tma. 48.

Strýček Čásek jest také *vynálezce a technik*. Podle městského vzoru si pro pohodlí zařídil doma důkladný zvonek s topůrkem od sekery, jenže si v noci spletl zvonek s pumpou, 20. Jistý prostředek, aby nemusil do hospody, má-li trhání, je chytiti se vrby nebo židle. Jenom že někdy se pak octne v hospodě i se židli, 20. V cukrovaru ve Vrbátkách by chtěl zařídit lacinou výrobu sodovky, 81, za stagnace v průmyslu řepařském má plán nasázet na 40 měřic maku a táhnout z něho olej a elektrický gajst, 305. Co to je elektrická síla, již si ve vrbátekém cukrovaru také zavedli, vysvětlil strýček populárně. „Jeletrika je takové gajst. Ten gajst klačí na takové selo a dež táto neví z keré do keré, tož chetne a sviti a to je ta jeletrika.“ 122.

Strýček *má smysl umělecký*. Dal si na cenný obraz Krista přimalovat místním umělcem také ovečky, jenže obraz mu malíř zřušoval, 23. Sám se dal také vymalovat pouličním fotografem v Olomouci důkladně na plechu a ukazoval pak obrázek jako obrázek sv. Alexandra, zazpíval do fonografu na věčnou pamět svatou písničku a reprodukcí zkoušel pak doma na fukaře, 27. Přízeň k umělcům projevíli Křen i Čásek tím, že

první věnoval venkovskému fotografu a jeho skupince před továrnou jednu kapitolku a Čásek si jej zavolal dokonce do svého gruntu k práci. Škoda, že mohutné strýčkovy kýchnutí celý efekt zkazilo, 144.

Humorně jsou podány některé události z *hospodářského života*. Prodává se dobytek a řezník se hrdluje s panímámou, aby se docela neokradl, 253, leckdy se stane hospodáři nehoda, že si kočka vyběře hospodárovy beranici za hnízdečko své mladé rodinky a nová beranice se dostane do kotle s bramborami a jest pak kořisti domácího psa, 245, jindy zase někdo dostane zálusk na strýčkovy klobásy v komíně a pověsí místo nich starou botu, 81. Na sv. Václava zasedne strýček velmožně jako patriarcha za stůl s šrajtuflí a čeká padtýře s penězi, ovšem leckdy marně. Strýček si ovšem uleví dhystaným návrhem klíčniku nebeské brány, aby se otázal napřed každé dušičky, platila-li na zemi správně padt. Jak be řekla, že ne, „otočel bech klóčkem a řekl bech: Marš.“ 31. Při takových potížích ovšem vrátil se strýček od nebeské brány, když jej žena zavolala, že nese někdo padt – a bylo po nebeské slávě.

Strýček *zná svět a pamatuje Prajze* a leckde mu utkvěl podařený obrázek. Z italských „Beňátek“ si vzpomíná, jak tam „códili“ moře, a jak Taliáni namáčeli v oleji živé ryby a jedli je, při čemž rybičky ještě byly tak zdvořilé, že Taliánům utřely ocáskem ústa, jak lodní lékař vyléčil nemocnou velrybu, vytrhnul jí dva děravé zuby, vzpomíná italských gondolierů, 234. Ví, že se černý slon dhytne do jámy snadno a bílý se natírá napřed tak dlouho viksem, až je černý, 249. Z Přerova zná povídku, jak jeho dobrý přítel chodil za chromou nevěstou do mlýna, 296, má zkušenosti z Olomouce, z Brna, z Prostějova. Zejména v Prostějově Pod žudrem leccos se dověděl a leccos zase pověděl. Co je pohanské nekřtěné pivo, co je štondrecht, jaké jsou v Americe hospodářské vy-moženosti, že i krávy mají již předpis, kolik mají dávat mléka, 263. Z prajské války dovede strýček dobře vykládat o pruské krutosti a hrabivosti, jež je nutila ukrývat potraviny i peníze.

Křen se v předmluvě k Strýčkovým rozumům sám zmínil o tendenční stránce svého díla. Křen byl kněz, vychovatel mládeže a chtěl se stát i vychovatelem lidu, jeho dílo mělo být pokračovácí školou pro mladá pokolení, škole odrostlé. A po této stránce jest třeba díla jeho si všimnouti, podle jeho slov – čísti a uvažovati. A čemu chtěl učit lid, vložil do úst strýčku Čáskovi, za nímž se skrývá sám nejzákladnější podstatou své bytosti.

Strýček Čásek jako starý *Konservativní sedlák*, jenž prošel těžkou školou usilovné práce, nemůže být ovšem spokojen s mládeží, která dbá více parády a lehkého života i zábav a bojí se přiložit ruku k dílu. Trpce nese takový nešvar zejména u dělnictva, které se v zimě na gruntě sice velmi rádo ohřeje, dokud se může o zabijačkách dosyta najísti masa a částečně vylenošit, ale na jaře pak utíká raději do továren do města. A zůstane-li u sedláka přece, neuslyšíš od ní vlidného slova. Za stara prý pacholek ráno vstal, pomodlí se a – – jož věskal, že ho belo za homnaina slešet a dívka mo notyrovala. Naboudhali se jablek a česnečky a pracovali s dhuť, 150.

Nynější selská mládež se dokonce i za práci stydí, nafukuje se, parádí se, začíná kouřit, sotva vyšla ze školy. „Bode-le to tak dál, tož za sto let bode se o nás opisovat jenom v knížkách, že sme bele a přede cezi a bode se roztahovat v našich grontech“ – předpovídá s obavou strýček smutnou budoucnost, 100. A zdraví si mládež nyní zbytečně kazí. – „Přende chlapčesko a chetne děvčesko a ešle majó dohromade na chebo 30 let, to je všedko. A tak to tance a rozomem plete jak nohama nešekovně, a za chvílko to sotva dýchá a je po nich.“ – „To za stara nebávalo. Pro takovy, co vešle ze škole, nebela mozeka...“ 317.

Nová móda účesů, obleku i jídel není strýčkovi také nijak po chuti, a zle se durdí na městskou parádu, po níž se vesnice směšně a docela nevhodně tak ráda opičí, 40, chválí si naopak starý, pestrý a hlavně pohodlný hanácký kroj a staré tance hanácké, k nimž se mladý hospodář dostavoval teprve asi v 30 letech, 165, chválí staré hanácké písně a chválí zpěv na vesnici vůbec, jsa přesvědčen, že zpěvák zpěvem prozrazuje dobré srdce a jemnou duši – „tak se o nás zpívalo po hanácke a belo dobře. Včel jož nezpívá skoro žádné na Hané a jenom samá politika. Hdo nemá rád zpěv, šak v takovym nic dobryho netřči a proto každý děvče rádo zpívá, protože je každý dobry a nikemo neblěži,“ 278. Jsou-li snad hanácké písně složeny nářečím, za to se nikdo nemusí stydět. „Za svó řeč horáckó a hanáckó se nestedte. Det sám jeden pan medicindochtor složel hanácky písničke, až se na ně člověk radostó třese, že só jak be maloval a každá jak obrázek, 325. Národní písně si váží zvláště pro její náboženskou a mravní čistotu – „v národním písní není nic nemravného, nic neslušného, nic proti Pánu Bohu a svaté víře“, dodává sám Křen, 343. Není tedy divu, že se opět a opět strýček Čásek, Křen a všichni hrdinové jeho povídek vrací k národním písním, že některé Křenovy povídky jsou vlastně snůškou úryvků různých písníček, ovšem na škodu umělecké stavby celého jeho díla.

Strýček Čásek si váží i starých dobrých zařízení, jež móda odstrčila, protože s odstraněním jich mizí i starý dobrý mrav. Zmizely staré kolovraty, na jejich místo přišly šicí stroje a s nimi zase paráda a necht k práci – „a trohla je prázna jak stodola tédeň přede žňama, 13. „Co belo stary, belo dobry a přece to ta móda odstrčela, ledi chodijó včel jak hajdaláci a groša nihde,“ 13. A zkáza je nejen u mladých, nýbrž i u dospělých, jež uchrátila falešná pýcha. „Jindová bele sami stráci a tetke, včel só pantáti a pajmáme.“ Kde jsou ty časy, kdy si jen dospělí mohli zakouřit fajfku a ráno se najedli česněčky a byli jako Turci. Teď jenom cigarety a káva, a všichni jsou jak drousti – a při hospodářství sotva rozeznají kolomaz od podmáslí, 41. Velmi je roztrpčen Čásek, vlastně tu sám Křen, že mizí staré křesťanské pozdravení, a bez ohledu na místo i stav nezdvořilost takovou vytkne, 179.

Stálé soudní tahanice, jež sedláky jen ožebračují, strýček zamítá. Nové zvyky a kultura zbavily Hanáka staré svornosti, prostoty i vůbec svědomí. „Pocitovst je zakopaná a spravedlnost spi. Sám zákon, sám palagraf a přece sama nedobrota na světě. Za stara se soudilo docela prostě. Dež začal nehdo v hospodě nějaké štabarc, dělal rehtár krátké

sód. Všecké palagrafe e zákone vzal do dlaně, flák chlapa po zádech dlaňo jak vějačko a mař ven. A belo po sódě." 77. Ostatně bylo toho třeba jen zřídka, protože lid žil svorně. – „Za stara sme žele svorně jak bratři a dež nekeré sósed drohymo kósek pola ooral, šak to belo jenom na jeden rok a na rok si to zas drohé sósed venahradil a belo zas dobře." 15.

Velký pokles mravnosti pozoruje strýček v tom, že není už v člo- věku staré lásky k bližnímu. Všedno se žene jen za mamonem, za peníze by si každý dal provrtat do nosu třetí díрку, není pravé lásky a obětavosti vpravdě křestanské, a není té lásky u inteligence a tak zvané inteligence, třebaš jest nucena s lidem se stýkat a s ním žít. Mnozí prý mají pro lid jen prázdné kapsy a prázdné srdce, kapsy si po čase přece jen naplní, ale srdce zůstane prázdné i nadále. Jako Jidáš, jenž za peníze udělal všedno.

Strýček Čásek je také politik, vyzná se v politice, třeba i novin nečte. Ale celkem politiky nemá rád. „Včel štará jeden do drohyho, každé be rád poročel, každé mlovi jako prorok a že nás vesvobodi. Ďadman jim věř. Dež dchbi Čech, děte mo pětadvacet a dež dchbi Němec, děte mo taky na gatě, at křeči jak dce, a tak se potom okáže spravedlevá, ale ne nám jenom na záda a z kapce a Němce hladit a strkat jim z na- šeho do kapce. To je decky moja řeč a meslim, že nechebojo." 8. Proto je taky zaujat proti Vidni, ač je věrný rakouský vlastenec a váží si císaře pána. Je nespokojen hlavně s vídeňským režimem a jeho zasa- hováním do českých věcí. Svůj hněv vyjadřuje ovšem opatrně a zdal- leka. Jaký prý mají Angličané zájem a jaké právo míchat se do věcí afrických. „Každé dce svy. A hdo be mně strčel roko do mé kapce, tož ho vlápnó, až z něho zostane jenom masné flek." 232. Nijak se ne- můž se smířit s tím, že Vídeň po nás stále jen žádá peníze jako různé dáňky a daně a kontreboci, ale nic nám za ně, hlavně selskému lidu nedává. 178, 230. Rázně prohlašuje: „Nedte si svy a me svy, me na vás platit nebodem." 178. A nejsmutnější při tom je, že selský lid nemá nikde zastání, 243, protože naši poslanci nejsou dosti objektivní a dosti odhodlaní a dbali svých povinností. Berou sice v blahobytu svých deset rýnských denně, 307, ale veškerá jejich práce se omezí jen na kývání hlavou, a ozve-li se někdo, učiní tak teprve dodatečně a pravidelně pozdě v novinách. Za vrataina je prý už dobře mít guráš, 97. Veškerá státní politika prý míří jen na nové poplatky a nové daně pro selský lid, ale nikoho ani nenapadne nalézt jiné východisko, jako na příklad snížit poplatky a náklad na vojsko, 67, nebo pustit žilou kapitalismu a hlavně židům. Proto jsou tak časté také strýčkovy sny, jak by to za- řídil a jak by to u nás bylo, kdyby byl poslancem nebo dokonce mi- nistrem, 64.

Všelijaké novoty, ať už hospodářské nebo politické jsou strýčkovi směšné a nemilé. Špadeno má na *novotáře liberálního založení* a vyjždí do boje vždy a všude proti nedoukům, kteří bez důkladného vzdělání a bez důkladných zkušeností přicházejí mezi vesničany s liberalistic- kými myšlenkami, popírajíce všedno staré zařízení, popírajíce vlaste-

nectví a tropíce si hlavně posměch z katolické víry. Proti městským všetečkům má téměř živelnou nenávist a šlehá je břitkými důtkami svého vtipu napořád – „včel se poklóká po venko v pěkných šatech ledajaká ledačena a baňká ledi proti dochovni a světské vrchnosti. A poctivosti má toli, že be ňó ani kósek dlehu neosolel, a ve ste, mně se zdá, taky takové frák.“ 10. „Já to meslim tak: Napřed se má každé postarat, abe nečém bel a potom si muže dupnót. Dež ale nic není a chce dělat proroka, tož mo dat liskovicó. Hdo se do dvacátýho roko ničemo nenaočel, do třecátýho ničém není a do šterecátýho nic nemá, co je po dlapo?“ 86. Za stara prý na takového dobrodince vzal podmistr svých pět paragrafů, zdvihl ruku a flák, 96.

Na noviny, hlavně liberální, má strýček s kopce. První prý redaktor byl had v ráji, jenž přinesl falešnou novinu Evě, 15, a po něm jsou všichni redaktoři ostatní. Noviny mnoho napovědí a natropí mezi lidem velice často zle. Staří bývali redaktoři poctivější: „Rádi se mějme a Boha milujme. Křivo psali, ale rovno orali, a sedlákoví noviny nikdy dleha nedají, nýbrž pluh.“ A čteme-li už noviny, je třeba čísti je s rozumem. Pro rolníka je ovšem nejlepší základ všech novin Pismo svaté. Noviny, které neřídí se tímto základem, hledí jen na vlastní zisk a na vlastní kapsu a snaží se lid ožebračit, 16, 33. „Dokavád nebelo novin, bel přé led hlópé, povídá se, ale měl peníze“ – rozumuje strýček. „Včel přé je led chetré, toze v politice šlahané, ale peněz nemá nihde, 47. Dokád nebelo novin, muhl každé dýchát, jak oměl a jak chtěl. Včel? Každé mosi dýchát podli toho, co mo novine nahočijó do osé.“ 96.

Moderní liberalistické heslo *Pryč od Říma* ve strýčkově budí posměch a hněv a odmítá je svou jednoduchou filosofií absurdnosti a nemravnosti. Nikdo prý vlastně ještě neporadil, kam se tedy vrhnout, zda k luterství, mohamedánství či židovství. Je-li zle, vracejí se hlasatelé liberalismu zase zpět k Římu. A pryč od Říma znamená popřít v sobě veškeré minulé vychování a vmetnout rodičům a učitelům do hrobu žalobu, že nás špatně a nesprávně vychovali, 261. Hlasatele takovýchto moderních ideí – hlavně socialisty, jak se jim tehdy obecně říkalo, překřtil na cocalisty. „Práca jim smrdi, chodijó a jezdijó po schuzách a žena nemá s dětma ani kóska chleba, ani sochó kurko. Děléte jak každé pořádné člověk – radi jim strýček – držte se jehle, stavo a kopa a dež si poctivě veděláte na to, co potrebojete, tož vám zande choť répat do tého, čemo rozomíte jak tele varhanum.“ 138.

Proti liberalismu a jeho hlasatelům staví Čásek a s ním ovšem i *Křen víru katolickou a její hlasatele, Kněží*. Nadšeně velebí a vítá novokněze při slavnosti svěcení o svátku cyrilometodějském v Olomouci. Vidí v nich dorost, jenž se zřekl své osobnosti a obětoval svůj život hlásání zákona božího a zejména příkázání, jež jest skalopevným základem veškeré společnosti lidské, 157. Vybízí kněžstvo k práci a stálému a stálému sebevzdělávání. Hájí zásady, že kněz má se stýkatí hodně s lidem, choditií hodně do společnosti, aby lid poznal a lid poznal jeho. Ovšem třeba zachovati zlatou střední cestu – „fára není žalář, ale jenom né toze často, abe to jož bilo zrovna každymo do oče“, 167.

Takovéhoto obhájení potřeboval jistě sám Křen, jemuž zazlivali nemálo nahoře a ostatně i mezi těmi, kdož se v jeho společnosti dobře poměli, jeho stále vysedávání mezi Hanáky. Již za nakloněného mu arcibiskupa Kolna měl stanovenou policejní hodinu na sedmou hodinu večerní.

A poněvadž kněží za probouzejícího se liberalismu neměli již ustláno na různých a bylo jim snáseti leccjakou poznámku a leccjaký nepříznivý posudek jejich činnosti a jejich života, nerozpakuje se autor hájiti zásady rovnoprávnosti a nestrannosti. Neposuzujte kněží a dčete-li tak činití, mette napřed každý před vlastním prahem. – „Každé člověk má pro sebe jenom dvě oče, ale na kněza deset oče a eště jazeč.“ 261.

Že kněží, a zvláště kaplani, neměli ustláno na různých ani finančně, a že se právě dobráckému, skoro lehkomyslně dobráckému Křenovi penízky rozkutálely, sotva se na jeho dlani trochu ohřály, slyšeti v strýčkových rozumech i Křenových poznámkách dosti často. Čásek to vyjádřil humorným popřením: Kdyby neměli se kněží dobře, tedy by jim stát jistě zvýšil platy. Ale celkem, třebaže si kněžského stavu váží, prohlásil strýček energicky mezi kněžími na primici: – „a debedh měl tocet senu, nesměl be žádné bet knězem. – Na to rodiči svy děti vedhovale, abe si o ně každé otřel hobo? Žedovi se věři a knězovi né.“ 176.

Strýček si všímá také *praktických otázek nábožensko-cirkevních*. Heslo „Svůj k svému“ třeba i zde zachovati a choditi na pouti domácí – na sv. Kopeček u Olomouce, 269, obnovuje v paměti tu i starou hanáckou poutní píseň Matičko Kopecká, te se toze hezká, tatičko kopecké, te se take hezké, a nakonec neprojde bez poznámky ani brněnský alumnát, jenž svým vnějškem a zchátralostí působil na něho dojmem kriminálu. Zle se durdil, že stát nemá pro mladé chovance bohoslovecké fakulty peněz na lepší budovu. Slíbil ovšem, že postaví jim palác, až vyhraje v loterii, 255.

Nejostřeji vyhrotil se humor Čáskův i Křenův v boji proti Němcům a proti Židům. Jsou to dvě zásady, které se v nejrozmanitějších variacích opakují ve všech Křenových spisech, tu s menší, tu zase s větší pádností. Boj proti oběma ani není vždy přesně rozlišován, poněvadž obojí splývají ve společný tábor nepřátelský českému národu a nepřátelský i Hanákům v okolí hanáckého Jeruzaléma, jenž byl v druhé polovici minulého století úplně pod jařmem německo-židovské nadvlády. Za osvobození bojoval Křen i prakticky jako agitátor předvolební kampaně a není divu, že ohlas bojů vnikl i do jeho literárního díla.

Pro Čásku jest ovšem hlavníin *argumentem boje proti židům*, že vlastníma rukama nepracují, půdy nevzdělávají a neznaí starého biblického: V potu tváří budeš dobývati chléb svůj . . . Vydělávají ohromné peníze spekulací a bursovními obchody, a ze svých zisků platí nepoměrně menší poplatky než sedlák, jenž každý krejcar musí na svém gruntě skropiti krví . . . „A lump je takové náš člověk, co jim eště nadržoje. Sobě pomuže a národ ožebrači,“ 23 – volá v horlivém zanícení strýček ke svým spoluobčanům.

Kde může nastrčiti židům psí hlavu, učiní tak s neobyčejnou zálibou. Židovskou vleznou povahu vidí již v biblickém příběhu o Jonášovi. Jonáše prý by velryba ani nebyla pohltila, ale žid se prostírá všude a tak se prošírál i do hřicha velryby, ale protože žida dlouho nikdo nesnese, také velryba Jonáše zase po třech dnech vyvrhla, 234. Zesměšnění židů je věnována celá jedna kapitola Rozumů – Jak jeli strýček Čásek do Brna, 184, se zřejmou literární reminiscencí na zámečného písaře z Babičky Boženy Němcové. Židu zástěrkáři osladili hanáctí chlupci jeho diut na klobásu na sáhu a jeho zálety znamenitě v šabale. Jindy zase strýček chytře vyzrál na žida ve vlaku, když mu koupil odtodně lístek do první třídy. Strýček po křesťanskou poděkoval, 209.

Proti židům má jedinou správnou cestu boje, podle hesla „Svůj k svému“. Nejen na plano křičet, okna rozbíjet, nýbrž bojkotovat je. „Nechodte k nim, nekopujte od nich ani za grécar, ani co za neht vleze... Ale tak? Dnes jim vekočlo okna a zétra jim polobnó roko. Dnes jim závidijó zrnko a zétra jim vezó na prodě celó órodo. To je potom to „Svůj k svému, 222. Hanáci nemohou toho hesla zadívat ani tam, kde mají bohatý výběr domácího hanáckého zboží. Mají pivo prostějovské, litovelské, těšetické, přerovské, hanácké, a přece leckde v hanácké domácnosti se najde jen pivo ze závodů židovských. Inu – „na té našé Hané je led podšklobané – a proč? – že si sám nerozumí. Čech k Čechu, křesťan ke křesťanu, to je to právě „Svůj k svému“. 323. Nejlepší je při tom, že všichni na Hané jsou si vědomi toho, jak je Haná bohatá a soběstačná. Vždyť i důbel, když pokoušel Krista na poušti a dával mu veškeru zemi, příklrý kus země, kterou si chtěl nechati pro sebe – a to byl právě kraj hanácký, 322. A přesto hanácké panímámy a hanácká děvčata jinam netrefí jako k židům, 323.

A nejen nekupovat a neprodávat, ale ani práci nesmějí Hanáci nabízet židovskému kapitálu. Jsou živnostníci, kteří jsou za daných poměrů opravdu jen na židovského podnikatele odkázáni, jako chudobní venkovští krejčí, jakým byl i Křenův otec. Ale poměrně dosti zámožná děvčata za kus parády berou si na zimu krejčovskou práci domů a stlačují pak malými svými požadavky výdělek nešťastných řemeslníků, kteří jsou jen na město odkázáni. – „Debech já měl cero a ta mně přešla s takovým šetím, ale co přešla, ani přede dveře, ne tak potom do stavení. Jak so dobré křesťan, hned bech na to zaklnol, debe nebelo hřicho.“ 336.

A chce-li snad někdo mluvit o českém židovství? Na to strýčka Čáska nedávejte nikdo. – „Ido se klači dede, abe bel prvním řečó v národě, ten je skotkem poslední. Žedovská hoba omi každó řeč, ale žedovská roka bere dede jenom po žedovske.“ 217.

Neméně namířen jest hrot *Čáskovy a Křenovy zbraně i proti Němcům*. Strýček dbá přesně toho, aby se mluvilo správně česky a řeč se neznešářovala zbytečně německými výrazy. – „Jenom dede po německu nic a nic. A s tó cezi řečó mně déte pokuj. Jož be ti Němci dtěla e Pána Boha komandovat, abe jim dělal všedko po němedko. – Němec dedy mesli, že jen pro něho legát a plny koreto, a te, české člověče,

sedni ve vlastním domě na zem." 221. A tedy v hospodě ne „krénflajš, ovar, senko, ovar, to je podli naše řeče." Na dráze i v úřadech mluvte vždy a všude jen po česku. – „Ne malý, ale velký kus práce záslužné, práce národní koná, kdo vždy a všude u nás i v německé krajině žádá na dráze všecko ve svém jazyku národním a nepovolí a nedá se zastrážit. Němec a žid chce všude dělati pána a domnívá se ve své hrdosti, že k vůli němu musí každý rozuměti německy. – „A my to máme trpěti a ani doma, tedy ve svém, nebýti skutečně doma, tedy ve své?" 206.

Je pak národní svatou povinností každého Čecha, hlásit se k české národnosti a k českému jazyku, i dosáhne-li nějakého vyššího postavení. „Tak to má být. Dělat svy podli zákona, ale pamatovat, že mám v sobě český kriv. A kdo má v sobě český kriv a k němu se nehlasí, to je o mně huncvut a lump a drohé lďáš. Slešite, tak sem se dožločel, ale dež za to nemužo." 224. A zazlívá zejména inteligenci, že se „v národnosti zrovna kópó a doma je všecko německy a děti dávají do německých škol a před vešším řádem hrbatijó záda náš staré kocór". 208. Proto také shledal v Brně, našem moravském Londýně – bídu a hlad českého lidu, bídu a hlad bílých otroků, 212, jimž věnoval Křen dojemně smutné, ale nanejvýš pravdivé obrázky jinde. A Křen nezapomíná ve svých povídkách a obrázcích propagace českých podniků. Dávejte na zábrežské gymnasium, třeba jen grejcare, 24. Jinde zase je podniků jiných dost, Matice, Národní divadlo atd.

Kromě strýčka Čáska a jeho mírné, dobré, trochu sice ubrblané panimámy a strýčka Špalka jest v Rozumech ještě jediná jen rázovitá hanácká postava dubanského policajta Lišky, Lešanského. Jest, jak už takoví vesničtí policajti bývají, hrdý na svůj úřední titul, ač vykonává svůj úřad jen jako vedlejší zaměstnání, obstarává dopravu menších poštovních záilek, koná služby ponocného, při čemž odpískává noční hodiny nejraději najednou, aby se mohl za hladných zimních nocí raději ohrát při kamnech v obecním vězení, šabale – sousedící právě s Čáskovým gruntem, vyhubnovává s důležitou tvář i širokým úředním postojem, kdy se bude vybírat dáňka a odnáší pak dáňku na úřad do Prostějova – a při tom všem nejraději si posedí u hospodářů a přijme velmi za vděk jejich pohoštění v domácnosti i v hostinci, snášeje s trpným úsměvem leciaký šprým, jež si strýčkové z něho rádi tropí. Přízeň strýčků hledí si pilně zachovati věčným přicmrdováním a lichotkami, zřídka jen se vzdopí k důraznému projevu vlastního názoru, a i tu rychle couvá, zavane-li vítr v jeho neprospěch.

A tak zůstává tedy hlavní osobou Strýčkových rozumů jen strýček Čásek sám jako typický představitel staršího hanáckého pokolení z druhé polovice devatenáctého století. Křen mu přisoudil ovšem vlastnosti, jež i u prostého, školsky nevzdělaného Hanáka jsou absurdní, dal mu zkarikovati do nemožnosti osoby nesympatické, liberály, Němce a Židy, ale celkem dobře vystihl jeho povahu, jak ji Křen na Haně poznal a jak ji mohli pozorovati všichni, kdož se s Hanáky dvě tři desetiletí před válkou stýkali. A zadržeti dobré stránky hanácké povahy, zejména jejich zbožnost, pracovitost, šetrnost a staré čínorodé vlastenectví proti

záplavě moderní náboženské i národnostní lhostejnosti, zachytiti břitký hanácký humor a staré dobré národní písně, staré zvyky a staré mravy, zachytit originelní hanácké výrazy a rčení, mizející rychle pod vlivem řeči městské, tot hlavní účel Křenova díla a jeho života.

Že nezachytil Křen plně hanáckého života ani v Rozumech ani v ostatních svých pracích, že nedovedl čerpat ze všech stránek vesnického života, jako čerpal na příklad jeho učitel Kosmák, o němž Křen mluví s velkým nadšením, že nepodal díla, jako podala na příklad Němcová, Mrštík, Herben, Reymont a jiní a jiní, to už není Křenova vina. Křen byl humorista a jako kněz vychovatel, moralista. Strýčkovy rozumy hledí na život se smíchem a zároveň smutkem, že ten starý pěkný český život poněkud mizí. A v tom smutku je strýček Čásek Křen sám. On chodil v dětství s otcem do Prostějova a sedával o hladu s pláčem na řetězích před domem Milosrdným, viděl bídu nešťastných krejčích, odkázaných na mizerný výdělek v židovsko-německých továrnách, viděl mravní zkázu dělnictva při stavbě železnice, viděl úpadek národního ducha, bojoval za osvobození hanáckého Jerusalema a on se zase dožil často zklamání. A co vykonával prakticky, to ukládal i v literární své práci. Odpustíme mu tedy i ty výrazy vrcholného rozhořčení, jako lump, darebák a huncvut, protože snaha byla dobrá. Že pak za klidnějších poměrů nedohonil v literární své práci toho, co bylo zanedbáno dříve, není už jeho vina. Zdraví jeho bylo podryto, a s ním podlomena i chuť k další práci. I strýčka Čásku doprovodil ke hrobu už v době svého duševního úpadku a po Čáskovi i tragicky zahynuvšího policajta Lišku. A že za takových poměrů se některé práce Křenovy změnily téměř ve vlastenecko-náboženskou postilu a směs i teorii oblíbených národních písní, je pochopitelné. Než i tak se najdou v Křenově díle pravé perly umění vypravovatelského, zejména tam, kde snaží se lid odvrátiti od osudu bílých otroků, úpějících pod jařmem vášni, alkoholu a židovsko-německého kapitalismu. A stál-li tu na stráži jako věrný pasitýř svého stáda, a padlo-li leckde slovo jeho u lidu, u něhož těšil se značné oblibě svou osobností i svým dílem, na půdu úrodnou, dosti jest.

BÁSNĚ

LODKA

Plovej, plovej, stříbrná ty loďko,
po zeleném moři!
Hej, na té loďce sedí chlapci,
troje chlapců mladých.

Ti tři chlapci zpívají mi píseň,
zpívají mi krásně:
„Plovej, plovej, stříbrná ty loďko,
po zeleném moři!

Za tím mořem, za zeleným mořem
polička jsou zlatá,
za poličky těmi, za loukami
vstříc nám šumí lesy.

Troje chlapců, troje chlapců mladých
domova tu nemá,
nemá ani druhů . . . tak máš domov
za mořem teď bude...”

(Z knihy „Čaša opojnosti.”)

LUBLAŇSKÉ POLE

Lublaňské Pole! Po pšenici tvoji
a po žitě jsem chodil v onen den,
a po žitě a po pšenici tvoji
jak živé mysli mák byl rozhozen.

Kdo hleděl na tebe, když nad tvým lánem
neděle rozestírala svůj jas?
Přel svatý Mikuláš se s Petrem svatým:
„Zní krásněji a mnohem dál můj hlas!”

Tys plálo, plno svitu slunečního,
a toužilo a zvedalo ses tak, –
a já jsem chodil po pšenici tvoji
a trhal živé mysli tvoje, mák.

Jda do města, já měl jej kytku žhavou;
posavské ženy šly zpět v rodnou ves, –

z kostela ony a já s prsou tvoji
jsem Boží požehnání sobě nes' . . .
(Z knihy „Mlada pota“)

PLACHTY

Plachty, plachty na hladině,
mnoho silných duší u nich;
s každou plachtou roztoužení,
s každou duší kus je sudby.

Ano, tak jsem řekl, bratři:
není v slunci, není s větrem,
není u vln rozbouřených,
v silných duších však je sudba.
(Knihy „Mlada pota“)

IN MEMORIAM JOŽA BERČE

Narozen 18. března 1883 na Gorenjsku, raněn 17. října v Itálii, zemřel 12.
listopadu 1914 v Budapešti, navrátil se do domovské země 17. ledna 1915.

Můj Joža, to byl vzpřímený muž,
vždy rovně před sebe upřen zrak,
vždy do daleka namířen krok . . .
Kam zašels, kdy se mi navrátiš?

„Já jsem teď vodorovný muž,
vždy rovně k výši upřen zrak;
já učinil svůj poslední krok,
mně nikam už jíti netřeba.

„Mně nikoho už netřeba,
ni přítele, ni bratra, ni matky,
v tajemnou matku jsem vrátil se zpět,
jsem uprostřed hlíny . . . a dobře je.

„Vaše kroky nade mnou pěj,
jimi se ozývá temná má klenba;
jak v plenky zavinut v jejich rytmu
sním . . . a ničeho nedci už.”

Zde ten hrob . . . a vůkol pole,
Sava a Šmarna Gora za ní,
ve sněhu hory a slunce na nich,
vzadu Lublaň, ještě dál moře,
národy, cesta . . . a zde ten hrob.
(Z knihy „V zarje Vidove“)

BUBLINKY

Co se děje?	Potom měsíc!
Ciciběn je	Komu měsíc?
čarodějem :	Maminečce :
Čáry-máry, vařím var –	Každé noci hlídá nás,
pro každého v hmei dar!	měsíc ať jí krátí čas.

Nejdřív slunce!	Třetí – země!
Komu slunce?	Komu zemi?
Pánu Bohu :	Tatínkovi :
Z Jeho rukou dokola	Pooře ji, zaseje –
záře slávy plápolá.	ona dleba popřeje!
	(Z knihy „Ciciběn“)

RUTH SCHAUMANN, PŘEL. OTTO F. BABLER

ŠEST BÁSNÍ

KŘÍŽOVÁ CESTA

Strom plíží se ulicemi,
jde truchlivě, opuštěn všemi;
lid po obou stranách se tlačí,
on takto tři míle už kráčí,
ač skoro se nepohne v tom.
Dvě jediné větve má pouze,
ó člověče, pokloň se dlouze,
když přijde ten žalobný strom!

Kdo činí, že kráčí tak holý,
on, který rost' v nehybném poli,
on, ze skal jenž ssával si vodu,
on, na kterém nebylo plodů?
Jej nese tak budoucí plod
a jeho laskavá ruka.
O, slituj se, nebuď mu muka
ni drtivý doprovod!

A zase mu ustává chůze,
a chvěje se v tajeně hrůze,
pak opět se zticha zvedá
a úmornou cestu svou hledá;
své někdejší listí zří v snách

a k věčnosti cítí se zvolen.
Tu k zemi klesne dvě kolen,
a obličej upadá v prach.

(Z knihy „Das Passtonal“)

Ó NEUSÍNEJ...

O neusínej, bdi jen, duše moje,
jak smíš být znavena, když ona nespí,
jak smíš se ostýchat, když ona teskní,
když ona duše, již jsi ty se vzdala,
schoulena leží Otci před vraty?

Ó, oči mé, v tmě buďte otevřeny,
už přijde Jitřenka, též uzříte ji
ve chvíli, kdy ty jiné, milé oči
v naději stejné na ní spočinou.

Ó, čelo mé, jež zalito jsi potem,
té vláhý, starost věstící, se nestyď,
neb anděl přijde s plátným svým šátkem,
zároveň otře vlahá čela dvě.

Ó neusínej, bdi jen, duše moje,
už javor bije do tabulí okna,
už ranní rosa na trávník se snáší,
a v zahradě mé roste temné býlí,
jež kvete o nejvyšším polední.

(Z knihy „Der Knospengrund“)

NOVÁ SLUŽEBNOST

Tak ještě zúží se kruh kol kroků mých,
však dálka nade mnou všechna zůstává,
to kolo hvězdnaté zbývá i okruh dne
i stavba duhy.

Ze světlých nádob pánům i čeledi
omývám nohy z jich zaprášených bot.
Teď nosím džbány a ještě napojím
ti stáda večer.

Vesele poskočí zvuku vody vstříc,
jich vlna bosou mi nohu pohladí
a každým měsícem hustší se jí zdá –
jsi uspokojen?

(Z knihy „Der Rebenhag“)

O POSLEDNÍM SOUDU

Já budu vyvolána po třikrát
při Soudu Posledním, když zazní rohy,
co Žena tvá, co Matka a co Dítě.

Ty při tom prvním budeš u mě stát,
mne vezmeš za ruku, bych přes ty střepy
svých vlastních provinění mohla přejít.

Při druhém potom budou nésti snad
ta děťátka, jež nosila jsem sama,
křídlatým náručím mne před Slovo.

Však při posledním sama budu stát.
Tu pomoz mi mé vlastní srdce bédné,
jež neustávalo se radovat
jak děti, v naději i ve smutku,
jak děti, když tu ptáče žije, trpí
a zmírá – Pane, Bože, slituj se!
(Z knihy „Der Rebenhag”)

NIVA PTÁČKŮ

Je hrášek zaset tu,
že celé hejno holubí tu slétá?
Jsou růže v rozkvětu,
že píseň slavíků jak vprostřed léta
své zvuky vroucně jeden v druhý vlétá?

I sova ozývá
se za denního světla bez obavy,
a vzduch se prodivívá,
jak zpěvem skřivánkové štěbetaví
i sojky volají v ty ptačí davy.

Však chudý onen mnich
v tom drsném rouchu nejjasněji zpívá;
a stále v písni svých
tisíce hrdly kvetoucí ta niva
vši tvorby Tvůrce ctí a dívá se vzývá.
(Z knihy „Der Rebenhag”)

EVA A MARIA

Panny tvé opouštějíc, přece Tvá jsem, Maria,
jež jsi Syna nesla na devět horstev.

Věčná jabloni, hle, u tvých nohou
dozrává bédné býli svým prvním plodem.

Mého dětství brány zapadly mi, Maria,
jež tu Hodha v radosti stanu chováš,
stala ses matkou, však otevřena ještě
jsou ti vrata do síně nevinnosti.

Závoj svůj zanechávám, nehorši se, Maria,
tvého závoje lemy pevně mám v rukou,
pod jeho oblaky mne nechej, dokud
nemine mi cesta i poušť i zkáza.

Svlažují-li tě mé slzy, neodvrat se, Maria,
sluhové Syna Tvého, hle, jsou též Tvoji:
Andělé přijdou a osuší ti tvé lemy,
bys zas tak jasná a vznešená byla jak dřív.
(Z knihy „Der Robenhag“)

EMIL ZEGADLOWICZ, PŘEL. OTTO F. BABLER
BALADA O STROMU VIŠŇOVÉM
RODÍCÍM SLUNCE

To je moudrost minulosti –
To je útěk chvílek přítomných –
To je sen budoucnosti:

ŽIVOT

— — — —

Opadly květy –
Z pecek višní šťavnatých, červených
trhaných v červencový podvečer
vyrostla pláňata štihlá –
Schůzky –

– přerostl čas –
schůzky uprostřed bylin vonných
„ó vůně materiďdoušky, máty“
schůzky, snůchy, sedánky radostné –

– přerostl čas –

rubání pryskyřičnaté,
hry dětské,
motýlů dťivý hon,
vážek hybný přelet –
a takové řeči:

– zda ty? –

– či já? –

– – – – –

Ztrácí se srdce v tom

a mysly zvolna prchají –

– dvůr bílý –

– sad –

– park –

– mýtina –

– koryto říčky plynoucí uprostřed vrb –

– drozdi, kosi, datli –

– veverka –

– já – a ty –

– přáteli nejmilejší –

Když večer sestoupil

– hory zahrály blankytnou symfonií –

Po cestě srážné

– žlutý jíl uschnul na podešvách –

uprostřed plotů a chat

a stodol a obor

v mýjení vracejících se stád

„kozy – pitvorné kozy“

z větvi a březoví a houštin –

přeběhlo na nožkách dlapeckých

zahrálo na vlasech dívčích

radostné

rozezpívané

Žití –

Žití Zpěv!

Hlavy vrb ježily rozčechranou kšticí –

zadumaly se vážně –

– ty na úbočí

– i ty – zakleté do stinného kouzla bařin –

(– těm i oněm je nebe zlatým pozadím –)

Pohádky a báje

písničky na prástkách

(ó pravdy jediné)

věncem vlaštovek se vznášející nad námi –

A starý pluh –

– jarního orání člunek –

zazvonil radlicí rytmus

– chvěje se zákolník –

mládí –

– krásnější než sen

– radostnější než smích

– moudřejší než láska –

- zas já ? -

- a ty ? -

- my všichni ? ?

- - - - -

Už vítá nás vonící lípa

„- hoste usedni pod mým listím,
a odpočiň sobě -“

stůl, lavice, misky - a pes

- a kyselé mléko v polévaném hrnku

a kouřící brambory -

ředkvičky (srdéčka dětská)

máslo a sýr

a sůl

a nakrájený (jako výrub) režný bochník -

voní lípa -

padají květy -

- - - - -

A potom přišla noc

a zakryla tichnoucí slova

černá tkáň (lesknou se zlatého předuva hieroglyfy)

- klesla víčka - -

- - u kače-era zlatý pe-cra

tralla la la

u kaču-ušky zlatý no-ožky

tralla la la -

postůj ká-ačo dám ti ně-eco

tralla la la -

neposto-ojím - já se bo-ojím

tralla la la - -

- leskly se hvězdy v tůních

- měsíc mlhy setřásl a utkvěl nad stavem

- a lesa vyšel červený lišák

(- vypravuje netopýr -)

srkal vodu - neboť chtěl sníst

měsícovou placku

ha ha ha ha

ha ha ha ha

měsícovou placku -

- lišák pošel

- nic

- nad jezerem kozák koně napájí

- molodice pláče

- neplač, neplač moje milá

- dokud jsem s toboju -

- až já půjdu do Ukrajiny

- zapláčeš za mnoju -

- a tam už v krčmě hudba hraje -

- duní basa, ječí housle -
- věnečky na hlavě -
- okna otevřena
- obertas -
- Jasiek s Kasiou -
- podepření v hoku, kolem pasu -
 - sloužil jsem na dvoře
 - u jednoho dvořenína, dvořenína
 - u jednoho dvořenína -
- oženil se chlop v slaměném klobouku -
- leskly se hvězdy v tůních -
- tůně - obrovské -
- vítr chodolem přilbic zametá hvězdy -
- ticho - ticho -
- sypou se zlatá zrna hvězd -
- blýskají se v trávě -
- padají do stavu -
- chvěje se sklená voda -
- sypou se zlatá zrna -
- to už květy se rosí - rosí - rozvírají -
- stříbrnolisté, zlatolisté -
- ticho - ticho -
- postříbřuje, pozlacuje se nebe úsměvem květů -
- proudy růžových řek plynou po obzoru -
- ticho -
- kdesi uprostřed olší vrzají dveře -
- vyšla babka do zahrady -
- nasbírala kozí roh -
- budou z něho trubky -
- budou z něho trubky -
- dá-li Bůh -
- měsíc za lesem vyhlíží
- na západě -
- stříbrná vůně hvězd -
- bledost -
- budou z něho trubky - -
- Ráno!
- Slunce pozlatilo mýtinu -
- zajiskřilo se tisícronásobně
- na červených plodech višní -
- kdo prvním stromem zatřásl
- tomu spadla červená - slunce - slunce - slunce -
- tobě -
- příteli nejmilejší.

TŘI NADĚJE A JEDEN ŽIVOT

VČERA v noci se stal strašlivý zločin na Calle di San Michaelo. Ráno přinesly všechny noviny palcové nápisy a pod nimi sloupce dlouhé jak potoky krve. Bylo to psáno žurnalisticky s náležitým zdůrazněním všech detailů a bylo to strašné.

Na Calle di San Michaelo bydlil v číslu sedmačtyřicátém ve čtvrtém poschodí továrník inženýr Marek Malluco. Včera si vyjel automobílem do hor a vrátil se k půlnoci i se ženou a s dcerou. Stará služka už spala ve svém pokojíku, ulice hýřily životem a paní Iris chtěla ještě někam do baru, ale inženýr Malluco spěchal. Jako člověk, který cítí, že minutou se ztrácí.

Přišli domů a když vstoupil Malluco do pokoje a rozsvítil, viděl, že vše je přeházeno a rozhrabáno. Vykřikli skoro současně všichni tři, ale v též okamžiku vystoupili z protějších dveří tři maskovaní lupiči a zahájili palbu.

Malluco klesl první. Byl zasažen dobře do čela. Po něm se skácela jeho dcera, které bylo patnáct roků, a paní Iris byla sestřelena v okamžiku, když chtěla vystoupit z pokoje. Stará služka, která na ty rány přiběhla ospalá a vyděšená, následovala svých panů. Ale někdo v domě zaslechl rány, učinil poplach a v minutě tu byla policie, která vnikla do bytu. Zločinci zatím už šplhali po střeších a s neuvěřitelnou rychlostí snažili se dostat z místa činu. Nastala honba. Byly vrženy reflektory, alarmováno hasičstvo a přispěchala i setnina vojska.

Všichni tři byli chyceni. Byl to Petr Grandéz, mestic, člověk, který před týdnem teprve vyšel ze žaláře a měl už za sebou řadu zločinů, Vilém Bobadilla, který uprchl ze Španěl pro nějaké delikty, a černoch Enrico Batu.

Soud byl lehký. Byli chyceni takřka u obětí svého zločinu. Také nikdo z nich nezapíral a byli tak solidární, že nikdo z nich se nepokoušel svědci viny na druhého.

Protože však nebylo načisto jisto, zda jeden z nich neměl šťastnější ruku a neskolil sám celou rodinu Mallucovu, rozhodl soud, aby jeden z nich, losem určený, byl popraven a ostatní aby byli pokutováni doživotním žalářem.

Zločinci přijali rozsudek v první chvíli tupě, snad jim ani nenapadlo, že tato jejich nová spiklenecká partie bude tím způsobem na věky roztrhána.

Žalávníci je odvedli do jejich cel, když jim bylo napřed oznámeno, že za týden bude losem rozhodnuto o tom, kdo z nich má smýti cenou svého života hanebný zločin na Calle di San Michaelo.

Ani se po sobě neřvali, když byli odváděni. Jejich cely byly od sebe vzdáleny tak, že se nemohli ani tukáním dorozumívati. Rozdělili je, rozdělil je ten zločin, který spáchali společně, který společně smluvili.

Neznali se ovšem dlouho. Ale čtrnáct dní, kterým dáme v oběť několik obyčejných lidí, čtrnáct nocí, které prozpíváme s kreolkami a prolijeme ohnivým vínem a pikantními likéry, těch čtrnáct dní a nocí svazuje a sváže. Stejná tajemství, která nesmějí být nikomu zjevena, ta stejná tajemství, která jsou sladká a krásná, spojují.

Đábel je spojil Pedra Grandéze, Bobadillu i Batu. Đábel byl s nimi, ha, ten černý Batu byl jeho viditelným obrazem. Dokud byli všichni tři, byli bezpeční, byli odvážní. Vědomí společného činu je spojovalo a sílilo. Nikdo nekonal ničeho pro sebe, nikdo nechránil sebe: konali všechno pro všechny a chránili všichni všechny.

Byl to stroj velmi dokonalý a zázračné jistoty. Nikdo jich neovládal, ovládali se všichni: v těžkém dusivém nebezpečí zločinu, když číhali strážníky a když nebyli jisti, zda z některého koutu nebudou překvapení zavřáním s napjatým revolverem, v sladkém a ničivém kouzlu baru, když brali tanečnice na klín a instinktivně se chytali občas za kapsu, je-li tam revolver.

V těch chvílích tušili, že každý z nich má tři životy, jeden svůj, který nebyl ničím, a dva cizí, které byly i životem jeho. Nikdy si o tom nevykládali, ale bylo tomu tak; černý Batu, který koulel očima a skřípal zuby, byl klíden a šťasten.

Všichni stáli jednou nohou v kriminále a všichni mívali chvíle úzkosti a bázně, ne o sebe, ale o ty druhé a bylo-li se třeba při činu rozdělit, každý konal úlohu svou i úlohu toho druhého, protože jen ve třech byl úspěch a síla. Myslili na druhu usilovně, Petr Grandéz občas chrchlal a kopal zuřivě, to tehdy, když se mu zdálo, že některý z jejich party je tam dlouho, že už se skoro dalo soudit, že byl chycen.

Čtrnáct dní vysilující a únavné práce je skulo jako řetěz, který každý nesl těžce a s namáháním, ale který je držel a bránil pádu nejstrašnějšímu. Přišli z různých končin dalekého světa, ale ten svět mizel v jejich novém, který byl vyznačen mučivou číslíci tří.

Už se nemohli rozloučiti a nemohli utéci. Nemohli se zapřít a odhodlati k útěku z tohoto strašlivého kruhu, který vymalovali kdysi v škarade, bídné a temné hospůdce tohoto města. Tam počala kolektivita těžká jak noc, šílená, rozčilující, ale bylo v ní bezpečno. Ani zločinec nemůže být sám. Ve třech se to lépe nese.

Proto i když se hádali o kořist (a to bylo často), byly hádky prudké, nadávky se lepily a seděly jako vlaštovčí hnízda pod střechou starých domů, nože se blýskaly a revolvery šermovaly, ale to byl jen starý zvyk, nikdo nemyslel rázně se odpoutat, zjednat práva a moci krví. Jejich krev byla připravena a věla pro společný cíl a pro společnou sudbu a také kdyby byl jeden z nich okraden, nebyl by se vzdálil a také nikdo z nich by nebyl druhu okradl.

Měli právo si říci vše do očí, měli právo všechno zamlčet a zapřít, mohli se šáliti, šiditi, mohli vedle sebe nespát nebo jen tak s pootevřenýma očima, mohli se hlídat, ale nikdo nesměl utéci. Deserce znamenala boj na život a na smrt. Deserce znamenala život tří!

Byli to zločinci, kteří měli dobře psaný zločinecký kolektivní zákon.

Byl to ohavný a osudný zákon, čert ví, kdo jej vynalezl, ale byl to zákon zlezný a nikomu nenapadlo jej trhat, rozbít, zničit. Zákony dobra se přestupují, zákony zla nesmějí býti přestupovány. Zákony zla jsou svazkem nejmocnějším, tvrdé a kruté, šklebí se na člověka, ale dodávají síly, statečnosti a odvahy.

Život zločinců je těžší než náš, ale není tak mnohotvárný a nelze z něho lehce utéci.

Nyní je tedy roztrhli a postavili mezi ně zeď širší než moře a pevnější než hrad. Postavili mezi ně hrůzu samoty, nocí bez práce a bez hýření, hrůzu nudy, zoufalství a přemýšlení. Vrazili mezi ně litery jiných zákonů jako cementové cihly, jako pancéřové desky; tmu a děs, jenom mozek jim nechali, který byl napjat až k prasknutí.

Nepozbyli kolektivního vědomí. I tak je utěšovalo, že jsou všichni tři v této strašlivé budově s okny vyzlacenými mřížemi, na něž bylo třeba Samsona, se sklepy úděsné tichosti a s chodbami nekonečné ozvěny, s chodbami, na kterých umírala za každým krokem naděje a svoboda. Ty chodby, na nichž se zjevovali ozbrojení strážníci, byly něčím strašlivým. Byly životem s přistřiženými křídly a neměly oken, než jen zoufalé otvory někam do neznáma, které vrhaly paprsky života s vyčerpávající pravidelností do bídných chodeb, které vrhaly myšlenky na slizkou dlažbu této věčnosti a zmítající jí, dobily ji dříve než se mohla zachytiti na poteklých zdích žaláře nejstrašnějšího.

To bylo vše. Ale bylo přece všichni tři. I přes ty zdi a přes tu samotu, která tu ležela jako mongolská poušť, plná beznaděje a strašná svou mučivostí, i přes ty chodby, které byly jako ještěrky hladké a studené jako žáby, i přes to byli tu tři. Společně. Všichni tři.

A jejich myšlení bylo společné. Každá jejich myšlenka byla myšlenkou tří lidí. Probíhala metrové zdi, přelévала se z cely do cely, zakula se do těžkých řetězů strážných, zavěsila se jim na pušky a bodla a klouzala po dlouhé chodbě do okutých dveří a besedovala tu s tím, tu s oním.

Nikdo nezůstal sám ve světě. Jsou tu spolu zase. Stejně leží na dřevěných deskách, stejně pijí ze džbánů rozbitých a oprýskaných. Stejně myslí. Nerozvažovali posledního zločinu. Nebylo o čem přemýšlet. Stejně se provinili podle zákonů dobra i zla. Ani jeden z nich nemohl uniknouti. Poslední okamžiky jejich zatčení byly tupé. Ani nemyslíli, že je tak lehko chytiti tři muže ozbrojené, kteří prolezli dvacet střech a spadli nakonec jako černá hvězda beze svitu zrovna vojákům k nohám.

Bylo to jistě ošklivé, ale kdo byl vinen? Z těchto tří nikdo. Vykonali vše, co bylo v jejich moci. Vinna byla spravedlnost, o které ani netušili, že existuje.

Hodiny letěly. Bylo po soudě. Ani ještě dobře nevěděli, kde jsou. Jedli a pili. Jsou tři.

Ale potom přišly myšlenky závažnější. Přilezly napřed jako holky z Avar-baru, slizké, baňaté, ošklivé, nahé až na kosti, s vyboulenýma očima a s široce roztaženým nosem, který čichá a věští. Přilezly, ne-

ptaly se, sedly k nim a s nimi, zařepetaly hlavou, zavěsily se na krk, cítili je za uchem. Byly studené a byly do spánků rytmicky pravidelně, tahaly vlasy a tiskly srdce.

A najednou poznali v té samotě a v tom bídném oddělení, že je nelze střepati, nelze je kopnouti jako Irenu, Soňu a ty druhé, které ležely často pod jejich stoly, řvaly a zuřily oplzlými slovy a oni seděli nad nimi při majestátu a síly a chtěli se.

To byly myšlenky neodbytné, které jim pily krev z úst a z krku a škrtily a dávaly. Vyskočili všichni. Okovy zachrčly, zůstali stát, ukrčili se, potom jakoby pod těžkým vikem se vymrštili, Pedro i zařval (byl to býk ten mestic pihovaté tváře), roztáhli ruce a zasekli zuby do sebe jako pilu do dřeva, když to nešlo a když to drželo jako beton.

Byli pokrouceni. Na čele vylézal pot jako červánky malomocných, dýchali těžce. Všecko to pánilo, v hrdle sténalo jako trámy na lešení, vlasy se slepily v dumáče, nohy se zatřáslly, och, toho zatracení prokletého! Potom oddech, až se šeredná stěna prohnula a omítká sesypala, několik myši s úlekem hledalo své špinavé díry, pád na dřevo, řezavý zvuk, který proletěl jako meč a rozbíjel prudce nakyslé atomy zpuřného vzduchu – konec.

Byli tři a jeden z nich měl být popraven. Jeden.

V tu chvíli poznali, jak ohavně byli podvedeni tím světem, který stál nad nimi v úloze arhanděla s plamenným mečem a s těžkou knihou zákonů. Byli zaskočení, zachyceni za krk a taháni jako panáci loutkoví, byli bez moci a bez práva. Laso jim leželo dobře kolem beder. Hle, nikdo by nebyl vymyslel větší ohavnosti a podlosti nad tu, kterou vyrobil kterýsi advokát tohoto státu.

A ďábel, šklebící se, urputný, stál v koutě u nich a držel zápis, kterým se mu zavázali na život a na smrt, všichni tři, jeden za všechny a všichni za jednoho, držel zápis, o kterém nemohli tušiti, že bude zápisem falešným, úskočným, že chytí, ale dá vyklouznouti, že bude strašlivou ranou do jejich společného vědomí.

Och, zápis! Byli tři a jen jeden. Jeden. Jeden.

Strašlivá číslice, které dosud nepoznali. I ďábel se měnil a byl potvorou jedničkou a kývala se ta nestvůra na dveřích žaláře jako oběšenec. Tragika její záležela v jejím počtu. Byla jedna a oni byli tři.

Byla porušena jejich smlouva a oni neměli moci toto fixlování změnit. Bylo úplně jasno: Za týden rozhodne los, který bude popraven. Popraven bude jeden. Jen jeden, který bude určen losem.

Tato věta byla ošklivě jasná. Zřejmá. Tvrdá, úplně správná. Nedalo se ani přidati ani ubrati, ani změnit. Nebylo jiného výkladu. Tento kámen, bez začátku a bez konce, kulatý, hladký, vybroušený jako diamant, které kradli v bytech továrníků a bankéřů, stejně jasný a svítící jedinou červenou barvou bez odstínu a bez stínu, tento kámen jim dali jako rozsudek. Jako zábavu tohoto týdne, který dva z nich zachová a jednoho zahubí. Ten jim uvázali na krk jménem dobrých zákonů, pověsili na oči, aby do něho hleděli. A kdyby hleděli věčnost, jiným nebude.

Los rozhodne. Jeden z nich bude popraven a ten promění kámen ve svou červenou krev, ten jej rozdrtí svým tělem a svými svaly, které budou rozbity.

Jen jeden. Bylo to dobře vypočítáno. Tím končí jejich tovaryšstvo, už nejsou tři: je jeden a jeden a ještě jeden. Soudržnost zničena.

Petr Grandéz první si uvědomil tuto ohavnost a jeho pihovatá tvář se ošklivě zamarčila. Och, že kdy vstoupil do té proklaté tlupy, která jej ranila na místě nejcitlivějším. Že kdy vyšel s těmi psy zatracenými, kteří mu dávají i své lžíčky na bedra, jako by nebylo dosti na jeho, které s sebou vlekl jako vši. Petr Grandéz, Petr Grandéz, mestic a desetkrát souzený za sebe, byl dnes odsouzen za tu chátru, se kterou se kdysi spojil.

Grandéz zuřil. Mlátil okovy, rval se z lůžka, byl naběhlý vztekem jako kašna a pokoušela se o něj padoucnice. Proklet své početí, narození, otce i matku, celý život, ale za vším tím bylo prokletí nejsurovější, kterým stihal své spoléčníky. Nyní se zjevila jejich vina, záluďnost a zrada, protože tito psi nescípli, ale chtějí jeho smrt.

Když se vysílil tak, že nemohl ani mluvíti, rozevřel oči, leže na lůžku a tahal si před oči ty dva věrné kamarády, plil na ně, kopal je do břicha a slabín, vyvolával si jejich úzkostné ječení a mlátil je potom do hlavy a boků, až krváceli a řvali mu u nohou.

To jej uspokojovalo, nabýval klidu a rozvahy a napadlo mu i, aby utekl. Ale jediný pohled do zamřížovaného okna jej rozčaroval. Zapadil tuto bezúčinnou myšlenku, šilenou, dusící a uvažoval jinak.

Jedenáctý žalář, ve kterém seděl. Byl zavřen ve Spojených státech, na Kubě, v Argentíně, v Salvadoru a několikrát tu. Utekl vždy. Měl úžasné štěstí. Prchal tak, že musel každou chvíli skončít zabítím, ale prchl přece. Přerazil si jednu nohu (dosud kulhal), způsobil si těžkou ránu v hlavě, kterou instinktivně omakal, ale byl opět na svobodě. Až dnes –

Los. Ano, los. Když se uklidnil, poznal, že celkem toto zařízení není tak strašné. Los je štěstí. Hra, ve které možno i – vyhrát. Hle, Petr Grandéz po této úvaze byl smilejší, čilejší. Zapomněl na pouta, zapomněl na žalář. Měl vždy štěstí, což, u čerta, tentokrát by jej opustilo? Kdyby, tož jen vinou těch zatracenců, s nimiž se ke své škodě spojil.

Štěstí je ovšem slepé. Nevidí, koho by mělo vidět, neslyší, kdo na ně volá. Ale Petr Grandéz se uchopil té niti slaboučké, na níž visel jeho život a zoufale se jí držel.

Los. Los bude jeho štěstím. Nesmí umřít, nesmí být popraven. Zvítězí. Jeho štěstí je tu s ním. Myslí na ně usilovně. Čaroval je k sobě, bojoval s ním, aby mu neulétlo, aby mu zůstalo. Byl nakonec úplně v jeho zajetí a radoval se s ním.

Mestic Petr Grandéz byl přesvědčen, že neumře.

Bobadilla seděl v cele a skřípal zuby a namáhal mozek. Zdálo se, že dosud dobře nepochopil, že je chycen a že tu sedí v té díře, před kterou utekl ze Starého světa. Vždyť tomu nebylo ani dva měsíce, když vysílen a umořen skoro k smrti vylezl z podpalubí a pletl se ostražitě v davu na nábřeží, aby ušel slídivým zrakům námořní policie.

A když urekl, oddychoval blaženě a radostně, necítil hladu ani únavy, byl svoboděn, byl daleko od zákonů, které se chápaly už už jeho ramen. Štěstí jej opilo.

Zaklel strašlivě: to si vyčítal ten úžasný nesmysl, že vlezl do pasti lidem, kteří byli stateční, ale nemyslili na nebezpečí, neuměli je odvažovat. Styděl se za svůj nerozum a vstával občas, aby se protáhl. Klel v duchu, tím hůře a tím zlobněji, protože si musil říci, že toho všeho je viněn sám.

A teď tu sedí. Na los nespolečal. Los je slepý. Nemá smyslu o tom přemýšlet. Je to skoro tak, jako by už seděl v elektrickém křesle. Losem se konejši černoši, mesticové, mulati, Číňané a všeka ta neinteligentní handa, která leze rovnýma nohama do nebezpečí a dá se dytit úžasně blbě, nemožně blbě, protože nerozumí ničemu, nejméně už svému životu. Klnul opět a opět, ale jen tak, aby se trochu vybouril.

Jeho bílý mozek zatím už horečně pracoval. Lítal očima ke dveřím a k oknu, ode zdi ke zdi a uvažoval letmo, rychle, házel myšlenky bez ladu a skladu jen tak na hromadu svého blbého postavení. Zatím o žádné z nich neuvažoval určitě, hrabal se v nich a vyhrabával je jen, aby objevil zásobu co možná největší.

Po pravdě třeba říci, že myšlenek bylo mnoho a byly šílené i ještě více, ale život nutil tohoto vydědence, aby nezamítal ani jednu jedinou: kdo ví, která bude nejlepší.

Tento běloch nespolečal na nikoho a na nic než na své svaly, vůli, rozum. Prikřčoval se, svaly v obličejí se napínaly, ušklibaly, zuby strašlivě praskaly. Zapomněl úplně na své dva spoluzločince, protože jejich podoby a jména nenáviděl. Pouto společné práce a společného žití spadlo s něho nejrychleji, bohužel, pozdě, pozdě.

Ale byl tu týden. Celý týden. Snad ani tolik nežádal, snad ani tolik nedtěl. Bylo to postavení zlé, ale ne zoufalé. Znal techniku kriminálů. Potom uvažoval o každé myšlence, pomalu, opatrně, dlouho stál u okna, ohmatal zdi i dveře, prohlédl zařízení cely, zkoumal kameny a pracoval usilovně.

Žalářník jej nalezl sedícího shrbeně a bez zájmu. Ale netušil, kolik možností už Bobadilla našel, kolik zavrhl, kolik uložil v paměti, kolik zkoumal znova a znova. Měl přivřené oči, hlavu sdýlenou a zkrivený obličej.

Černoch Batu byl nešťasten. Chvillemi plakal, tloukl hlavou do zdi, mumlal nesrozumitelná slova, potácel se a opět zuřil, až jeho bílé oči vylézaly jako záhy z důlků. Splýval dokonale s temným vězením: hmota, čirá hmota, chladivá, třesoucí se.

Potom bezmyšlenkovitě lomcoval mřížemi oken, kopal do zdi a rozbil džbán s vodou. Nato sedl do koutku, zarazil dech a poslouchal. Příšerné ticho, které nebylo rušeno ani žaláři, jej uspokojovalo. Tušil, že nyní je v bezpečí. Celý týden. Ostatně tato doba byla pro něho neměřitelná. Nedovedl říci, kdy to bude, zdálo se mu, že to věčnost, a za chvíli se zachvěl, jako by zrovna odbíjely hodiny jeho konec.

A opět plakal. Slzy tekly líně a bez vzruchu po jeho černé tváři,

nesmývajíce ničeho. Cítil je na rukou a rozeřel je těžce a namáhavě. Potom si pomyslí, že jsou tu myši, a byl z toho nešťasten.

Zkusil zpívatí nějakou domorodou písničku, ale měl slabý hlas. Ploukl pouty o sebe až do unavení a potom se zase přikřčil na dřevěné lůžko a když v koutě cosi harašilo, zařval bolesně a vyskočil na lůžko, kde zůstal dlouho.

Najednou si vzpomněl na zločin na Calle de San Michaelo. Viděl padati inženýra a usmál se, když uzel patnáctiletou jeho dceru. Měla krásné oči. Takových neviděl. Chtěl ji obejmout a bručel spokojeně, ale unikala mu lehounce. Potom ji uzel v krvi a opět vykřikl. Byla střelena do srdce. Hádali, či to byla rána. Zdlálo se mu, že jeho. Byl spokojen a kroutil rukama, jako by střílel.

Zasmál se, když si vzpomínal na útěk oknem a šplhání po střechách. Utíkal znova a vykřikoval radostně, když viděl, jak obratně přeloupl překážky. Všecko to letělo s ním. Tleskal. Vyděl. Radost. Radost.

Viděl policii i vojsko. Byl zasažen proudem vody, otrásl se, brrr, a smál se zuřivě.

Potom jej lapli a zavřeli, soudili a odsoudili. V tu chvíli dal se do pláče a litoval, že došel sem, že odtud už není cesty. A bude popraven. Černod Batu jediný z nich byl jist, že on bude popraven. Neměl naděje, byl smuten. Smutek byl s ním, neproniknutelný, a Batu plakal a plakal. Byl ubohým vyděděncem, který se stal hračkou osudu. On, zrovna on.

Dny byly prosáknuty malomocenstvím a plazily se jako štírové. Cely se staly životem, který neměl naděje: byla tu jen beznaděje a zoufalství. Celý svět byl v těchto kamenech mlčících. Slunce se vyhýbalo tomu koutu. Řetězy a okovy vytukávaly svoji těžkou melodii strašně pravidelně.

Nebylo hodin, nebylo světla, jen čas letěl zuřivě, žral minuty a hltavě pil těch několik okamžiků, které byly popřány ne k životu, ale k mučení a umučení. Řítilo se to jako rozbitý aeroplán a na konci byla smrt a smrt, strašná smrt.

Bída, opuštěnost, zoufalství. Každou vteřinou unikal život. Osudový počet. Koho si vybere? Kdo to zaplatí?

Cvakání žaláříků na chodbách řezalo v uších, vhnálo krev do hlavy, ničilo zdravý rozum. Byla tu jedna jediná možnost: možnost života a ta byla v kartě. V slepé náhodě, visela ve vzduchu a nebyla v ničem.

Proč neodsoudili všechny tři? Proč jim dali tuto jedinou naději, která zabíjela? Proč je nechali kolísati mezi nebem a zemí? Jistota zabíjela nejistotu a zase naopak. Bude? Nebude? Šťěstí? Nešťěstí? Já? Nebo jiný? A kdo? Proč já?

Nervy byly napjaté a praskaly.

Noci splývaly se dny jako smrt se životem. Rozdíly mizely. Objevila se podivuhodná prapodstata lidského života: není začátku a není konce. Týden byl věčností i vteřinou.

Opuštěnými celami chodila zelená naděje a klepala výsměšně tam i tu, chvěla se touhou a rozkoší, životem, slastí a láskou, natahovala plné ruce a mizela jako fantóm, když ji tři zločinci chytali svými chrípěními.

Když unikla, nezůstalo ničeho. Strěny byly pusté a chladné, černé, kameny umíraly zvolna nedostatkem vzduchu a slunce. Ale lidé žili prudce a závratně. Nebylo smělejších myšlenek a strašlivějších kombinací nad ty, které se tu zachycovaly na železných mřížích, které jimi unikaly do širého světa, bořily, stavěly a vracely se kající se slzami v očích na těžkou zemi bídné věznice.

Myšlenky padaly jako jarní krupobití a jejich dravostí mizely okovy a železné závoře. Ale byla to jen fantasie.

Ještě týden, šest dní, pět dní –

Vilém Bobadilla učinil pokus o útek. Strašný. Vylámal dva železné pruty a zůstal mezi nimi málo živý. Dva dny ležel v horečce z naděje. Potom byl klidný. Sesílená stráž byla zbytečnou. Dnes už se nikdo nepokoušel vyklouznout. Osud zadrhl smyčku kolem krku. Nedýchal se. Jen srdce bilo prudce a zoufale.

Poslední den. Poslední noc.

Soudní tribunál se sešel. V daleku zazněly kroky. Rostly. Bily do dveří a oslepovaly. Vrazily do uší. Bledost.

Zámky zařvaly vztekem a únavou. Šedá masa lidí. Poutali je a vedli k losu.

V jasné síni se sešli všichni tři a bodali se zraky. Petr Grandéz řezal zuby a díval se po druhých. Klel. Klel strašlivě. Batu pod jeho kletbami, které mu četl z koutku úst, byl zničen. Chvěl se a díval se k zemi. Jeho černá pleť hledla. Byl zsinálý a špinavě šedý. Vilém Bobadilla byl sláb a musil ihned usednouti.

Pera lítala po papíru.

Tři životy se houpaly na drátě.

Smrt cvakala zuby.

Těžce a s rachotem praskala pouta solidarity a soudržnosti. Dnes už byl konec. Neznámo. Prudká fyzická bolest. Srdce se zastavovalo. Krev lezla líně a táhla se s únavnou pravidelností do hlavy. Oči vylézaly. Ruče stydly.

Četly se nějaké zákony a předpisy. Ti tři jich neposlouchali, jen Petr Grandéz občas sebou trhl a podíval se po soudcích. Jemu bylo všechno nadějí.

Tři kuličky: jedna žlutá, druhá červená a třetí černá. Žlutá byl Petr Grandéz, červená Bobadilla a černá Batu. Tři kuličky stejné velikosti a stejného povrchu. Všem je ukázali. Petr Grandéz se díval dlouze a vášnivě. Ostatní jich ani nepozorovali. Předě všemi byly dány do urny s otvorem pro jednu ruku. Nic jiného v urně nebylo. Rozběhly se a zachřestily jako koule z revolveru.

Tři životy byly zaklety do té černé truhlice s vyrývaným otvorem. Ticho.

Někdo se něco ptá. Némé pokyny.

Od stolu se zvedá majestátně muž, který rozhoduje o životech. Kráčí neslyšně.

Bez povelu.

Má rukáv vysoko odhrnut.

Spravedlnost nesmí býti klamána. I život je třeba zničit s velkou obřadností a podle určitých pravidel. Obět potřebuje zápalu a glorioly.

Soudní tribunál vstává. Vilém Bobadilla sklonil hlavu ke kolenům. Batu hledí vytřeštěně. Petr Grandéz šíleně pozoruje toho člověka. Zákony psané i nenapsané mizí v tichu soudní síně.

Teď.

Bodavé zvuky života. Třišt. Záplava. Hrůza naděje. Muka čekání. Sfinxy. A opět zvuky. Radot.

Teď.

Na bílé ruce losovatele leží život. Černá kulička.

Petr Grandéz zařval a svaly se sešklebily. Klesl prudce. Bobadilla roztřepal okovy v harmonii...

Batu zaplakal němě a divě.

Konec.

Černoch Batu se odsuzuje k smrti.

Vykoupení.

Tři naděje a jeden život zničila tato černá kulička. Tři naděje a přátelství party. Nyní bylo jisto, že ve smrti zůstává člověk svým a sám.

ANT. ŠERÝ

PÍSNĚ SMUTNÉHO STESKU

VĚNOVÁNOM.H.

I

Chodím jako žebrák bídny,
stavuji se před okny,
žebrám dny i celé týdny
o tvůj úsměv milostný.

Srdce mé tak teskně kvílí,
duše bolí nahotou,
vyslyšíš je, zaprosí-li
o milost a lásku tvou?

Nemusíš nic ústy říci,
prosím jenom o úsměv,
rudou růží zakvet' v lici,
usměj se a lásku zjev!

II

Úsměvy jsi rozdávala
světu, nebi, hochům všem,
na mne však ses neusmála
u nezměrném žalu mém!

Za jediné pousmání
co by všechno žebrák dal,
panenko, měj smilování,
abych darmo nežebрал!

Duše smutná k tobě vzkřikla,
bys jí milost podala,
často ještě touhou vzlykla
a pak už jen plakala...

III

Žebrák je jen duše měkká,
cítí oči nenávist,
pokorný u dveří čeká,
že mu dají lidé jíst.

Měsíček mu v noci svítí,
hvězdy čelo libají,
vůněmi se květin sytí,
ptáci mu k snu zpívají.

IV

Marně jsem tě, milá, hledal
pokornýma očima,
Pán Bůh mi tě spatřit nedal,
ztratil jsem tě, nejsi má !

V

Nám náhle skončil lásky sen,
jak když strom rašící utne,
ze štěstí snu nám zbyly jen
vzpomínky mučivé, smutné ...

Budeme vyrůstat do let
a teskný smutek poroste s námi,
srdce nám oběma budou bolet
i těmi vzpomínkami ...

Snad se ještě někdy potkáme,
na sebe pohlédnem plaše,
duše si musí zůstat neznámé,
i když se zachvějí srdce naše ...

A potom už tě nespátřím,
nedytnu úsměv tvých retů,
pak každý životem půjdem svým,
já cestou trní, ty cestou květů ...

RUD. STUPAVSKÝ

SLZY ŠTĚSTÍ

Když šlo štěstí kdysi kolem,
víčka moje spínal sen,
a když bylo za horami,
byl jsem ze sna probuzen.

Dávno oči protíral jsem,
abych užírl jeho stín,
všude skály, mrtvé lesy,
sova houkla z rozvalin.

Jenom stopy zřel jsem v prachu
a ty déšť mi z rána smyl,
lesklých perel křišťál bílý
z hebké trávy zasvítit.

Já ty perly, slzy štěstí,
do své brašny všechny vzal,
abych náhradu měl hojnou,
až bych svoje vyplakal.

TŘI LISTY MATHILDĚ WESENDONKOVÉ

Z DOBY VZNIKU „TRISTANA“

I

18. září 1858.

Dnes před rokem dokončil jsem básně „Tristana“ a přinesl jsem Ti poslední jednání. Vyprovodilas mne ke stolu před pohovkou, objalas mne a pravilas: „Teď už nemám žádného práni!“ –

Onoho dne a v oné hodině byl jsem znova zrozen. – Až po onu chvíli stál jsem před životem: nyní byl jsem za ním. Ale žil jsem jedině v oné překrásné chvíli. Víš, jak jsem ji užíval? Ne překypuje, bouřlivě, omámeně; nýbrž slavnostně, zhluboka proniknut, jemně prohrát, svobodně, jako by věčně hledě před sebe. – Od světa jsem se bolestně, stále jistěji odpoutával. Vše stalo se ve mně zápor, obranou. Bolestné bylo také mé umělecké tvoření; neboť byla to má touha, neukojená touha, abych za onen zápor, onu obranu nalezl něco kladného, vlastního, něco, co by se se mnou snoubilo. Ona chvíle dala mi to s určitostí tak neklamnou, že se mně zmocňoval svatý klid. Půvabná žena, nesmělá a váhavá, vrhla se odvážně uprostřed do moře bolesti a utrpení, aby mi stvořila toto skvostné okamžení, aby mi řekla: miluji Tě! – Zasvětila ses takto smrti, abys mně život dala; přijal jsem takto tvůj život, abych se spolu s Tebou odloučil od světa, abych s Tebou trpěl, s Tebou zemřel. – Nyní bylo kouzlo touhy zrušeno! – A to jedno víš také: že jsem od té doby už nebyl v rozporu se samým sebou. Zmatek a bolest mohly na nás přijít; i ty mohlas býti stržena klamnou vášní: já však – Ty to víš! – zůstával si nyní vždy věren, a má láska k Tobě nemohla už nikdy, žádným sebe hroznějším okamžením ztratiti svou vůni, ba jenom jemný pel této vůně. Všedna trpkost ze mne vymizela; mohl jsem bloudit, mohl jsem se cítit chorým, utrápeným, ale vždy zůstávalo ve mně světlo, a vždy jsem jasně věděl, že Tvoje láska je to, co mám nejvyššího, a že by bez ní mé bytí bylo rozporem samo sobě. –

Děkuji Tobě, Ty půvabný, láskyplný anděle! –

II

1. října 1858.

Onehdy padl můj pohled s ulice do obchodu drůbeží; bezmyšlenkovitě prohlížel jsem si nashromážděné, čistotně a chutně upravené zboží. Kdosi byl stranou zaměstnán tím, že škubal slepici; tu náhle sáhl někdo jiný do klece, popadl živoucí kuře a utrl mu hlavu. Zděšený výkřik zvířete i bédný, slabší nářek hrozný mi pronikaly do duše. – Od té doby již jsem se nezbavil onoho už tak často pro-

žitého dojmu. – Je to odporné, na jaké bezedné propasti nejkrutější bída stojí naše, celkem vzato, požitků čtivé žití! Bylo to mému nazírání odevždy úplně jasno a stávalo se mi to přibývající citlivostí stále zřejmějším, že poznávám pravou příčinu všeho svého utrpení vlastně v tom, že se života i snažení stále ještě s určitostí nedovedu zříci. Následek toho nutně se projevuje ve všem, a mé chování, mnohdy trpké i vůči tomu, co je mi nejmilejším, je možno vysvětliti pouze z tohoto rozporu. Kde postřehnu rozhodné pohodlí, anebo snahu, aby si je člověk připravil, tam odvracím se s jistotou vnitřní ošklivosti. Jakmile se mi můj život zdá bez žalu a starostlivě upřen pouze k odvrácení utrpení, dovedu jej pronásledovati neudusitelnou trpkostí, protože mi stojí tak daleko od řešení vlastního úkolu člověkova. Tak jsem pocítoval, necítě při tom závisti, instinktivní nenávisť k bohatcům: uznávám, že ani je – ač jsou majetní – nelze nazývat šťastnými; ale mají hodně zřejmou tendenci k tomu, aby jimi byli; a to mne od nich vzdaluje. Rafinovanou zámyslností odvracejí od sebe vše, co by snad jejich soucitu mohlo zjeviti bídu, na níž spočívá všedno jejich kýžené pohodlí, a už jedině toto mne od nich odděluje o celý svět. Pozoroval jsem na sobě, že jsem sympaticky naléhavou mocí puzen k oné druhé straně a že mne všedno vážně dojíhá jen potud, pokud to ve mně vzbuzuje soucit, to jest: společné utrpení. Toto společné utrpení poznávám v sobě jakožto nejsilnější rys své morální povahy, a pravděpodobně je tento rys také pramenem mého umění.

Co však charakterisuje soucit, je to, že ve svých projevech naprosto není určován individuální soustavou trpícího předmětu, nýbrž právě jedině samotným postřehnutým utrpením. V lásce je tomu jinak: v ní vyrůstáme až k společné radosti; avšak radost kteréhokoliv individua můžeme sdíleti pouze tehdy, když nám jeho zvláštní vlastnosti jsou v nejvyšší míře příjemné a homogenní. Mezi nízkými osobami je to spíše a snáze možné, jelikož zde téměř výhradně působí ryze pohlavní vztahy. Čím ušlechtilější je povaha, tím těžší je toto doplnění k společné radosti: pak, podaří-li se, je však také tím nejvyšším, čeho člověk může dosáhnouti! – Proti tomu může se soucit přikloniti také neobyčejnějšímu a nejnepatrnějšímu tvoru, tvoru, který kromě svého utrpení nemá pro nás naprosto nic sympatického, ba v tom, z čeho se dovede radovati, má pouze stránky antipatické. Příčina toho je rozhodně nekonečně hluboká, a poznáme-li ji, vidíme se tím povznesení nad vlastní meze osobnosti. Neboť setkáváme se ve svém takto činném soucitu s utrpením vůbec, beze vztahu ke kterékoli osobnosti.

Aby se lidé vůči soucitu otupovali, namítají zpravidla, že nižší povahy, jak dokázáno, samo utrpení pocítují mnohem slaběji, než je tomu u vyšších organismů; zcela se stupněm zvýšené citlivosti prý se utrpení teprve stává skutečností: náš soucit, promrhaný vůči nižším povahám, je proto prý utrácením, přeháněním a přejemňováním citu. – Tento názor však stojí na základním omylu, z něhož vyplývá

všechen realistický světový názor; a zde právě jeví se idealismus ve svém opravdově morálním významu, jelikož nám onen názor odkrývá jakožto sobeckou omezenost. Nejde zde o to, co onen druhý trpí, nýbrž o to, co já trpím, když vím, že on trpí. Známe vše, co existuje mimo nás, jen tak, jak si to představujeme, a jak si to představuji, tak to pro mne je. Zušlechťuji-li to, děje se tak proto, že jsem sám užlehtilý, pocítuji-li jeho utrpení jakožto hluboké, děje se tak proto, že cítím hluboce, a kdo proti tomu si je představuje nepatrným, ukazuje právě tím, že je nepatrný. Můj soucit činí tedy utrpení bližního čímsi opravdovým, a čím menší je tvor, s nímž dovedu trpět, tím rozsáhlejší a obsažnější je kruh, jenž vůbec je blížek mému citu. – V tom však také záleží rys mé povahy, který se jiným může zdát slabostí. Přiznávám, že jednostranné jednání tím bývá velice zdržováno; ale jsem si jist, že, jednám-li, jednám podle své povahy, a rozhodně nikdy schválně nikomu nezpůsobuji žal. Ve všech mých skutcích může mne určovati jediné ještě tento ohled: abych jiným působil co nejméně utrpení. V tom shledávám se zcela zajedno se sebou samotným a jen tak mohu doufat, že jiným učiním také radost: neboť není jiné pravé a opravdové radosti než souhlas v soucitu. Tento však nemohu vynutit: třeba, aby se mi ho od spřátelené povahy samo dostalo, a proto – mohl jsem se s tímto zjevem jen jedenkrát opravdově a plně setkat! –

Uvědomil jsem si však také to, proč s nižšími povahami mohu mít dokonce více soucitu než s vyššími. Vyšší povaha je vyšší právě tím, že je vlastním utrpením povznesena k vyšší resignace, anebo že alespoň k tomuto povznesení má v sobě vlohu a této vlohy dbá. Je mi bezprostředně blízka, je mi rovna, a s ní dospějí k společné radosti. Proto mám vlastně s lidmi méně soucitu než se zvířaty. Na těchto vidím, že je jim vloha povznést se nad utrpení, k resignaci a k jejímu hlubokému, božskému uklidnění úplně odepřena. Dostanou-li se proto, jak je tomu při týrání, do utrpení, vidím s vlastním, mučivým zoufalstvím právě pouhé nevypuditelné utrpení bez vyššího účelu s jediným vykoupením: smrtí, tedy dotvrzením toho, že by se bylo dčlo lépe, kdyby ani nebylo bývalo došlo k žití. Může-li tudíž toto utrpení mít účel, je to jediné ten, aby vzbuzovalo soucit v člověku, který tím do sebe přejímá pochybené bytí zvířete a stává se vysvoboditelem světa, poznávaje vůbec omyl všeho bytí. (Tento význam objasní se ti jednou ve třetím jednání „Parsifala“, při velkopátečním ránu.) Že vidám tuto vlohu k vykoupení světa v člověku, ale nevyvinutu a schválně nepěstěnu, to právě mi jej činí tak odporným a oslabuje můj soucit s ním až k úplné necitelnosti vůči jeho nesnázím. On ve své nesnázích právě má cestu k vykoupení, jež je zvířeti zatařasena; nepozná-li ji a chce-li ji rozhodně mít uzavřenu, pudí mne to, abych mu tyto dveře právě hodně dokořán otevřel, a může to se mnou jíti až k ukrutnosti, jak mu bídu utrpení uvádím na vědomí. Nic mne nenechá chladnějším než nářek šosákův nad porušeným pohodlím: zde byl by každý soucit spoluvinou. Jak to celá moje povaha

žádá, abych burcoval z nízkého stavu, tak mne to také zde puďí, abych jenom popíchoval a dával cítiti veliký žal života! –

S Tebou, dítě, také už nemám soucitu. Tvůj denník, který's mi posledně dala, i Tvé nejnovější dopisy zjevují mi Tě tak vznešenou, tak pravou, tak utrpením zjasněnou a očištěnou, tak ovládající sebe i svět, že mohu cítiti už pouze společnou radost, úctu a zbožňování. Nevidíš už svého žalu, nýbrž žal světa; nedovedeš si jej už ani v jiném způsobu představit než ve způsobu žalu světa vůbec. Stala ses básničkou v nejušlechtilejším smyslu. –

Ale hrozný soucit měl jsem s Tebou tehdy, když jsi mne od sebe odvrhla, když jsi, jsouc oddána ne už utrpení nýbrž vášni, myslela, že to nejušlechtilejší v Tobě je zneuznáno. Tu bylas andělem, kterého Bůh opustil. A jako mne tento Tvůj stav záhy zbavil mého vlastního zmatku, učinil mne také vynalézavým, abych Ti dodal osvěžení a léku. Nalezl jsem přítelkyni, která směla Ti přinést útechy a povzbuzení, uklidnění a smíru. Hle, to způsobil soucit! Věru, dovedl jsem při tom zapomenouti sebe sama, navždy se zřící pohledu na Tebe i Tvé blízkosti, jen když jsem věděl, žeš uklidněna, zjasněna, sobě navracena. Nehorší se tedy na můj soucit, vidíš-li, že jej do-
vám, ač Tobě smím darovati už jen společnou radost! Ó, tato je to nejvznešenější; může se zjeviti jen při nejúplnější sympatii. Od nižšího tvora, jemuž jsem věnoval soucit, odvracím se rychle, jakmile ode mne žádá společné radosti. Toto byla příčina posledních rozporů s mou ženou. Ta nešťastnice pochopila můj úmysl, že už nevzkročím do Vašeho domu, svým způsobem a považovala jej za roztržku s Tebou. I myslela si, že se po jejím návratu mezi námi rozhostí útulnost a důvěrnost. Jak hrozně jsem ji asi zklamal! – lnu – klid, klid! – Jiný svět nám vyvstane! Buď mi v něm požeňnána a vítána k věčné společné radosti! –

III

12. října 1858.

Můj přítel Schopenhauer praví: „Je to mnohem snadnější dokázati v díle velkého ducha vady a omyly, než podati jasné a úplně vysvětlení jeho hodnoty. Neboť dyby jsou něco jednotného a konečného, co se proto dá úplně přehlédnouti; avšak to právě je pečť, již genius vtiskuje svým dílům, že jejich cena je nevyzkoumatelná a nevyčerpateľná.“ –

Tohoto výroku používám s hluboce vroucným přesvědčením vůči Tvému poslednímu dopisu. Co se mi v něm zdálo mylným, to jsem snadno přehlédl a proto mohl jsem zprvu jenom o tom uvažovati: jeho hloubka, krása a božskost však je tak nekonečná a nevyčerpateľná, že jí mohu pouze užívat, ne však s Tebou o ní mluvit. Jakou jediné možnou, zhluboka oblažující útechu mi to způsobuje, že Tě vidím tak vysokou a vznešenou, to mohu Ti dosvědčiti pouze nejvzdálenější a konečnou snahou svého života. Jak bude utvářen jeho vnější

průběh, toho ovšem říci nemohu; neboť toto přináleží osudu. Avšak vnitřní jádro, z něhož uspořádám svůj vnější osud, zhušťuje se mi v jasné, pevné vědomí, o němž Ti zde, seč jsem, něco naznačím. –

Průběh mého života až po tu chvíli, kdy jsem Tě nalezl a kdy ses konečně stala mou, leží jasně před Tebou. Od svých vztahů ke světu, jehož podstatu má bytost pocítovala čím dále tím bolestněji a ne-
útěšněji, odstupoval jsem stále vědoměji a jistěji, aniž jsem při tom co umělec a potřebný člověk mohl kdy roztrhnouti všechna pouta, jež mne s ním vázala. Před lidmi jsem ustupoval, protože mne bo-
lelo stýkati se s nimi: s chřívou zúmýslností vyhledával jsem samotu a ústraní, a živil jsem oproti tomu stále vroucněji touhu po tom, aby-
ch v *jednom* srdci, v jedné určité individualitě nalezl ochranný, vysvobozující přístav, do něhož bych byl plně a cele přijat. Toto mohla
dle povahy tohoto světa býti jediné milující žena: i kdybych ji ne-
byl nalezl, bylo by toto mému básnicko-věsteckému duchu bývalo jasno; zřetelně jsem poznal, že je nemožno, aby-
ch v přátelství muže nalezl to, po čem jsem bažil; to mi musely zjevit i nejušlechtilější pokusy. Avšak nikdy jsem netušil, že to, co hledám, naleznu tak
určitě, způsobem, tak všechnu touhu a všechna přání ukájejícím, jako
jsem to nalezl v Tobě. Ještě jednou: – že ses odhodlala k tomu, aby-
ses vrhla do všeho možného žalu světa, abys mi mohla říci: „miluji
tě!“ – to mne vykoupilo a získalo mi onen svatý klid, jímž můj ny-
nější život dostal jiný význam. – Ale tohoto božského pocitu bylo lze
získati pouze všemi bolestmi lásky: a těch jsme okusili až po dno! –
A nyní, když jsme vytrpěli všechen žal, když jsme nebyli ušetřeni
ani jediného bolu, nyní jasně se ukazuje ono jádro vyššího života,
jež jsme získali utrpením těchto porodních bolestí. V Tobě už žije
tak čistě a jistě, že Ti nyní pouze k Tvé radosti, k naší společné ra-
dosti smím zjevit, jak se také ve mně vytváří.

Svět je překonán: v naší lásce, v našem utrpení sám sebe překo-
nal. Není mi už nepřítelem, před nímž prchám, nýbrž mé vůli lho-
stejným, nepodstatným předmětem, vůči němuž se nyní chovám bez
bázně, bez bolesti a tudíž bez opravdového odporu. Cítím to stále
zřetelněji v tom, že teoreticky už nepocítuji v sobě onoho silného
pu-
du po úplném ústraní. Tento pud měl doposud právě význam
touhy, hledání a bažení: toto však je – cítím to! – úplně ukojeno.
Poslední rozhodnutí mezi námi přivedlo mne k jasnému vědomí, že
už nemám čeho hledati, že už nemám po čem toužiti. Po hojnosti,
v níž jsi se mi dala, nemohu toho ovšem nazvati resignací, tím méně
pak zoufalstvím. Tato nálada byla mi dříve východiskem mého hle-
dání a mých tužeb: od její nutnosti jsem však osvobozen tím, žeš mne
tak zhluboka obšťastnila. Je ve mně cit posvátné sytosti. Pud je
umrtven, jelikož zplna ukojen. – Oduševněn tímto vědomím, hledím
nyní znova do světa, který se mi tak jeví ve světle zcela novém. Ne-
boť znám už, čeho bych v něm hledal, netřeba mi už nalézti místa,
kde bych před ním byl v jistotě. Stal se mi zcela věcným hlediš-
tém jako příroda, v níž vidím přicházeti a odcházeti den, klíčiti a zmírati

zárodky života, aniž bych cítil, že mé nitro závisí na tomto přidání a odcházení, na tomto klíčení a zmirání. Chovám se k němu téměř pouze jakožto vnímající a vytvářející umělec, jakožto citící a soucitný člověk, aniž však sám chci, hledám, snažím se. Zcela vnějškově poznávám tento nový poměr jmenovitě také v tom, že mne vlastně opustila touha po vzdáleném, osamoceném bydlišti, kterou jsi na mně tak dobře poznala; a přiznávám, že při tom spolupůsobí bolestně získaná zkušenost. Neboť to nejmilejší a nejvytouženější, čeho jsem v tom ohledu mohl dosáhnout, mne vlastně nechávalo nespokojeným, protože jsem právě tam při našem odloučení a při nutnosti tohoto odloučení zvidal, že vytoužený útulek mi nemůže a nemá být připraven.

Kde ve světě měl bych si však nyní chtít upravit nový útulek? Opustiv onen poslední, neblahý, stal jsem se úplně necitelným vůči takovémuto přání. – Proti tomu cítím se nyní v nejhlubším nitru posilněn a uklidněn věcně neznesitelným a nezničitelným útlukem, jež jsem našel ve Tvém srdci a v němž jsem tak proti všemu světu chráněn a opatrován, že z něho, an mne doprovází celým světem, mohu hledět s klidně přátelským, soucitným úsměvem na tento svět, k němuž nyní sním bez hrůzy přináležet, protože už mu nepřináležím jakožto trpící, nýbrž jako spolu-trpící osoba. – Přenechávám se proto nyní úplně bez přání utváření svého vnějšího osudu, abych jej kdysi přijal, jak se mi právě namane. Po ničem netoužím; co se mi samo nabídne a nebude odporovat mému zhluboka osvicenému vědomí, to přijmu klidně, bez naděje, ale také bez zoufalství, abych pak z toho vždy to nejlepší, co dovedu vytvořit, tak dobře, jak to svět připouští, jemu podal, nestaraje se o odměnu, ha ani o porozumění. – Poslušen této klidné snahy (plod nekonečných bojů proti světu a konečně mého vysvobození Tvou láskou!), určím si asi někdy bydliště tam, kde mi budou po ruce bohaté umělecké prostředky, po nichž se nebudu muset teprve shánět (neboť k tomu mi ta hra už není dosti vážná), takže si dle nálady a rozmaru budu své práce moci předvádět ve snesitelném provedení. Ovšem, že při tom o nějakém „místě“ anebo „postavení“ nebude ani řeči. Také nemám ani nejmenšího přání pro to nebo ono určité místo, neboť – nehledám už něco určitého, individuálního nebo dokonce intimního. Od tohoto pudu jsem právě úplně osvobozen! Nýbrž chopím se jediné toho, co mi naopak bude dopřávat nejvšeobecnějších, snad dokonce nejpovrchnějších vztahů k mému okolí, a to uskutečňuje se asi tím snadněji, čím větší je místo. Abych se uchýlil k nějaké intimitě, na př. do Výmaru, na to nepomyslím ani v nejmenším; takové pomýšlení mne dokonce velmi zřetelně odpuzuje. Svému zhluboka jistému názoru na svět nemohu jinak zůstat věren, než když lidi беру zcela všeobecně, bez jakýchkoli bližších osobních vztahů. Tužba jako v Curychu, kde jsem se snažil každého jednotlivce k sobě připoutat, mne už nikdy nemůže napadnouti. –

Zde máš několik základních rysů mé nálady. Co se z toho na ve-

nek vytvoří, toho – jak řečeno – nemohu s určitostí říci, jakož mi to také je v hloubi duše úplně lhostejno. Na něco trvalého pro svou budoucnost ani nepomýšlím; když jsem bažil po trvalosti, tak jsem uvykl změně, že se jí nyní tím ochotněji vzdávám, čím více jsem bez přání.

Jak se budou utvářeti naše, Tvé a mé osobní styky, to – ač to jediné, co mne ještě bolestně vzrušuje – bude třeba, má milá, asi také přenechatí sudbě.

Zde vlastně leží bolestný bod, žiladlo žalu a trpkosti vůči jiným, kteří nám znemožňují nebeské občerstvení naší blízkosti, aniž sobě tím zajišťují nejnepatrnější zisk! Zde nejsme svobodni a jsme závislí na těch, jimž se obětujeme a k nimž se nyní s velikou obětí v srdci znova přikláníme, abychom jim vzdávali svůj nejbližší soucit. Ty budeš vychovávat své děti: – měj k tomu mé plné požehnání! Kéž by ses na nich dožila radosti a ušlechtilého prospěchu! Budu Ti vždy přihlížeti s hlubokým uspokojením. – I my se zajisté ještě shledáme: ale, zdá se mi, zprvu pouze jako ve snu, jako dva odloučení duchové, kteří se setkávají na místech svého utrpení, aby se ještě jednou osvěžili stiskem ruky a pohledem, které je unášely s tohoto světa, aby jim získaly nebe. Kdyby mi – snad na základě mého hlubokého uklidnění – bylo přáno krásného, jasného stáří, mohl bych očekávat, že se později jednou navrátím zcela do tvé blízkosti, až všedno utrpení a všechna žárlivost budou překonány. „Útulek“ mohl by se pak přece ještě státí pravdou. Snad bych pak dokonce potřeboval ošetřování. Nebylo by mi asi odepřeno. Snad přistoupila bys pak jednoho rána zelenou pracovníou přece ještě k mému loži, abys v objetí a v posledním políbení přijala mou loučící se duši. – A můj deník byl by tedy ukončen tak, jak počal. – Ano, mé dítě! Budiž tímto můj deník ukončen! Podává Ti mé utrpení, mé povznesení, mé zápas, mé pohledy do světa, a všude – mou věčnou lásku k Tobě! Přijmi jej dobrotvivě a odpusť, probudí-li v Tobě někdy nějakou ránu. –

Navracím se nyní k „Tristanovi“, aby v něm k Tobě za mne promluvílo hluboké umění zvučícího mlčení. Prozatím oblažuje mne veliká samota, v níž žiji: v ní shírám své bolestně rozdrobené životní síly. Už po nějakou dobu užívám v noci nikdy tak nepoznaného dobrodiní klidného, hlubokého spánku: kéž bych jej mohl dát všem! Budu se z toho radovati tak dlouho, dokud mé dílo nebude hotovo a dokonáno. Pak teprve se jednou ohlédnou, jakou tvář mi svět jeví. Velkovévoda badenský vymohl tolik, že smím, abych osobně provedl některé nové dílo, na nějakou dobu navštívit Německo. Snad toho pak použiji pro „Tristana“. Do té doby zůstanu s ním zde ve svém oživlém světě snů.

Napadne-li mne něco, co by bylo hodno psaní, zaznamenám to, budu to sbírat, a obdržíš to, jakmile se Ti zachce. Zprávy o sobě podáme si tak často, jak jen možno, že? Mohou nás teď už jenom potěšit, neboť mezi námi je vše světlo a čisto, a nemůže nás už za-

těžovat nedorozumění ani omyl. Žij tedy blaže, Ty mé nebe, má vykupitelko, má blažená, čistá, milovaná ženo! Žij blaže! Buď pozhnána z nejhlubší zbožnosti mé duše!

B. ZUB

NÁŠ ZVON

Rostl jsem na půdě hornického města,
ale srdce bylo stále spojeno s půdou venkova.
Byl jsem měšťák, či jenom karikatura venkovana?
Ta otázka leží mně na duši jako můra.
Když u večer uléhám s modlitbou, slyším náš zvonek,
který můj děd postavil na návsí.
Jeho hlas ulehl do duše a neznám krásnějšího.
Ozvěna domova, který byl nejkrásnější svojí krátkostí,
doléhá i sem, ač dávno již neslyšel jsem zvonek vyzvánět.
Naposled před dvěma lety, když ukládali do hrobu jeho dárkyni.
Tehdy se loučil s ní a mně do duše se vryl každý jeho zvuk.
Byl to náš zvonek, ale patřil tak všem. Jeho hlas byl duši vesnice
a u zvoničky se modlili staří i my děti.
Když Anděl Páně se vyzvánělo, vesnice šeptala modlitbu.
Co bylo před několika lety, to dnes pro mne pohádkou.
Na rodném statku cizí jsou lidé,
cizí ruce opatrují můj krov.
A vesnice cizí je, neboť i tam jsou cizí už rody.
Ti, s nimiž jsem rostl, padli v boji, nebo odešli jinam.
Noví se přistěhovali lidé s novými názory a myšlenkami.
Jenom ta zvonička naše stále je táž.
Až jednou se přijdu podívat, kde stála moje kolébka,
pozdravím nejdříve ji, neboť ona je vzpomínkou na ty,
kdož odpočívají už na hřbitově, ale jejichž srdce bije tu stále,
neboť je ze zvonoviny ulito. A láska když spěče má sílu, přetrvá
věky. Rod náš rozptýlen po vlasti, ale to srdce zůstalo na svém místě.
Tam je střed tajemný, k němuž se budu navracet.
Snad i zvonkem tím budou mně zvonit, až vrátím se k těm, kteří jej
stavěli pro celou ves. A potom to bude zas jejich hlas, který mne
bude vítat,
jak vítáme ty, kdož se vracejí z daleké cesty.
Snad ještě i po mně mnohým se bude vyzvánět zvonem tím, a stále to
bude tentýž hlas, který poprvé zněl, když stavěl jej děd na zvoničku.
Jen zvoník se změní – ale srdce – to bude stále to *naše*.

DANTE A PTÁCI

Žádného tvora nemiluje Dante tak jako toho, který je vtělením některého vznešeného symbolu, který zjevuje některou věčnou pravdu, některou božskou moudrost anebo nadpozemskou krásu, který je takřka poslem vyššího světa a nositelem Božích zvěstí. Ký div tedy, že mezi vši němou tváří nejdražší jsou mu ptáci?

Mají už od přírody o jednu schopnost více než člověk, o schopnost, po níž bažily odvěké lidské touhy, vyjádřené už ve starém věku mytchem Ikarovým: mají moc letu, a ta povznáší je do prostorů mezi nebem a zemí, uzpůsobujíc je takto, aby se stali sprostředkovateli obou těchto světů. Dán je jim štědrý dar zpěvu, jímž dovedou získávat lidská srdce jistěji než největší výmluvností. Jejich roucho je sličné, jejich příbytky stavěny jsou s dojemnou láskou a dovedností. Jejich péče a starost o mláďata je ušlechtilá, jejich povaha milá a radostná.

U různých národů žila a žije pověra, že ptáci jsou jakousi materialisací, hmotným tvarem, jež duše lidská přijímá, opouštějíc tělo umírajícího. A jak bývají milováni, dokazuje na příklad irská legenda o svatém Kevinu: tento světec usnul jednou při modlitbě u otevřeného okna, máje ruku roztaženu. V tom letěla kolem vlaštovka, povšimla si světcovy polootevřené dlaně a vystavěla si v ní hnízdečko. Když se pak Kevin probudil, spatřil v ruce vlaštovku, sedící na vajíčkách, a nechťe je ji vyplašiti, setrval tam bez pohnutí, dokud se jí nevylihla mláďata . . . A jak miloval ptáčky, „bratříčky“, Danteův krajan svatý František z Assisi!

Ptáci jsou tvorové, hodni vši lásky – a jak by se jim jí tedy nedostalo od básníka tak spravedlivého, jako byl Dante? On, jenž tak miloval anděly, spatřoval v ptácích bytosti jim příbuzné, příbuzné už pouhou schopností letu, a měl je proto dvojnásob rád. Anděla nazývá jednou „ptákem Božím“ (*uccel di Dio* – *Purgatorio* IV, 129) a jistě nebyl by váhal nazvati zase ptáka snad „andělem pozemským“.

Miloval ptáky, všiml si jejich způsobů i života a mnohým přirovnáním, čerpaným z jejich chování, prokazoval svou znalost. Jak dovede na příklad ke konci sedmnáctého zpěvu „Pekla“ ličit návrat vycvičeného sokola po nezdařeném lovu:

„ . . . il falcon ch'è stato assai sull' ali,
Che senza veder logoro o uccelo,
Fa dire al falconiere: Oimè tu cali:
Discende lasso, onde si mosse snello,
Per cento rote, e da lungi si pone
Dal suo maestro, disdegnoso e fello . . . ”

(*Inferno* XVII., 127–132.)

Zná chování sokola, když mu sokolník sejme čepičku:

„ . . . il falcon ch'uscendo del cappello
Move la testa, e coll' ali si plaude,
Voglia mostrando, e facendosi bello . . . ”

(Paradiso XIX., 34–36.)

Zná také chování sokola, když „láká jej pud k jídlu“ :

„ . . . il falcon che prima ai piè si mira,
Indi si volge al grido, e si protende
Per lo disio del pasto che là il tira . . . ”

(Purgatorio XIX., 64–66.)

Zná postoj ptáka na okraji hnízda – a koho by nedojalo líčení mateřské lásky v této pasáži? Je to počátek nádherného dvacátého třetího zpěvu „Ráje“ :

„ . . . l' augello, intra l' amate fronde,
Posato al nido dei suoi dolci nati
La notte, che le cose ci nasconde,
Che, per veder gli aspetti disiatì,
E per trovar lo cibo onde li pasca,
In che i gravi labor gli sono aggrati,
Previeni il tempo in sull' aperta frasca,
E con ardente affetto il sole aspetta,
Fiso guardando, pur che l' alba nasca . . . ”

Dante miluje také hrdého orla, kterému pověra, stará snad jako samo lidské pokolení, (už Aristoteles vypravuje ji v deváté kapitole své Hist. Animal.) připisuje, že může hledět do slunce, aniž by oslepl. Ve dvacátém zpěvu „Ráje“ mluví Dante :

„La parte in me che vede, e pate il sole
Nell' aquile mortali . . . ”

anebo v překladu Vrdhlického, na tomto místě zvláště výrazném :

„ . . . orli zemských říší,
jíž snesou slunce, patřice mu v žáry . . . ”

(„Ráj“ XX., 31–32.)

Také Beatrice snese pohled do slunce, a Dante srovnává ji proto s tímto královským ptákem :

„ . . . Beatrice in sul sinistro fianco
Vidi rivolta, e riguardar nel sole :
Aquila si non gli s' affisse unquanco.”

(Paradiso I., 46–48.)

Ještě na mnoha místech nalézáme u Danteho zmínky o orlu, ale vždy je to v rámci alegorie s významem symbolu, nám mnohdy cizího. Obrátme se proto k ptákům, srdci našemu bližším.

Holubice, jež byla už v Písni Šalomounově obrazem nejvyšší lásky, je jím také u Danteho. A s láskou na ni tento básník hleděl; postřehl třeba každou podrobnost v chování dvou hrdliček:

„ . . . quando il colombo si pone
Presso al compagno, e l' uno all' altro pande,
Girando e mormorando, l' affezione . . . ”

(Paradiso XX., 19–21.)

Tyto verše jsou sice první částí porovnání, které – mírně řečeno – pokulhává, ale jejich krása je povznesena nad všední podobybnost. V posledním verši onomatopoeiticky zachyceny jsou dokonce melodie a rytmus holubičího vrkotu:

„Girando e mormorando, l' affezione . . . ”

Anebo jak jindy zase dovede vylíčit jejich let:

„Quali colombe da disio chiamate,
Con l' ali alzate e ferme, al dolce nido
Volan per l' aer dal voler portate . . . ”

(Inferno V., 82–84.)

Ač tyto verše nepochybně povstaly pod vlivem onoho místa z Virgilovy „Aeneidy”:

„Qualis spelunca subito commota columba . . . ”

(V. 213 atd.)

přece nelze vzhledem k veršům básníka antického nevidět v nich krásy mnohem hlubší a v jejich kontextu – v obou případech jde o první část porovnání – také daleko logičtější stavbu. A poslyšte, jak Dante líčí vyplašené hejno holubí:

„ . . . cogliendo biado o loglio,
Li colombi adunati alla pastura,
Queti senza mostrar l' usato orgoglio,
Se cosa appare ond' clli abbian paura,
Subitamente lasciano star l' esca,
Perchè assaliti son da maggior cura . . . ”

(Purgatorio II., 124–129.)

Také tyto verše jsou sice pouze počátkem porovnání, takže tvoří takřka jakýsi stonek květu, jež nám tu Dante podává; to však nás v této poetické ornithologii danteovské nemusí příliš rmoutit: obdivujme se jejich kráse a přesnosti jejich výrazu!

Vlaštovka – zdá se Danteovi – zpívá v ranní hodině smutné písně:

„Nell' ora che comincia i tristi lai
La rondinella presso alla mattina,
Forse a memoria de' suoi primi guai . . .”

(Purgatorio IX., 13–15.)

skřivánek pak vznáší se s písněmi věčné radosti („eterno piacere“) do vzduchu:

„Quale allodetta che in aere si spazia
Prima cantando, e poi tace, contenta
Dell' ultima dolcezza che la sazia . . .”

(Paradiso XX., 73–75.)

Labuť má křídla tak bílá, že Dante neváhá srovnati s nimi křídla andělská:

„Con l' ali aperte che parean di cigno . . .”

(Purgatorio XIX., 46.)

Čáp byl zajisté pták Danteovi dobře známý a milý. Vlastního ducha touhu po rozletu srovnává s váhavými pokusy mladého čápa.

„E quale il cicognin che leva l' ala
Per voglia di volare, e non s' attenta
D' abbandonar lo nido, e giù la cala;
Tal era io . . .”

(Purgatorio XXV., 10–13.)

Ale pták Danteovi nade všedny ostatní drahý byl pelikán; nade všedny drahý pro onen symbol, jehož nositelem byl v celém středověku: představoval tento pták, živící prý mláďata svou vlastní krví, samého Ježíše Krista.

„Pie Pelicane, Jesu Domine,
Me immundum munda tuo sanguine . . .”

zpíval už svatý Tomáš Akvinský. A v „Ráji“, (XXV., 112–113) prav Beatrice, mluvíc o svatém Janu Evangelistovi:

„Questi è colui che giacque sopra il petto
Del nostro Pellicano . . .”

Probíráme-li takto Danteovo regnum animale, poznáváme, že také ptáci – jako všedny jevy a věci světa viditelného – jsou mu jen obrazem tvorů a dějů světa nehmotného. Jako mu krása země dává tušiti nádheru ráje, tak ze jsoucnosti ptáků vyvozuje povahu a způsob andělů. A Dante snad nikdy není tak čistým básníkem jako tehdy, když zpívá o andělech a o ptácích.

„Edícia mladých slovenských autorov“, ktorou vydáva nakladateľ Leopold Mazáč v Praze II. (Na Hrobci 7), priniesla už radu cenných kníh nových spisovateľov slovenských. Nikdy však dosud neprekvapila dielom tak fenomenálneho významu, ako je pred Vánocí vydaný román „Živý bič“. Autorom dvousväzkového diela je teprve čtyridvacetiletý Milo Urban, ktorý nedávno debutoval zdaľhľou knihou „Za vyšným mlynom“.

„Živý bič“ je prvý slovenský román válečný, nikoliv priamo z bojištia, nýbrž ze vsi na severnom Slovensku, kam hŕmení dŕl síce už nedoznávajú, ale všetky iné útrapy válečnej doby ťeže doléhajú na lid, jemuž pravá hrŕza bojištia pribliŕži se záhy a bolestne pred oči, keď zmrzačení manželé a synové vracejú se do rodlín. Tento „Živý bič“ znova otevírá hlboké rány, ktorými vojna zkrvavila slovenský lid tím krutŕj, čím ťeŕŕi bylo nevolnictví lidu už pred válkou. Je tu nejenom kaleidoskop rodín ozebračených a ŕen znásilněných ve vsi Ráztockách, ale i kus rekrutského utrpení v posádce trenčianskej, kam rukovali ráztoči nováčci. Rafinovaná sekatura maďarského četaře vede tam k sebevraždě mŕkkého hocha a k činu odvety, kterým statečný Štefan Hlák pomstí ŕané kamarády, načež zaplatí svou hlavou odvahu mstitele. Současne počíná se ráztocká tragédie. Rekviruje se obilí i dobytek, odvádŕjí muži, odvádŕjí zvony, ŕeny jsou znásilňovány, dívky svádŕny, ŕid v krčmŕe bohatne, zoufalí a slabší se opijí. Konečně vrací se z fronty Adam Hlavaj, potomé a tajně jako desertér. Při radostném shledání s malým synkem dovídá se, ŕe jeho mladá ŕena sama k smrti se odsoudila, znásilněna vesnickým notárem Okolickým, když v jeho kanceláři prosila, aby muž pomohl z vojny. Adam uniká šťastně všemu stihání a podpaluje ducha odboje, jenž konečně vybuchne, když už státní rameno chabne a svoboda se blíŕi.

První díl románu nazval autor „Ztratené ruky“, protože tu vystupuje lid zaražený novostí událostí, pod sugescí povinností k „maďarské vlasti“ dlouho trpné nesoucí břemena i křivdy, jako by neměl rukou k obranŕ. Druhý díl, nazvaný podle organisátora odboje „Adam Hlavaj“, líčí příchod bezohledné Nemesis, když už revoltující lid povstává proti všem pijavcím, protože své ruce našel.

Vŕdŕí ideou románu je sentence: „ŕivot je predsa takou absolŕtnŕ sŕkromou a svŕtou vecou, ŕe nik nemá práva klást naň svoju ruku“. K té pravdŕ protŕpí se lid aspoň ve svých jasnějších hlavách a ospravedlňuje takto před svým svědomím mstivou revoltu, když nelidská zvěle nepřátel rozvrátila jeho víru v spravedlivého Boha. Druhá strana, notář, četníci, ŕidé i maďaronský, lidu cizí kaplan, títo fanatičtí pochopové maďarské idey jednojazyčného státu, řídí se heslem: „Pravdu má ten, kto ju chyťá za tenší koniec a hrubším blje po hlavách.“

Mladíčkému autorovi, jehož znalosti života i lidu, pevné kresbě rázovitých postav, vyprávŕcí pohotovost i jádrné řeči, plné nových a působlivých komparací, dlužno se věru podívovali, podařila se věc veliká. Zachytil mistrně výsek velké a osudné doby a konzervuje jej trvale pro budoucnost. Dnešnímu

čtenář, stále na všecko zehrajícímu, bude četba dokumentárního románu Urbanova jistě k užtku. Škoda, že pražská tiskárna nedala v sazbe spoustu hrubých dyb, nad nimiž je oprávněné pohoršení na celém Slovensku.

Pozoruhodným debutem je první kniha Štefana Letze: „Obyvatelia dvora“, vyšlá v téže edici. Také Letz je rozhodný talent vypravovatelský a přináší do literatury živý smysl pro bolest dneška, vkusný styl a značné zkušenosti z prostředí dosud slovenskými autory pomíjených.

Třetí letošní novinkou Edice mladých slovenských autorov je čtvrtá sbírka veršů básníka E. B. Lukáče „O láske neláskavej“. Jméno autorovo má už dobrý zvuk. Autor snaží se moderním výrazem zařadit tvorbu slovenskou do poesie světové.

Nakladatelství Bežovo v Trnavě dokončilo velký, pětisvazkový román Kukučínův „Mat volá“. Zakončením šťastně a účinně vyvrcholeno velké dílo slovenského klasika, o jehož vysoké úrovni etické byla už řeč v tomto listě.

Matice Slovenská v Turčanském Sv. Martině vydala v krátké lhůtě tři nové svazky poesie *Hviezdoslavovy* s názvem „Krutšia epika“. Tyto celkem málo známé skladby jsou látkově velmi rozmanité. Je tu svět lidových bájí, balady a romance, realistické obrázky z lidu, historické reminiscence, v nich zejména ožívá Velká Morava s Pribinou, Rastislavem a Svatoplukem, epizody ze slovenských zámků, na př. utěšená rodinná idyla s válečným pozadím „Alžběta Thursová“ na hradě Oravě. Vynikající básní jest „Na Luciu“, kde svět báčchorkový úzce splývá s kresbou životných postav z lidu. Roztomilé jsou „Dve návštevy“, jedna u kováře Čajky na Podvrší, druhá ve Vlkolíně. Básník na sklonu života vrací se tu v myšlenkách do dějišť svých velkých lidových epopejí.

Zvláštní pozornosti zejména u nás zaslouží nový spis Jozefa Škultétyho „Nehaňte ľud môj!“ Črty zo slovenskej minulosti. Statečný předválečný novinář a nejlepší dnes znalec slovenské minulosti politické i kulturní velmi vše a cum studio brání Slováky proti mnohým výtkám, které jejich minulosti i národní povaze učinili v posledních letech na mnoze způsobem málo taktickým a často zbytečně čestí učenci, působící na bratislavské univerzitě a povolání na Slovensko dojlsta k něčemu jinému, než aby předčasným nebo přílišným kriticismem rozevírali propast mezi Čechy a rodověrnými, nikoli teprve popřevratovými Slováky, kteří si své kultury váží a jsou žárliví na svůj svéráz a plní úcty k mučednickému utrpení svých předchůdců. Kniha Škultétyho zaslouží být u nás čtena už pro určité odmítnutí české these, jako by Jiskrovi Husiti byli šířili kulturu na Slovensku.

Dr. J. Svitil-Karník.

F. X. ŠALDA O FRANCOUZSKÉM KATOLICISMU. MAURICE BARRÈS

F. X. Šalda v 6. a 7. čísle „Rozprav Aventina“ odpovídá na otázku „Co soudíte o renaissance katolicismu?“ rozhovořil se o katolicismu českém a

francouzském. Pro naše české poměry si přeje katolicismu silného z potřeby, aby národ měl dvojitou tradici sobě odporující. Z jejich vzájemného zápalu bude mít prospěch kultura národní. Zároveň však se Šalda obrací proti katolicismu, jemuž ve Francii říká „uvědomělý“ nebo „integrální“, v jehož stínu prý „ani tráva neroste, natož poesie“ a jehož ostří zakusil na sobě spisovatel M. Barrès, přes 4 lety zemřelý. Český katolicismus (prý) nepotřebuje nijakých oklepků Massisů nebo Maritainů, nýbrž tvůrčího ducha abbé Brémonda.

Massis je přísný kritik, vychovaný thomistickou filosofií. Je znám jako obhájce západní civilizace proti asiatismu (*Défense de l'Occident*) a souborem kritik *„Les Jugements“*, kde vedle Renana a A. France oceňuje a soudí také M. Barrès. Poslední dílo, kterým se obrací proti modlům generace a které vzbudilo proto pobouření, připsal J. Maritainovi.

Maritain patří k předním pěstitelům filosofie scholastické, jejíž zákony aplikuje na umění i básnictví (srov. dílo *„Art et scolastique“*). O těchto katolických myslitelích francouzských psal u nás dosti J. Král v *„Životě“* i *„Lidových listech“*. O abbé Brémondovi bych sám rád později něco napsal. I zbývá promluvit o Barrèsovi, kterého bere Šalda v ochranu proti sveřepostem „uvědomělého“ katolicismu. „Barrès poznal ho nedlouho před svou smrtí, když se vrhl neurvale na jeho *„Jardin sur l'Oronte“*, a varoval před ním, on, který jistě katolicismus miloval a katolicismu rád sloužil.“

K této poslední větě bych rád něco podotkl pro ty, již nejsou do věci zasvěceni.

Barrès byl nejen spisovatelem, ale i politikem. A jako politik věře se ujímal a výmluvně hájil katolicismus pro dobro vlasti jako poslanec francouzské sněmovny v letech 1911–13. Z podobné snahy prospěti vlasti vznikl jeho spis *„La grande pitié des églises de France“*, kde praví: „Ti, kdož se spojili proti kostelům, kalvariím, hřbitovům, proti všem pomníkům života duchovního v naší zemi, umiňují si odstraniti principy a jisté zákony duše, z nichž vyplývá celý náš život... Jisté osoby se zarputile domnívají, že hájíme krásných stop minulosti. Jak úzký pohled! Jaké pojetí těsné! Hájíme minulosti méně než budoucnosti. Mluvíme jasně a zřetelně, hájíme věci věčných... Na dně této otázky kostelů, která nás zaměstnává, je problém výchovy duše. Utváření kterých duší chceme napomáhati? Chceme opakovati, znovu oživit krásné typy, které zplodila naše země. Jak? Ponechávajíc každému k volnému užití to, co vždy odpovídalo tužbám srdce a potřebám myšlení francouzského.“

Zasluky Barrèsovy o věc katolickou a veřejné její hájení nikdo z francouzských katolíků nepopírá. Jinak se má s Barrèsem básníkem, myslitelem. Těm, kdo by mysleli, že i myšlenky tohoto obhájce katolicismu byly cele katolické, bylo třeba oblasnit náboženské stanovisko Barrèsovo, aby nebyli mateni rozporům, jež si nemohou uvědomiti. Bylo povinností katolických kritiků ukázat, v čem Barrès katolíkem není.

Barrès celým svým pestrým vývojem tihl ke katolicismu, ale nedospěl až k němu. I bývá počítán k těm, kdo sice nepřišli do země zaslíbené, ale vedly dudy v její blízkost. Je mezi těmi spisovateli, které Calvet nazývá *„les initiateurs du mouvement“*. Calvet, profesor pařížského katolického Institutu a literární historik katolický, líčí ve svém díle *„Le renouveau catholique dans la littérature contemporaine“* vývoj Barrèsa spisovatele a myslitele. Barrès byl zprvu hlasatelem egoismu, šlof mu o „kult vlastní osobnosti“ (*le culte du Moi*),

o její plné rozvtíl, o ukojení všech jejích instinktů. Nehce znáti žádných zákonů ani politických ani mravně-náboženských (*l'ennemi des lois*). Aby ukojil svou bytost, Barrès hojně cestoval. Později poznával, že je třeba opřít se o něco trvalejšího, než jsou instinkty v l. bytosti, že je třeba řádu, kázně. Hledaje jich Barrès se vrací do rodné země Lotrinské a shledává, že musí poslouchati rodné země a těch, kteří jsou v ní pochováni. Kult vlastní bytosti nahrazuje Barrès kulem rodné země lotrinské i širší vlasti francouzské. Pozoruje život domů, ve vlasti všude se setkává s božstvím (*le divin*). Jeť spřízněno se vším, co zoveme intuicí, divinací, entusiasmem, gentem, mysticismem. Jím oplývají zvláště bytosti privilegované, sibyly, věstkyně, bakchantky, mystikové, svatí a geniové. Jím jsou bohatá mnohá místa, kde instinkt náboženský dal stavěti svatyně, kde se střídaly různé kultury. Toto božstvo se projevuje v lidstvu různým způsobem. Vytvořilo poesii, modlitbu, mystiku, extase, věci nejvznešenější a nejkrásnější. Je pak zásluhou církve, že stráží, mírní, svádí do správných stok nadšení mystické. Katolicismus je útlukem, který chrání od zkázy to, co máme nejlepšího. Ale je přece jen jedním z mnohých kultů.

Barrès nepřipouštěl, aby se o jeho katolictví podhybovalo.

Barrès očekával od něho, co čekal od poesie, radost, doplnění vlastní bytosti a při tom necítil povinnosti, cele se jím spoustat. Zastavil se v polovině cesty. To proto, že nedůvěruje rozumu dal se vésti jen instinktem, který jedině pro něho rozhodoval otázku pravdy. Pravda je to, co uspokojuje potřeby naší duše. Chtěl přijíti k Bohu, neposlouchaje leč hlasu svého srdce. Jsa poslušen svých instinktů, dospěl k tušení božstva, ale nikoli k Bohu křesťanskému. Nenašel pevné jistoty, po níž jedině touží nynější pokolení.

V tom mu bránila vedle egotismu ještě jedna slabost jeho povahy, sklon k rozkošnickému snění, které v něm bylo posíleno vlivem Rousseauovým. Toto snění dalo vznik jednomu z posledních jeho děl „*Le jardin sur l'Oronte*“. Básník putoval do orientu a pocítil kouzelnou rozkoš země, vody a slunce. Zdržel se v zahradě na březích Orontu, aby v obraze prožil krásnou příhodu lásky – a tu v knize vypravuje pro samu rozkoš a proto, aby ukázal čtenářů, že si ještě uchoval celou svěžest talentu svého. Podobně učinili jiní, ale nebyli Barrèsem. A proto Barrès vzbudil úžas čtenářův, který viděl předsedu vlastenecké ligy baviti se báčkorkami, jež mohou pomásti duše.*

Bylo by úkolem povolanějšího pera ukázati, jak Šalda jako obhájce Barrèsovův je mu svým stanoviskem ke katolicismu blízký.

F. S. Horák.

Z FRANCOUZSKÉ LITERATURY KATOLICKÉ

P. Gourdon, *J'ai découvert la France*. Paris 1927. Děj románu je prostý: příběh mladého Alsasana Alberta Nesslera, kterého otec, advokát štrasburský, poslal do Francie, aby poznal mateřskou zemi, od níž Alsasané byli před 50 lety odtrženi. A přece jak vás osvěží svou zdravostí. Marně tu hledáte složité analýsy ještě složitějších vášní, jak si je moderní autoři oblíbili. Autor učí čtenáře zdravému pojetí života, liče spokojený, veselý a při tom pracovitý a zbožný život zvláště na statku v okolí angerském.

* Calvet se této sporné knihy dotýká i ve své krásné knize o katolické kritice (*D'une critique catholique*), o které se zmiňuji na jiném místě.

Také poměr hlavních osob, obou mladých lidí má zdravé základy. Albert si zamiluje Alyettu, vnučku francouzského generála, nejen pro její tělesný půvab, nýbrž ještě více pro vynikající vlastnosti její jemné duše. A konečné spojení obou těchto milých bytostí má jistě význam symbolický, znamená užší splynutí Francie s Alsaskem, dlouho odtrženým, takže obě země už v mnohém si rozumějí. A co je nejlepší páskou ji spojující? Z díla vyrozumíme, že Alsasanům mohou podat ruku jen katolíci francouzští, kteří jim nejlépe rozumějí. Ano, katolicismus bude tu páskou nejpevnější.

Autor chce ukázat Alsasanům (a snad i cizincům), kde mají hledat pravou Francii. Je přirozeno, že zavedl hrdinu do svého kraje rodného, který nejlépe zná, ale který tak dosud lne ke katolické víře. A je šťasten, že může ukázat na zřídlo, odkud se rodí četná intelligence katolická, na kvetoucí katolickou universitu angerskou. A tu je účasten hrdina také mohutné manifestace katolického lidu, při níž teprve zvolá: Ano, teď jsem poznal pravou Francii. *l'ai découvert la France*. Teď jsem objevil pravou Francii, kterou jediné mohu milovat. Není jí ono ohromné město, které jistě má své zázluchy, své kouzlo, svou velikost, ale je tuze kosmopolitické – pravou Francii našel ve vesničce na břehu Loiry, kde uprostřed zbožného lidu vyrostla ona čistá dívka, kterou chce jednou zvatí svou ženou.

Na jednom místě kladé si mladý Alsasan otázku, jakou si kladou mnozí cizinci, přicházející do Francie, proč že jsou katolíci francouzští, majíce tolik vynikajících duchů, proč že jsou tak bezmocní ve své vlasti, v boji proti vládnoucím zednářům. A autor mu odpovídá, že je to nedostatek svornosti mezi katolíky francouzskými, který je činí tak bezmocnými.

Z románu Gourdonova jest vidět, jakou zdravou četbou opatřuje nejširší kruhy katolíků francouzských nakladatelství *La Maison de la Bonne Presse*. Vycházejí v dvojí sbírce „*La Nouvelle serie Bijou*“. Číslo této sbírky mají stejný příruční formát 10'5×18'5. Jsou ozdobena barevnou obálkou, tištěna na slušném papíře a stojí při 250 stranách drobnějšího tisku jenom 3 franky (to jest asi 4 Kč). Tam patří náš román.

Jiná sbírka „*Romans de la Nouvelle Bibliothèque pour tous*“ obsahuje romány formátu velké 8° ilustrované za 5 franků.

Z románů této sbírky měl letos zvláště velký úspěch román známého pařížského faráře a žurnalisty *Pierre L'Ermite* „*La femme aux yeux fermés*“ (Žena se zavřenýma očima).

P. l'Ermite (vl. jménem Loutil) je farářem u sv. Františka Saleského v severozápadní části Paříže. Je obratným žurnalistou i romanopiscem. Jeho romány vždy řeší nějakou otázku životní, ale řešení její není nikterak umělé, strojené, nýbrž vyplývá ze zkušeností. V předmluvě k našemu románu odpovídá spsolatel na otázku těch, kdo se ptají, kdeže bere náměry svých četných románů. Nehledá jich, život jej takřka jimi zahrnuje. Osud opuštěných dívek, jakou je hlavní hrdinka našeho románu, odehrával se před jeho očima stokrát v nesčetných obměnách. Byl jejich utěšovatelem, rádcem, staraje se o to, aby je někde umístil, zaopatřil. Dívky pak světovaly mu bolestí svých utržených duší. I měl je co těšit, povzbuzovat, silit posilou víry. Je tedy i náš román obrazem skutečnosti, již autor viděl vlastníma očima. *l'ai décrit le cas d'une*

d'entre elles . . . cas auquel j'ai été intimement mêlé. „Popsal jsem případ jedné z dívek, případ, do něhož jsem byl důvěrně zapleten“, abych přeložil doslovně.

Z životně podaného příběhu vidíme, jak Pierre l'Ermite udílí z přebohaté své zkušenosti čtenáři rady a odivá je půvabným rouchem poesie. Znáť jak proletářská předměstí pařížská, tak i aristokratické boulevardy. Zná lidi a dovede je líčit a odtud si vysvětlíme úspěch jeho knih, z nichž se některé rozletěly v statisících mezi francouzským lidem.

Jean Maucière, Hors la vie (Collection „Bijou“, Maison de la Bonne Presse).

Povídka má všechny dobré vlastnosti lidové četby. Nevtrhavě poučuje, povznáší, mírně idealisuje. Dívka hluchoněmá, řeknete, jaké to neštěstí! Ale přečtouce sami si přiznáte, jakým to vnitřním bohatstvím, dary duše oddané Bohu je obdařena, že je s to oblažiti jiné i samu sebe. Ano, vrací vnitřní štěstí i tomu, který kolem ní po celý život rozestíral síť nebezpečné. Šlo mu o její majetek a hle! dívka jej dobrovolně dává jeho dceři, aby jí připravila štěstí. Rozedvčela-li takto povídka nejjemnější struny vaší duše, má i něco, aby ukojila vaši zvědavost. Zobrazuje vám život na vzdáleném ostrůvku oceánském, o němž jste snad nikdy neslyšeli. A nyní vidíte, že tam žijí lidé s podobnými tužbami a vášněmi jako u nás. Jen to širé, mnohdy divé moře je vám neznámo. A toto jakést ohromné pozadí obrazu činí vám jej ještě zajímavějším.

F. S. Horák.

NAKLADATEL A JEHO PROGRAM

Ladislav Kuncíř stal se za těch několik málo let samostatného podnikání typickým nakladatelem, který mnoho nemluví o programech své ofi ciny, ale vydávanými díly tím lépe ukazuje cesty, jež si vytýčil hned na počátku své činnosti a jež také snaží se udržeti v linii jednou započaté. Není to chvála, ale prosté konstatování skutečnosti, snad nanejvýš jakási radost, že můžeme se pochlubit takovým dílem. Neboť dílo *Ladislava Kuncíře* přišlo, aby sloužilo přátelům dobré literatury, a rozčlenění edičního programu ukazuje, jak si vydavatel představuje provedení toho soustavného regulování programu.

Všimněme si zatím jenom charakteristických a hlavních rysů.

Vydávati starou českou literaturu pod názvem „*Národní knihovna*“ zdálo by se mnohemu anachronismem u nakladatele, čile se zúčastňujícího v Kmeni. Ale přítomné svazčky, ať jmenujeme *Erbenovu Kytici* nebo *Maděřkovy básně*, v redakci Jaroslava *Durycha*, nebo nyní zvlášt aktuelní *Kroniku Křiřřtinovu* v překladě *Střížové* a s předmluvou profesora *Pekaře*, naznačují nám, že to, co nakladatel v této sbírce podává, není náhodilé, ale soustavné seznamování českého čtenářstva s tím, co v jiných národech už dávno je majetkem inteligentního světa. Ani *Spor duše s tělem*, středověké skládání s předmluvou *Jakobsonovou*, jinak by se nedostal v přístupné edici „do světa“, kdyby úhledný svazček „*Národní knihovny*“ ho nepředstavil. I další svazky knihovny v mnohém budou objevy, překvapením stejně radostným, jako svazky předchozí. Ovšem potrvá snad ještě hodně dlouho, než se pochopí samozřejmost nejen slovem, ale i opravdovým seznamováním se s duchovními poklady národa

pěstovali tu pýchu, obdivovanou u jiných národů, ale u nás špatně chápanou.

Jaroslav Durych konečně dosáhl i mezi oficťosy „jakéhos“ uznání; ovšem netřeba mu ještě dáti znát, že platí v současné tvorbě literární aspoň tolik, jako kterýkoliv provinciební básník! Ale přece sem tam už ho odmění literární cenou, předeslavě dovednější lidi s uznáním opravdu charakteristickým. Ale o tom diskutovat nechci. Durych vydal „Vzpomínky z mládí“. Jak často se nám zachce zaletět do dětských let, onoho radostného věku, kdy snad lidé jsou nejbliž věku zlatému. Třebas mnohdy nebyl úsměv denně na dětských rtech, častěji spíše zkrfvených bolestí, není snad na světě nikoho, kdo by nezatoužil po oněch dobách. Vzpomeňme, jak jsme slýdali vypravovat dědečka, babičku, otce i matku o jejich dětství. Oči jejich byly naplněny touhou spatřit aspoň záblesk toho, čím se sytily v dobách pro ně už tak dávných. Durych psal „Vzpomínky“ svým dětem. Jim chtěl uchovat vzpomínky na otce, na doby, kdy jako chlapec prožíval radost i bolest, ale přece, i když toho druhého snad někdy bylo víc, přece rád se vrací. Čtete-li tu knížku, zalétáte sami k černým hodinám doma, a kdesi u srdce vás najednou uchopí touha slyšet vyprávět ty drahé bytosti, jímž smrt již položila kostnatou ruku na rty, ztuhlé pod jejím dotekem. Durychovy „Vzpomínky“ plní naši duši ozvěnou starých zkazek, zapadlých písní, v nichž utajeno je něco z dob, kdy lupiči přepadávali pocestné, ale kdy zase více rytířskosti. Loni bylo autorovi čtyřicet let, ale nám se zdá, že máme před sebou skládání z let dávno sešedivělých délkou století. Na knihách básníků, toulajících se ve vzpomínkách, nejlépe pochopíme, že duchovní hodnoty, vycházející z Ducha, nesou na sobě pečet nepomíjející krásy. Měl bych ještě více mluvit o té knížce, která, ač zdánlivě mluví o cizích lidech, připadá mně tak blízká? Nejsem kritikem. Jenom člověkem jako tisíce jiných čtenářů, v jichž duši ozvaly se stejně zladěné tóny. Durych roste před námi. Jsme mu příliš blízko, abychom chápali jej tak, jak se bude jevit po určitém časovém odstupu. Dobře však, že napsal „Vzpomínky“, budou komentářem díla, ale také jednou z nejkrásnějších knížek.

Le Sage: Gil Blas. Kniha, již se opájelo tolik nespočetných duší, obsáhle svazky homérské šíře, ale kdo by při jejích četbě přeskočil řádku, méně pozorně četl jednu větu? Není třeba děliti čtenáře na vybiravé a druhé, dychtící po dobrém vyprávění, neboť všichni stejně čtou a čtou. Španělsko je země daleká, ale kdo by ho nemiloval, pozná-li je v životě a činech slavného Gil Blase? Proto dobře udělal Kuncíř, že dílo vydává v seštech. Uspokojí aspoň rychleji naši touhu běžet zase o kus dál tou podivuhodnou zemí, poznat zase nové prostředí, vidět zase lidi skutečné, odvážné i potouhlé, chytře i drzé, ale vždy a vždy postavy živé, ne voskové figuriny dobrodružných románů. Jistě i další svazky Kozoroha připojí se k tomuto šťastně volenému dílu.

Nyní bych měl říci cosi o sobě. Ba vlastně jsme v tom oba: já i redaktor. Líbil se mně jeho román, *Šimon Stylita*, otiskovaný v „Arše“. Není těch dobrých knih tak nazbyt, aby mohly ležet někdy v revuich rozežírány prachem. Chtl jsem dát román širokému čtenářskému okruhu, aby pomohl bojovat proti

románům velmi pochybných kvalit. Lidé jsou však opatrní a proti dobré knize se dovedou bránit velmi uslovně. Podvod, jaký jsem na nich spáchal, se sice nepodařil tak, jak bych si byl přál, ale každé začátky jsou těžké. V době, kdy vám kdekdo chce „dát“ knihy „zdarma“, třeba využít psychy davu a pochytili touhu být zdarma obslouženi. Tak vznikly „Lidové zábavy“, vycházející měsíčně, skládající se (jako hlavní části) z pokračování románu P. Masáka a těm nespokojeným dáváme 16 stránek časopisu *zdarma*. První ročník je zkoumáním půdy, proto nelze čekat zázraků. Dáváme tu přílohu opravdu zdarma. Snad by nás někdy chytla touha rozšířit časopis, ale bez rozmnožení přátel to nejde. Je podivné, že tu apelují na vaši spolupráci. Sloužíme-li dobré knize, můžeme se obrátit na její přátele. Pracujte s námi. Jdeme proti škvárům, a to vyžaduje nutně spolupráce. Netřeba chvály ani povzbuzování. Záleží na tom, jak nám pomůžete. Při levných cenách nelze objednávat nákladné inserty, platit drahou reklamu. Máme jiné plány a spoléháme, že mezi přáteli dobré lidové četby setkáme se i s vámi.

B. Benetka.

Z NOVÉ KRÁSNÉ LITERATURY ČESKÉ

Z básnických našich děl, jež vyšla od posledního přehledu v „Arše“, dlužno na první místo postavit *„Provenčalské koledy“* Sig. Boušky, vydané v dokonalé bibliofilské úpravě s ilustracemi K. Schwetze, nákladem G. Francla v Praze. Básník, překladatel Verdaguera, Mistrala, Roumanilla a j., dovršil tímto bohatým výběrem provenčalských koled své životní dílo a oslavil sám nejkrásnější své sedesátiny. Jest opravdu radostno čísti mistrovské překlady starých lidových i novějších provenčalských pěvců, plných dětsky zbožné víry a leckdy i dobromyslného humoru, zvláště když je Bouška zasadil jako pítvabné květy do kytice svých zajímavých výkladů o jednotlivých autorech i celém ovzduší vánočním, z něhož vyrostly. Jeho kniha je záslužným básnickým činem.

Také Jos. Pospíšil přišel po svých více epických skladbách se dvěma knihami lyriky, jež znamenají asi vrchol jeho tvorby v tomto oboru: *„Život“* a *„Tiché rozkoše“* (nákl. Českoslov. akc. tiskárny v Praze). Hovoří z nich duše křesťana a kněze, jež se nemůže vyhnouti styku s dnešním světem, jež při tom nutně zápasí i trpí, podléhá i vítězí a záchrany od pesimismu hledá v tichých rozkoších přírody a duchovní samoty. Těmito knihami loučí se zároveň básník s dosavadní svou lyrikou a ohlašuje, že v další své tvorbě dlece opěvovati divy milosti Boží v duších světců.

Pilný náš spolupracovník Otto F. Babler vydal ve své bibliofilské sbírce „Ilasy“ opět několik nových, vesměs milých knížek, pěkně vypravených lidových závody tisk. a vyd. v Olomouci. Vedle dokonalého překladu básně Williama Blakea *„Tiriel“* v krátké době úplně rozebraného, jsou to tři půvabné sborníčky: *„Knížka o koni“*, s ilustracemi M. BünGENEROVÉ, *„Knížka o slunečnici“* a druhá knížka lidové mystiky *„Strom ze srdce“*. Pro přátele své edice vydal O. F. Babler o vánocích 1927 jako neprodějný tisk drobnou knížku „Francesco Petrarca o knihách“. Našim čtenářům doporučujeme, aby si objednali tyto publikace přímo u autora (Olomouc, Resslova 13).

Není jisté třeba, abydom tu referovali o novém románě *Jar. Hrubana „Duše mosaik“*: snad všichni naši čtenáři jako členové Družiny lit. a umělecké jej dostali a zvláště ti, kteří četli „Pout do Ravenny“, sledovali se zájmem psychologicky tak pronikavé vylíčení vnitřního obrodu hrdiny dra Vlašima, dokonaného v městě Dantově působením mosaik i několika usleditých lidí. Kniha není ovšem běžnou četbou pro zábavu, zato vzdělání a vnímaví čtenáři objeví v ní mnoho krás.

Přístupnější je nová kniha *Gab. Ronaje „Ten to stvořil a jiné povídky“*, vydaná v pěkné úpravě „Humanou“ v Letovicích. Je to soubor šesti povídek, v nichž autor pevnými rysy a zřejmě dle skutečnosti kreslí několik typických postav našeho slováckého venkova. Některé z nich jsou pojaty tak výrazně, že nevymizí tak brzy z paměti a budí přání, aby náš autor dále zpracovával tak vděčné náměty ze svého rodného kraje, dnes beletristy jaksi opomíjeného.

Do jiného dnes zanedbávaného území odvážil se vstoupiti *Jaroslav Durych*: připravuje velkou historickou skladbu románovou z doby Valdštiny. Malou ukázkou z ní jest „*Kurýr*“, jež vydal v bibliofilské úpravě Klub přátel umění v Olomouci jako premiéru pro své členy. Jest vybrána patrně z konce románu, kdy kurýř vévody Frýdlantského dovídá se v Olomouci o násilné smrti svého pána. Vjezd do olomoucké pevnosti a celá nejvyšší dramatická scéna v arcibiskupské residenci jest podána tak hutně, že vzbuzuje jen touhu po brzkém ukončení celého díla.

Zcela jiným, trochu na Dumasa upomínajícím způsobem vypravuje své dlouhé historické příběhy *Dr. Em. Zitek*. Jeho nový pětidílný román „*Pomsta*“ (nákl. Zemědělského knihkupectví A. Neuberta v Praze) jest vlastně pokračováním „*Cizáků*“: tam vylíčil dobu císaře Rudolfa II., zde kreslí dusné ovzduší před českým povstáním a všechny jeho důsledky až do staroměstské exekuce. Vystupují zase všechny významnější osoby z „*Cizáků*“ a vedle nich řada jiných většinou historických postav, jež autor provádí množstvím nejrůznějších příhod a intrik, milostných pletek i dobrodružných úkladů. V posuzování jednotlivých činův a událostí jsme ovšem často jiného mínění než autor, jenž se tu nechává vésti citem a přidržuje se známé zásady Pekařovy.

Není o mnoho utěšenější ani obraz slezské vesnice na národnostním pohraničí, jak jej vykreslil *A. C. Nor* ve své první knize „*Bürkental*“. Kniha vyšlá před třemi roky upozornila rázem kritiku i čtenářstvo na mladého slezského autora a nebyla, bohužel, předstížena ani šesti jeho dalšími knihami. Nakladatelství „*Sfinx*“ v Praze vydalo ji nyní v novém typograficky zlepšeném vydání.

Oproti jaksi mužsky tvrdé knize Norově vystupují tím patrněji slabé stránky dvou ženských románek, vydaných nakladatelstvím Šolc a Šimánek v Praze: *Marie Calma* ve svých „*Třtinách*“ i *Věra Sojková* ve „*Staré zahradě*“ snaží se řešiti vedle problému lásky hlavně otázku volnosti a emancipace žen. První neurčitě, tak jako jsou mlhavě kresleny i postavy jejich dvou hrdinek,

oddávajících se jen z nouze ctností, trpělivosti a odříkání, V. Sojková výrazněji ve formě, ale také ne bez jakési resignace a sentimentality.

Poživačnost a mravní zkaženost moderních městských žen ráda tepe ve svých románech spisovatelka F. Háj, jež rychle za sebou vydala – kromě populárního již čtyřsvazkového cyklu dětských i studentských příhod *„Kája Mařík“* – tři větší romány ze současného života: *„Pozdě“*, *„Lásky světlo a vášně stín“* a *„Maryčka“*. V posledním snaží se buditi soucit s utrpením nevinné ženy, vyzdvihnouti její mravní sílu a ukázati půvab čistého života na venkově.

Před čtvrtstoletím učinil něco podobného Rud. J. Kronbauer svou *„Řinou“*, jejíž 3. vydání vyšlo nyní nákladem Českomor. podniků tisk. a vyd. v Praze. Mnohomyšlný a povrchní jinak romanopisec postavil tu proti sobě dosti zdatně obraz života na venkovském dvorci a v malém městě, kde několik postav upoutá dosud svou bezprostřední životností a pravdivostí. Skoro typicky vystihl autor, sám publicista, způsob boje revolverového, sensacemi žijícího maloměstského plátku, takže ani dnes nebylo by třeba na tom obraze nic zmírňovati. Spíše naopak.

S jiného hlediska kreslí obraz venkova J. Š. Baar v románě *„Poslední rodu Sedmerova“*, jehož nové vydání vyšlo právě v *„Sebraných spisech“* v téměř nakladatelství. Jest to jakýsi ideový doplněk Jana Cimbury. Cimburů již není, vymetli i se svým starým, poctivým světem; místo nich nastoupili Sedmerové, studovaní rolníci, kteří se zmocňují vlády v obcích a vedou je směrem hospodářského i osvětového pokroku. Hrdina románu ztroskotává, jeho novotářské snahy nebyly pochopeny a po tragickém zápase, nemocný a zchudlý, vrací se zase k Bohu, jemuž se dříve při svém selském furiantství odcizil. Román, vynikající všemi přednostmi pera Baarova, je dodnes časovým.

Byla to šťastná myšlenka vybrati ze spisů Baarových příhody svérázných chodských dětí, jež autor „Pani komlsarky“ vypravoval s takovou zálibou i ve svých velkých románech. Bož. Růžková vydala je ve dvou svazcích pod názvem *„Na hyjtě u J. Š. Baara“* (nákladem Českomoravských podniků tisk. a vyd.). V první knize „Hanýžka a Martínek“ je vylíčena dvojice, již Baar věnoval v poslední své trilogii nejvíce slunné lásky, vždyť Hanýžka byla jeho „zlatá máma“. Do druhé knihy „Sedlák Cimbura a kůň Běláček“ jsou zařazeny dětské příběhy z ostatních knih. Nevyčerpaný zůstaly dosud drobné prózy v „Milkových obrázcích“.

Rovněž více pro dospělejší mládež jsou určeny dvě knížky Rud. Medka: *„Kolja Mikulka“* a *„O našich legiích“* (obě nákl. F. Toplce v Praze). Druhá je souborem čtyř pěkných sibiřských pohádek a povídek, kdežto první vypravuje zajímavé příhody malého ruského hochy, který z touhy po otci opustil domov, táhl s ruským vojskem do fronty a našel místo otce dobrá přátelská srdce u našich legionářů. V knize také obrazové pěkně vypravené je plasticky vykresleno válečné ovzduší ruského i našeho vojska. Leccos jest asi idealisováno,

ale básník nevтіravě učí mladé čtenáře, jak přemáhati smrt a zkázu bratrskou láskou a úspěchůlým hrdinstvím. – Totěž nakladatelství vydalo v knihovně „Sbírka souvislé četby školní“ knížku zajímavých vzpomínek z dětských a studentských let K. V. Raisa „Z domu“ a „Slovenské pohádky“ Boženy Němcové, jež z větších sbírek vybral a úvodem i slovníčkem opatřil Ferd. Strejček.

Literárně beznáročné jsou dvě novinky V. Špačka: „Martin Kružína“ a „Není Boha?“ (obě nákl. V. Kotrby). Prostým stylem plynně vypravované obrázky ze života, vyznačující se dobrou, až příliš zdůrazňovanou tendencí, podobně jako týmž nakladatelstvím vydaná povídka Prok. Holého: „Setba a žēn“ s rušným, ale také hodně rozřřštěným dějem.

V lidových knihovnách je dosud s oblibou vyhledáván velký román G. Pfelegra-Moravského: „Ztracený život“, jež nyní znovu vydalo nakladat. Fr. Ziegnera v Praze. Sentimentálním ještě způsobem vykreslil tu duravý a životem zklamaný autor skutečné typy své doby a zachytil i její sociální a politické poměry.

O nějakém umění těžko však již mluvíti u několika ostatních beletristických knih, jež totěž nakladatelství zaslalo redakci. Jakýsi zájem mohl by vzbuditi jen ohledný román mladého brněnského autora Jar. R. Vávry „Láska Sárý Jensenové“, jehož hrdinou je český spisovatel jakéhosi mezinárodního typu hostující v Norsku, ale přímo trapno jest již čísti práce St. F. Humla-Čerchovského („Nechť rozhodne osud“, „Láska vraždící“), T. Hardta-Pokorného („Otroci osudu“), Jindř. Snížka („Jeho bílá noc“) a Ot. Čapka („Tajemství koštědeckého hradu“). Možno se jen diviti, že takové bezcenné a mravně někdy přímo škodlivé knihy najdou i dnes ještě nakladatele a patrně i čtenáře!

K četným již překladovým sbírkám přibyla nová knihovna „Slavia“ (nákl. Českomor. podniků tisk. a vyd.), jež chce k nám uváděti jen díla slovanských literatur. Dosud vyšlé 4 svazečky ukazují, že redaktoru Emerichu Čechovi jde hlavně o knihy, jež dovedou zaujmouti nejširší obec čtenářskou. Platí to hlavně o dvou polských románech, jimiž knihovna zahájena. „Ivonka“ mladého básníka a romanopisce Jul. Germana vďěčí za svou popularnost v Polsku zejména svému poutavému, romanticky i nacionalně zbarvenému ději, jenž je čerpán z nedávných, všechna polská srdce rozechvívajících let – z doby bojů proti útoku ruských bolševiků na Polsko. Postavu titulní hrdinky, sirotku po polském básníku, obdařil autor všemi lřibivými dívčími vlastnostmi, krásou, vtipem, něžností i smělostí.

Také druhý, dnes v Polsku asi nejpopulárnější autor K. Makuszyński, jehož dvojdlůný humoristicko-satirický román „Po mlěčné dráze“ přeložil E. Čech, ví dobře, čím může i dnes spisovatel uchvátiti zájem širokých čtenářských vrstev. Vládne usměvavým i trochu dráždlivým vtipem, ale při tom nevychýbá se ani citovým, ba někdy skoro až přecitlivělým námětům. Vylíčuje v románě ubohý život tří umělců-bohémů, v jádru dobrých, ale podivinských lidí, kteří usilují dojiti po „mlěčné dráze“ svých ideálů k cili umění. – Z ruské literatury zařazen román novorealisty Sergěje Cenského „Nakloněná Helena“. Hrdinou je

důlní inženýr, jenž z nudy a nešťastné lásky učiní již všechny přípravy k sebevraždě, ale v kritické chvíli nalézá novou vzpruhu k životu a důvěru v sebe. Přes optimistický konec visí nad celým románem zoufalá tíha nudného hornického prostředí i prázdného městského hýření.

Radostnější je román *Kaz. Rosinkiewiczze „Śm”* (přel. H. Sedláček, náklad. Jan Svátek v Praze). Líčí pestré osudy učně, který se vlastním přičiněním, svědomitostí a vytrvalostí domůže pěkného samostatného postavení. Kniha má při napínavém ději dobrou výchovnou tendenci.

Podobně výchovně skoro působí spisy nedávno zesnulého amerického autora *J. O. Curwooda*, jejichž řadu zatím ukončuje „Května severu“ (nákl. Českomor. podniků tisk. a vyd.). Jeho hrdinové jsou většinou nebojácní, stateční a také mravně ušlechtilí lidé, kteří vítězí nad úklady nepřátel i nad překážkami divoké americké přírody, ale v poměru k ženě bývají čistí a až ku podivu něžní. I při dobrodružném ději dovede autor na nejedné stránce zadýtit kouzlo amerických lesů i samot, hlubokých řek i nebezpečných cest peřeje ml.

Jemu příbuzny, třebaš staršího stylu, jsou povídky a romány *Bret Harta*. V jejich souboru, vydávaném nakladatelstvím B. Kočího v Praze, vyšlo již 30 svazků, čtyřmi dalšími bude pak soubor ukončen. Jsou tu i slabší práce, ale přesto zůstanou spisy Hartovy poutavou, lehce poučnou četbou pro dospělější čtenáře.

Těmto netřeba ani zvláště doporučovati slavné dílo třetího amerického spisovatele *Lewis Wallaca* „Ben-Hur“, jež nakladatelství Občanské tiskárny v Brně vydalo již ve 4. vydání (přel. Al. Koudelka). Zájem o ně vzrostl ovšem v Brně dlech dvou letech hlavně výpravným zfilmováním, ale i tak svědčí to o životnosti a nepopíratelné obsahové kráse knihy, jež dovedla sdružení vznešenou postavu božského Spasitele s poutavými osudy titulního, lidsky tak ušlechtilého hrdiny. Nové vydání, jež jest i typograficky zdokonaleno a opatřeno četnými reprodukcemi dle filmových obrazů, možno jen doporučiti do všech knihoven. I prostí čtenáři utvoří si tu názorný obraz náboženských a kulturních poměrů ve světě židovském i pohanském na rozhraní věků, kdy se rodilo křesťanství.

Nellepšího doporučení zaslouží rovněž kniha *Xavera Meška „Mladým srdcem”*, kterou přeložil A. Horsák a velmi pěkně s původními ilustracemi dvou slovinských umělců vydal Josef Birnbaum v Brtnici. Je tu vše, co tak vyznačuje literární dílo autora „Našeho života“: vřelý cit, upřímná láska k dětem a trpčím i nešťastným lidem, zvláště pak něžná láska k matce a hluboký smysl pro život a krásu přírody. Při tom je Meško opravdovým umělcem slova, jenž dovede i v těchto především pro děti určených obrázcích rozedvít duši, přenést do ráje nevinného dětství a okouzlit často i dospělého čtenáře půvabem čistě krásy, stesku i radosti.

Románek *Theofila Gautiera „Militona”* (nákl. Šolce a Šimáčka) nenáleží ke

zvláště vynikajícím dílům slavného francouzského básníka, dramatika i kritika, ale ukazuje aspoň jeho stylistické přednosti a upoutá i nenáročného čtenáře svým romantickým dějem zasazeným do španělského prostředí. Ve způsobu, jak vyvolává básník obraz starého Madridu s celým ovzduším zápasů s býky, lze již poznati autora „Prstenu Kleopatřina“.

Zato román novějšího francouzského spisovatele Freda Bérénca „Otcovrah“ (přel. Eva Rutteová, nákl. F. Topiče) je dílo neradostné a těžké hluboce prožtým lidským utrpením, jaké dovede vyvolati jen kletba nízké vášně. Otcovražda je tu jen tragickým vyvrcholením po leta se hromadících vln, jimiž slabší, mravně zkažený otec otravuje celé rodné ovzduší a vtiskuje zrovna do ruky synovy smrtící nástroj, ale třebaš čtenář chápe a omlouvá tento zoufalý čin, spisovatel jasně naznačuje, že zločin zůstává zločinem a zasluhuje trestu: ti, které chtěl syn osvobodit, se od něho odvracejí, a tak zabil mravně jen sebe. Kniha mladého autora vzrušuje ne senzacností děje, ale přísnou analýs duševního vývoje nešťastného syna a celé rozrácené rodiny. Ne nadarmo uvádí ji citátem ze svého mistra – Dostojevského.

Zrovna osvěžlivě po takové knize působí četba známého humoristického románu Chestertonova „Klub podivných živností“, jehož 2. vydání vydal nyní Lad. Kuncíř s vystižnými ilustracemi A. Hoffmelstra. Soubor podivuhodných příběhů, volně sdružených typickou postavou bývalého soudce Basila Granta, jest dobrou ukázkou vyprávěcího umění anglického humoristy a satirika.

Z NOVÉ POUČNÉ LITERATURY

Chesterton jest, jak známo, nejen beletristou, ale i vynikajícím essayistou, publicistou a apologetou. K několika dřívějším publikacím tohoto druhu připojilo nyní nakladatelství L. Kuncíře překlad nové knihy „Eugenika a jiné zla“. Vtipně a duchaplně jako vždy ukazuje tu autor převrácenosti a nedůslednosti některých moderních „zel“, mezi něž počítá na prvním místě hnutí eugenické, podporované nebo i vnucované vládami. Svými nesrovnatelnými paradoxy vede čtenáře krok za krokem k úsudku, že to není víra a církev, jež tyranisují pomocí vlády a používají skutečně ozbrojené moci a ruky, nýbrž – tak zvaná věda. Materialismus, jenž je podkladem eugeniky, je skutečně jakousi novou státní církví, neboť je šířen vládními orgány, opanovává školy, je vnucován pod pokutami trestů a vězení. Lidem, kteří by považovali za šílenství vnucovati někomu násilně křest, připadá docela přirozeným vnucovati na př. očkování. Překlad knihy, jež oplývá množstvím bystrých postřehů, není zbytečným ani u nás, kde se tak rádi honíme za cizími hesly.

Totéž nakladatelství vydalo nové dva svazky knihovny „Boží bojovníci“, pořádané účelně Ant. Střížem. Je to především Střížův překlad „Života sv. Antonína, poustevníka a opata“, jež napsal sv. Athanasios. Překlad vychází vhodně právě včas, kdy se u nás tolik mluví a píše o okultních zjevech. Věda si s nimi dosud většinou neví rady, ale jsou tu, nedají se namnoze popírat. A tak i moderní člověk a zvláště věřící katolík přečte si se vzrůstajícím zájmem

zprávy sv. Athanáše o bojích, jaké vedl velký poustevník se záhadnými nepřátelskými mocnostmi. A snad mnohý nahlédne při tom hlouběji i do vlastního nitra a má-li dosti dobré vůle, nalezne v této půl druhého tisíce let staré knize celou řadu praktických rad, jak rozeznávat duchy a jejich zbraně a jak se ukáznit pro životní zápas s nimi.

Jiného druhu je kniha francouzského jezuity a vynikajícího teologa F. Prata „Svatý Pavel“, již s obvyklou pečlivostí přeložil dr. K. Vrátný. Autor dlouhým studiem pronikl hluboce nejen povahu a životní dílo velkého apoštola národů, ale i celé prostředí, z něhož světec vyšel a na něž potom svou činností měl tak neobyčejný vliv. Jeho postava v podání Prátově skutečně vyrůstá před očima čtenářovými jako věčně živoucí doklad působení milosti Boží i vlastní vnitřní práce, vyrůstá očisťována současně od nevěčných hyperkritických domněnek, jimiž ji obestírají moderní protestantští theologové. Kniha ozdobená v titulu kresbou K. Schwetze, dlužno jen přáti hojně pozorných čtenářů, stejně jako novému vydání „Života Kristova“ od G. Papiniho. Že v krátké době vychází tento český překlad již po třetí, jest jistě důkazem, že se autoru podařilo uskutečnit úmysl: napsati knihu živou, která by v očích živých lidí učinila Krista životnějším, která by dala dnešním lidem pocítiti jeho věčnou přítomnost, knihu psanou laikem pro laiky, knihu psanou člověkem moderním, který má úctu k umění a dovede upoutati pozornost i lidí nepřátelských. I. ad. Kuncíř vydal ji v téže úpravě jako první vydání.

Vylicněním života Kristova vyvrcholuje také druhý svazek velkého díla Ant. Špaleho „Kniha poutníková“, vydaného Zemědělským knihkupectvím A. Neuberta v Praze. Dvě třetiny svazku zaujímají ještě dějiny Starého Zákona a v nich zvláště neobyčejně plasticky vykreslené postavy velkých proroků izraelských, kteří tu vyrůstají organicky z celého prostředí rozhrané doby a jsou autorem předvedeni i se svými nejvýznamnějšími plamennými výstřehy a výzvami, kletbami i předpovědmi. Jistě pro mnohé čtenáře, kteří se při četbě úplné Bible sotva dostali k těmto myšlenkově těžkým částem, budou v podání Špaleho skutečným zjevením mravní krásy i pravdy. V Novém Zákoně autor zcela správně omezil své vložky a poznámky na nejmenší míru a nechává mluvit samy evangelisty, spojuje jen, co historicky a myšlenkově náleží k sobě, takže tok biblického vypravování plyne nepřerušeně v celé své prosté krásě a zjev božského Spasitele vystupuje v plné své síle a velebnosti. I tento svazek nákladného díla jest ozdoben 120 obrazy, 5 mapkami a četnými nákresy.

Také jiné velké dílo naší náboženské literatury „Nová legenda zlatá“ vydávaná V. Kotrbou v Praze, ukončilo 15. sešitem svůj I. svazek „Passionál“ a zahájilo hned druhou část, jež obsáhne ostatní staročeské legendy kromě Passionálu, pak duchovní romány a eposy i spisy eschatologické. Prof. dr. Fr. Šimek napsal věcný informační úvod o staročeské legendární poesii a převádí pak do nové češtiny na prvním místě legendy o Ježíšově mládí a o sv. Kateřině. Jednotlivé sešity jsou opět ozdobeny reprodukcemi klasických obrazů náboženských. – Nakladatelství vydalo také vhodně upravený výběr z tohoto

díla pod názvem „*Legenda o Ježíškově*“. Je tu shromážděno na 80 legend prstonárodních i umělych, z básníků staročeských i moderních, nejen českých, ale i cizích. Kniha jest ozdobena 17 uměleckými obrazy světových mistrů a možno ji dobře doporučit, stejně jako novou knihu legend ze života svatých „*Živé hvězdy*“ od Em. Žáka. Obsahuje 16 legend, jejichž náměty jsou namnoze originelní a také tam, kde jsou již všeobecněji známy, jsou pojaty hlouběji než obyčejně a podány obvyklým již u autora vzletným stylem.

Ne již legendou, ale skutečným životopisem nedávné světky je spisek „*Bl. Bernadetta Soubirousová*“, jež L. Kohnová přeložila z francouzského originálu nynější generální představené řádu a kdysi řeholní spolusestry Bernadettiny. Podává stručný, ale dosti názorný obraz života „ludské pasačky“ od mládí až do jejího posmrtného oslavení. Typograficky pěkně vypravená knížka, vydaná Československou akciovou tiskárnou v Praze, jest ozdobena 11 vhodnými reprodukcemi.

Několik menších dobrých spisů vydalo totéž nakladatelství ve sbírce „Populárně vzdělávací knihovna“, redigované *drem A. Fudisem*. Je to především redaktorův spis „*Paneuropa či Eurasie*“, známý čtenářům „Archy“. Knižní jeho vydání přijde vhod všem, kteří se dříve blíže seznámili se vzájemně se křižujícími duchovními i politickými problémy dnešního pacifismu. – Časovým, dobře informačním spiskem je překlad staršího článku jesuity O. Pfülla „*O stigmatizaci dle názoru katolických bohoslovců*“. Dobrou polovici knížky vyplní překladatel Václav Oliva svými doplňky a poznámkami, kde shrnul vše, co možno dnes říci s katolického stanoviska o případu konnersreuthském. – Stejně všele možno doporučit nová vydání Melkova překladu dvou spisů Bougaudových „*Ježíš Kristus*“ a „*O bolesti*“. První jest nadšenou apologií božství Kristova, podanou často poeticky vzletnou mluvou a přece plně přesvědčující hlubokými důvody. Druhý řeší s křesťanského stanoviska jeden z nejtěžších problémů lidského života a jeho pozorná četba přinese jistě mnoho útěchy všem trpícím.

Doporučení a hromadného rozšíření zaslouží také malá, ale cenná knížka *dra Fr. Krusa T. J.* „*Marketa apoštolka*“, jež ukazuje názorně na živém příkladu horlivé francouzské učitelky, jak může a má pracovat v moderních poměrech laický apoštol. Knížku vydaly jako 1. číslo své knihovny „*Ilasy svatohostýnské*“.

Z nové homiletické literatury vyšla ve sbírce „*Živé slovo*“ (nákl. Českoslov. akc. tisk. v Praze) dvě pěkná dílka: „*Eucharistická kázání*“ P. Josefa Rybáka T. J., praktická svými četnými příklady, při tom důkladně dogmaticky zpracovaná, pak cyklus dnes zvláště důležitých a časových promluv k mládeži „*O čistotě*“ z pera St. Gabriela.

Ne již čistě náboženskou, ale nejvýš praktickou knihu vydal zkušený kněz a obratný autor četných pastoračních příruček Jan Pauly. Ve své „*Bráně do štěstí života*“ (nákl. A. Neuberta v Praze) pojednává o všech důležitých otázkách

tykajících se sňatku a manželského života i výchovy dětí. Činí tak způsobem velmi zajímavým, srdečným i věcným, zdůrazňuje při tom patřičně vždy i náboženskou stránku. Proto může jeho cenná kniha přinést dospívajícím lidem i rodičům mnoho užtku.

Z literárních spisů dlužno upozorniti na životopisný nástin *Josefa Vévody „K. Křen“*, jež do tisku upravil dr. P. Vychodil a vydala Občanská tiskárna v Brně jako doplněk Sebraných spisů Křenových. Knížka jest ozdobena řadou pěkných obrázků dle kreseb K. Tomana i dle fotografií a doplněna vhodně i stručným životopisným nástinem o činnosti Josefa Vévody z pera dra Vychodila.

Zajímavým spisem nejen pro studenty, ale pro každého přítele literatury jest výbor české memoirové literatury *„Z pamětí našich spisovatelů“*, jež uspořádal a poznámkami opatřil *Ferdinand Strejček* a vydal F. Topič v Praze. Jsou tu zastoupeni svými vzpomínkami Jan Kollár, Ivan Klicpera, J. K. Tyl, Fr. Pravda, Světlá, Neruda, Josef V. Frič, Heyduk, Barák, Sládek, Čech a Krásnohorská. – Těž nakladatel vydal také *„Výbor ze studií a podobizen“ Arne Nováka* s úvodem Ferd. Strejčka. Vynikající náš kritik a vždy pohotový nevšední esayista je tu zastoupen 13 pracemi, jež celkem dobře ukazují jeho profil a dovedou snad ve studentech vzbudit touhu po poznání i věších jeho studií.

Důležité dílo začala vydávati Matice Slovenská: *„Bibliografii pisemnictvi slovenského“* od nejstarších dob až do konce r. 1900, obdobnou Jungmannově *„Historii literatury české“*, pracovanou na způsob slovníku. Jest to výsledek dlouholeté životní práce *Lud. V. Riznera*. Dosud vyšlo 5 sešitů, obsahujících hesla s písmeny A-B.

Nakladatelství B. Kočího v Praze vydalo překlad velkého díla ruského astronoma, prof. *V. V. Stratonova*, který žije již dlouho v Čechách: *„Astronomie“*. Poměrně lehce přístupnou, populární formou bez učeneckého aparátu jsou tu podány a prakticky rozčleněny výsledky astronomických badání až do nejnovější doby, takže kniha může dobře poučiti o všech otázkách a záhadách, jichž jest právě v této vědě tolik. Autor sám je stoupencem mírné evoluční teorie, na biblickou zprávu o stvoření světa hledí jako na „bajku“, ale přiznává také dle pravdy, že i dnešní tak zv. vědecké výklady jsou pouhými domněnkami. S některými názory o původu náboženství a jeho poměru k astronomii (568 a d.) nemožno ovšem katolíku souhlasiti. České vydání spisu jest vypraveno opravdu nádherně množstvím černých i barevných ilustrací na křídovém papíře.

O druhém díle *Jindřichova „Chodského zpěvníku“* (knihovna okresního Osvětového sboru ve Kdyni) možno opakovati vřelá slova uznání, jimiž jsme tu uvítali před časem I. díl. Přináší v pečlivém výběru 115 písní s přecetnými varianty a poznámkami. Celek dává pěkný obraz citového života chodského v nedávné minulosti a uchová tak jistě i pro budoucnost mnohé, co se různými vlivy přitvořeně přetvořuje a často i docela mizí. M.

Z redakce. „Archa“ vyjde letos ve dvou svazcích: na jaře a na podzim. Do druhého svazku bude vloženo několik zvláštních příloh s reprodukcemi obrazů známého grafika O. Vaňáče. Příspěvky do hlavní části rače zaslati pokud možno brzy, nejpozději však do 15. července. Redakční uzávěrka „Okem“ 15. srpna. – Pp. spisovatelé, kteří mají hotovy nebo připravují větší beletristické práce, romány a povídky, se žádají, aby to laskavě oznámili redakci. Některé práce bude moci vydati sama „Družina literární a umělecká“, pro některé bude možno získati nakladatele.

Oton Župančič. Dne 23. ledna 1928 slavil největší básník dnešního Slovinska, Oton Župančič, padesáté narozeniny. „Archa“ přinesla už dvakrát ukázky z jeho díla: v ročníku 1924 uveřejnila na straně 428 překlad básně „Podoba“ ze sbírky „V zarje Vidove“, a v ročníku 1926 přinesla na straně 221 Veroničin monolog z posledního dějství truchlohy „Veronika Deseniška“ (1924). Dnes přináší opět hrstku jeho básní jakožto krátký přehled jeho básnických sbírek („Čaša opojnosti“ 1899, „Pisanice“ 1900, „Čez plan“ 1904, „Samogovori“ 1908, „Ciciban“ 1915, „Sto ugank“ 1919, „V zarje Vidove“ 1920, „Mlada pota“ 1920).

O. F. B.

Ruth Schumann, mladá katolická básnička, z jejíchž knih uveřejňujeme v překladě šest básní, vydala doposud pět sbírek veršů: „Die Kathedrale“ 1920, „Der Knospengrund“ 1924, „Das Passional“ 1926, „Der Rebenhag“ 1927 a „Die Rose“ 1927; dále dvě dramatické básně: „Die Glasbergkinder“ 1924, a „Bruder-Ginepro-Spiel“ 1926. Je také sochařkou a grafickou umělkyní. Šestnáct reprodukcí jejích plastik vyšlo pod názvem „Werkblätter“ 1925; ke knize Petera Dörlflera „Als Mutter noch lebte“ a k vlastní sbírce „Die Rose“ vytvořila řadu dřevorytů, a její vánoční dřevoryt přinesl časopis „Na Hlubinu“ 1927, který uveřejnil také překlad jejího „Rozhovoru o křesťanském umění“. – *Ofb.*

Prsten Ladislava Kuncíře. Prsten je pouhý kroužek, někdy velmi pěkně vyzdobený. Nosí se na ruce, má být ozdobou majitele. To snad vedlo L. Kuncíře, muže jistě dosud mladého, aby byl ještltný, aby edici, řízenou drem J. Dostálem, pojmenoval *Prsten*. Redaktor jistě nebude pohnčván, řeknu-li, že i on, jako součástka prstenu, dělá nakladateli čest. Volba Merimé-ho nebyla zrovna špatná. Román líčící dobu Karla IX. v hrůzách noci Bartolomějské, i novely pojaté do souboru budou se číst, neboť si to vynucují velmi úsilivně. Úpravou nakladatel překvapil. Tiskne dílo na indickém papíře, který nyní přichází do módy, jistě právem. Doba těžkých knih minula. I v tom lidé jsou hospodárnější. Značka nakladatelská je ukázkou toho, že dosud vše tu přece nebylo. Architekt Štorm je mladý člověk, ale je dobře, že jej Kuncíř přidržuje k práci. – Říci více o nové sbírce nedovedu. Má už nyní své příznivce, a ten, kdo chce dobrou knihu, není na rozpacích, sáhne-li po některé edici Kuncířově. – *b.-j.*

Potěšitelné zjevy. Můžeme s radostí jen zaznamenati několik fakt, jež ukazují, že se v našem duchovním ovzduší a zvláště v naší mladší generaci stupňuje

situace výrazněji snaha po vnitřním životě a že po době politické, hospodářské, po případě i všelijaké sportovní expanse přibližuje se vždy určitější období prohloubené práce kulturní. Takovým potěšitelným zjevem jest především rozvoj časopisů i knižních děl, jež mají úkolem pěstovati duchovní život. Roste nepopíratelně měsíčník vydávaný olomouckými dominikány „Na hlubinu“, jež soustřeďuje již i řadu jiných kněžských i laických spolupracovníků, informuje soustavně i o významných cizích pracích z oboru asketiky a mystiky a nedávno přikročil i k vydávání samostatné knižnice „Krystal“, šťastně zahájené překladem velmi dobrého Newmannova dílka „Bůh a já“. Několik dobrých děl z téhož oboru vydaly čilé sestry v Přerově, v Olomouci a na Král. Vinohradech. Podobný účel má také „Knihovna pro křesťanskou askesi a duchovní život“, kterou dr. Norb. Fr. Hrachovský v Nové Říši zahájil novým překladem důkladného, světoznámého díla Rodriguezova. Jak viděti, musíme dosud krýti potřebu duchovní četby z největší části překlady. Ale doufejme, že brzy objeví se ovoce zvýšeného vnitřního života také většími samostatnými pracemi, jichž slibnými počátky jsou mnohé práce v časopisech.

Jiným potěšitelným zjevem jest nová revue „Akord“, v níž si Jar. Durych vytváří novou svou tribunu, postavenou na širším a pro četné jeho přátele také jistě sympatičtějším podkladě než byl „Rozmach“. A co mě zvláště potěšilo, je zájem o literatury slovanské, zvláště ruskou a polskou, jež dosud mladší naše kat. generace v přílišné své závislosti na francouzských vzorech hodně přezírala. V polském čísle pražských „L. L.“ dr. Krln spravedlivě uznal, co na tomto poli vykonaly generace starší. Brněnská „Hlídká“, „Meditace“, „Nový Obzor“ i „Archa“ pěstovaly a pokud vycházely pěstují stále živý styk se slovanskými literaturami; začíná-li tak činiti nyní i „Akord“, pokračuje jistě v dobré staré tradici. – Také zasloužilá stará revue „Vlast“ za nové redakce prof. Jos. Hronka slibuje obrození a zvýšení umělecké úrovně. Poctivou jistě snahu možno jen vřele vítati a přát ji plného podopění v řadách spolupracovníků i odběratelů. Obě tyto pražské revue budou se jistě dobře doplňovati s naší „Archou“, která také může letos zaznamenati první potěšitelný krok k častějšímu vycházení.

Co zvláště budí nejlepší naděje do budoucna, jest zájem našeho intelligent. dorostu, bohosloveckého i studentského, o její osud a nový rozkvět. Zvláště brněnští bohoslovci i akademikové ujali se horlivě akce letáků Družiny literární a umělecké a snažili se získati mezi sebou i na venkově nové přispívající členy Bohoslovecké „Museum“ uvítalo nadšeně loňský svazek „Archy“ a dodalo: „Má-li „Archa“ takové sympatie u jiných čtenářů jako u bohoslovců, pak se nemusíme o ni bát. Zdá se to snad poněkud smělé. Budiž. Láska si nedá poroučeti a my se nestaráme podobně se Žeyerem, máme-li talenty nebo nemáme, nám stačí, milujeme-li umění. To se budeme snažit dokázati skutkem jak k „Arše“, tak k Družině literární a umělecké.“ Ovládne-li stejný duch také ostatní semináře a uchopí-li se naše mladé kněžstvo také tvůrčí literární práce, bude jistě „Archa“ brzy zabezpečena! – Na slovensku ujal se horlivě propagace „Archy“ a Družiny literární a umělecké dr. Šubert v Bratislavě v „Ludové politice“. Budiž mu za to vzdán dík stejně jako redakci „Našince“, „Orla“, „Vlasti“, „Našeho Domova“, „Hvězdy“ a jiných časopisů, které s přátelskou odhodnotou podporovaly naši akci!

Vzpružená činnost našich bohoslovců projevila se také při oslavách jubileí obou moravských literárních spolků bohosloveckých. Olomucká Stojanova literární jednota vydala za redakce Jar. Šumšala pěkný sborník „*Stadium*“, obsahující vedle zajímavých vzpomínek starších členů i řadu slibných samostatných prací bohosloveckých. Podobný sborník jako zvláštní číslo „*Musea*“ chystá také brněnská „Růže Sušilova“. – Nový smělý, nesmlouvavý duch pražského katolického studentstva promluvil hlasitě v *letáku* vydaném Českou Ligou Akademickou za vynikající spolupráce Břet. Štorma. Není divu, že *leták* vzbudil na mnohých stranách údiv i pobouření, maskované rozhořčením nad některými výrazy a názory, usilujícími napodobiti dost nezdařile školu Bloyovu a Florianovu. Quod licet Jovi... Síla ducha nemusí se vždy ukazovati siláckými slovy. Budoucnost, doufejme, ukáže, že tento projev byl něčím více než okamžitým vzplanutím mladistvé, neukázněné energie!

Sedesátin dožilo se v posledním období několik našich vzácných přátel a spolupracovníků: Sigismund Bouška, Rud. Stupavský, dr. Alois Kolísek a dr. Jan Hejčl. Jejich záslužná činnost byla zhodnocena denním tiskem. Všichni stojí dosud v plné životní práci a nemůžeme než přátí jim i národní naší kultuře, aby v ní mohli se svěží stále silou dlouho ještě vytrvati a sklízeti sladké její ovoce!

Naši spisovatelé vydají nebo chystají do tisku v nejbližší době, pokud je nám známo, tyto samostatné práce: *Dr. Svitil-Karník* kromě nové básnické knihy „Závěť“ vydá ve Sborníku světové poesie v Ottově nakladatelství překlad „Trénů a frašek“ klasického polského básníka Jana Kochanowského, u Prombergra pak soubor slovenských statí „Duch Slovenska“. – *František Odvalil* v nakladatelství Lad. Kuncíře knihu básnických legend a romancí; *Dominik Pecka* tamtéž román „Assunta“; *Jaroslav Durych*, jehož nová báseň „Eva“ vyšla právě v Přerově v bibliofilské úpravě, zahájí na podzim u Kuncíře souborné vydání svých spisů románem „Na horách“. – *Fr. B. Džrda* má připravenou do tisku sbírku svých básní; *Bořivoj Benetka* chystá pro podzim knihu svých statí o českých národních světcích. – *Jan Ev. Trávníček* začíná tisknouti v Ilučině dvojdílný román z učitelského života „Láska učitele-kněze“ a připravuje jiný román ze života uměleckého. – *F. Háj* tiskne v nakladatelství Občanské tiskárny v Brně román „Blanka zahradníková“, pak bohatě řilinkem ilustrovanou knihu originálních pohádek i druhé, značně rozšířené vydání prvních tří dílů „Školáka Káji Mařika“; současně připravuje pátý díl, čtenářstvem stále dožadovaný.

O dile K. Dostála-Lutinova napsal vystižný článek do pražských „Lid. listů“ básník Jan Karník. Právě v něm: „Zesnulý za nevlidné listopadové noci r. 1923 Lutinov byl osobnost niterně bohatá, vůdčí a tvůrčí. Hbitý organizátor literárního směru a výbojný protagonista katolického osvobození v národě, vytrvalý vůdce umělecké i publicistické družiny, jež vedena Bouskovou erudicí a Dostálovou útočností po řadu let účastnila se plodného díla kolem „Nového Života“. V jeho drobném těle hýřil silný duch, jehož odkazu neublíží ani tupá lhotejnost ani nespravedlivé podcenění, a jakým oficiální

kritika odbyla význam nepohodlného protivníka. Ať se jen se neomylní soudcové tváří sebe kyselěji k hroznům, které dozrály uprostřed bouřlivých let ve víno chuti zatrpklé, je to přece jen dobré a nefalšované víno silné individuality tvůrčí i mravní, co po mrtvém zápasníku zůstává v řadě jeho vydaných i rukopisných knih. Odkazu básníkovy ujal se jménem Družiny literární a a umělecké přítel zesnulého Ladislav Zamykal, a v těchto dnech vyšel první svazek „Orlí fanfáry“. Shrnutí tu nejenom básně pod tímto titulem vydané už za života básníkovy, nýbrž sbírka pořadatelem značně a vhodně rozmnožená řadou účinných čísel, která obsahem i formou dobře pod společný titul zapadají. Není to členové Československého Orla, ale i každý katolický Čech a zejména ti, kteří jsou veřejně činní, budou s prospěchem číst tuto sbírku. A neměli by odložit ji po prvním přečtení, nýbrž znovu a znovu se k ní vrátit, jelikož zvěčnělý básník ze svého planoucího nitra vložil do těch zvoni-vých veršů tolik podnětových myšlenek a tolik nestárnoucích hesel, že knížka tato dovede obohatit nitro čtenářovo a zmocnit jeho odvahu k obhájení křesťanského ideálu v národě. Cenným doplňkem této s nevědním vkusem a vzornou péčí Lidových závodů tiskařských v Olomouci vypravené knihy je připojená literárně-historická stat pořadatelova. Je v ní velmi bystře i spravedlivě zhodnocena osobnost Lutínova a přesvědčivě obhájeno jeho jádrné i pevné češství, jež dobře znali všichni, kdo se s básníkem kdysi stýkali a o němž podhybovat může jen zlomyslnost.“ – Nové vydání „Orlích fanfár“ ocenili podle zásluhy také literární referenti „Našince“ (J. Jelinek) a „Dne“ (O. Svozil). Stat L. Zamykala spolu s podobiznou K. D. Lutínova přineslo také dubnové číslo pražské „Vlasti“, jež tak trochu odčítuje minulost.

Matka Boží v české poesii byla jedinou z četných antologií, jejíž vydání se pilný sběratel a dovedný pořadatel prof. Jos. Vévoda dočkal – ostatní obdobné sbírky jeho odpočívají dosud v rukopisech. Poněvadž první vydání (roku 1912) bylo brzy rozebráno, připravil autor některé doplňky pro vydání druhé, ale vzdal se již asi naděje, že by našel nakladatele, zvláště když cho-roba a jiné práce nedovolovaly mu pokračovati v přípravných pracích. Teprve péči přátel zesnulého mohlo letos k prvnímu výročí smrti vyjít nové vydání, jehož náklad převzala po dohodě s Družinou literární a uměleckou Občanská tiskárna v Brně. Výbor české mariánské poesie jest rozmnožen asi o 30 autorů, takže je tu zastoupeno plně sto básníků, kteří každý svým způsobem vzdali hold Matce Boží, od Zeyera, Vrchlického, Čecha atd. až k prostým lidovým pěvcům i různým básnickým diletantům. Některé tyto výtvary nemají ovšem umělecké ceny a byly ponechány jen z plety k autoru sbírky, jenž i v ní viděl projevy upřímného náboženského citu a domníval se, že promluví k příbuzným duším snad srozumitelněji než jiná básnická díla. V novém vydání, jehož knize možno jen brzy přáti, bude již třeba nahraditi mnohá méně hodnotná čísla útvory dokonalejšími – nyní ani nebylo možno zařaditi všedny novější mariánské básně, poněvadž by objem knihy příliš vzrostl a byl na překážku jejímu rozšíření. Ale i tak nalezne v ní každý dosti látky pro tiché chvíle povznášející duchovní čerby. Nadto bude jistě velevítanou po-můdkou pořadatelům besidek, akademií, recitačních večírků a pod. Pěkně vypravená kniha má 366 stran a stojí 18 Kč.

Kde byl zaopatřen Jaroslav Vrchlický? Dp. Fr. Polívka, farář ve Hřtivicích u Loun píše nám k článku „Neznámý překlad J. Vrchlického“ v loňském ročníku „Ardu“: „V posledním sborníku „Ardu“ na straně 33, uvádí dp. Tomáš Coufal nesprávné místo, kde Jaroslav Vrchlický přijal sv. svátosti před svým úmrtím. Jaroslava Vrchlického zaopatřil dp. Řehoř Vaněk, toho času převor augustiniánského kláštera v Področově na Lounsku, když byl převorem kláštera v Domažlicích, kde také zemřel Jaroslav Vrchlický. Dp. převor provázel často Vrchlického na jeho procházkách... Údaje, zvláště o muzích světového významu, jako je Vrchlický, mají být přesnými, třeba i dýha v udání místa na věci samotné ničeho nemění; z toho důvodu dovoluji si Vás na zmíněnou nesprávnost upozornit...“

Nové publikace. Za tisku svazku došly redakci ještě tyto publikace, o nížž nemohlo již být referováno: *Z nakladatelství Lad. Kuncíře v Praze:* André Maurois, „Rozhovory o velení“, Přeložila L. Z. Dostálová. Str. 103. – *Z nakladatelství F. Topiče v Praze:* „Práce a příroda“. Knihovna poučení a zábavy, svazek I–IV.: V. Rypl, „Co nás zajímá z letectví“. Fr. Malík, „Pro dlouhé večery“. J. Žuvniček, „Elektrina, vládkyně světa“. J. Pávek, „O fotografování“. Cena svazečku Kč 1 60. Knihovna, jejíž redakce se ujal spisovatel Frank Wenig, popularizuje mládeži přístupným způsobem výsledky technické kultury našeho věku. Možno ji dobře doporučit. – *Z nakladatelství Českomoravských podniků tiskařských a vydavatelských v Praze:* Kornel Makuszyński, „Láska Stehlíková“. Druhý díl románu „Po mléčné dráze“. Přeložil Em. Čech. Stran 234 za Kč 7 50 v předplacení. Josef Hais Týnecký, „Z přírody“. Ilustroval O. Štáfl. Str. 128. – *Z nakladatelství Josefa Birnbauma v Brtnici:* „Dvě matky čili Bůh svých meopustí“. Hra se zpěvy o 4 jednáních dle staré legendy od Vil. Paillera. Str. 42 za 4 Kč. „Osířelo dítě“. Tragický obraz ze života se zpěvy o 4 jedn. Str. 45. – *Z nakladatelství Fr. Ziegnera v Praze:* Kar. Brabec, „Seznam soudních a mimo-soudních poplatků“. Stran 159. – *Z nakladatelství B. Kočího v Praze:* Obrazy k české historii. Sešit 10.–13. po 6 Kč. Řadou pěkných reprodukcí obrazů i památek historických seznamuje toto velké dílo názorným způsobem s dějiny našeho národa. – *Z nakladatelství Jana Svátka v Praze:* Ed. Srb, „Sborník obecní samosprávy“. Praktická příručka pro každého občana a zvl. pro obecní činovníky. Cena 19 Kč.

František Hanzelka, <i>Zelený plášť</i>	1	František Bohuslav Děrda, <i>Básně ze života matky mé</i>	71
V. Svatoňhor, <i>Vělečky dušičky</i>	3	Linhart Keclík, <i>Strýčkovy rozumy</i>	72
Dom. Pecka, <i>Báseň lidosti filosofům</i>	15	Oton Župančič - přel. Otto F. Babler, <i>Básně</i>	85
Jan Karník, <i>Rychtář a smrt</i>	17	Ruth Schaumann - přel. Otto F. Babler, <i>Šest básní</i>	87
Jan Karník, <i>Verše didaktické</i>	18	Emil Zegadlowitz - přel. Otto F. Babler, <i>Balada o stromu višňovém rodícím slunce</i>	90
Georges Duhamel - přel. dr. F. Odvalil, <i>Paul Claudel</i>	19	František Hanzelka, <i>Tři naděje a jeden život</i>	94
Josef Vévoda, <i>Přecím nové doby</i>	34	Ant. Šerý, <i>Pisně smutného stesku</i>	102
František Kašpar, <i>Z nových básní</i>	35	Rud. Stupavský, <i>Slzy štěstí</i>	103
Jaroslav Hruban, <i>Věsna v jeseni</i>	38	Richard Wagner - přel. Otto F. Babler, <i>Tři listy Mathildě Wesendonkové</i>	104
Jan Vyhlídal, <i>Obtíže a starosti P. Josefa Vévody před založením „Našeho Domova“</i>	44	B. Zub, <i>Náš zvon</i>	111
Frant. Hanzelka, <i>Na dveřích hospody</i>	47	Otto F. Babler, <i>Dante a ptáci</i>	112
Gab. Ronaj, <i>Z nových básní</i>	48		
J. Bartuška, <i>Z knihy „Den v Tatrách“</i>	50		
Břetislav Štorm, <i>Smrt</i>	51		
Dr. Alfred Fuchs, <i>Charakteristické rysy českého katolicismu</i>	52		
František Bohuslav Děrda, <i>Tragedie americké ponorky S 4</i>	55		
F. S. Horák, <i>Dějiny francouzské literatury v katolickém světle</i>	56		
František Hanzelka, <i>Pohádka o děvčátku s dlouhými vlasy</i>	61		
František Střížovský, <i>Z nových básní</i>	62		
Bořivoj Benetka, <i>Legenda svatovojtěšská</i>	65		
Jaromír Olivetský, <i>Blahoslavení, kteří doufají</i>	69		

O K N A

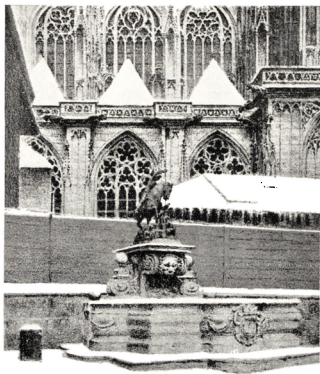
Z literatury na Slovensku	116
F. N. Šalda o francouzském katolicismu	117
Z francouzské literatury katolické	119
Nakladatel a jeho program	121
Z nové krásné literatury české	123
Z nové poučné literatury	128
Poznámky a zprávy	130

Literární příspěvky a redakční výtisky buďtež zasílány na adresu:
Emanuel Masák, katecheta a redaktor „Archy“, Brno-Židenice.
 Administrace a expedice „Archy“ je v Olomouci, Wilsonovo nám. č. 16.

ARCHA

2 SVAZEK

ROČNÍK XVI.

L...

O. VAŠÁČ - KAŠNA SV. JIRÍ NA HRADĚ PRAŽSKÉM

ARCHA

SBORNÍK PRO LITERATURU, UMĚNÍ,
KULTURU A ŽIVOT

XVI. ROČNÍK

SVAZEK 2.

REDAKTOR

EMANUEL MASÁK

1928

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI

TŘETÍ LISTOPAD

Panno Přesvatá,
již země, moře, hvězdy ctí a velebí,
Tebe prosím za slitování,
že dci ku Tvé slávě vzhlednout v pokoře.
Dej, prosím, síly slovům a srdci mému vypros milosti,
by mohlo ležet pokorně u nohou Tvých,
Matko nejmocnější, Utočiště hříšníků, Prameni Vody Živé, Maria.

Tri století Jsi chránila vchod do Týnského chrámu.
Tak dlouho Jsi tam trůnila, vysoko k nebesům,
Ochránkyně města. Na Starém náměstí jsi byla Královnou.
Stín Tvůj kladl se ráno na staré střechy radnice,
k večeru obracel svoji ochrannou ruku ke kostelu před Týnem.
Až tehdy, kdy postavili, Tobě na vzdory, tu sochu kazatele,
jenž v Kostnici zemřel, by za pýchu se českých duší kál.
Tu chtěl osud Tvůj tak usoudit:
Ty, Matka Boha, Matka lidí všech,
Ty musíš jemu ustoupit.
Dva světy jste: Ty, Mocná, Paní církve svaté,
on, kacíř, který za vzdor svůj tou církví odsouzen.
Vzdorné čelo postavili proti sloupu,
na němž trůnila Ta, jež hada hlavu potřela,
trůnila městu, zemi, národu.

Nebyl to výsměch kacířů. To by bylo málo. Odvážné gesto hříšníka.
Což nebyla to Ona, mocná Ochránkyně, z jejíž rukou
tolik milostí jsme přijali?
Dvě sochy: symboly Lásky a Vzdoru, to bylo příliš,
neboť náměstí je malé, že stín Marie až k soše Jana dopadl.
Hněv, nenávisť a zloba nesnesly tolik moci v rukou Panny.

Třetí listopad, pochmurné krásy, den zdeptané pýchy.
Bělohorská pláň je památníkem příliš živým, aby mohla oněmět.
Národ prý tam chodíval,
aby tu o hříších svých rozjímal.
Nešel se kát, Panně díky vzdát,
že chránila ho tolik staletí.
Ty davy šly se rouhat;
nelze děkovat, když Bůh i Matka Jeho v posměch jsou dáni.

Za zbabělost cizích pánů a za lakotu Čechů
klnuli jejich vnuci Panně.

Přiliš vysoko tam na rynku čněla k nebi,
aby se na Ni mohlo zapomenout.
Vždyť v srdci Marie se láska i víra i naděje zakotvily,
když nebylo už východiska z lidské bídy.
Její plášť a pomoc hojily rány cizáků,
úsměv Jejich rtů hojil balsámem násilí divých žoldáků,
co ploužili se zemí a z kalichu žluče dávali lidu pít.
Jen Ona zářila, jen Ona chránila to město s dáblý u nohou.

Podmurný listopad, žlutavé zášti plný,
dráždil hořkou chutí svatokrádeže zvlčil proudy divého národa.
Tak tomu Satan chtěl ve své pýše:
Ať Ona, Čistý květ rajsých krás, klesne v prach, jemu k radosti.
Když z výše své řítila se dolů socha, oříaslo se kolem dychtota.
Nebyli to lidé kolem, ale dav bytostí, jimiž Hlad triumfoval.
Klesl sloup a hlava Marie Panny hledala, kam skrýt se hanbou.
Hanbila se za nás, za ty rouhače, ale nejvíc za svoji Lásku.
Modlila se za národ, chránila ho v jeho bídě.
Zato dnes Ji přišel ukázat svoji vděčnost:
kácel nejen sochu, ale kácel i Matku Boží.
Odstranit chtěli pohled, který tolik hříšníka pálí.
Báli se výčitek a báli se také svých dětí.

Lid tupě se díval na to hnusné divadlo.
Jen hlava Mistrova se schýlila.
Jen jemu hanba byla, že za něho tak musí býti Matka tupena.
Pozvedl vzdoru hlavu proti církvi, ale proti Ni to neměl odvahy.
Sklonil to hrdopyšné čelo a schýlil hlavu, aby zastřel
hrůzu svého zraku za všechny svoje ctitele.
Dábel se dychtal, ječel, řval. Vždyť on je nad národem vítězem.

Deset let lidé chodí po náměstí a šlapou místa,
kam padla hlava Matky. Kal a špína tam leží.
Národ říká, že je svobodný. Však víme, že v okovech je spoután.
V koutě se krčí socha Kazatele z Betlémské kaple.
Odvahy nemá se přiblížit, kde socha Marie se zvedala.
Už hrdě nehledí tam k tomu místu.
Špiš ruce spíná, prosí za slitování.
Nezapomněl se ani na hranici modlit k Panně.
Modlí se i zde:
za sebe, za kacíře, za hříšníky, nejvíce za ty,
kdož ho tady postavili k jeho vlastní hanbě.
Hranice byla smrtí potupnou,
ale proč musí před očima tisíců umírat denně za jejich pýchu?
Proč musí studem hlavu sklánět a marně prosit?

Bože, k němuž už pomalu se nikdo v Čechách nemodlí.

Jemuž se posmívají, tupí a spilají, jak Židé u Piláta,
smiluj se nad námi. Ukrať dny trápení a soužení.
Nehleď na hříchy naše, ale milosrdenství Tvé buď při nás.
Na sotnách bdíme, ač slova již vyschla v našich ústech.
Nikdy jsi nedopustil, aby někdo Marii bez trestu urážel.
Snad ještě je čas, abys odvrátil chystanou bídu.
Ještě nepřestali orodovat u Tvého trůnu svatí patronové,
ještě neodvrátila svůj zrak Maria v Boleslavi, na Svaté Hoře,
ještě Panna na Hostýně žehná našim modlitbám.
Měj slitování, Mocný a Veliký, Pane a Vládče.
Netrestej nás za hříchy naše, ale přiveď nás na Cesty Tvoje,
Otče, Synu i Duchu svatý.
Modlíme se a skláníme hlavy v důvěře své.
Vyslyš modlitby naše, aby Marie Panna, Královna naše,
byla vyvýšena na Starém náměstí k naší spáse.
A Ty, Matko naše, rač přimluvou svou vysvoboditi nás
z bídy naší, zde i v životě věčném.
Amen. Amen. Amen.

OTTO F. BABLER

AT TADY DOLE...

At tady dole bratr bratra vraždí,
at lež a klam a pustá podlost vládne,
a neřestí a hnusem páchnou duše;
at jedno srdce v ošklivosti tone
a druhé křečovitá bolest svírá;
at dýmem požár po světě se valí,
at zem se třese, rozvívá se bez dna,
a půda soplí pekelným svým hněvem;
at čerínáček se v těsné kleci dusí,
at pod vozkovým bičem klesá koník,
a ve vřelé se vodě raci páří;
at z rány teče krev, at slza z oka,
at člověk znaven je až do tuposti,
at ze zoufalství šíleně se rouhá:
vždy na nebesích, byt' až nad oblaky,
se zlaté hvězdy típytí září věčnou.

STUDIE O GRAFIKU VAŇÁČOVI

VYNÁLEZCE LITOGRAFIE

KDYŽ začaly spory, kdo jest objevitelem kamenotisku, prohlásil sám *Senefelder*, za Kolumba litografie prohlasovaný, ve své „*Nauce o litografii*“ (1818): „Vůbec nemohu ani já, ani on (děkan *Schneid* z *Miesbachu*) osvojovati sobě právo, jako my bychom byli prvními, jimž napadlo, kamene ku tisku použiti. Ale způsob jak a kterak – to přece zůstává pro vždy věci hlavní.“ Přes tuto skromnost, byt podmíněnou, je přece jen *Senefelder* jmenován v celém kulturním světě jako vynálezce litografie. Herec a dramatický spisovatel dal základ k umění ve zcela odlišném oboru. Sám strádaje po celý život zajistil bohatství a úspěch – ne svým potomkům, kteří uměli též chudí – ale zcela jiným lidem. Tragický osud mnoha vynálezců. Město Praha může se pochlubit, že se v ní vynálezce litografie narodil. Bylo to sice náhodné, neboť otec jeho byl německým příslušníkem a zdržoval se v Praze s dotí jako host na pražském německém divadle, když se mu 6. listopadu 1771 narodil synáček, jemuž se dostalo ve drámu sv. Havla jména Alois. Hned po dvou měsících vrátila se rodina do Německa, kdež *Senefelder* prožil celý svůj těžký život. Ač prospíval velmi dobře na studiích, herecká krev se v něm přes všecko zbraňování otcovo probudila živelní silou. Po otcově smrti působil jako kočovný herec u různých společností v jižním Německu. Rozmrzen útrapami a hladem, jimž kočovné herectví bylo vydáno, rozhodl se pracovati pro divadlo jinak. Zatoužil stát se dramatickým spisovatelem. Aby nebyl odkázán na tiskárny, jež mu na velkou jeho škodu dodávaly hry opožděně, připadl na ideu, tisknouti si své hry sám. Řezal písmo do ocele, do hlíny, moučné hmoty, směsi uhelného prachu i do měděných destiček. Posléze to zkusil se solnhofenským vápencem, jenž jako méněcenný byl leckde pohozen. (*Solnhofen*, osada v údolí řeky *Altmühly*, založená poustevníkem *Solou* v osmém století.) Napřed zkoušel leptati písmo, používaje k tisku jako barvy oleje smíchaného s frankfurtskou černí. Pak zkoušel kyselinou, sestávající z jednoho dílu lučavky a deseti dílů vody, hlodati či leptati nepopsaná místa kamene, aby písmo bylo vyšší než ostatní plocha. Na písmo nanášel barvu prkénkem, potaženým jemným sukem. Pokusy se zdařily.

Vynálezce použil svého vynálezu napřed k rozmnožení not a dostával je četné objednávkou zdokonaloval svůj vynález dále. Postupně přišel na radirování do kamene, na rytinu a přetisky, autografii, anastatický tisk, manýru křídovou, litografický tisk barevného tónu a posléze na barvotisk (1808). Vynálezu zmocnila se Anglie a Francie, a *Senefelder* zavolan do Paříže, aby tam pomáhal zařizovati litografické tiskárny. Hmotných podpor panovníka bavorského používal ke zdokonalení

technik různých a r. 1834 zemřel po krátkém utrpení zcela nezámožný.

Geniálnost vynálezu kotví v tom, že kámen reaguje na masnotu, kterážto vlastnost se u jiných vápenců nevyskytuje.

LITOGRAFIE V ČECHÁCH

Do Čech dostal se kamenotisk záhy. V rodném městě Senefeldrově jal se pracovat v litografii *Antonín Maděk*, jehož dovednosti první ukázky máme z roku 1820. Maděk jednak sám kreslil vlastní kompozice, jednak prováděl obrazy jiných kreslířů – většinou z historie české. Litografické závody se množily – do konce 19. století v samé Praze jich bylo založeno na sto. Sloužily větším dílem zájmům veřejným, obchodním, školským a podávati jejich výpočet a rozvoj, nemá zde smyslu, neboť nás zajímá v první řadě litografie umělecká. Malíři kreslili sami své obrazy na kámen, nebo dali je kresliti obratným kreslířům. Sujety byly historické, (většinou z české historie), náboženské, krajinářské, dále výjevy z denního života a podobizny. Mám ve své sbírečce mimo jiné řadu podobizen z dílny Širovy, výborných po stránce technické. Sbíratel litografických podobizen z té doby má dosti svízelnou úlohu, neboť místodržitelství povolovalo osobám městským dáti si zhotoviti nejvýše 20 otisků portrétů, takže jsou tyto dosti vzácné. Pražské litografické ústavy tiskly obrazy od těchto umělců: Führidi, Václav Mánes, Antonín Mánes, Bergler, Nadorp, Maixner, Czermak, Kroupa, Kandler, Hellich – čímž ovšem všechna jména nejsou vyčerpána. Z historických osobností byly litografií rozšiřovány podoby Husova, Žižkova, Jeronýmova, Kalvínova, spisovatelů starších (zvl. Žerotín) i současných – nejvíce Palackého. V *Koranda* vypočítává v „Pamětním spisu na oslavu své ročníce vynálezu litografie v Praze“ (1899) vše, co z bohatých sbírek musejních mohl v krátkosti zaznamenati. Po zavedení litografického rydlolisu za ruční, vrhla se litografie na velkovýrobu obrazů náboženských, map, pomůcek, not, zvláště když se zdokonalil barvotisk litografický. S ušlechtilým uměním litografickým to vše už nemělo ničeho společného mimo jméno. Čeští umělci až na řídce výjimky (Mařák!) štítili se zrovna kamenotisku. *K. B. Mádl* v „Pamětníku“ vydaném na oslavu 50 jubilea panovnického nařiká na úpadek české grafiky vůbec, a litografie zvláště. „Zdali za změněných poměrů produktivní umělci nejmladší generace po příkladu ciziny znovu sáhnou po křídě litografické, nebo k desce kovové, aby obrazy vlastní fantasmie takto reprodukovali, je věcí možnou a snad blízkou, ale dosud někde ještě zřetelně neprovedenou.“ Dnes by už Mádl nesměl nařikati na zanedbávání grafiky u nás. Zájem o grafiku, probuzený *Preissigem*, přinesl skvělé ovoce. Mnoho českých výtvarníků věnuje se „černému umění“ s neobyčejným úspěchem a dochází vzácného ocenění v cizině (Anglie, Holandsko, Polsko). Je to zvláště lept, jenž je nejvíce pěstován a nejvíce u obecnosti oblíben, až přeceňován. Omylem se totiž přikládá leptu nejvyšší význam umělecko-technický v grafice. Zatím je to technika nejpřístupnější a její poměrně lehké ovládnání má na

svědomí mnoho diletantů, jež se těší zajímavé náhodnosti, vyskytující se postupem práce a dávající často i méně cenným pracím zdání technické pohotovosti. Podobné náhodnosti vylučuje dřevoryt i litografie, neboť obojí vyžadují umělce technicky pohotového, který ví, že jeho práce předpokládá již předem promyšlení do poslední čárky a že tiskem něčeho se náhodně nedocílí. Studujeme-li geniálního francouzského umělce *H. Daumiera* v jeho litografiích, jest se nám podivovati promyšlenosti a uvědomujeme si teprve jasně, jaké umělecké jistoty a pevné kresby vyžaduje litografie oproti leptu, kde se dá leccos – odpusťte triviálnímu výrazu – „ošvindlovat“. Litografie, ač v řemeslném odvětví je velmi rozšířena, je v našem českém umění popelkou. Umělci vyhýbají se této vděčné a překrásné technice. Důvody jsou hlavně tyto: litografie vyžaduje kresliče zručného, pohotového, grafika rozeného, jenž se neleká a nesmí lekatí začítí znovu tuže věc třeba několikráte po sobě. Odstraňuje snad také odvislost na osobě, která tiskne, a hlavně nákladnost, spojená s četnými pokusy při tisku. Toho všeho při leptu a dřevorytu není, ani nákladnosti, ani nepohodlí dílenského, ani odvislosti na někom. Přístupné techniky leptové mimo opravdové umělce, kteří vytvořili díla překvapující krásy (*Švabinský, Konůpek, Stretti-Zamponi, Šimon a j.*), zmocnili se u nás amatéři – ale ne v tom ušlechtilém smyslu! – a hlupáci, kteří tu rádi nemilosrdně. Tak se setkáváme se zjevením, že kdejaký knihkupec, papírník a vetešník prodává dnes „lepty“ od 50 hal. za kus výše. Mnoho těch paumělců nerozumí grafice ani zbla a moří materiál do nemoty. Jiní v samolibém rozkošání své geniálnosti vrhají na drahý materiál několik čar, jichž uměleckou oprávněnost dovede vychutnat jen autor sám. A kdož se pokoušejí o litografii, usnadňují si práci tím, že dávají přenášeti své kresby s papíru na kámen – takže sami s ušlechtilým materiálem ani do styku nepřijdou. Tu ovšem o původní litografii mluvití nelze a na zdokonalení litografie české v uměleckém smyslu nemožno se těšiti.

Výjimku činí dva naši umělci. Je to *Jano Kochler*, s oblibou a zdarem na Moravě pracující na kamenu po výlce obrazy náboženské. Jmenují aspoň jeho velký obraz svatého Cyrila a Metoda, v barevné litografii provedený, z něhož vidíme technickou dovednost umělce a visí náboženského zanicení i kultury východní! Rád jsem přihlížival v Arcib. kamenotiskárně v Olomouci namáhavé a radostné práci umělcově, dávaje se po prvé zasněcovati v taje kamenotisku.

Druhým umělcem, jenž od mládí a skoro výlučně věnuje se umělecké litografii s plným zdarem, jest *Otakar Vaňáč*, s nímž jsem se seznámil v r. 1922 a v jehož dílně jsem ztrávil mnoho krásných hodin. Umělec dožívá se letos padesátky (17./V. 1878) a moje řádky mají být malým oceněním jeho grafického díla, širší veřejnosti takřka neznámého.

OTAKAR VAŇÁČ.

Ve jmenovaném již *Pamětním spise* na oslavu vynálezu litografie jmenuje *V. Koranda* mezi jinými litografy pražskými *Jana Vaňáče*, jenž

O. VAŠÁČ - Z ČESKÉHO RÁJE

se počal učit u Henniga, doučil se však u Sandtnera. „R. 1885 zařídil si vlastní ústav litografický, tiskne po většině a svým nákladem vydává hudební skladby, které dle lipského způsobu jsou upraveny.“ Jak tomu dříve bývalo, vypomáhala celá rodina v dílně, takže Otakar osvojil si jako hoch všechny práce v kamenotisku, aby otci co nejvíce vypomohl. Po škole brousil v dílně otci kameny, kreslil různé užitkové viněty, plakáty, takže před vstupem na malířskou akademii pražskou ovládal již dokonale technickou stránku litografie.

Prvním učitelem a zasněmcem v umění byl *Vaňáčovi Švabinský*, jenž bydlil u Vaňáčů za svých studií na akademii, spojen s nimi svazky příbuzenskými. Odtud neoblohmnost Vaňáčova umění, šití se zrůdností a nedutností. Na akademii výtvarných umění byl po 5 let Vaňáčovým učitelem *Hynais*, jenž však temperamentu Otakarovu příliš neodpovídal. Hynais, ač kolorista, nepřál barevné litografii, takže Vaňáč v intencích mistrových pracoval pouze litografie jednobarevné, nejvýše s tónovým podtiskem. Vaňáč vystavoval po prvé v roce 1898 a sice svůj portrét, malou to litografii. V následujících letech vystavoval na žakovských výstavách vždy nějakou litografii. V r. 1902 vystavoval portrét svého otce, plný živosti i lásky k modelu a velmi ekonomicky provedený. Jest to list na tehdejší dobu v umělecké litografii největší. Mimo to vystavoval „*Cigána*“, malý list velké výraznosti ve fysiognomii tuláka-magnáta. Téhož roku stihla Vaňáče těžká rána. Umírá mu otec, muž vysoce čestný, dobrý menšinový pracovník, nadšený Sokol a předseda. Tytam byly všechny sny o Paříži a cizině a dalším studiu. Otakar ujímá se litografického závodu otcova, aby uhájil živobytí pro matku a pro sebe a aby něco ušetřil pro další uměleckou dráhu.

UMĚNÍ VAŇÁČOVO.

Tu však čekalo Vaňáče nejedno trpké zklamání. Namáhavá, přes deset hodin trvající práce nenese užitku, někdy přináší docela škodu, neboť důvěřivý, o každém vždy dobře smýšlející Vaňáč je většinou vykořisťován a našli se nesvědomití lidé, kteří velké položky mu zůstali provždy dlužní. Přes tyto trýzně ukradl si Vaňáč vždy nějakou dobu k umělecké tvorbě, která byla jeho radostí a odděchem. Jsou to práce vícebarevné a mistr zhotovil z nich ručně pouze 5, nejvýše deset otisků. Mám je téměř všechny a nemohu se nikdy dosti potěšiti jejich půvabem, kdykoli se probírám svými sbírkami. Zvláště je krásná podobizna hocha, tištěná na tenkém japonsku, kolorovaná 3 tóny. Tištěná jest jen v 5 exemplářích a veřejnosti neznáma. Jímavá jest vroucnost, s kterou je tato hlavička v rozměru skoro životním kreslená. Přes akademičnost kresby je dodnes svěží. Výraz oka hovoří o něžných vztazích mezi otcem a synkem. Neméně hodnotné jsou portréty druhého synka. Hlavička ve třech tónech jest tak zladěná, že při malých prostředcích, jichž umělec použil, překvapuje docílený výsledek. Práce tato měla na výstavách kromobyčejný úspěch. Při této příležitosti upozorňuji, že hlavička tato nebyla tištěna sama. S téhož kamene a týmiž barvami

tištěna současně zimní krajina, která byla přílohou I. ročníku *Veraikonu*. Krajíně této přidána ještě barva zelená. Ukázka tohoto kombinovaného tisku jest v Umělecko-průmyslovém muzeu v Praze. Tato ukázka svědčí o odvážné lře, které si může dovoliti jenom umělec technicky vyspělý. Další *dětská hlavička* jest provedena technikou u nás neprovozovanou a byla též přílohou *Veraikonu*. Pojí se k ní smutná osobní vzpomínka – mistr ji tiskl v den, kdy krásný hošík doma umíral – aby jen vyhověl příteli Pacovskému, který na přílohu čekal a bez níž čísla vydati nemohl. *Větší hlavička* téhož hošíka s čepečkem na hlavě – lept v litografickém kameni – tištěna jen ve třech exemplářích, neboť kámen po třetím výtisku se ve stroji zlámal. *Pátý portrét* dětský, provedený v pěti barvách, jest podobiznou mladšího synka Vaňáčova. Lehce nakloněná hlavička s pootevřenou hubinkou a tmavýma očima, s dětskou dychtivostí snícíma. *Nejstarší a nejrozměrnější* podobiznou dětskou jest třibarevný portrét staršího hochy mistrova, sedícího na pohovce, velmi šťastně komponovaný v barvách. Z téže doby mám jiné Vaňáčovy portrétní studie. *Jednobarevná dívčí* hlavička s pentlí ve vlasech a širokým kloboukem, černýma moudrýma očima. *Jednobarevná podobizna dívky* asi 12leté, prostovlasé s veškerým pelem nevinného mládí, a *portrét dámy* – rovněž jednobarevný – u toaletního stolku – se širokým kloboukem. Čeho si u těchto tří portrétů vážím, jest dokonalost a jistota kresby a velká technická pohotovost. Do předválečné doby patří též podobizna němec. filosofa *Shopenhauera*, jednobarevně tištěná na tenkém japonsu. Tvář mysogyna – pronikavé oko řešitele životních problémů. Ústa a sanice zrovna drtí všedny námitky odpůrců. Tvář muže, jenž nesnese odporu a soupeře. Do téže doby patří *Leonardo da Vinci* – z černě vystupuje bílé, zářivé, geniální čelo – a smyslná ústa. List velké sugestivnosti. Dále *hlava Inda* – v níž se snažil Vaňáč zhustiti všechny charakteristické znaky indického plemene. Posléze *vlastní podobizna umělcova*, provedená na zrněném kameni do asfaltu (obdobná technika mezzotintu). V portrétní činnosti pokračoval Vaňáč i po válce. Podobizna presidenta republiky z r. 1921. Černá kresba s tónovým podtiskem zachycuje šťastně výraznou a sympatickou tvář páně presidentovu. Týž portrét vydal Vaňáč později i v menším měřítku. Sem patří (pendant) podobizna *Štefanikova*, o jejíž oblíbenosti a výstižnosti svědčí, že první náklad byl záhy rozebrán. Četné studie a přípravné práce k vynikajícím osobnostem slovenským zůstaly nezužitkovány. Doufám, že jenom zatím. Zaslouženou pozornost vzbudily dva Vaňáčovy portréty – *Komenského* a *Smetany*. O obraze Komenského rozepsal se v r. 1922 v *Prager Presse* obsáhle a nadšeně *Gamma*. Vaňáč studoval dlouho podobizny Komenského a vytvořil si jeho podobu dle vlastního citění. Předvádí Komenského ne v boji, ale v úporné snaze, přesvědčiti a získati lidské duše silou duševní. Není to už prorok ani reformátor, ale moudrý kmet, jenž důkladně poznal všechny špatné i kladné složky lidského zápolení. Z jeho zraku nehledí omrzlost a přesvědčení, že celý svět je Sodomou, ale vyrovnanost a shovívavost. Výrazná tvář Komenského jest v každém detailu ušlechtilá a svědčí o pietním poměru

autorově ke Komenskému. Světlo kol hlavy Komenského není myšleno jako gloriola, jejíž podoby ostatně nemá, nýbrž jako světlé prostředí lásky, z něhož vycházel myšlenkový i citový vztah k lidstvu.

Podobizna *Smetanova* vyplynula z neobyčejné lásky Vaňáčovy k mistrovi. Vaňáč s pietou studoval osobnost Smetanovu a snažil se do podobizny vložiti nejkrásnější své představy a reminiscence na dílo mistrovo. Nepodal Smetanu jako churavce, neštěstím hluchoty stíženého, ale jako genia hudebního, vlastenecky citícího a buditele národního. Vaňáč neumístil hlavy Smetanovy do žádného pozadí, chtěl tím naznačiti lapidární mistrovi pevnost a nezávislost na okolí a vlivech. Rozzářený zrak je plný jasu a lásky. Když Vaňáč zaslal první výtisk *Elišce Krásnohorské*, která se stýkala se Smetanou, napsala mu básnička lichotivý dopis, jež neváhám zde reprodukovati:

V Praze dne 3. dubna 1924.

Vysoce ctěný mistře!

Promiňte, prosím, že teprve dnes vykonávám přeradostnou povinnost, díky nejvřelejší Vám vzdávajíc za vzácné potěšení a za nádherný dar, kterým jste mne dne 31. m. n. překvapila pocitl. Neobyčejná, blahovonná Vaše pozornost mě velice dojala, a obraz sám, tak laskavě mně věnovaný, budí nejživější můj obdiv – itaké nejživější vzpomínku na pravou, tak mile mně známou podobu tváře idealismem a sanguinismem oduševněné i též těch krátkozrakých, ale krásných, bystré výmluvných očí, kterými Smetana rázem získával sympatie každého. Jest to věrná, přesvědčivě jímavá jeho podoba z mladých let mužných, let plných energie a nadějí, kdy byl ještě důvěřiv a šťasten. Vidala i znala jsem jej tak – jen letmo, mladým byvši ještě děvčetem, jež proň nebylo ničím. Se mnou sblížil se mistr v společné práci až r. 1875. Úplně již hluch a těžce zkoušen osudem. Obraz Smetanův, jehož darováním jste mne tak skvěle vyznamenal, jest mi drahý jako památka, ale zároveň jako znamenité dílo umělecké, tak aspoň jej z celého duše cením, nechť laikům prý nenáleží posuzovati díla umělecká; jsem již tak všetečná, že mám své vlastní dojmy a ty mi praví, že jsem tak krásné podobizny B. Smetany dosud neviděla. A prosím: račte vlídně prominouti, že se opovažuji Vám něco před oči položit, dvě tak nepatrné knížečky, rovněž, že jsem se případem své mnohaleté, stále se vracející choroby dosud zdržeti dala od vyslovení hlubokých díky, s nimiž se Vám, slovutný mistře, klaní v dokonale úctě a oddanosti

Eliška Krásnohorská.

V galerii portrétů českoslov. velikánů dosud Vaňáč nepokročil pro velký náklad a malé porozumění občanstva a úřadů. Jediné ministerstvo školství zakoupilo pro menšinové školy několik podobizen Komenského, ukazujíc aspoň přehavý zájem pro Vaňáčovo dílo. Doufejme,

že se poměry v tom směru změní a že bude popráno Vaňáčovi podati další sympatické hlavy našich velkých mužů.

Než vrátme se do doby předválečné. Z r. 1912 pochází šestibarevná litografie „*Na svahu*“. Děvče na rozhraní dětství a panenství. Usedlo na trávník, odložilo rudý slunečník a zahledělo se do dálek. Dva stromky jakoby prodělávaly s děvčetem stesk i krásu puberty. Do této doby patří též list „*Pohádka o zlaté žábě*“. Je to roztomilý trojbarevný tisk: děvčátko – princezníčka ulekaně a zvědavě pohlíží na zakletého žabáka – prince, jenž najednou zjevil se z temnot. Je tu zachyceno všecko pohádkové kouzlo. Technicky je tento list zajímavý tím, že ač tříbarevný jest tištěn se dvou kamenů. Zvláštní technickou hrou připravil Vaňáč kámen tak, aby plocha tiskla hnědě tam, kde před tím tiskl barvou žlutou. Nemohu přejíti mlčením krajinářských listů, vytvořených do srpna 1914. Jemné náladový list „*Akáty*“ je na prvním místě. Není sice dosti graficky vyřešen, ale snoubením žlutí, fialové, zelené a černé barvy skýtá zajímavý pohled.

Listem, plným básnického kouzla je „*První hvězda*“. Prosté štíty nevýstavných domků, v popředí studna s okovem, v oknech zasvitlo světlo petrolejové lampy. Na ztemnělé obloze zazářila právě večernice. List vznipl ve Staré Boleslavi, kam mistr často zajíždí. Tato barevná grafika zachytila ono kouzelné mezidobí zhaslého dne a vůněmi dýchajícího večera.

Jásavá jarní nálada zachycena v pětibarevném listě „*Šternberk nad Sázavou*“. Tento list, dále podobizna umělceva otce a list „*U basinu*“ jsou původně kresleny na papír, přeneseny na kámen a vlastnoručně otisknuty. Tyto listy neuznává však Vaňáč za hodnotné původní litografie. Přenos s papíru na kámen (autografie) jest pouhé mechanické reprodukční kresby, provedené litografickou křídou, materiálem, jenž nevyžaduje zvláštních umělecko-technických pohotovostí. Vaňáč odsuzuje tento způsob kamenotisku, a zmíněné listy jsou též v jeho asi 300 čísel čítající produkci pouhou epizodou. „*Nálada*“, tříbarevný tisk s hutnou náladou bouřného podvečera. Po stránce technické má svou historii. V červenci 1914 vytisknuty dvě barvy, a třetí dotiskem až v r. 1921, kdy se mistr vrátil z vojny.

Vaňáčovy barvy jsou tlumené, ale nejsou to umořené špiny, v kterých si někteří grafikové libovali. Vaňáč tři barvy k tisku ručně a používá materiálu nejdražšího. Malíř *Štolovský* přenechával Vaňáčovi nejjemnější barvy práškové. Položíme-li Vaňáčovy listy vedle litografií jiných umělců, odkázaných na tisk v závodech kamenotiskařských, vidíme zřejmý rozdíl. Lacině tovární barvy pohřbily již mnoho dobře myšlených grafických projevů.

Na podnět *Pacovského* vytvořil Vaňáč počátkem r. 1914 pro *Veraikon* svůj první list ze Staré Prahy. Je to domek z velkopřevorského náměstí na Malé straně. Dva tóny a šedá černá dovedly vyvolati všední intimnost zasněženého a zasněženého zakoutí staropražského. Z pevně ohraničené horní části předchází kresba do volně vybihajících pňů několika stromů, při čemž grafická pevnost celého listu jest neobyčejně

dobře rozřešena a zvyšuje celkový půvab listu. Jest to nejrozšířenější Vaňáčova grafika. Téhož roku vydal *Ieraikon* premií Vaňáčův list, tištěný na krásném japonsu „*Kašna sv. Jiří*“. Kresba na tomto listu je velmi mincierní, skoro drobnohledná, a je tu nutno respektovati odvalu, s jakou použito žlutého tónu papíru a kolorování černé kresby základní červenou a modrou barvou. Harmonie těchto barev by mohla vypadnouti hrozně triviálně, ale opět se tu uplatnil Vaňáčův barevný styl. Tím, že dal zápon na černý karton, docílil mistr neobvyčejné lahodnosti a aristokratické noblesy. Poslední list z pražských motivů z doby předválečné je „*Týnský chrám*“, jenž však není tak pevný, jak jsme zvyklí u Vaňáče vidati.

Počátkem války světové v srpnu 1914 definitivně uzavřel Vaňáč kamemotiskárnu, kterou sdělil po svém otci a do nastoupení vojenské služby v r. 1915 kreslil si výhradně motivy z mizící Prahy, hlavně z Podskalí. Povolán byv k vojsku, těžce onemocněl počátkem r. 1916, a jen úsilím dr. *Pisařovice* a prof. dr. *Wienera* byl uchován životu. Pobyt v Brucku n. Murou a v Jindř. Hradci dokonale ozdravující proces, takže umělec překonal nejkritičtější dobu. Pobyt na Jaderském moři a v Itálii zrestauroval mu zdraví tak, že mohl se vrátit k litografii. Nelze mně mezmíniti se o 40 drobných listech, jež Vaňáč do kovových desek vylepтал, a jež zertovně nazval chlebenkami. I tyto jsou umělecky a graficky pěkně řešeny.

Po šestiletém intervalu vrací se umělec ku grafické tvorbě na litografickém kameni. Opět volný, bez tíživých starostí o živnost, zakládá svou široce založenou monografii *Saxa loquuntur*. Nazývá ji tak heslem Senefeldrovým k počtě vynálezcové. Z projektovaných sto listů leží přede mnou hotových 35 vesměs vícebarevných.

Prvních deset jest pracováno na motivy pražské od pustého vysehradského domku po monumentální Hradčany z Masarykova nábreží.

Pokreslená plocha jest rozměru 17×22 cm a vyniká pečlivou virtuositou technickou i uměleckým pochopením. V době kresebné neškolenosti a povrchnosti působí snad tyto listy na někoho dojmem archaisujícím.

Kolekci pohledů pražských lehce si rozdělíme dle čtyř ročních období.

V *předjaří* zachycen jest pohled na zbořený již domek v Podskalí vedle Výtoně, zvaný „*U Pálů*“. Tento pěkný list zachycuje originelní sravbičku, která byla ojedinelou v Praze. Slunná nálada prvních jarních dnů prozařuje tento list. *Jaro* vítáme na listu, který představí starý barokní domek na úpatí ulice Apolinářské, vedle kláštera Alžbětinek. Umělci se tu zdařilo pěkně vystihnouti kontrast nálád – stesk domku ke zloboření odsouzeného a radost z rodícího se jara. Prostedky graficky ještě jednoduššími zachycena obdobná nálada na listu „*U Delfínů*“ v Kapucinské uličce na Hradčanech. Snad nebylo v Praze malíře a amatéra, jenž by se nepokusil o tento motiv. Není divu, je to kresebný problém – ulička jde s kopce, odstup nepatrný, okna a dveře ve zdi byly asi kdysi dle potřeby probořovány – celek působí roztočivně a perspektivně protichůdně, že zachycení kresbou působí plno obtíží.

Vaňáč zdolal všechny kresebné obtíže a graficky barevně vykouzlil krásný list, na němž žlut celého objektu lapidárně působí vedle podřadného zabarvení.

Léto v plném zeleném hávu přináší list „*Z petřinských schodů*“. Červené pelargonie na okénku starého domku diskretně vyvolávají vzpomínky na žhavé chvílky prožité na těchto schodech, navštěvovaných milostnými dvojicemi. *Hradčany* v podvečer s Masarykova nábřeží vyřešeny jsou do tří modří impresionisticky podaných. Monumentální dojem podán je beze vši vtíravosti a honosí se vnitřní náplní. Zachycuje mohutnost Hradčan lépe, než mnohá rozměrná plátina.

Podzim podán na listu „*Stará radnice v Podskali*“. Je tu vše hodnotné, co jen barevná litografie podati může. Nálada domu, kdysi živého a hluchého, nyní odsouzeného ku zboření, je skvěle zachycena. Na kolorované kresbě s tísně motivem je též muž s krompáčem na rameně – na litografii této figury není. Vaňáč nemá rád ve svých listech štafáže a symbolických náznaků – chce, aby list působil jednoduchostí námětu.

Zima zastoupena čtyřmi listy. Jeden má námět z hradčanských hradeb nad částí zvanou Nový svět, dva zachycují Hrad, třetí pohled na Lorettu a část Černínského paláce v době tání. Každý z těchto listů předvádí zvláštní zážitek a vycítění půvabů zimy. Pravým kabinetním kouskem jest „*Kašna sv. Jiří*“ na třetím nádvoří Hradu. Jest zachycena s jiného místa než na premii Veraikonu. Kreslířský půvab gotické architektury, na kterém by ztrozkotal mnohý grafik, kdyby se měl vyjádřiti v tak malém měřítku, není setřen ani banálním plotem, jenž po desítekletí hyzdil tento krásný detail u chrámu svatovítského. Stavební provisorium a rodící se část veledrámu zachyceny zde tak výstižně, že všichni pamětníci stavby při popatření na tento list vzpomenu zaslých dob a trdného neladu, v němž byla stavba léta poněkávána. Nepodobyjí, že další pražské listy Vaňáčovy budou stejně dobře řešeny, jako tyto.

Dalších 18 listů monografie *Saxa loquuntur* jest figurálních. Zahajuje je podobizna pana presidenta, dále jsou tu dvě dětské hlavičky z doby předválečné, posléze čtyři dámské portréty.

Groteskní dojem vyvolává skizza na motiv nenapsané „*Balady o dívce, kterou nemohl mítí nikdo rád*“. Podnět k tomuto listu dalo mistrovi děvče, které viděl kteréhosi rána v cirku. Nevynuté, předčasně zvaldé děvče bez intelligence, neporádné, neupravené a hnijící jako ta růže ve vlasech.

Resignace padlého děvčete jest dvoubarevná litografie, vyvolávající soucit s dívkou, vrženou do prostředí schátralosti. Co vše lze vyčísti z té znavené tváře, opuchlého oka jako po políčku, zpustlého zevnějšíku a z celého okolí.

V grafické tvorbě Vaňáčově ojedinele působí list *Laska sesterská*. Omyl nebo pokus o vytvoření psychologického a symbolického díla? Konstruktivní dekadentism, vytáčení různých linií, symbolický náznak plaménku, vycházejícího ze srdce v pozadí. Jest to výron mistrových sklónů ke kontemplaci, snaha vyjádřiti čistou lásku sesterskou, přejímající starost o sourozence, jenž nechápe vážnost situace. Cosi se točí kol

těch dvou bytostí – láska – osud? Nechtěl bych, kdyby Vaňáč bloudil v těchto výtvarných sférách, celé jeho umělecké minulosti cizích.

Cizí slovanskému citění je též list „*Vdova s dítětem*“, ač daleko jistěji podaný než *Láska sesterská*. Così galského v listě dá se vysvětliti improvisací tvůrčí chvíle. Dva kříže, jako dva meče zabodávají se do čtverce smutku, čoud dohořelých svící se plazí kol. Tvář vdovy pláčem zmořená, opírá se v žalu o zlatou hlavičku dědka, pro něž nelze života se zhaviti.

„*Čistota duše i těla*“ jest lehoučká kresba, kolorovaná dvěma jemnými tóny. Tělo bezkrevné, skoro průhledné, s vůní panenské čistoty. Umělec nenaznačil ani pupenců prsů, aby neporušil čistoty a kouzla osoby, určené pro svatost.

Posledním z improvizovaných listů jest „*Hoře*.“ Enervované děvče, izolované ve svém bolu, jakoby nestálo o soustrast bližních. Rucetisknou se v malátné mdlobě jakoby ze strachu před vánkem nebo zvukem, jenž rozbolestňuje. Koloritem jest tento list blízký předcházejícímu, ač vyznívá v jiný souzvuk.

Umělecky nejsilnějším je list „*1793*“ – vigneta k francouzské revoluci. Možno jej nazvati forte v mistrově grafice. Pohyb hlavy a poprsí zaklíněny do levé části obrazu, takže diagonále rozděluje obdélník na dva trojúhelníky. Pravá část je rozdělena modrou a červenou barvou na tři stejné díly do francouzské trikolory. Dole jest guilotina a kouř vzdálených ohňů. Vlastní kresba je provedena perem a představuje mladou, šlechetnou dívku, lůzu servanou a znásilněnou. Výraz ve tváři svědčí o krutém bolu, resignaci a apatii. Koketní napudrovaný vlas kryje černý, krajkový šál, ovinutý kol hrdla, jakoby toto chtěl chrániti před ostrým chladného nože. Vigneta výborně glosující francouzskou revoluci.

Pěkné dva akty se zeleným podtiskem jsou dalšími čísly zmíněného díla. Jeden ukazuje znavené děvčátko, opírající se o strom, druhý robustnější dívku, žijící v přírodě. Že je to dítě přírody, naznačuje celkový pigment, jakož i pokožka, zvyklá změnám podnebí. Snad je to návrh k Šárce, jejíž tělo jistě by se nechvělo strachem v náručí Ctiradově.

Poslední dva figurální listy jsou náměty rázu symbolicky-metafysického. „*Vyšší intelligence*“ zpodobňuje v rudé barvě mladou osobu ve stavu primitivnosti, s rukama skříženými na prsou a přivřenými očima. Nad ní se týčí hlava světlá, znázorňující divinaci, která soustředěným pohledem i rukama magnetisuje téměř hlavy dolní. Z hlavy vyšší intelligence vycházejí paprsky prostupující harmonicky celý prostor.

List „*Těžké svědomí*“ vymyká se rovněž dosavadní tvorbě mistrově. Jest však působivý svojí ostrou náznakovostí. Kresba je ve dvou tónech. Zsinalé špinavá tvář odráží se od tmavého pozadí. Postava namáhá se marně sesunouti s rukou, šatem ovinutých, kouli těžkou, jako dělovou. Dvojnásobný stín a ostré hroty řezavého paprsku znázorňují úděs. Oči, nos i ústa jakoby byly zaklety pro vnímání, pouze sluch je vypjat ve špičatých uších v očekávání, s které strany přijde drtivé prozrazení zlého činu.

Všecka tu popsaná figurální tvorba vyznačuje se hybností ducha

opravdového umělce, který je citlivý ke všem dojmům. Jistá mnoho-
tvárnost mohla by se zdáti tápáním, leč ukázněnost a pevné podání,
přese všechnu jemnost technického rázu přesvědčuje nás, že listy jsou
stavěny na pevné bási a že vytrysknou z vnitřního nutkání a že nejsou
jen epizodou v tvorbě.

Krajinářské motivy vykazují zatím jenom sedm listů v díle *Saxa lo-
quantur*. Nejstarší je motiv se sochou sv. Václava, hledícího do šedi
pusté krajiny. Nad sochou tvoří stromy krásné loubí, popředí jest
úmyslně beztvárné.

Pouhým krajinářským motivem jest partie ze Středoohoří s Hoblíkem
v pozadí. Krajina po bouři se čtyřmi, větry ošlehanými stromy, jakoby
zbytky sloupů chrámových, s baldachýnem oblak, dobře vyjadřuje
rozmetanost v přírodě po vichřici.

List „*Pozdě k ránu*“ nese utajenou smyslnost. Nad řekou, pod větvemi
rozložitého stromu sedí pár milenců. Srpek měsíce posouvá se za pro-
tější strání. Vyděšený, předčasně probuzený pták zalétá v útulek. Opar
nad řekou doplňuje celkovou působivou náladu.

Humornou vzpomínkou na dětství jest tónovaná kresba „*Co jsem vídal
v dětství za měsíčné noci v lese*“. Přes měsíc v úplňku přelétá netopýr,
v popředí rýsuje se několik stromků, v jejich silhouetách ztajeny jsou
roztodivné postavy, jako by po sobě chňapající. V levé části jest strom,
jenž ve svých větvích skrývá obličej příšery. Obrázek s jemným humo-
rem naznačuje vidiny, jež podrážděná dětská obraznost kreslí dětem
v lese za noci.

Poslední dva listy jsou kolorované perokresby, jedna úmyslně ar-
chaisující.

V prvních dobách litografie vytiskla se kresba toho kterého obrazu
černě a pomocí šablon se kolorovala vodovými barvami. Dělávalo se
tak z důvodů úsporných i módních. Barevný povlak pigmentem zatla-
čil částečně základní černou a list nabyl zdánlivé vzdušnosti. *Vaňáč*
přetiskl černou perokresbu barvami a tím nabyl list půvabu starodávné
litografie tím více, že i motiv celku připodobnil. V grafice se tiskne
vlastní kresba na barvy až na konec, tedy vtíp shora popsaný leží
v opaku tohoto postupu.

Poslední jest vnitřek lesíka. Tisk pozůstává ze tří barev a černé
perokresby. Zelená tisknuta je naпослед. Dojem jest jásavý a vlhký
a barevnost lesního interieuru pozoruhodně znázorněna. List tento
má alternativu v teplém tónu okrovitého podtisku, i tato úprava jest
tak sympatická, že možno zařaditi tyto listy mezi nejlepší, co *Vaňáč*
litografii podal. Na barevné grafice nelze požadovati pestrosti barevného
obrazu malované. Grafika jest povolána jen vtipně naznačovati bar-
vy, a nikoli znásilniti materiál do nemožností. Úsilí litografických závodů
koncem minulého století podati tisk „jako opravdovský obraz“ přinesl
litografii odium kyčarství.

Erotika nezaujímá v tvorbě Vaňáčově zvláštního a výrazného místa.
Mimo podřadně erotický námět „*Pozdě k ránu*“, studii aktu ke kom-
posici „*Po probdělé noci*“ a čtyři rozpustilá ex libris vytvořil grafický

O. VAŠČ - HRADČANY VE SNĚHU Z NOVOHO SVĚTA

list „*Pokušení sv. Antonína*“, vytištěný pouze ve 4 exemplářích. Silueta světce v řeholním rouchu (tu si zřejmě mistr spletl sv. Antonína poustevníka se sv. Antonínem mnichem!) s rozpaženými rukama proti vchodu jeskyně čelí vlnným grimasám nahých žen.

Velké překvapení našim ex libristům přinesla výstava ex libris v umělecko-průmyslovém muzeu r. 1926. Vaňáč tu vystavil řadu překrásných litografických ex libris, jež svojí vtipností a dokonalým grafickým podáním upoutala všechny návštěvníky. Pro většinu z nich bylo jméno Vaňáčovo úplně neznámým. Mistr vytvořil skoro sto knižních značek a sám z nich vylučuje asi deset, jež na přání objednavatelů upravil dle kreseb Utamara, Suziki Haronuba nebo dle antických soch. První značky z r. 1899 vyznačují se naivností tehdejší secesní módy. Ostatní ex libris jsou původní a nesou vtipnou pointu k osobním zálibám nebo ku jménu majitele. Tak na značce Dalibora Hese nakreslil Daliborku, na značce A. Karafiátové rýsuje se ženská postavička na květech karafiátu, na značce J. Kavky je pohled na zamřížované okno s kavkou, na značce J. Zlatníka je hradčanská ulička alchymistů, na značce Jarky Kopeckého loutkové divadélko a pod. Někdy jsou to vzpomínky z cest na př. na mém ex libris je studnice moudrosti, již jsme se na egyptském reliéfu s Vaňáčem podívali ve vatikánském muzeu.

Některé značky jsou rozkošné pohledy na jednotlivé partie pražské, jiné naznačují povolání nebo záliby majitelů ex libris. Vaňáč vydal dosud 6 svazčků svých ex libris – každý obsahuje 10 značek – a rád by dovršil toto do deseti svazků – úhrnem na 100 značek, jež jsou hotovy.

O leptech na kovových deskách (přes 40) jsem se již zmínil, počet kreseb tužkou je veliký, a použije-li mistr jen části těchto studií pro litografii, bude české umění grafické obohaceno o čísla velkých kvalit. Vaňáče poutá zvláště osamělý strom v jeho bizarnosti a možno užití o něm názvu „báseň stromů“. Přinesl si z Podk. Rusi v r. 1927 výbornou kořist, co studie, to hodnotný list. Rozepisovati se o olejových obrazech Vaňáčových v různých obdobích jeho tvorby nebudu, vyžádalo by to mnoho místa a chtěl jsem ve své letmé studii upozorniti hlavně na Vaňáče-grafika, v jehož litografické práci – povážíme-li, že každá barva vyžaduje si v litografii samostatné kresby – nutno počítati s dvěma tisíci kresbami, nannozce velmi pracnými.

Z výstav, jichž se Vaňáč účastnil, jmenuji v první řadě výstavu v Lehmannově saloně 1913 (spolu s Kubínem Jar.), výstavu v Jičíně 1906 (se Štursou, Kodetem, Brunnerem, Kavánem, Kubínem O. atd.), výstava české grafiky ve Valaš. Meziříčí r. 1914, kdež vystavovali skoro všichni tehdejší čeští grafikové. O Vaňáčovi psal nejčastěji *Pacovský* a u příležitosti jeho portretů zvl. Komenského též *Gamma-Jaroš*. Jinak širší veřejnosti – mimo úzký kruh interesentů – je tento skromný umělec skoro neznám. Šťastná náhoda svedla mě s Vaňáčem za mého pražského pobytu v r. 1922-23, kdy jsem si zamiloval dobrého člověka a jeho jemné umění a tato studie má býti jenom malou splátkou na velký dluh, který má umělec za naší uměleckou veřejností.

Končím přáním Vaňáčova učitele *Hynaise*, jež mu napsal v r. 1925:

„Jsem tomu rád, že moje rady vždy upřímně míněné všem iným zá-
kům nalezly u vnímavých povah svého času pochopení. Dežž Bůh, aby
nám to přineslo nové síly k vzestupu umění. Kdo prodělal trochu
tvrdość života, váží si možnosti opětného vrácení se k umělecké tvorbě.
V tom Vám přeje s celého srdce zdaru a úspěchu Vám stále oddaný
bývalý učitel V. Hynais.“

JAN KASPROWICZ - PŘELOŽIL JAN KARNÍK

Z KNIHY „MÓJ ŚWIAT“

MODLITBA POTULNÉHO ŠUMAŘE

U malé kapličky za vsí
při cestě ve stínu lipky
poklekl potulný šumař,
vrzaje na bídné skřípky.

A za hry co chvíle chudás
bezzubé otvíral dásně,
buď aby pokoušel Boha
nebo Ho velebil krásně:

„Když, Pane Bože, jsi gazdou
nad gazdy, nad gazdinami,
proč's mi dal takové skřípky,
co jenom svádí a mámí?

Já na ně neumím zahrát
a přece stále hrát dce se,
že jsem jak šumící listí
v nepřístupném kdesi lese.

Kdož ho tam vidí, kdo slyší,
sta stromů hovor kde živý?
Chatrně dal jsi mi skřípky,
Bože můj nelitostivý!

A přece, veliký Bože,
jednej slitovně se mnou,
nedopust, abych se vhroutil
v propast zoufalství temnou.

A ještě víc mne rač chránit
závistnou před nenávisť,
že jsou ve světě hudci
bohatí na šumné listí.

Učiň, ať dovedu vždycky
vzdávati dík Tobě, Bohu,
za to, že vrzám, jak umím,
že dávám, co dátí mohu.

A nechať vždycky se přiznám
ke vsi i nejskrytší vině,
před tváří rodiny lidské
zpověď velikou čině.

Toho ať stále jsem bedliv
v dnešním i budoucím žití,
že jsem především člověk,
ničím víc nechtěje býti.

Na konec dej, při té kapli,
u cesty do vsi jež stojí,
aby směl pokleknout šumař,
když skřípky k písničce strojí.“

MLHY V TATRÁCH

Vyjedhali na zboj
šohajci dva mladí,
po horách a po dolinách
sám zlý duch je svádí.

Po půlnoci došli
do Liptova dolů:
„Tady štěstí posadí nás
ke štědrému stolu.”

Na okno hned klepou,
na bránu si klepli:
„Krčmářko, hej, otevřete,
u vás koutek teplý.”

„Abych otevřela,
nikdo nechtěj po mně:
Matku jsem dnes pochovala
a jsem sama v domě.

Pohřbila jsem matku,
otce sklála vojna,
bratry na zboj do Uherska
štte krev nepokojná.”

Vytřískali okna,
vrata vyvrátili,
vedrala se spurná chasa
do jizby v tu chvíli.

„Hoj, když smilování
neměli jste se mnou,
bodejž by vás mha pozřela
za dne, ne v noc temnou!

Však já milého mám –
ten i mlhám vládne,
ten mne pomstí, jen co mlha
na dolinu spadne.”

Za opasky stříbro,
už se vrací chasa.
Slunko vyšlo, a jím v oku
sama radost jásá.

Ale jejich stopou
kluše šohaj jiný,
jede krokem, jede skokem
milý od dívčiny.

Zvolna ve skaliskách
žleb se v propast šíří,
mlhy se z něj vyrojily
jako netopýři.

A potom se stalo,
co se státi mělo:
Jeden zhynul, druhý zhynul,
zřítílo se tělo.

Jednoho dňap medvěd
Tater na úbočí,
druhému z nich kdesi orli
vyklovali oči.

Dom se nevrátili –
šohajci dva mladí –
po horách a po dolinách
sám zlý duch je svádí.

Z NOVÉ POESIE POLSKÉ

CESTA

Zatínat pěsti, zatínat zuby,
zpod bouře hněvu hledět v svět,
jít pod vysoký šumný vítr,
jenž bije v tvář, jenž tluče v svět
jak rebelantů tvrdé bubny:

– To samotných je prostá cesta;
vidrů veliký, táhlý ruch,
ve vidru hrozný, hučící Bůh,
a hromy v mračnech: Zlověstná Jeho pěst to.

Já i On spory věčnou mukou
musíme o svět v lásce vést;
a v nebi vzdor je mstivých rukou
i rouno Jeho očí, hvězd.

A jestli hrom – to On, to On
plamennou hlavou vrh' se dolů!
A jestli křik – to já, to já,
lidské jsem vzpoury boží slovo!

Juljan Tuwim: z knihy „Wiersze zebrane“, 1928.

PROSTÁ SLOVA

Tak prudce srdce buší mi, když na tebe tu čekám:
jásotem zvonů vítá tě už do daleka – –

Padlas do mne jak v role nejsvětější sémě:
krví a láskou jako plod se živiš ve mně – –

A mne zas krmíš tělem svým jak svatým chlebem,
pohledem dobrých očí hališ mne jak nebe – –

Jsi to, co radost mi i bolest lásky budí:
a jako děčko tklivě tulím se ti k hrudi – –

Vždy k tobě hovořívám nejprostšími slovy,
jak k matce, sestře, nebo k milence se mluví – –

Rozkvétáš v tichu slunce sněhobílým hlohem –
a s nikým nerozmlouvám o tobě než s Bohem – –
Józef Aleksander Galuszka: z knihy „Ludzkie bez twarzy”, 1927.

TAJEMNÁ BRÁNA

V černé tesknosti, pobíjené zlatými hvězdami,
je ukrytá brána, poddaná tajemné zpružině.
Jednou jen rukou jsem nalezla tu tajemnou bránu:
zazvučela při dotknutí a náhle zapadla s velkým vzdechem,
a nad ní vyšel měsíc nezměrný a vznesl se zpěvem k výši,
zajatý ve dvojí obruč, ve dvě duše – tvoji a moji,
Kazimiera Illakowiczówna: z knihy „Zwierciadło Nocy”, 1928.

BALLADA O ZÁMKU MIRAMARE ZJEVUJÍCÍM SE V ZÁVĚJI

Za čtyřmi sloupy
mešká moje milá
- - - - -

Baví se děcko –
– navštěvuje
v duchu Atlantid paláce
bílé –
zábradlím korunuje věže
křížové chodby, portyky –
– řek skvostné pásy –
– Madonny
jdou
do opojného rosaria –
– motýli rozkvetli
na křovinách
– tišinou západem rozezhřátou
zvedají se modré květy –
ústy rozevřenými
na vlasy
přimknou se
v rozvoněném přeletu –
a vlasy těžké, červené
planou (jak slunce) –
dlani (jak ohňů stříbřitých)
se dotýkají motýli
a splétají živé věnce –
– z rosaria

Nad kostelem – nad tou věží
– zemřelé to zvony!!
letí, křičí, krákorají
havrani a vrány –

Slétají pak náhle na ty
seschlé větve znova –
– kostel – kříže – hřbitov – vítr –
– slova – slova – slova –

Miramare! Miramare!
Miramare! Miramare!

Černé plody, hniјící
rodí uschlé haluze –
přelila se krev za návrší –
ochladil se den –
vítr mísí sněhovou závěj –
mráz sviští zpráchnivělými zuby –
zdáli –
– zblízka –

odevšad –
– kolem – spolu –
– kolem – spolu –

Miramare!
Miramare!

Letí vrány,
krákorají –
– Miramare

Černé plody hniјící
rodí uschlé haluze – –
– – Miramare
– – – –

Za čtyřmi sloupy mešká moje milá.

Emil Zegadłowicz: z knihy „Dziewanny”, 1927.

BÍLÁ HODINA

I

Záhony sadu se začaly tmít,
zhas' řeřich žár i šarlatů nach,
a náhle vidíš jen bílé kvítí
pod stěnou stromů, stojících v tmách.

Hvězdy se ve větvích topolů třpytí.
Stín krouží v bílých obláčků mlze,
vzpomínka nebolí, nebolí žití . . .
Stříbrné květy jsou, hvězdy i slze.

II

Zapálila se okna na tom dvoře,
na bílém dvoře, na chodbě, porostlé vínem
cvrčci tak silně cvrkají – můj Bože –
hvězdy tak jasně svítí na nebi siném.

Teče voda, teče stříbrná voda
pod měsícem zdaleka – zdaleka . . .
Čeho je ti líto? čeho je škoda?
Že ta řeka – odtéká?

Bronislawa Ostrowska: ze sbírky „Tartak słoneczny”, 1928.

LÍSTEK

Dešť padá. Šedivé jedy
po okně stékají v kapkách.
Listonoš miji mé dveře.
Každý krok jeho mě bolí.
Ach, za moře vyslaný lístek,
můj hydroplán malý, bílý
zhynul, nezvěstný zhynul
jak Nungesser a Coli . . .

Marja Pawlikowska: ze sbírky „Cisza leśna”. 1928.

ZLÝ VEČER

Zkřížila jsem, zkřížila jsem dlaně
v onen večer zlý a zlatem tkaný –
rukám vypad' z ponurého vozu
hvozdík růžový a uplakaný.

Sama mluvila se slova jakás,
hrozná, směšná, sladká, pro nikoho –
Bože, proč tu nikdo nebyl se mnou?
Proč se nelze opřít o nikoho?

Kolovaly měsíce a hvězdy,
projela tu drožka uzavřená . . .
Ach, já vzkřikla, skleslá, přišlápnuta
v městě velkém. A byla žena.

O. VAŇÁČ - B. SMETANA

Coš však přišlo, slitování mělo
se mnou, se mnou, utracenou v muce –
Bůh sám vševědoucí na mé čelo
složil ohromné své bílé ruce.

Irena Tuwimówna: z časopisu „Skamander“, 1923.

BASEŇ

Hvězdo v srpnovém večeru,
co slyšelas už nejtajnějších přání!
Ó, přítelkyně mládí,
moje srdce bije na tvém!
Viděl jsem lány, viděl moře,
břehy, vlny!
Naslouchali lidé mým slovům nadšeným,
nad hlavou šumí křídla slávy!
V chladných pramenech, o samotě
posilňovalas k novému boji!
Ze dřeva, opleteného růžemi,
On vznesl probodnutou dlaň!
Jenom ty jediná klamalas, ty jediná,
sladká smrti...

Stefan Naplerski: ze sbírky „List do przyjaciela“, 1928.

NEČEKÁM

Nečekám na nikoho...
Minul jsi stezky, do mého domu vedoucí,
ó poutníku... a klidna už je duše má...
Já čekala na tebe.
Z daleka, kdesi z nekonečných pouští dal ses na cestu,
a srdce bázlivé číhalo na tvé kroky...
Časem vločka sněhu prudčeji a hlasitěji dopadla na zem...
Časem květ mocněji vůni podal motýlům...
Probouzelo ses, ó srdce, a rozechvělé vstávalo v radosti...
A když vítr na okno zatukal, vyběhlo, ó srdce,
se skoky mu vstříc...
Což vločky sněhu, což vůně jasmínů...
což tiché laskání větrů... ti nepostačí, ó srdce?...
Poutník nespočinul u tvých prahů – – –
dům tvůj zdaleka minul...
A nyní jsi klidné...
Nečekáš na nikoho, ó srdce...

Janina Helm-Pirgo: z knihy „Kolorowa sonata“, 1928.

PAUL CLAUDEL

II.

BÁSNÍK, SPISOVATEL

MIMO dramata a spisy filosofické obsahuje dílo Claudelovo práce lyrické a pak ještě onu jedinečnou, podivuhodnou knihu *Connaissance de l'Est* – Poznání Východu.

K lyrickým pracím se počítají *Ódy*, *Hymny*, *les Vers d'exil* (Verše exilu) a některé kusy složené na počest spisovatelů (Verlaine, Charles-Louis Philippa).

Pro pohodlí bylo by možno oddělit díla v próze psaná od vlastních děl básnických a v těchto zase uplatnit jiné dělítko, dle toho, zda básník užívá pravidelné klasické formy verše či onoho verše, který z nedostatku jiného pojmenování nazveme *veršem Claudelovým*. Ale rozdělení toto by bylo libovůli, k níž spisy Claudelovy neopravňují. Claudel totiž naopak shrnuje všechna svá díla pod stejný název; v *Art poétique* píše: „Hodiny, jejichž bití provází tuto *báseň (poème)*“ ... a nejiného slova užívá v *Connaissance de l'Est*: „Jako hmyz v bublině vzduchu napsal jsem tuto *báseň*.“ Tentýž titul, *poèmes*, mají Velké Ódy a Hymny; básněmi, *poèmes dramatiques* – zovou se jeho kusy divadelní.

Nevím, co přivedlo Claudela k tomu, napsat verše formy klasické v době, kdy mistrně vládl svým vlastním rytmem a svou prosodií zvláštní. Ostatně v této (klasické) formě napsal jen malou část svého díla, a nerozumím-li dobře důvodům, které ho k tomu přiměly, doufám, že lépe rozumím těm, které ho od toho odvedly. Claudel se tedy ovšem pokusil svou překypující inspiraci vlít do kadlubů, věky již opotřebovaných. Věřen své nauce a své úctě k věci již hotové, k věci posvátné, musil autor *Rukojmí* učiniti tento pokus, to připouštím. Povstalo tak několik málo básní, které dokazují, že by Claudel byl vynikl i ve verši klasickém, ale že by se tam byl cele neprojevil.

Pravidelný verš francouzský byl po celé devatenácté století pěstován mistry, kteří z něho vytěžili, jak se zdá, již všechny možnosti. V nesmrtelné metrických typů netřeba věřit: Alexandrin nesahá až ke Genesi a všechny možnosti naší vysoké poesie národní také neobsahuje. Objevív se pojednou v poetické literatuře, vládl dlouho a slavně. Není však žádnou svatokrádeží očekávat i jeho upadání, neboť i instituce lépe odůvodněné padají. Kdyby se Claudel byl držel přesně v hranicích zastaralé prosodie, byl by jistě těžce spoutal myšlenku, chutivou svobody. Dal tedy přednost tomu, aby slupka praskla a aby se podle tajemnějších a méně stručných zákonů plně rozvinul lyrismus, otěží nemilující.

Ovšem, čtu-li vážné a vysoké věnování na začátku sebraných dramát,

poznávám zase Claudela, jehož hlas mi zní tak důvěrně. Ale musím dodat, že poznávám-li ho zase i zde, je to proto, že ho znám. Hle, poslední strofa Věnování – ta jistě nezapře autora Zlatohlava:

Je vis! Viennent la pluie et le temps! Insensible,
portant ma destinée et sachant mon détal,
je mardais en riant sous le pays horrible
des astres que traverse une route de lait.

Sluch můj jest však překvapen hudbou méně novou. Takový verš, jako je alexandrin, má dosti veliký počet schémat, kterých mnozí velcí básníci použili, vyjadřující se jím a obměňující jej v mezích toliko jazykem daných. Nemluvím jen o rozdělení a o uspořádání cesur, ale i o siluetě, vytvořené ve verši rozdělením přízvuků, skloubením slabik a celým souborem rytmických motivů. Přísná nutnost vede básníky k těmto typům, ovšem četným, ze kterých však některé mají někdy známku nezrušitelnou. Z toho následuje, že i myšlenka dokonale původní, vyjádřená obrazy novými a slovy případnými a výraznými, může, v alexandrinu jsouc napsána, býti hluboce modifikována pouhým oním uvedením v hudbu jaksi nevyhnutelnou, ale kdesi již, třebaš jen jedinkrát slyšenou.

Čta takovou strofu, poznávám sice Claudela, ale mezi jeho tvář a mé oči klade se jakýsi stín, jakési jiné jméno mezi jméno jeho a má ústa. –

Zmiňuji se s počátku o těch některých verších alexandrinských, které Claudel složil, abych si odbyl tuto nutnou úvahu a tak již volně začal dhalořeč na velkého básníka, který odvrhnul každou uzdu a nechtěje ničemu jinému sloužiti než jen božské inspiraci, mohl se ve všeobecném mlčení odvážit „nenadálého vzplanutí Ódy“. Vím, že Claudel miluje, cíí a doporučí prosodický systém, kterému se sám přizpůsobiti nechtěl.

Mohl bych citovati četná místa z Claudela. Všecko se navzájem vysvětluje v tomto díle uspořádaném jako ohromný organismus. Vždycky se v jednom díle najde něco, čím se odůvodní největší odvážlivosti díla jiného.

Claudela nám nezůstává dlužen žádného vysvětlení, chceme-li dobře prozkoumati celou budovu od hřebene střechy až do základů.

Toto osvobození se, toto úmyslné odvrhnutí prastarých forem metrických jest jasnými slovy vyjádřeno i v dramatech i v Ódách. V *Musách* vyjadřuje básník svou touhu:

Kéz verš můj není pranic otrockého! Ale jako mořský orel, který se
vrhá na rybu velikou,
a není vidět nic než bleskotný vír křídel a vystřiknutí pění!
Ale vy mne neopustíte, ó Muay mírnitelky!

Obraz je výrazný: ať básník se zmocní věcí, ať se na ně vrhne jako na kořist, ať je zvládně a podá pak v záři velikého záchvatu lyrického! ale harmonie ať urovnává a řídí všecko v tomto dobytí!

Tedy verš osvobozený od libovolného otroctví obyčejné metriky,

ale přece verš; to jest: věta libozvučného spádu, jehož měřítkem však není zevnější zvyk, nýbrž věta vyžadovaná vnitřními důvody pisatele. Coeuvre, který v *la Ville* přijímá božský úkol být básníkem, vyjadřuje úmysly Claudelovy velmi jasně a přesně:

Ó synu! Když jsem byl básníkem mezi lidmi,
vynalezl jsem verš, který neměl rýmu ani rytmu,
a vytvářel jsem jej v taji srdce svého onou dvojí a vzájemnou činností,
kterou člověk vstřebává život a zas jej vydává, úkonem výsostného výdechu,
slovo rozumové.

Uvádí se obvykle toto místo, které zjevuje poněkud tajemství psaní Claudelova. Oddíl věty (ve frančtině velkým písmenem počínající), který tu tvoří řádek či verš, zabírá délku jednoho výdechu; jeho konec značí a předpokládá vydechnutí.

Tato přerývka často není tam, kde bychom ji chtěli vložit my, nýbrž kam ji vkládá básník; vyjadřuje nutnost jemu osobně vlastní a my ji musíme dbáti. Nesmíme číst s rytmickými pojmy již předem utvořenými. Musíme se nechat vést.

Tak jak praví Ivors ke Couevrovi:

Kdo tam hledá známé měřítko, nenachází v tvých verších, čeho by se chytil;
není to cesta, která by jej vedla; jest to meč, který jej pudí, jest to po-
dodeň, která noci před ním kráčí.

Často se s Claudelem v přestávce veršů shodneme a délka jeho dechu shoduje se s naší. Připouštíme na příklad sotva dechu popadající slova raněného a probouzejícího se k vědomí Zlatohlava:

Jak dlouho již
jest to,
co jsem žil?

Můžeme také pozorovat koktání Zlatohlava v nejvyšším stupni jeho vzteku a vzrušení v této podivné úpravě veršů:

Myslíte-li, že jste muži, kteří s—
—se vidí zaplaveni v těchto šatech otroků, ó křič—
—te vztekem a netrpte toho déle!

Tyto některé zvláštnosti, které jsou nám vysvětlitelné, musejí nás smířiti i s některými přerývkami, kterých snad my osobně nedovedeme zdůvodniti, které však se budou jiným zdáti zcela přirozenými. Přiznávám se, že důvody rozvržení řádků u Claudela mně samému nejsou vždy úplně jasny, ale znaje ho, jsem jist, že nepochybuji náhodě než jen to, co jí chce ponechat. Přece jsem však pozoroval, že v poslednějších dramatech činil přestávky veršů nedbci říci vhodnější, ale přece jaksi v okolnostech více vyhovujících tomu, jak já jsem text chápal. Nevyzvužij z toho nic, ale poznamenávám to rád.

Pronulvme zde při stránce technické i o rýmu. Obvyklý verš claudelovský v ódách i v dramatech jest ovšem bez rýmu. Ale není tomu

tak všude v lyrickém díle Claudelově. *Hymny* jsou rýmované. Rovněž *Processional*. Ale užití rýmu jest jaksi zbavené vši kompoziční lsti vzhledem ke své neurčitosti v dlouhých verších. Ostatně tyto resonance na konci řádek jsou velmi libovolny.

Na příklad v *Processionalu*:

Svou ženu vedle sebe vidím a své dítě vidím, jasné, jásaající,
které prudce do kolébky kope, ryčně na slunce se smějíc vzdázející –

Anebo začátek Hymnu o svatém Jakubovi:

Svatý Jakub ve Španělsku mečem zašel v červenci.
Jeho státa hlava leží mezi palčivými měsíci.

Pravidelné sdružování rýmu připomíná dvojverší *Francise Jammesa* v *Géorgiques chrétiennes*.

Někdy však Claudel užívá i rozmanitějších rýmů, na př. v *Hymnu o nejsvětější Svátosti*, kde nejrozmanitějším rýmem se obměňují strofy o pěti nestejných verších.

V jednom novějším díle lyrickém „*Cette heure qui est entre le printemps et l'été*“, míchá rovněž nepravidelně rýmy a assonance, zvlášť v dialogích, kdežto v lyrických částech se vrací k verši bezrýmnému. –

Pro člověka existují dva vyšší způsoby poznávání: poznávání básnické a poznávání vědecké.

Připomínám, že předmět poznávání poetického je velmi všeobecný; nezajímá jen poetu v přesném slova smyslu, ale i každého ducha, nadaného mocí tvůrčí (ποιητική). Nebudu se k tomu vraceti, pravím jen, že nikdo lépe než Claudel nepochopil, co jest to poznání básnické a jaký je jeho účinek.

V *Connaissance du Temps* jsou poučné úvahy o různých prostředcích, jichž duch užívá k poznávání. Poznávání básnické na rozdíl od vědeckého není schopné pokračovati kousek po kousku; netápe, neváhá, nepotřebuje se zabývatí tím, co již je známo, co již je hotovo; jest v každém okamžiku celé a postačující. „Neznámé jest předmětem našeho poznávání, jest dobrem a drahocennou potravou našeho ducha. Lidé dřívější nepoškodili našeho práva, nezúžili našeho dědictví . . . Člověk poznává svět ne tím, co mu bere, nýbrž tím, co k němu připojuje: sebe samého.“ (Art poétique.)

Při četbě těchto řádků jest zajímavo představit si onu scénu z *la Ville*, kde Besme a Coeuvre srovnávají své úkoly, jeden jako učenec, druhý jako básník.

Besme mluví první:

Já, který jsem vědcem ve věcech hmoty,
jsem hotov ze všeho, co do rukou беру, vylučovati prvky, určovati vlastnosti a síly;
a jako u čísla, podrobeného výkonům věčné aritmetiky,
vím, že žádná část sumy té není neužitečná a marná,
tak také každá bytost živá má svůj úkol . . .
Ale ty, Coeuvre, kdo jsi ty a čemu ty sloužíš?

A Coeuvre odpovídá:

Ó Besme, k pochopení toho, co jsem a co pravím já,
jest ti potřeba vědy jiné . . .

O Besme, sežlutne-li tento list,

to není proto, že ucpané cévy odumírají,

ani proto, aby padaje ukryl a živil u paty stromu zrno a hmyz.

Zloutne proto, aby sousednímu listu, který je červený, svatě poskytl tónem
svým potřebný soulad.

Tot slova člověka, který vkročil na pozvání Besmovo do jeho zahrady volá:

Jakmile vkročím do této zahrady,
jsem jejím majetníkem víc, ó Besme, než vy!

Neboť básnické poznávání věci jest majitelstvím, majitelstvím dokonalejším, poněvadž se obejde bez souhlasu a kompromisu, vlastnictví nepopíratelné, které se nevztahuje na hmotnost věcí, nýbrž na jejich čistou podstatu, na jejich význam.

Z okolností, že toto neúprosné vlastnictví se vykonává v oblasti čistě mravní, nabývá básník jakési autority, s jejíž výše ho nic nestrhne. Jest to odvážně vyjádřeno v Musách:

Ó básníku, já nepravím, že od přírody naučení dostává se tobě,
svůj řád ty ukládáš jí.

Mezi věcmi a člověkem tvůrčím jest mlčky ujednaná úmluva a on jest „postaven na místo přírody, aby vypověděl, co ona myslí . . .“. aby byl tlumočnickem bytostí, které nemají slov, a aby jejich jménem vystupoval ve velkém koncertě duchovním.

Když chce, dovedu vám říci,
co která věc vám říci chce.

(Musy).

V téže Ódě nacházíme větu tak vysokého významu, že ji musím citovat i k objasnění celé otázky; vyjadřuje, kolik smírného a tvůrčího zároveň jest v poznávání básníkem:

Tak i kdykoli ty mluvíš, básníku, v líbezném vypočítávání
pronášeje každé věci jméno,
jeho otec ji tajemně volá v jejím průvodu, kterým kdysi
na jejím stvoření jsi podíl měl a spolu pracuješ o bytí jejím.

Je-li první povinností básnickovou pojmenovati věci, tu jistě druhou jeho povinností jest srovnávat je mezi sebou navzájem, objevovati analogie v nich obsažené a docházeti tak k jejich identifikaci.

Metafora stojí bez odporu při počátku vši poesie, a připustíme-li, že schopnost vytvářeti obrazy básnické jest básnickovou první předností, pak musíme i uznati, že málo básníků mělo v takové míře jako Claudel onen dar rozvíhati světlo nad dvěma pomysly náhle vedle sebe položenými, které až dosud místem nebo časem byly vzdáleny.

Toto vytváření obrazů jest, víc než cokoli jiného, mimovolné. Jest jednou z původních mocností duše ona vrozená schopnost vysvětlou-

vati věci bez jakékoli uložené metody, jediné hrou jejich vzájemných vztahů. Jistě není nic originelnějšího než slovný obraz, objeví-li se u dítěte nebo barbara; není pak určován ničím jiným než vroucí potřebou vyjádřit se; jest přirozený a objevitelský.

Společenská výdoba však, tak jak je běžná a nutná, jest náchylná k tomu, oslabovati, snižovati a ničiti tuto přirozenou vlohu. Na místo instruktivních obrazů klade krok za krokem celou hru obrazů převzatých, klišé, které sice usnadňují řeč a hovor, ale navykají duši kompromisům tak, že se jim brzy ani neubrání. Původní mimovolné obrazy nemají pak kdy vstoupiti až na rty tuctového člověka; předběhne je vždycky některá z těch metaforických pohodlných formulek, které literatura se století do století šetrně obnovuje.

Ale takový Claudel? Nic v něm nepřekáží volnému vzestupování obrazů, nic je nezpomaluje. Tryskají neustále jako hojný pramen, a zdá se, že Claudel se pranic nestará o jejich kontrolu. Ale to nemá býti nejmenší výtka; mnoho básníků chybuje právě zde nedostatkem odvahy. Ničí přirozenost, krásu a pel obrazů, které jim inspirace vnukla, přísným prováděním titěrné censure. Ponechávám socialistům a jiným hnidopichům, aby Claudelovi vytýkali přílišnou rozbujelost metafor. Já nemohu dosti vynachváliti Claudela za jeho štedrost a za klidnou hrdost, s jakou se u něho rozvíjí toto bohatství, vycházející z „napovídací hloubky“.

Claudel necouvá před nádhernou neočekávaností asociace ideí. V tom si počíná jako člověk volný. A zřídka se stává, že bychom mu mohli odepřiti obdiv.

Ostatně mudrovati o této otázce slovních obrazů jest pohodlné; ale jest to hodně ubohé plýtvání rozumem, který zde může dojít vítězství jen ještě ubožejšího.

Vždyť dávno již se nikdo neopovází kritisovati jisté formule básnické, stejně odvážné, a logikům, které straší obrazotvornost Claudelova, připomínám jen antickou odvážnost Homéra, který vidí „červánky (auroru) s prsty růžovými“, což nepředstihl ani Hugo, který také maluje auroru s „tváří růžovou, smějící se perlami zubů“.

Netřeba diskutovati, vážiti, drobiti. Slyším Claudela: „Noc jest tak klidná, že se zdá slanou“ – a děkuji mu, že když to psal, zapomněl, že jsou také lidé, kteří neznají ani noci ani její chuti . . .

Připomínám, že mluvě o obrazech, jsem necítoval. Bylo by těžko vybírat i takovém bohatství . . .

Kráčíme za Claudelem v neznámo. Ovšem, on se nestará vždy, zda mu stačíme. On jde, a jen tu a tam prohodí slovo, zajímavější se o to, jsme-li tu za ním.

Má tak málo kdy a musí povědět mnoho!

Ale zkoumáme-li jeho dílo pozorně, najdeme mnoho věcí ke svému poučení:

Ó, gramatiku! Ve verších mých nehledej cesty, hledej střed! Měť a chápej prostor uprostřed těch samotářských ohňů. (Musy.)

Opakuji, že Claudel neponechává náhodě než jen to, co jí ponechat chce. Námitky duší prostředních předvídal a ne bez úmyslu klade do úst odpůrci svého slova:

Jest to slovo lidské či nějakého zvířete? Neboť my s tebou nepoznáváme již věci, které jsme ti donesli.

Vždyť převracíš a kalíš všecko v příboji svých zpřeházených veršů . . .
(Uzavřený dóm.)

Není mým úmyslem získávat Claudelovi kredit! Chci však zdůraznit, že na rozdíl od jistých opožděných hejlů symbolismu Claudel nikdy nesedl na lep nějakého systému, nějaké módy. Usiluje vyjádřit nevyjadřitelné; chce pomocí lidské mluvy vrhnouti náhlé zásvity do temnot, a je-li kdy tajemný, tedy jest to proto, že věci, kterým se chce přiblížit, jsou kořisti velkého, strašného tajemství.

Mohl by říci slova, která klade v ústa jednomu ze svých heroů: „Kéž bych mohl jasně říci věci nejasné!“ A vidí-li, že slabé prostředky vyjadřování lidského kde nestačí, tu úmyslně se vrhá do jasněho deliria lyrického, skládá veškeru naději ve zjevující sílu zpěvu a praví:

Kéž nevím nikterak, co dím! Kéž byl bych písní nedokončenou! Kéž byl bych zničen ve hnutí svém! (nic než slabé ruky stisknutí, aby mne vedlo.)
(Musy.)

Při návštěvě gotických dómů jsem opětovně shledal toto: když vstupujeme na věž, když tápeme po úzkých schodech zřízených uvnitř pilířů, tu často houstne tma kolem nás, při točivém jejich pohybu zmocňuje se bojácného návštěvníka jakási temná závrť, ale tu nesmíme zoufat, neboť vždy se v příhodný čas otevře okénko, přinášející zas světlo a orientaci.

Toho obrazu se dovolávám. Claudel nikdy nezavede těch, kteří jdou za ním jako za vůdcem. Stojí to úsilí a nepokoj, ale pak se mrak roztrhne a oslňující světlo najednou osvití a upokojí pozorného čtenáře.

Nemělo by se hýbati otázkou pokroku u spisovatele, který již ve svých počátcích ukázal všecku svou sílu. Přece však mám za to, že Claudel se podjal výboje a že v něm pokračuje, že svého genia si dobývá; slavný výboj, povážíme-li, jaké nesnadnosti mohou člověku nastat při krocení oře tak bouřlivého. Claudel znova přepracoval některá svá dramata. Druhá verze se vždy ukázala silnější a zároveň jasnější než první; především se to týká *la Ville*. Claudel své *Théâtre* rozdělil na dvě řady, druhá řada obsahuje díla, v nichž hloubka se pojí s dokonalou jasností. To jistě vyžadovalo dlouholeté práce. At takový příklad pevné vůle, trpělivosti a odvahy v úvahu vezmou tak zvaní spisovatelé *lehci, snadní*.

Mám připojit, že ti, kteří touží poznati Claudela, nesmějí mu odpovídat, nýbrž po dobré úvaze se mu oddati? Jako jeho *Simon Agnel* (v *Tête d'Or*) praví k Cebesovi, tak praví i on vám na počátku:

Miluj mne! Pochop mne! Přísahaj, že mi budeš věren a odej se mi zcela. Jest to mnoho, proto se lehce nerozhoduj!

O. VAŠÁČ - J. A. KOMENSKÝ

Jak bychom mohli pohrdnouti takovým vůdcem? Který básník měl kdy o svém poslání jasnější představu? Který dovedl vážněji než on mluvit o poesii?

Poslyšme slova, pronesená ke Coeuvrovi:

Je-li to pravda, že jako voda tryská ze země,
tak také podobně nám příroda otevřela mezi rty básníka pramen slov,
pověz, odkud přichází onen vzdech tvými ústy, utvářený v slova?
Neboť když ty mluvíš, jako strom, který veškerým svým listím
se vzruší v tichu poledním, tu následuje v nás po myšlence pokoj.
Tím zpěvem bez hudby a těmi slovy bezhlasými my připojujeme se
k melodii světa.
Ty nevysvětluješ nic, ó básníku, ale tebou všechny věci se nám stávají
vysvětlitelnými.
(la Ville.)

Ano, neznám krásnější, spravedlivější a poetičtější definice poety, který „ústy svými bez mluvení rozřizuje slova podle jejich chuti“. A Claudel nám následkem toho byl také dlužen definici *básně*. Dává ji v *Musách*:

Tak báseň také není jako pytel slov a není jen
oněmi věcmi, které označuje, ale sama jest znamením, činem pomyslným,
který si tvoří
čas nutný k svému rozvinutí,
napodobující činnost lidskou, zkoumanou ve své váze a ve svých vzpruhách.

Cituji hojně *Ódy*. Jsou také nejdůležitější částí lyrického díla Claudelova. Tam takřka shromáždil básník vše o sobě, co nemohl k vyjádření svěřiti osobám v dramatech. Tedy slovo lyrika jest zde úplně oprávněné. – *Ódy* by zasluhovaly zvláštní studie a o každé z nich dalo by se mnoho říci: o páté, kterou bych nazval *Ódou* na čtyři ctnosti, o čtvrté, bohatém to rozhovoru mezi básníkem a Musou, o *Magnificat* (třetí *óda*), o onom velkolepém *Credo* v druhé *óde*, a konečně o první, o *Musách* – o vnitřních *Musách* – snad nejkrásnější ze všech, ve které tento veliký křesťan, Paul Claudel, projevuje tak vznešené a pronikavé porozumění pro ducha antického, pro velký paganismus řecký.

Musím však dál, i chci poukázat na to, s jakou pietou mluví Claudel o těch, které uznal za básníky, o těch, ve kterých kvetou ony vzácné síly, které Besme vycituje v Coeuvrovi. Ukázal jsem již na pathetickou stránku, kterou Claudel věnoval Charles-Louis Philippovi při jeho úmrtí. Chci zaznamenati i báseň *l'Irréductible* v publikaci *l'Homage à Verlaine*, kde v hořkou satiru se mísí slova tak ušlechtilá.

Zas lodník s břehů odcestoval; zas vstoupil na člun, který přivezl jej z dál
a čekal na něj v černém přístavě, my však nic nepoznali
než úder velké plachty vzduše, kol mocné přidě pění se šum
a hlas, jak ženy nebo dítěte, jež *Verlaine*! volal k mlžným nebesům.

Konečně musím zaznamenati i článek, který Claudel věnoval *Arthuru Rimbaudovi*. Jest to vysoká kritika; neznámou dosud tvář této osobnosti odhaluje nám tu Claudel krok za krokem. Ten, který sám napsal

• Přeloženy B. Reynkem, vyšly u Kuncíře. Pozn. překl.

Connaissance de l'Est mluví o slohu a způsobu psaní; a jsme mile překvapeni, slyšíme-li od něho toto :

Rimbaud, dospěv k plnému mistrovství ve svém umění, podává nám onu podivuhodnou prózu, proniknutou až do poslední tkáně jako jádrné a suché dřevo struhávek nadsmyslným zvukem.

Po Chateaubriandovi, po Mauricovi de Guérin naše próza francouzská, jejížto vzdělávání v historii její, tak bohaté, ale i od historie naší poesie odlišné, nikdy nebylo přerušeno a přerváno, vrcholí zde. Všecky zvláštní prostředky, celý koncert výrazů, nejbohatší a nejjemnější, jaký kdy nějaká lidská řeč může připravit, byly tu konečně zužitkovány. Princip „vítězného rýmu“ a převládajícího akordu, požadovaný Pascalem, jest tu uplatněn s bohatstvím modulací a s rozvinutím, které nemá sobě rovného.

Claudel mluví o próze jako veliký prosaik. Řekl jsem, že Claudel shrnuje celé své dílo pod jedním pojmenováním *báseň*. Ale každý ví, jak tomu rozumět a já jen poznamenávám, že „básně“ sebrané v *Connaissance de l'Est* a v *l'Art poétique* jsou napsány nejbohatší, nejdůraznější a nejkompaktnější prózou, již možno kdy slyšet.

I mezi tak zvanými dobře psanými knihami jsou takové, které se *hltají*, a takové, které se *čtou*. Taková kniha jako *Connaissance* se musí čísti, a sice zvolna.

Jako všechny knihy, v nichž se jeví a vítězí náš jazyk, tak dokonalý, tak zralý, tak působivý, tak také Claudelovo dílo v próze nepřipouští zájmu jen povrchního a spěšného. Žádná z věcí, obsažených v *Connaissance de l'Est*, nepřesahuje deset, dvanáct stránek, a já v tom vidím zvláštní pokyn. Nikdy se nesnažím zmocit větší kus této podstatné knihy, obávaje se, že nepochopím, co čtu, budu-li umíněně chtít dostat se dál.

Jest tu tak dokonalé a tak pevné skloubení slov ve věty a vět v „básně“, že ani na okamžik nepovažujeme za možné něco vypustiti nebo něco přidati.

Věc zajímavá: Claudel, který ve svých dramatech tak často prodlívá, jak se zdá, prostředky ovšem velmi geniálními, u velikých námětů, které si obral – tentýž Claudel v *Connaissance de l'Est* vyjadřuje celou svou myšlenku s nelitostnou stručností. Tot čil, k němuž se velcí duchové neustále snaží dospěti, ač ne vždy s výsledkem. Pro nás diváky však jest to pocit nerušeného uspokojení a vrcholného dojetí.

Claudel vyplní meze své touhy a nepřekročí jich. Drží svou míru. Pojme plán a vykoná. Slíbí a splní. Posloucháme jej až do konce a on vyplní tu prázdnotu, kterou v nás připravil.

Není slov, kterých by si věc nevyžadovala. Každé slovo jest povoláno něco říci, každé chce říci a řekne něco zcela určitého. Není pro nás vyhnutí, dokud není dokončena věta, pak stránka, pak dílo. Hudobné zaokrouhlení period nás neuvádí v jiné snění, než v to, ke kterému vede smysl rozhovoru. Jest to úplné splynutí učlankovaného zvuku a ducha; neúprosná souběžnost slovní hudby a myšlenky, která tu hudbu rozpoutává a za ní se skrývá.

Připojme, že Claudel si ve svých námětech nevybírá. Kniha zdá se býti uspořádána jen chronologicky, a veškerá rozmanitost, rozlita po

stránkách, pochází z toho, že „neznámé, vše, co je neznámé, jest předmětem našeho poznání“. Nic na světě není takové, abychom toho mohli nedbat, nic nezklame našeho poznávání.

V čele knihy je „Kokosovník“, jako návštěví tónu a barvy.

Budu vzpomínati na tebe, Ceylone! Na tvé listí a plody, na tvé lidi sladkých očí, chodící bez šatu po cestách, které mají barvu dužiny mangy, na ony dlouhé růžové květy, které mi muž, jenž mne vezl, složil konečně na kolena, když jsem se slzami v očích a nemocí jsa sklíčen, se svalil pod tvým rozpršeným nebem, žvýkaje list skořicový.

Nemohu, jak bych rád, přepisovati zde tolik, aby toto pojednání nevhodně nerozrostlo. Ukazují na číslo, zvané „Zahrady“, z něhož vidět celý rozdíl mezi tím, čemu se na jedné straně říká místní zabarvení, a mezi věčnou pravdou na straně druhé.

Z básně „Derivation“, snad nejvelkolepejší z celého díla, cituji aspoň harmonický konec:

Umlkne však! Co znám, to jest mé, a až tato voda zčervená, budu ve svém majetku mít celou noc s nezmenšeným množstvím hvězd viditelných i neviditelných.

Nebo ze „Zastávky nad průplavem“:

Vcházíme do nekonečné chodby čínské ulice, temné do díry, promoklé padem vnitřností, uprostřed lidu, smíšeného se svým obydlím jako včela s voskem a medem.

Uvádím ještě číslo „le Promeneur“. Jako by bylo vyňato z *l'Art poétique*; jest však jakousi jeho zevnější ilustrací.

Úryvek z něho, o jehož důležitosti a smyslu nemožno pochybovati:

V hodinách všedních chápeme se věci jen pro jejich užití, zapomínajíce na onu prostou pravdu, že věci jsou; ale když po dlouhé práci, proniknuv větvoím a trním na mýtinu, položím ruku na horký hřebec těžké skály, tu Alexandrův vstup do Jerusalema může býti porovnán s ohromností mého objevu.

Předkládám tyto vytržené úryvky žíznivému duchu lidí, kteří touží po tom, aby poznali síly té duše, kterou v sobě nosí. Nevedu však k této roztržitěné četbě analytickou zvědavost profesorů, kteří mají-li kde připustiti styl, čekají, až deset generací gramatiků stráví jeho odvážnost.

Styl Claudelův se projevuje i v překladech, které pořídil. Nechci ho za to hanět, ale také ne chválit. K překládání jest třeba pokory, které často velcí básníci nemají. Přimíchávají vždy něco ze své duše k duši člověka, s kterým nás chtějí seznámit. Kdo by jim to vytýkal?

Claudel přeložil *Chestertonovy* Paradoxy křesťanství, *Léonainii* od *Edgara Poe* a *Básně Coventry Patmorea*. Ale nejdůležitější jeho překlad jest *Agamemnon Aeschylův*. K posouzení této práce je třeba mnoho jemnosti. Zdá se, že právě Aeschyl – (se Šakespearem a víc než tento) – nejvíc a nejtrvaleji ze všech dramatiků působil na mladého Claudela, který Aeschylovi a překládání Agamemnona mnoho vděčí; oplatil mu to tím, že překladu vtiskl zase ducha svého. Jest to otázka. Nejsa dosti řečtinářem, abych mohl sáhnouti k originálu, chtěl jsem si pro sebe

věc objasniti prozkoumáním jiných překladů. Dávám mezi nimi přednost překladům A. Ferdinanda Herolda.

Četba ta ukazuje, jakým mistrem pro Claudela byl Aeschyl. Předpokládá ovšem, že Herold, překladatel to podivuhodný, dovedl uskutečniti ten div a sloučiti věrnost, svůj způsob psaní i svou vážnost k tragickému jazyku, jak ji chápe Claudel. Otázka to velmi subtilní, na kterou já nedovedu odpověděti.

FRANTIŠEK HANZELKA

HVĚZDNÉ KOLO

Dokola široký noci plášť.
Dokola chodí červený smutek,
dokola chodí žlutá zášť,
dokola umrzlá zem.

Tam jsem stál kdysi s děvčetem.
Pobledlá jiřina u plotu,
hospoda plna výskotu –
červený smutek kolem šel.

Bílý déšť padal v umrzlou zem.
Buben se do noci divěl
a já jsem stál se svým děvčetem.

V hospodě zahráli sólo.
To bylo pro nás: pro mne a pro ni –
pobledlá jiřina divně voní,
nad námi hvězdné kolo.

Zatancuj, maličká, vášnivou polku,
Studené srdce se rozehřče,
hvězdičky zatančí nebeské reje –
všecko se rozehřeje
i umrzlá zem.

Poslední sólo,
poslední kolo,
uvadlá jiřina do trávy padla,
červená hvězdička na zem spadla.
Dokola široký noci plášť
a červená zášť
a červený smutek.

Plakal jsem doma a moje milá
hvězdička bílá
zapadla v černou zem.

LYRIKA JAKUBA DEMLA

LYRIKA BOLESTI

Věnováno zbožné památce Matylky Demlové.

Všichni jsme ji milovali, byla jakoby
společnou naší památkou na nebožku
matku.

- - blahoslavené ruce, které její
vlásky česávaly a blahoslavené dříve,
kdy ronila svoje dětské slzy, Bože můj!
Jakub Deml: Hrad Smrti.

PTÁK churavící lásky výčitkou", jak se sám básník nazývá, zazpíval v prvé své sbírce básní několik slov o své sestře. Byly dosti těžké a počáteční, ale nevýslovná láska bratrská byla v nich ukryta. Psal je prostě bratr sestře. Nebylo v nich precitlivělé bolesti a naučeného stesku, psala je duše, která byla sklíčena a která potřebovala jediného políedu dobrého. Psala je sama láska, třeba naivní a tichá.

Matka dávno byla mrtva, pusto bylo v životě, zůstala jen sestra. Ke komu se měl básník utéci než k sestře? Svět tolik klamal a trápil! Sestra byla mu nadějí, radostí, snem, byla mu vším. Churavěla, trpěla a scházela, ale přec jen žila, žila! Horoucnoust lásky nedala bratrovi pokoje. Hledal sestřin stín všude. Byla mu dítětem, slabým tvorem, jehož nutno chránit a milovat. Byla mu památkou na nebožku matku, a to stačilo. Bratr si mohl u někoho postěžovat, s někým blízkým popovídat, těšil se vzpomínkou a hojil myšlenkou, že kterési oči jej provázejí, že kterási duše naň myslí a za něj se modlí. Modlitba, modlitba sestřina!"

A když smrt přerвала úzký pruh vzájemného sblížení, když přišel veliký, nesmírný žal, když už nemělo srdce bratrovo místa, kam by se uchýlilo pro potěchu a pro klid, zlekaná a zakřiknutá struna života zahlaholila ponejprv nejbolestnějším tremolem. Sestra byla mrtva, nižádná souvislost nezůstala, všechno zaniklo a zemřelo. . .

Jen v tichých chvílích samoty oči se upřely do dálky, k nebesům letěl

* V knize „Pro budoucí poutníky a poutnice" (11): „Nebýtí tvých modliteb, sestro, co se stalo se mnou? Kromě tebe, kdo mne tolik miluje a tak jest odsta-ven od světa, že mne vidí spravedlivě? Vím že mnoho lidí o mne stojí, ale kdo se za mne modlí? Kdo mne miluje v Bohu, jak toho potřebuji? Kdo z mých přátel není o mne bezpečen? Kdo pro mne umírá? Dnes ti v duchu znovu slibuji, že tě svým slovem už nikdy nezarmoutím, ani slovem, ani myšlenkou, ani pohledem, ani rukou - budu tak šetrným na svůj zevnějšek, na svou dužl, na své šaty, na svou řeč, na svoje chování k bližním, k vyšším i nižším, na svou duši: z úcty k tobě a pro tvou naději ve mne, pro mou naději v tebe, pro lásku k Bohu, jenž mi zjevil toto tajemství - ale trpím, nemohu-li říci ti všeho tak, jak to lze říci jedině ústy. Ó, Sestro!"

vzlyk a ševel naděje na věčné shledání. Se slzami mísil se sten, ale i doufání. V bratru ozval se kněz, učedník Kristův. Tam v nebesích se spolu sejdeme! To jediné utišovalo opuštěného, roztesknělého bratra.

Jen několik slov o Demlově lyrice bolesti: obsahuje málo básní; srdce bylo snad bojácné a příliš nedůvěřivé k projevům. A jedna z nejkrásnějších a zároveň z formálně velmi zdařilých básní jest „Nápis, jaký v duchu dávám na hrob své sestry“. Sestra je mrtva, je všude prázdno. Stesk zůstal v srdci. Nepomohou slzy ani nářky, smrt nevydá své kořisti. Nutno se tedy s tím smířit. Pomalu nutno zvykat samotě . . . Památka sestřina žije jen v myslí. Vise její uléhá s nocí a ožívá s dnem. Je stále blízká, láska její prozařuje temnoty. Vira ve spravedlnost Boží však nedává výplně poklesnout a zoufat. Ač odloučení druh od druhu, přec jednou se spolu opět shledají. Bůh je sama Láska, Bůh, nejvyšší Slitovník, odmění utrpení dobrem, pozemskou bolest rájem. Sestra a bratr se spolu sejdou!

„Nápis“ je básněň žhavé lásky, je to básněň ryzí víry, je to básněň pravdy a věčné radosti. Musíme žít a trpět a umírat, abychom ve světle odvčké myšlenky došli konečné spásy. Básník bratr zapomíná náhle na bol a opuštěnost, hlásí se v něm vira Kristova, je kněz, pravý kněz. „Nápis“ je výplně lásky, je však také vyznání víry v život věčný.

A ještě jeden prvek se zde hlásí! Je to inspirace. Čím dále je náš ideál, čím je nedostupnější a nemožnější, tím více vábí a září nám do naší tmy. Je to moc vítězná, síla, „z níž umění plá barev vějřím a v tónech burácí“ (Březina). Zde jest inspirace bolestného naladění, inspirace smutku a nevyslovné samoty. Ale i ta přináší květ – krásný květ – „Nápis.“ Není možno básně necitovatí.

„Co říci ti, když všechno víš?
A přece promluví, bych větrem slova
svou duši unes tam, kde dlíš,
a doufal znova.

V Den Soudný každý zas svým tělem bude přfoděn –
hrob kořisti své dříve nevydává;

* Otištěn v knize „Pro budoucí poutníky a poutnice“ (80) a v „Šlépějích“ (V, 50). Sestra Matylda byla pochována na Jinošovském hřbitově u Náměstí n./Oslavou. Na její hrob vytesal Bílek 1919 sochu Krista se slovy: Chválím tebe, Otče, Pane nebe, země. (Fotografie náhrobku, provedená O. Knollem z Náměstí, jest připojena k „Šlépějím“ svazek 6., 1919 mezi stranou 196 a 197.) O Bílkovi i Knollovi Deml v „Šlépějích“ 6. svazek, 1919, na straně 332 a následující: „Toho Krista na hrobě mé sestry Matyldy v Jinošově tvořil František Bílek s odhař dle verše, jež čteme v 11. kapitole u sv. Matouše, anebo v 10. kapitole u sv. Lukáše: „Chválím tě, Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými a zjevil je malčkým.“ A O Knollovi: „Ten náhrobek mé sestry Matyldy fotografoval pan Ondřej Knoll, fotograf v Náměstí n./Oslavou; třikráte za tím účelem schválně šel z Náměstí do Jinošova, čtvero snímků zhotovil, abychom měli na vybranou, mimo to asi 20 těch fotografií (a formátu kabinetního!) mi poslal a za to vše dal mi účet na – 20 Kč! A to prosím, dnes v srpnu 1919, kdy je všechno tak drahé! Buď-li v každé naší obci aspoň 5 takových lidí, těmto 5 lidem sedře dobytek obojího pohlaví a všech věr i politických stran s těla kůži, ale republika bude vykoupena!“

však v srdci mém, ó Sestro, den co den
tvé svaté tělo z mrtvých vstává.

Řeč odňata mi s tebou jak tvé pocely,
jen myšlenkou a v snách tě k sobě vlnu,
však odlukou se láska zocelí
a má se více k činu.

Ted před námi se valí Smrti veleproud,
já na tomto, ty na druhém jsi břehu;
ač odvážnému nelze nepřelout,
přec Boha rozhněvat se střechu.

Vždyť je-li dobrý, jak nám zvěstoval,
a pravda-li, že ctnost tak velmi cení,
jest nemožno, by v srdcích pěstoval
jen přeludy a věčné utrpení."

Jako by tu píseň zpíval na choru sbor při pohřbu blede panny, kdy
v presbytáři klečel zoufalý milenec, opuštěný a do dna duše ubitý.
Jako by balsám kanul do jeho duše, jako by jej chtěl ukončejší, poz-
dravit!

Je to tak krásná, melodická báseň, že při čtení maně se loudí slzy do
očí. Neubráníme se jim. . .

Napadá věnování J. V. Sládka zemřelé sestře Mině v „Jiskrách na
moři". Nebude bez zajímavosti citovat tento nápis bratrův.

„(Na hrob mé sestry Míny.)

Ty světem tím jsi přešla jako dítě –
čím's byla svým, to ví jen ten, kdo ztrácí,
čím byla's jiným, Bůh ti to již splácí:
tvůj život čistý byl a nevlnen
a tedy spl ten dlouhý, věčný sen
tak, jak spí dítě – –

Není v tom nic originelního a velikého, ale zračí se v tom citlivá
duše, plná něhy a lásky k sourozencům. Ta nejkrásnější slova, ta nej-
sladší – položit na hrob svým milým!

Další básně „Hádka", „Píseň" a „Na odchodu", otištěné rovněž v knize
„Pro budoucí poutníky a poutnice" a v „Šlépějích" jsou básně hravého
obsahu, naivně budované. Prostým, úmyslně hledaným slovem vyjadřuje
básník bratr svou lásku k sestře, tklivým, klidným dialogem svůj duševní
stav. Ať už jednou básník se na oko hašteří se sestrou a v kritické chvíli
místo odpovědi jí sevře do náručí a se slovy: „Jak pak se rozpomenout
mohu, drahá, na to, na srdci co mi leží lakomci jak zlato?" jí vyznává
celou lásku, nebo ať smuten a samotěn si přiznává, že láska sesřina
svítí mu do jeho pustoty a tmy, nebo ať neohroženě dívá se do světa,
jsa jist láskou a oddaností sestřinou, vždy jsou tyto verše výrazem kou-
zelného citu, který neopouští, ale září a hřeje v opuštěném srdci, vždy
jsou tato slova mementem v chaosu žití na cosi teplého a blízkého duši.

Na lásku ubohé dobré sestry nemůže se zapomenout, ne, ani v největším utrpení ne, ani v nejsladší touze!"

Není bohatá na verše tato vroucí láska sourozenecká. Těch několik slov daleko nevystihuje pravého zápalu dvou srdcí, která se těšila navzájem, která hojila žal a utrpení vírou v Boha, která na sebe vzpomínala a po sobě toužila. Ubohá, nemocná sestra a nešťastný bratr kněz – tot dvojice bludných plavců v moři bolestného života. Oba hledají tichá místa, oba si přejí pokoje a sladkosti samoty, utrpení je k sobě víc a více vábí, poutá je, slučuje. Třiadvacetiletou sestru volá Pán k sobě, silné pouto lásky se přetrhává, jedno místo je prázdné. Plaché, trpící oči jsou zavřeny navždy, poslední památka na drahou matku se tak rozplynula, bratr je sám, sám ve světě, mezi cizími. Přišlo uboráz ono rozloučení, bylo kruté. A přišlo v době, kdy rostl v bratru básník, umělec.

Všední myšlenky a stesky se slily v jeden tón. Slovo sestry nabylo všeobecného významu. Rty je opakovaly denně, oči kouzly v šeru zemělou bytostí. „Pták duravíci lásky výčitkou“ nesl těžce víc a hřiměl. Nebylo však východiska, nebylo návratu. Od sestry dělil jej život. Smrt stála mezi nimi. Bylo třeba se s tím smířit. Oddat se životu, vrátit se k svým snům. Jen ty zůstaly neporušeny!

A tak pomalu, pomalu brala na sebe vidina mrtvé sestry tvárnost novou, krásnější a dokonalejší. Slovo sestry se stalo kouzlem. . .

Láska k ženě, posvěcená čistotou myšlenek, vzrůstala v duši a plnila ji blažeností a úsměvem. Zjevila se v životě básnickově žena, která vzala na sebe úkol a visí mrtvé sestry, stala se jeho druhou sestrou, šla v její věrné lásky a snažila se dosáhnouti vrcholu její oddanosti. Stala se básníkovi osudem. Ona to byla, která dostala ten krásný název: „Sestro!"

Básník vyznal tím jediným slovem celou lásku. V jediném výkřiku štěstí zapomněl na všechnu bolest. A tak zvolna vtělila se památka sestry v tuto velikou lásku. Bolest utonula v radosti. Láska bratrská v milenecké.

Roznícené srdce, po tolika bolestech bojácne a žíznicí a vyhladovělé, vrhlo se s jásotem do moře bezmezných krásy, dalo se unášet sladkými sny o čistém zasněžení a splynutí duše s duší. Odkaz ubohé dobré sestry rostl a mohutněl. Jejím vykoupením poznal bratr největší blaho. Je nedohledná ta láska, protože se ztrácí v světě příliš vzdáleném, ve světě hvězd a třeptu. Je však také tajemná, protože netušíme jejího začátku, nevíme, kdy vznikla a proč vznikla. Velká řada dopisů osvětluje zpola tuto indiskretní otázku, dává nahlédnout, ale jen nahléd-

* Podal o tom sám básník důkaz v „Miriam“. Slovo „Sestra“ má tam všeobecný význam a začátky toho kotví v prvotně formě bratrské lásky.

** Historii své lásky k mrtvé sestře chtěl básník vypsát v knize nazvané: „Moje sestra“. O tom v knize „Pro budoucí“ (188) v dopise nejmenované paní ze dne 29. 4. 1913: (mimo jiné) – „Těž vám sděluji, Paní, že konám další studte ke knize „Moje sestra“, a posílám Vám ukázkou čtrnáct stránek rukopisných, s prosbou, abyste mi tyto rukopisy příležitostně vrátila. Titul „Moje sestra“ jest jistě vnitřním, ideovým titulem toho díla, nemyslím však, že jej zvolím i titulem vnějším, viditelným. Nemyslím. Ba jako teprve hledám svůj spisový jazyk, svou formu, tak hledám i svoje tituly.“

nout. Snad vznikla a přišla znenadání jako blesk, snad zaplavila náraz jako bouřlivá vlna všedny nepokojné kouty srdce, snad se tvořila se zoufalou váhavostí, s utrpením a děsíci touhou. Všechno mlčí, slovo básníkovo nepromluví, nikde není jasné stopy. Kdo se tedy může vírat do tajů srdce, kdo může násilně vpadat do tichých scénérií, které vykouzlila jemná slova ženská?

Příliš zamlžená jsou básníková slova o jeho lásce. Jen jméno bytostí nám prozrazuje, a to způsobem tak všedním, tak ledabylým, jako by tím chtěl dokázat, že na jménu nezáleží, že jméno jest jen prázdný zvuk pro člověka cizího, neznámého.

Sen lásky netrval dlouho. Ale v jeho moci a zajetí prožil a vyzpíval umělec nejkouzelnější svou píseň. Opojená jeho mysl neznala mezi své touhy a lásky. Objímala květy i kameny, děkovala nebesům i zemi, radovala se z každé maličkosti, vítala s novou a novou radostí východ slunce, přála si mít křídla a vznést se k výšinám v ta místa, kde dle ubohá, nyní blažená sestra, protože vidí to uklidňující štěstí bratrovo, přála si křičet a volat do temnot, burcovat spící a zapalovat chladné. Básník omdlévá pod tíží tohoto vzrušení a když se probouzí, vlna šířého výhledu rozprostírá se kolem něho, je sám, nikde ani stínu, ani potuchy ani památky po omamných chvílích lásky, nikde stopy jásavého rozraddstnění, nikde žaru.

Ona zemřela a smrt po druhé diktovala své přání. Tentokrát nebyla milosrdná, protože nedala už ničeho v náhradu. Dala jen nekonečné hoře.

Ostrý závan větru protal životní sen, skutečnost se vrátila, nastal obyčejný den. Bolestné Amen zaznělo tak nejsilněji . . .

Bezprostředního zážitku z krásné pohody milujícího srdce nemáme. Básník se obával banálnosti. A snad ani nedovedl zplna vystihnout svého štěstí. Byl příliš zvyklý trpkosti a žalu. Jen řada listů osvětluje trochu jasněji tu dobu básnického nadšení i tvoření. A pak dedikace knih.

Ale smrt otfřála do základů nitrem umělcovým. Ostře vyhraněnou čarou skončil se celý román. Dozněl bolestně a tragicky. Jako by byl tužil básník v minulých letech, když zpíval: „Potkati duši, která by byla půdou mým snům, která by byla ozvukem mých kroků . . .“, že sice dostane se mu daru čisté lásky, ale že opojivá píseň mládí se zvolna promění v zimu samoty a prázdna! A jako v té dávné básni nelitoval svého prožitého snu, jako tehdy zbylo mu trochu krvavých květů lásky, tak i nyní, v den náhlého rozčarování a skleslosti, radoval se ze vzpomínek a dával se unášet zpět do zapadlých chvil. Vždyť potkal duši, která byla půdou jeho snům, která byla ozvukem jeho kroků. . .

Tragika této lásky je ztajena a napověděna jen zlomkovitě a houjácně. Ale tolik je jisto: tato bolestí získaná a bolestí zaplacená láska stala se básníkovi na čas jedinou inspirací. Pod jejím kouzelným a jímavým dotykem vykvetly „Moji přátelé“ a „Miriam“, knihy, které znamenají vítězství a osvobození z pout temného smutku. V těchto knihách zazněla struna jásavé radosti, zde se slily všedny prvky smíření a vyrovnání s bídou života v jediný vzdech.

HOŘÍCÍ HVĚZDY

Už zima loučí se a šťastné jaro tuší,
ven oknem slzícím teď hledím v šerou pláň,
a dvacet let mně náhle steskem táhne duši,
jak zašlé mládí stínem hladí moji skrář.
To těžké lípy voní do blažených cest,
a místo zimní chmury hoří nebe hvězd.

Tak voněl večer letní, azur hořel v jasu,
proč nepokoj mne divný, nenadálý jal?
Zda v dálkách tušil jsem, již potkám, tvoji krásu,
tu, po níž, nepoznané, od dětství jsem lkal?
Teď v srdci teskně jatém blahou nesu zvěst,
v mé duši žitím temné hoří nebe hvězd.

Pak přešla léta mnohá; šel jsem, psanec bídny,
jenž z rmutu země povstal, aby hledal ráj,
by v šeru starých chrámů zřel tvůj úsměv vlidný
a v lůně sněžných hor, jak Dante, věčný máj.
Tvým ovívá mne dechem sláva tichých měst
a nad prahnoucím srdcem hoří nebe hvězd.

Teď vlna štěstí v bolech dlouze vysněného
mé duše svatyni svým blahem obmývá,
ó, teď jsi má, kdy touha srdce zmučeného
tvou těla nádheru mým retem pokrývá.
Ó, čím mně v této chvíli země mrav a čest:
v tvém objetí mně svítí věčných záře hvězd.

Tak splnilo se dávné mládí léta snění
a láskou bouřic, duše moje šílená
se v věčný božství kruh, jenž slunce žene, mění
a kolem mysteria hoří plamenná.
Tam holubice nese míru ratolest,
tvých očí, s tebou v jedno, padám v moře hvězd.

DÍLO A ČLOVĚK

KDYŽ dokončil Michelangelo svého Mojžíše, zvolal: Mluv! Dílo mluví. Anebo aspoň mluvití má. Nemluví-li dílo, ký div, že mluví autor. Anonymita vznikla tím, že dílo mluvílo. Konfese literátů vznikly tím, že dílo nemluvílo.

Co znamená: dílo mluví? Vyjadřuje ideu. Co znamená: autor mluví? Vyjadřuje nedostatek idey.

Avšak je tu skutečnost, že autoři mluví. Zabývejme se tedy skutečností! Autoři mluví. Dříve než to odsoudíme, pokusme se vysvětlit to!

V duši každého umělce je touha, aby se mluvílo o jeho díle. Proto se Apelles schoval za svůj obraz, aby slyšel, co o něm lidé říkají. Umělci chtějí, aby se o nich mluvílo. Řežte, palte, trhejte nás, ale nemlčte o nás, volal kdysi jeden z nich upřímně. Jenom Grillparzer byl takový podivín, že nechodil do divadla, když tam hráli jeho kus.

Nemluví-li se o umělcích, začnou o sobě mluvití sami. Snesou, mluví-li se o nich špatně, ale nesnesou, nemluví-li se o nich vůbec. Jsou to nenapravitelní milovníci ozvěny. Křiknou do lesa a myslí, že se musí z něho něco ozvat. Ovšem, když se neozývá nic, je to také ozvěna. Mlčení je nejstrašnější způsob kritiky.

Někdy se pomáhá autoru tím, že o něm mluví jeho přítel. To je zase nejdojemnější způsob kritiky. Lze totiž předpokládati, že ten přítel tak činí ze soucitu: hledí opatřit příteli příjemnou četbu, jako to činíme nemocným. Superlativy se nešetří. Nač by se šetřilo, když to nic nestojí? A papír snese všechno. Sazeči je jedno, jak ta písmenka skládá.

Přátelská kritika má jisté přednosti. Uhodne především, co autor sám o sobě si myslí, a snaží se vyslovit to s menší neomaleností, než by si troufal on sám. Mimo to jest pro lidi rozumné novým důvodem, aby se o autoru mlčelo, neboť mítí jednoho dobrého přítele zajisté stačí k šťastnému životu.

A poněvadž noblesa zavazuje, a stává se, že přítel autorův také časem vydá knihu a tato kniha také je posouzena obecným mlčením, nezbyvá než oplatit příteli jeho službu. A tak z mlčení lidí zlých se rodí mluvení lidí dobrých. Vrána k vráně sedá a vznikají s přiseženectva spisovatelů, o kterých se mlčí, ale kteří mluví jeden o druhém. Tím se dosahuje spravedlnosti, neboť nic si nezůstávají dlužni a nedyby mnoho, aby z nich nebyli mužové evangeličtí, kdyžť jeden druhému nohy umývají. Rozumí se, že společně vydávají časopis, do kterého mohou psát, co jim napadne. Kdo není s nimi, je proti nim. Ve vhodné chvíli sperou ty, kteří o nich mlčí. A tento nedostatek milosrdenství je důvodem, aby se nazývali literární skupinou.

Stává se však, že nemluví ani přátelé. Je tedy třeba, aby mluvil autor. Způsob či nezpůsob je pak dvojit: buď mluví o svém díle, buď o své osobě.

Mluví o svém díle. Tomu lze rozumět tak, že chce ke svému dílu něco přidat či říci konečně otevřeně, proč knihu napsal. Nezdá se, že by takový spisovatel byl v postavení vznešenějším než onen malíř Cervantesův, který namaloval osla, napsal dole důmyslně: Toto je osel. Dílo je jasné nebo nejasné. Úplné nebo neúplné. Je-li jasné a úplné, je zbytečno k němu něco přidávat, a je-li nejasné či neúplné, proč na ně srobovati protěsy budící soucit?

Toto dilema se může zdát povrchním a naivním. Namítá se zajisté, že autor píše o svém díle z vnitřní potřeby, aby vysvětlil jeho genesis, psychologické zrání, kombinační postup, vývoj ústřední idey. To by bylo snad dobré, kdyby se ho na to někdo ptal.

Kalif Omar řekl o knihovně alexandré: Buď je v ní, co v Koranu, a pak je zbytečná, nebo v ní není, co v Koranu, a pak je škodlivá. A dal jí spáliti. To je velmi potouchlé a pitomé dilema. Ale není pochyby, že s jistotou obměnou by se ho dalo užiti o vysvětlivkách, které si někdo sám napíše ke své knize. Komentářek vlastního dílu jsou jistě věcnou pastvou pro literární historiky a psychology. Spisovatel však si musí být při nejmenším vědom, že vykonal, co nebylo jeho povinností. A není-li spisovatelem slavným, neuškodí mu, když si bude vědom, že vykonal věc zbytečnou.

Jen jedno možno přidati k dílu bez nebezpečení: utrpení. Kdo žil jako Oscar Wilde medem a pojem krásy realizoval v rozkoši, smí přidati si k dílu mizernou trestaneckou práci a realizovati pojem krásy v bolestech. Kdo napsal obraz Doriana Graye, smí napsati Baladu žaláře v Readingu a De profundis. A Huysmansovi, jenž vypsál své obrácení v En route a v La Cathédrale, stíženému rakovinou jazyka a trpícímu nesmírnou mukou jest dovoleno říci: Musil jsem toto trpět, aby věděli všichni, kdož čísti budou má díla, že moje katolictví nebylo pouhou literaturou.

Autor mluví o své osobě. Psát o sobě můžeme jen v předpokladu, že se známe. K dokonalému poznání reflexivnímu je třeba očistiti duši a zbavit ji pýchy, předsudků a vášní. To je cesta tvrdé askese a bedlivého zpytování svědomí. Šel jí svatý Augustin. Nikdo po něm nenapsal vyznání pokornějšího, upřímnějšího, dokonalejšího. A přece i on velmi těžce pronikal k jádru své osobnosti. Vyznává, jakou moc nad ním měly ve snách dávné přeludy, táže se: Byl jsem to já? Zdá se mu to nemožné. I praví: Takový je rozdíl mezi mnou a mnou. (Conf. X. 30. 1.) Běžné konfese od Rousseaua až po naše časy jsou jen směsí ješitnosti, nejapnosti a klamu. Proč asi? Nitro člověka není tak prosté a jednotné, aby se jevil vždy v pravém světle. Dva lidi nosí v sobě každý. Jeden člověk chválí svůj život, velebí tvá díla, podivuje se tvému umění. A druhý člověk v témže člověku ti činí výčitky, haní, co vyšlo z tvých rukou, posmívá se tvým myšlenkám. Dva lidé nikdy nejsou stejného smýšlení. Záleží tedy na tom, koho necháš mluvit, zda chválicího či hanícího. Dle toho dopadne, co napíšeš o své osobě.

Rozeklanost duše nepřipouští úplné pravdivosti. Těžko říci, jak by byl psal o sobě Ovidius vkládající v ústa Medey proslulý výrok:

Video meliora proboque,
deteriora sequor.

(Met. VII. 17.)

Příznivě či nepřiznivě?

U moderních stejná dvojakost. Jaké vyznání by měl napsati Hebbel, když měl v duši anděla i ďábla a hořce poznal:

Ten, jenž jsem, truchle zdraví
toho, jímž bych mohl býti.

Jak Brentano, v jehož srdci přebýval čistý Eros i nízký Sexus?

Jak Verlaaine, v němž skrýval se člověk i bestie, a jenž se modlil k Bohu: Donnez-moi la simplicité! Jak Renan, jehož mysl zcela rozleptána byla skepsí: Člověk by podhyboval téměř o všem, kdyby příroda to dovoľovala a kdyby zavrhovati všechny pravdy nebylo nesmyslnější než věřiti všem bludům – tak napsal.

Jak Strindberg, jenž šířán touhou po štěstí, prosil Boha:

O zehnej mně, jenž nejvíce jsem trpěl,
jenž nejvíce jsem trpěl bolest,
že býti nemohu, čím chtěl jsem býti!

Jak Tolstoj, když citě žalostný rozpor mezi svým učením a svým životem volal: obviňujte mne, ale neobviňujte cesty, po které kráčím! Znám-li cestu, která mě vede domů, a jdu-li tou cestou potáčeje se jak opilec, jest tím řečeno, že ta cesta je špatná?

Což tito, pokud co řekli o sobě nebo napsali, vyslovili hořkou pravdu, že v nitru jejich nebylo jednoty a jasnosti. Neměli v úmyslu zalíbiti se tou pravdou davům a nevěděli ani, že slova jejich budou čtena nebo slyšena. Ale co o sobě říkají a píší někteří současní autoři, je prostě k dávení.

Jeden vykládá, že se mu ráno obyčejně nechce vstávat, že se rád koupe, že jezdí na motocyklu a nosí Baťovy boty. Jiný poučuje svět, že jeho vášní jest v zimě hráti v šachy a v létě chytati okouny. Jeden je nadšeným turistou, jiný se celý rok nehne z kavárny. Jeden se inspiruje šumem hlubokých lesů, jiný rachotem velikého nádraží. O jednom se dovidáme, že nosí výhradně šedý klobouk, o jiném, že zásadně nenosí deštník. Jeden ujišťuje, že je člověk, který je rád na světě (Klepetář), jiný vyznává, že neví ani, kolik má v Paříži nemanželských dětí (Weiner). Skoro všichni píší feuilletony o svých cestách a vypravují, že na jihofrancouzských tratích se tuze práší do vlaku, že uvnitř válečného pomníku lipského je prachmilionská akustika, že socha Bismarkova v Hamburku je monstrózní, že při pohledu na tele v norimberské radnici má člověk divné pocity, že v basilejském münsteru připadají na mysl takové a onaké dějinné reminiscence, že v Neapoli bývá v létě náramně horko a že janovské hotely jsou holá špína.

A to vše se doplňuje kresbami a snímky. Spisovatel se dá fotografovati, jak zahradničí ve své vile (Čapek), nebo jak sedí se svou paní

v koupacím úboru na mořském pobřeží, kde se odehrál děj posledního jeho románu (Vladyka). Snímky takové se reprodukuji v obrázkových listech. Jsme tedy šťastni a nelitujeme už, že Zeyer se bál fotografického přístroje jako guillotiny nebo že Březina žije v zapadlé vsi a nikde se nemůžeme dočísti, jaké knoflíky má u vesty. Nermoutí nás, že nevíme, v kterém ze sedmi svářčích se měst a řeckých se narodil Homér, stačí, když víme, kolikrát za den zívne spisovatel X. Také se již netrápíme záhadou, kdo byl Shakespeare, útěchou jest, že je určitě známo, v které traťce se ráno zastavuje spisovatel Y. A jakou náhradu mají literární biografové, znají-li milenky spisovatele Z, když se léta lopotili otázkou, kdo byla Beatrice a nakonec se ukázalo, že Beatrici rozumí Dante milost a slávu svého prvního svatého přijímání!

Dílo a člověk! Nepomůže vyčítati trpce. Je to tak. Jsme takoví. Je to móda. Móda, zdá se, vzniká z rozmaru. Ale i ten rozmar je výrazem duše. Či aspoň vkusu.

GUSTAV KRKLEC, PŘELOŽIL OTTO F. BABLER
IN MEMORIAM
RAINER MARIA RILKE

Kdo nyní bude nám dále
nalévat opojných zvuků,
když kouzlo nenadálé
sklesnout mu nechalo ruku?

Tu ruku, která tak vlídně
dovedla vlasy hladit
a tepnu bouřlivou klidně
jak svěží rosou chladit;

srdce nám rozteskniti,
objasnit zrakům štěstí,
dálavou blízkost zpíti,
blouznivou arii splésti

ze strážní, růží a smíchu,
z výkřiků, touhy a varu,
by tančila v nahosti hříduh
na vrchu pozemských tvarů,

by tonula v soumraku v lese,
jak večerní Anděl Míru,
a dala nám dvěma, co nese
ve zvuků mámvém víru,

by na všechny struny nám sáhla,
zahrála varyty duši
nadšením ptáka, jež náhla
sluneční záplava vzruší.

Kdo přijde teď ve všem najít
krásky tajemné rysy,
o všem tak božsky hájit
a odkrývat spojitost všeho –

když všemocná ruka čísi
navždy nám odňala Jeho?

MIGUELI AGOSTINE PRO!

Zda cítíš moje políbení na čelo,
 ó bratře Migueli Agostine Pro? –
 Tvůj spánek roztržštěn je koulí z pušky,
 jež mozkem proletěvši dílo služky
 věrně vykonala otevřevši dveře,
 jimiž v nadhvězdno se duše běře.
 Tvé oči přivřené svěť s Boží strany vidí
 a chápeš bolestivé bezdno zloby lidí,
 jimž satan-triumfátor svěřil rabů roli:
 smět u zlatého jeho vozu pohybovat koly.
 Tvé rty se rozsmekly, jak vzkřiknouti bys chtěl:
 „Ach, Krásno, Krásno, za níž duch se rozletěl!
 Jen v mučednictví jsi tak úchvatná!“ –
 Tvá ramena
 i v smrti s tělem tvoří kříž,
 jenž za života vyhledával's přetajemnou jeho říš
 a Lásky křížované stal se snoubencem.
 Již líbat smíš ji věčně nesmrtelným rtem.

Ó Migueli Agostine Pro!
 Co Dobro je a co vpravdě zlo,
 zda chápou Neronové věků všech? –
 Až s Vámi shledají se v duchů oblastech,
 Vy psanci pro Pravdu a blázni pro Ježíše! –
 jak zapláčou si zoufale a tiše,
 když uvidí svou bídu a Váš majestát! –
 A přec tak musilo se stát:
 Jeť v říši Boží přetajemná hierarchie
 a z vyhnanství a ze bran pekla malfie
 a puškami a meči, bombami
 a z plísňe kobek, ze žalářů tmy
 je třeba vystupovat k vyšším hodnostem
 těm, kdož tu milost mají v srdci svém.
 Když prošli hrůzami, jak v bájích rekové,
 když příkladem svým naplnili dění světové,
 jež nemělo by smyslu bez té oběti –
 pak v ukřižovaného Boha obětí
 cíl dosažen a tvor se Božím synem stal.
 Ať žije Kristus Král!

Z NOVÝCH BÁSNÍ

LESNÍ SAMOTA

Zarostlou cestou rozkošno je kráčet
nahoru lesem trávy sametem.
Ta cesta podobna je kajicnici,
jež nevinným je zase dítětem.

Jen zajíc přeběhne tu, srna stane,
jak zkamenělá větříc v jitra jas.
Slyš, koroptev jak svolává sem děti:
ó krásný, láskou rozdrobený hlas!

Po stranách dvoje mlází, to jsou křídla
šumící sladce; připjal si je duch
můj, roven ptáku, vznesl se jak v hnízdo
nahoru v obrovitých buků kruh.

Se skály do kraje se dívám, dítě
tak do obličeje zří otcova.
Rybníčky oči jsou, dvě ruce vzhůru
se pozvedají, věže Nicova.

Pracují vesničky, až z nich se kouří.
V niv šachovnici krávy zdlouha jdou.
Zelená křídla dole; duchové mne
perutě lásky nesou osadou.

TRATĚ

Jsou tratě, na nichž leží jakby kouzlo neděle,
jež v duši vstoupily jak důvěrní mi přátelé;
jsou olivové hory, s nichž se duše povznáší,
kam uchýlí se člověk, když ho život ustraší.

Do chrámu cesta z jara svítí v rajské zeleni.
Zaváté sluncem visky tiše svítí v jeseni.
Kol louky nad řekou zřím duhy ve zlatě se stkvít.
Topoly velké u silnice k rybníku jdou pít.

V hlubokém hvozdu zadumaný černý rybníček.
V jezerní stěně v řijnu zlatých břízek ohníček.

V rozcestí lesním do výše ční obrovitý buk.
Stesk slzičkami ověncených starých Božích muk.

Obrazy, hluboko jež vrostly do mé duše stěn,
v mou svítí modlitbu, v žeh barev rozněcuji sen;
a koho miluji, mně zdá se, k těm též místům přísluší
a přináší mi jejich kouzlaplné ovzduší.

MĚSTEČKO

Je časné ráno. Město ještě sní,
jak spící tvář je vpadlé, bez kouzla.
Výsměšné ozvěna mých kroků zní.
Sloup s Boží Trojicí teď krví plá,
jak nádherný květ nad bahniskem ční.

Dál. Všecko šeredné. Jen děkanství
nad srážnou zahradou se usmívá,
jež hedbávná jak zástěrka se stkví;
ač staré módy, sličně odívá
stařenku: jak jí sluší, sotva ví.

Schodiště širé, nad ním chrám se zdvih;
kameny prohnuly se, dojat zříš,
pod tisíci, kdož nesli v srdcích svých
nahoru věky úzkostí svých tíž
do probodených rukou Kristových.

VES

U chrámu dvory přespočetné děti
jak odpadky do chalup svrhly dolů;
dějtiny obce tvoří jejich boje
nevelké; nikdy nejdou zcela spolu.

Pán sídlí nejvýš, též je hospodářem,
kol chrámu svaté pole obdělává;
co kamenů tu stojí vyoráno!
Ves těží, On žen teprv očekává.

Nehlučný život starostlivé bídý,
tu žijí lidé vážní, divně krotcí.
Stlumená plnost krásná. Nehni jimi,
žádnou jich nepřetvoříš lidskou mocí.

„VPÁD“ SVATÝCH DO LITERATURY

PROBLÉMY MODERNÍ UMĚLECKÉ HAGIOGRAFIE

LITERATURA se svatým kdysi vyhýbala. Dnes stali se módou, zvláště v literatuře francouzské. Nejsou však idealisováni, nýbrž líčeni jako bytosti z masa a krve. Všichni ovšem nejsou v stejné oblibě u tvůrců moderní literatury. Málo je zajímaví světci, kteří žili od kolébky v skrytu životem bohulibým. Upoutávají zejména ti, kteří kráčeli cestami neobyčejnými, u nichž svět spatřuje cosi výstředního, zvláště světci konvertité, lidé bouřlivého mládí, za něž se později mnoho káli. Typy jejich jsou sv. Pavel, sv. Augustin, sv. František z Assisi, sv. Terezie a j.

Svatí se stali módou. To nebylo možno před padesáti, ba před třiceti lety – v době víry v neomezenou moc vědy (scientismus jí říkají ve Francii). Generace této doby ovšem nechápala svatých, poněvadž svatost nemohla být předmětem pozitivistické vědy. Zavadil-li Renan nebo Anatole France o svaté, nenapsali nic žalostnějšího, směšnějšího.

Naše doba, vyléčená ze scientismu, začíná chápati věci mystické. Třebas nejsme s to kráčet po tvrdých cestách světců, dovedeme je chápat a milovat. Dnes volí si látky ze života světců, jež dosud zůstaveny byly toliko teologům a hagiografům z povolání, i spisovatelé svěští. V dnešní nedokrevnosti literární znamená svatost objev země neprobádané. Dnes je spatřována v svatosti vašeň, která vyvolává hnutí hluboká, drsné boje a spory, drama s obraty jímavými. Působí tu novost látky dotud neopotřebované. Umělecké portréty světců druzí se k podobiznám velkých umělců, velkých tvůrců a vůbec lidí velikých vášní. Rodí se umělecká hagiografie (*l'hagiographie artistique**) jako nový druh literární.

K nejpřednějším pěstitelům této umělecké hagiografie patří *Louis Bertrand*, člen akademie francouzské. Bertrand vytvořil krásné podobizny svatého Augustina a svaté Terezie. Všimněme si nejprve jeho *svatého Augustina*.

Jako romanopisci jde tu Bertrandovi především o psychologický portrét. Všechna ta nádherná evokace míst, kde svatý Augustin žil, ať jde o rodiště Tagaste, ať o místo studií Madaury, něstečka numidská, ať o další působiště Kartago, Řím, Milán, ať o moře, jež dvakrát přepnul, jednou pln slunných nadějí cestou do Říma, po druhé sklíčen vědomím viny a smutkem ze smrti drahé matky sv. Moniky, když vracel se do Afriky, aby posléz rozvinul všechnu horlivost apoštolskou jako biskup pobřežního města Ihippa – všechna ta věrná evokace doby rozkladu římského imperia, jemuž byl jako uvědomělý příslušník latinské racy upřímně oddán, doby vášnivých a krvavých sporů náboženských

* Srov. Calvet „D'une critique catholique“, kap. XIII. „Les vies des Saints“ a téhož autora „Le renouveau catholique“, str. 380-403!

mezi africkými katolíky, donatisty, ariány a zejména bludaři manichejskými, pro něž sám dlouhá léta rozdával všechny dary své výmluvnosti – opakují, všechna ta evokace místa a doby je jen ve službách psychologické kresby, pomáhá črtati mistrný portrét, nad nějž není rovného v augustinské literatuře světové.

Odtud si vysvětlíme velikou rozšířenost díla. Mám právě po ruce výtisk 138. vydání francouzského. Čítáme-li jedno vydání jen po 2000 výtiscích, znamená to již daleko přes čtvrt milionu. Vedle originálu rozšiřuje se dílo i překlady. Ač původní dílo vyšlo už r. 1913, přeložili si je Němci teprve vloni! Fr. Sawicki, kritik překladu, který vyšel u F. Schöningha v Paderborně, v časopise „Literarischer Handweiser“, 1927/28, sešit 6., začíná svůj posudek slovy: „Není díla, které by nám Augustina tak lidsky přiblížilo jako tato umělecky dokonalá kniha, která se rychle stala slavnou.“

Poněvadž dílo nepokryté líčí i nevázanost mravů pohanských, upravil je Bertrand pro mládež (v této podobě vyšlo roku 1927 ve sbírce Collection „Pour tous“ v nakladatelství Mame). „Literarischer Ratgeber für die Katholiken Deutschlands“ (r. 1926–1928) uvádí německý výtah z knihy Bertrandovy, vyšlý v Paulinus-Druckerei v Treviru roku 1926 a doprovází jej pozoruhodnými slovy: „Není právě pro nás čestné: Ve Francii volí si velicí spisovatelé světce za předmět své mistrovské zkoušky (zum Gegenstand ihrer Meisterprüfung), v Německu jsme horliví jen v překládání. Naši nadaní spisovatelé objeví v hagiografickém oboru jen zřídka látku, která pro ně básní“ (Stoff, der für sie dichtet).

Uvedl jsem tyto hlasy německé jednak jako důkaz, že ona díla Bertrandova jsou všeobecně uznávána, jednak proto, že i Němci jsou si vědomi, že jsou v umělecké hagiografii Francouzi daleko předstížení.*

Loňského roku vydal Bertrand „Svatou Terezií“, dílo, jímž se osvědčil stejným mistrem psychologické kresby jako v „Sv. Augustinu“. Než bylo vydáno knižně, vycházelo v „Revue des deux mondes“; v tomto časopise, kde kdysi vládl Renan, hlasatel scientismu, objevuje se nyní oslava živlu nadpřirozeného. Již tato okolnost je výmluvným svědectvím nového obratu lidského ducha.

Zcela jiného rázu je „Svatý František Xaverský“ kritika a cestovatele A. Bellessorta. A. Bellessort procestoval kraje, kde sv. František kdysi hlásal evangelium. Svatý František Xaverský má cosi z dobrodružné odvahy objevitelů nových světů na počátku nového věku, jež pudila do neznámých končin touha po zlatě a drahém kamení. Sv. František Xaverský získán byv sv. Ignácem z Loyoly pro dílo misionářské, vyplul, aby dobýval Kristu nových duší na nejzazším východu světa. Bellessortův životopis sv. Františka stává se jakýmsi druhem dobrodružného románu, bohatým živými obrazy vzdáleného světa.

Gaëtan Bernoville, redaktor časopisu „Les Lettres“ a pořadatel „Týdnů

* K chvále Němců budiž řečeno, že mají už školní komentovaná vydání křesťanských klasiků pro četbu latinskou, mezi nimi i výtah z „Vyznání sv. Augustina“ (Münster, Aschendorff).

katolických spisovatelů francouzských", navštívil Lisieux byl okouzlen ideální postavou sv. Terezie Ježíškovy a napsal o ní dílo, které si náš čtenář může přečísti nyní v českém překladu, vydaném právě L. Kunčířem.

Z ostatních děl umělecké hagiografie francouzské uvedu ještě některá, jako jsou „Sv. František Saleský“ od Fortunata Strowského (právě vyšlo nové, zdokonalené vydání v Paříži u Plona), „Sv. Pavel“ Emila Baumanna, „Sv. Vincenc z Pauly“ Pavla Renaudina a j. Hagiografická literatura tohoto druhu stále se množí a s ní rostou problémy, kterými se katoličtí kritikové francouzští horlivě obírají.

Kladou si především otázku, zdali tímto novým druhem literárním neztrácí hagiografie, co získává literatura, či přesněji řečeno, zdali neochuzuje se katolická idea svatosti tím, oč se obohacuje literatura. Váží se zisky a ztráty hagiografie.

Účelem literatury hagiografické bylo dosud povznášet, povzbuzovat. Ale stávalo se, že svatí byli vysoko stavěni nad lidi a tak tuze vzdalováni od srdcí lidských.

Z toho důvodu jest možno vítati zájem moderních literátů o svaté, jež činí předmětem uměleckého díla. Moderní spisovatelé líčí svaté jako bytosti z masa a krve a piší svá díla jazykem světské literatury, ovšem bez tendence mravně zušlechťující, chtějí prostě tvořit a dát čísti lidem dneška. Díla jejich také nevydávají nakladatelství duchovní literatury, nýbrž nakladatelé světské, kteří je rozšiřují ve svém zákaznictvu, kam by díla ta jinak nezabloudila. To už je zisk.

Laičtí životopisci svatých hledají ve světcích především člověka, nezapomínajíce jeho slabosti a vad, jeho mládí často nikoli vzorného, o tom všem hagiografové z povolání neradi se šířili, líčíce svaté jako příklady dokonalosti beze stínů. Tyto rysy čisté lidské přibližují svaté modernímu čtenáři.

Svatost by také odstrašovala, kdyby se neobjevovala v malebném obraze, který se nám líbí. Uvésti svátce do jeho prostředí, do přírody, kterou i jeho oči pozorovaly, o to jde nejprve, a tak je upoutána naše pozornost.

Proto se spisovatelé snaží vyvolati podle možnosti věrný obraz okolí, v němž světec žil – a aby tak mohli učiniti, pilně studují a hlavně cestují a zdržují se v kraji, kudy kráčela noha světcova. Než napsal L. Bertrand „Sv. Augustina“, žil delší dobu v Alžírsku (Hippo, biskupské sídlo sv. Augustina, leželo nedaleko nynějšího města Bône v Alžírsku blíže hranice tuniské. U města Tunisu jsou zas zříceniny starého Kartaga); plavil se po Středozeimním moři ve stopách sv. Augustina, aby měl věrný dojem cesty, kterou bude líčiti, a poznal i ostatní místa pobytu Augustinova. Podobně činil F. Baumann, než napsal sv. Pavla, Bellessort cestoval v Indii a Japonsku, než vytvořil svatého Františka Xaverského a j. p. Odtud pochází kouzlo těchto knih, které se čtou s napětím jako romány.

Styk velkého tvůrčího ducha s velkým světcem není jistě bez duchovního zisku, přináší nová hlediska na život světcův.

To je tedy zisk, který vyplynul z umělecké hagiografie, pěstované laiky. Hagiografové z povolání se jí ovšem mnohdy pohoršují, i je třeba dopřát sluchu i jejich stížnostem.

Je především nemožno, aby člověk nevěřící pochopil světce. Byt i tvůrce podobizny světce nebyl schopen kráčet drsnou drahou odřikavého života, musí přece aspoň věřit, aby chápal krásu obět světce přinášejících a mohl o nich vyprávět, jinak zní jeho slova dutě.

Laičtí hagiografové, znajíce psychu lidskou, domnívají se, že vidí dobře i do duše světce. A tu jsou na velkém omylu. Svátý je člověk, který v sobě vytvořil jakýsi převrat, převrací věci jako by na ruby, hrozí se toho, čeho my hledáme, hledá to, z čeho my máme hrůzu; co se nám jeví reálné, pro něho je ilusorní, ideál je mu realitou.

My chceme žít, on umírat. A pak není dvou světů sobě podobných, tak rozmanité je dílo milosti Boží v duších světců. Je dobře přiblížit nám světce, aby srdce naše cítilo bratrství jejich, ale nemysleme, že naše metody psychologické nám odhalily tajemství jejich duše.

Učenci psychologové jsou na omylu, chtějí-li mystičnost a svatost tak prozkoumat jako jiné předměty svého vědeckého studia. Prvek nadpřirozený v životě svatých lze chápat jen se stanoviska náboženského. Tu vypovídá laická psychologie zcela službu.

Jiným nebezpečím pro světské hagiografy je realismus v líčení života svatých. Nebezpečí tomu neušel na př. Delteil tvořící podobiznu „Panny z Arku“. Je dobře líčit světce jako lidi, abychom si je přiblížili, ale nezapomínejme, že svatí jsou svatými právě tím, čím se nám nepodobají. Proto je třeba představovat je jako bytosti rozdílné od nás. Kdy je Johanka více svatou Janou, klečí-li s rukama sepjatými nebo kydá-li hnůj na dvorec otce svého? Tu už je realismus blízký profanaci.* Proto je nutno nepřehánět. Někdy se mluví o laicisaci svatosti, ba dokonce o využití svatosti proti církvi. „Svatí prý vystoupili z tradičního rámce (ils brisèrent les cadres traditionnels), pozdvihli se proti církvi a prakticky se obešli bez ní, poněvadž přijali přímo od Boha svá vnuknutí a poslouchali jen Jeho. Církev je pohltila, aby je zničila (l'église les a absorbés pour les annihiler), byla by je mohla také odmítnouti a odsouditi, než prohlásila je za svaté, aby potlačila pohoršení z jejich individualismu.“

Velcí světci jistě byli individualisty. Vymykali se často z běžného rámce života, prohlašovali, že přijali od Boha přímé příkazy a rady pro život. Ale proto přece byli poslušni církve, lnuli k ní a z lásky k ní čerpali ono símě mystické, které živilo jejich svatost.

Jsou-li svatí módou v literatuře, netřeba ji potlačovat, než katolická hagiografie musí být ušetřena profanace jistě literatury. Vyskytli

* Přísná „Revue des lectures“ nazývá knihu Delteilovu, vyznamenanou roku 1926 cenou Prix femina, bezbožnou. A opravdu, dojem z knihy je trapný. Má oslavovat nadšenou bojovnici za svobodu ohrožené vlasti, silnou Bohem. Zatím spisovatel neustává zdůrazňovat její pohlaví, aby na konec vyličil útrapy čisté dívky na hranici, marně se snažící ukrýt bezbrannou nahotu těla před 10.000 diváky. Kniha je ovšem přeložena do češtiny.

se nakladatelé, kteří chtěli takřka po obchodnicku rozdělití svaté mezi jednotlivé autory, a poněvadž je svatost v módě, těžiti z ní. Bylo by opravdu ironií, aby svatí, kteří pohrdli penězi a bohatstvím, pomáhali k nim nesvědomitým nakladatelům.

To jsou tedy problémy, které vzbudil náhlý vstup svatých do literatury, především francouzské. Ale problémy ty mohou zajímati i českého čtenáře, neboť díla umělecké hagiografie francouzské se k nám překlady uvádějí a budou ještě uváděti.

JAROSLAV HRUBAN

MÁJOVÁ NOC

Noc májová, noc májová, s lunou hořící v tlumu hvězd.
Květnými stezkami vášně a lásky vedla nás na prahy ráje!
Jak dech tvůj zemi proniká, země k tobě se touží vznést,
tak srdce, zmručené milostným sněním, noří se v Sansaru máje.
Kraj kvete těžkou nádherou, hořce, opojně voní,
tvá drahá hlava zemdlená proč se k hrudi mé klouí?

Ó, jak se sklání hluboce lesky hvězdnými v srdce mé,
šeptá mi vanutím duchových říší ztemnělé báje o kráse,
mně palčivý se zvedá sten, zpívá v řadro tvé milostné,
vrací se polibkem žádosti ke mně, vetkne se v srdce tvé zase.
Hleď, v jaké dálav stříbrných on nás unáší země,
tvé srdce hledá moji hruď, nese tlukot svůj ke mně.

Tu náhle v žhoucím dednutí v jedno slil se nám duši van,
bláživý zánik a splynutí, spása snáší se kosmickou hrůzou,
a v dálkách šerých, ztemnělých leží svět pro nás rozmetán,
jediná ty jsi mi zůstala v duši, božstvem jež bylas mi, Musou.
Teď v jeden mysl vzlétá ráj, jeden tep krve buší,
nás věčných krás již vábí stan, jak jej život jen tuší,

A záplav proudy světelné z noci májové vstříc nám žhnou,
zoufalství, strádání, bezmoci muku strhují výhněmi lásky.
A za tou nocí májovou zori tušíme vítěznou,
v klidný nám spánek zkonejší vlídně živelný lásky hlad dravý.
Již bouře dozní v hlubinách, mír hvězdou vzhází ticha...
Proč duše světlem zčištěná k noci májové vzdychá?

TOVÁRNÍ BRÁNA

Tovární brána . . .
to není u bílé zdi na kořist číhající
hladová vrána —
to je pro chudobné lidi líbezný sen:
aby i pro ně byla otevřena
v nejbližší den.

Za branou kdesi
v oleji, prachu a špíně
zavřeno malinké štěstí . . .

Hledači jeho jdou —
Tovární brána soucitně rozvívá ruce . . .
a když někdy z brány raněného vynesou,
ona chlácholí vzkypělou krev křičící: „Revoluce!“
A jak vykřičník tiší mnohý hněv,
ne snad proto, že by první padla pod pěstmi dělníků,
ale proto,
že navždy zavřena
by zoufalství jen ukázala cestu . . .

JAROMÍR OLIVETSKÝ

POUT

Kříž, kotva Naděje a srdce otevřené . . .
Je chvíli mrtvý klid a zase bouř se žene.
Loď vlnou vrhána je z hlubin na skaliska.
Je temno v dálavách a svítá zase zblízka.
Dnes v srdci těžký žal a horké slzy v tváři
a zítra milý úsměv štěstí na rtech září.
Dnes býti odehnán od otcovského domu
a zítra pokorně se zase vracet domů
a lítostí být pln nad těžkostí své viny
a vroucně kát se za dneška hříšné činy.
A v půdu tvrdých hrud se slastí dnes se hroužít,
by zítra po hvězdách a věčnosti moh' toužit.
Tot' cesta těžká. Pane, nedej na té pouti
poutníku bloudícímu někde zahynouti!

Z NOVÝCH BÁSNÍ

ZIMNÍ NOC

Večer se nad stříbrným lesem kloní,
po lesklém sněhu koně bujně letí,
v posvátném tichu rolničky jen zvoní
a plno hvězd se v výšce třepotá.

Jde tíše zimní noc . . .
Bože, jak krásná je!
Les ztratil smrky zelené
a zůstaly mu lilie.

Svou duši pouštím do světa,
ať vzduchem okřeje,
tichem ať k hvězdám zalétá.

Srdce si teplou dlaní podržím,
neboť krásou usíná;
do očí dám si hvězdy zářící,
necht zimy protnou chlad,
necht krásou obejmou
a duši letí vstříc . . .

Ó, zimní noci čarovné,
jak miluji vás –
mám vás rád . . .

POD RADHOŠTĚM

(L. L.)

Do výšin azuru se hlava jeho vzpíná,
je vévodou a králem pohádkových hor,
stařeček, starou obetkaný bájí;
je strážcem hor, malebných údolí,
má bystré oko, které neusíná,
a věčnou píseň radosti mu zpívá lesů sbor,

U nohou v syté zeleni má plno jarní krásy,
skloněné sněženky a pole petrklíčů
otvírá cestu k branám jeho ráje;
v sasankách bílých paprsek se třpytí,

v záhonech blatouchů veselé vlnky svítí,
že srdce jarem rozhřáté vesele zazpívá si.

A z tichých lesů po horách zvědavě domky hledí
do zlatých údolí i k staré hlavě vládce,
jak malické a rozjařené děti. — — —
Zadumán Radhošť k oblakům se tyčí;
a jako dávno — před věky již kdysi —
on v stejné slávě na svém trůně sedí.

JARNÍ RÁNO

Ráno mi přilétlo pod okno,
zvesela na mne se smálo;
a rychle zmizelo k sousedům,
aby si s dětmi tam hrálo.

V stromovi ptáčky své navštíví,
k snídani aby mu pěli,
vždyť je teď králem a patří mu
krásný svět celičký — celý. — —

Potom si zaběhlo do sadu,
potáhlo sluníčko výše,
pohopká po rose, po listech,
repló jim do žilek dýše.

Proud lidí do města vyvolá,
za ruku vede je k práci;
každíčký koutek si prohlédne,
pak se zas ztichoučka ztrácí.

V NOCI

Noc ztěžka snesla se
jak letní bouřný mrak
a usedla v dřevěných hodinách,
jichž rafijemi pomaloučku šine.

Do hlavy vsadí bolavé své stíny
a do srdcí ponoří dýmurný zrak,
z něhož přelévá tisíce bolestí;
pak připomene všechny naše viny
a pomalu jde, krok co krok jen mine.

Do mozku vžene krev
a do žil únavu,
do ticha nad hlavou
se potutelně šklebí,
rozjitří rány, bolest, lásku, hněv
a mrtvou ruku klade na hlavu.

Z příbytku stvoří hrozné podzemí
s divokým tancem zlomyslných skřítků,
zarosí čelo, na šíj snese můru . . .

Mám oči skleněné, svítím si do noci,
do těžké noci, plné přízraků,
jsem sláb a cítím, jak jsem bez moci . . .

Kdes v dále smutně tlukou hodiny . . .

— — —
Ze zářících očí zbyly střepiny. — — —

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA

VICHŘICE V LESE

Ve vlnách víhru strašlivého
cos krásného jest
a vznešeného.

Jak příboj moře
víchr do lesa se leje —
Každý strom, každá větev, každý list
zimničně se chvěje,
jak člověk třese se
pod ranami osudů
neznámých,
plných stesků a beznaděje.

Z dáli
zrak můj cos mámí a šálí.
V krvavém večera zbarvení
ve vojsko andělů a temných ďasů
les zrakům mým se promění,
zápasících
ve věčném prostoru času.

Tisíce jezdců
v zápas vražedný tu kluše . . .
Ó, rcete,
není-li to lidská duše
plná bojů a pochybností,
jež tento krutý zápas hostí.

V západu září růžové
viz ostré meče ohnivé,
jak blížíci se noci
vstříc podivně svítí.

Magické světlo
rozlévá do kraje
skleněný měsíc bílý
a dálka na západě
tak strašná je
a varhany večerního lesa
preludium truchlivé
do noci kvílí.

Hudba ta strašlivá
v duši mé se ozývá
hedvábným echem,
jak slova smrti
k nebi unášená
s posledním dechem.

OHLEDAČ MRTVOL

Valašský obrázek.

BYLO to asi v červenci. Slunce bez milosrdenství páliło do valašských hor. Vzduch se nad nimi občas unaveně zatřepetal jako lenoch, jemuž nedá slunce v klidu odpočívati.

Všude bylo v tom parnu téměř mrtvo. Dřevěné chalupy hážovské – rozstříknuté v ráztoce podél potoka a po okolních stráních – podobaly se mrtvým pomníkům života sežehnutého nesmírným žárem.

Pojednou zazněl na kraji dědiny pronikavý zvuk buňbu. Zněl jako na povel – hlučně – divoce – neodbytně – jako by chtěl probudit spící život kolem – vyburcovati i nejzarytějšího spáče.

Vrabci – kteří seděli na Hrnově třešni a obírali sladké planičky – polekaně vyletěli, jako by do nich střelil. Probudily se i slepice popelící se ve stínu pod třešni a starý kokeš výstražně zabroukal, že není asi něco v pořádku. Pes Majón zaštěkal – vyběhl na hradskou a rovnou k obecnímu policajtovi Kořínkovi, který tak nemilosrdně tloukl do napjaté kůže buňbu. Kus od něho se zastavil a štěkal stále zlostněji.

Policajt se nedal másti ani skřekem poplašených vrabců, ani broukáním slepic a štěbetáním hus na potoce, ani štěkotem všech okolních psů, tloukl v taktu, nedbale se rozhlížel, jak lidé vylézají z chalup. Když dotloukl – složil paličky za řemen, vytáhl z kapsy pomačkané lejstro, nasliněnými prsty je opatrně rozevřel, ještě jednou se rozhlédl, má-li dost posluchačů – „kuš, potvoro!“ – zakřikl na nejbližšího psa – teprve potom zvolna a vážně hlásil:

„Oznamuje sa! V nedělu na sv. Jakuba bude sa volit nový ohledač mrtvol, protože starý Sekulík umřel. Do by sa chtěl na to dat, at sa do téj neděle ohlásí u starosty a řekne, co a jak –!“

Složil zase papír, strčil jej do náprsní kapsy a neohlédaje se více po svých posluchačích, ubíral se dále za svou hlasatelskou povinností.

Než uplynuly dvě hodiny – celá rozsáhlá vesnice věděla, že se bude volit nový ohledač mrtvol. Do večera dostala se ta zpráva i na paseky a do odlehlých ráztoč. Leckterý občan uvažoval, kolik by to ohledačství vynášelo – zda by se neměl přihlásiti u starosty a říci, co a jak. –

Úřad ohledače mrtvol byl velmi důležitý. Poněvadž k obvodnímu lékaři do města bylo přes půlčtvrté hodiny cesty, bývali v horských vesnicích přísední ohledači, kteří jako zástupci lékaře zjišťovali u nebožtíků smrt a její příčiny. Příčin smrti bývalo několik: súdhoty, zápal, rak v žaludku, záducha, vřed, sešlost věkem. Učenější ohledač konstatoval dokonce též nějaký katar nebo trefení šlakem. Tyto příčiny ohledač přiděloval nebožtíkům dle vlastního uznání, s náležitým zřetelem k tomu, aby se střídaly.

Kromě zjištění smrti a její příčiny psal ohledač též úmrtní listky. Příslušné tiskopisy nosíval pod pažďím v tvrdých, ohmataných deskách,

za uchem měl péro a v kapse lahvičku inkoustu, který byl šedý stálým doléváním vody.

V takové výzbroji byl ohledač úřední osobou a vystupoval s náležitou vážností. Jenom škoda, že tento úřad nebyl přiměřeně honorován. Jistě by býval nabyl daleko většího významu a také počet uchazečů o tento úřad by byl značnější.

V neděli o svatém Jakubě sešel se obecní výbor hážovský v jizbě u starosty. Přišli všichni členové, neb přišel důležitý okamžik volby prohladače mrtvol.

Výboři seděli na lavách podle stěn, starosta s náměstkem seděl u stolu, naproti v koutě u kamen seděla starostová, aby měla volný přehled, a u dveří seděl policajt a dva uchazeči o úřad ohledačský.

Výboři si vykládali – ale tvářili si tajemně, významně pohlížel jeden na druhého, jako by chtěl říci: „Enem ty sa uškěťaj – šak vími, že byl u tebe hen ten Beňadzin, abys ho volil! – Ale sa vám nepovede! Šak to uvidími!”

A druhý totéž myslil o prvním s tím rozdílem, že viděl v něm ochránce mladého Katrušince, který též o úřad stál a výbory si obcházel.

Každý mluvil jinak než myslil a tvářil se tak, aby naznačil, že ví mnohem více než by se zdálo.

Když se dosyta napovídali naplano, starosta hlasitě zahájil schůzi: „Tak, páni výboři, ja zahajuju dnešní sezení, abysmi viděli, co je ve věci.” –

Odkašlal si a samolibě se rozhlédl, aby seznal, jakým dojmem působilo tak květnaté zahájení. Hned pak pokračoval:

„Jak všeci istě víte – starý Sekulík umřel – daj mu Pán Bůh šécko dobré – a tak smi sa pozbyli ohledača mrtvol. To víte, že bez něho sa obec nezajde.”

„To ne – každú chvílu dosi umře” – podotkl kterýsi z výborů.

„No tak – to mosíte sami naznať. Proto sem dal vyhlásit, že dneskaj zvolími nového.”

Všichni příkyvovali souhlasně hlavami, jen dva uchazeči u dveří na sebe nevraživě pohlédli a poposedli od sebe.

„Tak počúvajte, co vám včilěj pravím!” – pokračoval starosta v jednaní. „U mňa sa přihlásili enem dvá: strýček Beňadzin a Jan Katrušinec. Šak – obá sú tady – možú réct –!”

Oba uchazeči se usmívali rozpačitě, každý ke svým ochráncům obrácen.

„Jan Katrušinec to podal písemně. Počúvajte – přečtnu vám to:

Slavném obecním viboru

v Hážově.

Já žadam o obecního ohledače mrtvol. Chodival sém se strýčkem Sekulíkem a umím to už. Obec ať mi dá 40 Kč, od nebožtíka budu brat 3 Kč. To šécko ročně.

Z úctou Jan Katrušinec.

„Tak tady ste to čuli, co a jak.“ –

Chvilku bylo ticho. Žádný ani nešeptl, ani se nehnu. Jenom na Katrušince se upíralo osmnáct párů očí.

„No – tak pravte, co myslíte“ – povzbuzoval starosta.

Nastalo vrčení, odkašlávání, ale k slovu se neměl nikdo. Teprve po chvíli prohodil Hrná:

„Já myslím, že by sa mu to mohlo dat!“

Jako by do vosího hnízda píchli.

„Co? Dat? Protože byl u tebe – tak si to myslíš!“ – rozkřikl se Trochta, protektor Beňadzinův. Ostatní se k němu přidali.

„Šak sa hlási aj hen Beňadzin – a ty hned bys to strkál týmto.“ –

„Ať sa volí – kerém sa to má dat!“

„Počúvajte – ešte sém vám šeccko nepoveděl“ – utišoval je starosta. „Budemi volit – jak sa patří sa šeccko spraví. – Strýček Beňadzin říkali, že by to dělali tajak nebožtík Sekulík: od obce 30 Kč, od nebožtíka 2 Kč.“

„To je správné – enem s tím nehýbat – ať sa to dělá tajak to bylo spěščí!“ – horlili stoupenci Beňadzinovi.

„Nač na obec uvalovat větší vynálohy, šak mámi inších vynáloh až dost.“

„To sú jakési vynálohy – deset korun věcej – šak sa každém přidává –“ minil Hrná.

„Prámí – a počúvaj –“ obracel se jiný protivník Beňadzinův k jeho ochránci – „víš ty, co to žádá byt takovým ohledačem? Lozil bys ty po pasekách a šeckých ráztokách za čtyřicet korun? Taký člověk moší všade – sú nemoce lecijaké – može si odnést dohoví co – a za to enem čtyřicet korun – a to sa ešte zdá moc. – Já bych to nedělál ani za sto korun. –“

„Šak ta žáden nenutí – možeš byt v pokou. –“

„Páni výboři – já sa spokojím s těmi třiceti korunami od obce“ – pronesl Beňadzin, aby trochu upevnil svou posici. „Já vím, že ono těch peněz aj v obci podhybí – tož nedcu utahovat žádného . . .“

„A co vy tady řečnujete jako nějaký výbor,“ obořil se naň Katrušinec. „Co je kemu po tém, co a jak vy. – Šak ste mohl počúvat, co starosta pravil: ohledač sa bude volit!“

„Nehajte řečňovani“ – rozkřikl se starosta, aby zjednal ticho – „budemi volit. Jak mámi hlasovat: rukou alebo lístkami?“

„Lístkami, lístkami“ – volali výboři.

Náměstek rozřezal arch papíru na malé lístečky, rozdal je výborům. Vrhli se na ně jako dravec na kořist. Každý hledal vhodné místo, kde by v tajnosti mohl napsat jméno svého chráněnce. Někteří si clonili ruku kloboukem, jiní položili lístek na zeď, přitiskli se až ke zdi a psali, jiní dokonce vyšli ven, aby nikdo nepoznal, čí jméno píše.

Konečně všichni skončili svůj důležitý úkon, hodili složený lístek do náměstkovra klobouku na stole.

„Už ste šeci dali listky do klobúka?“ otázal se starosta.

„No isté – šak spočítajte . . .“

Náměstek počítal. Sedmnáct lístků. To bylo tedy v pořádku – neb starosta nehlasoval.

„Včilěj spočítami hlasy. Dvů rádni at idů sem!“ – vybízeli starosta. Nastalo všeobecné utišení. Všichni nahlíželi ke stolu a jako by celým tělem naslouchali. Oba uchazeči poslouchali nejbedlivěji. Zmocňovalo se jich divné chvění – nejistota – obava – naděje. – Rychle si v duchu počítali – kolik to může ročně vynést: od obce – pětadvacet až třicet nebožtíků – to je přes sto korun – to stojí za to.

To vědomí je ještě více zneklidňovalo. Napjatě sledovali oba postup sčítání hlasů. Kdykoliv se ozvalo jméno jednoho – zachvěl se radostí – při vyslovení jména druhého nevolí.

Konečně nastal okamžik rozhodný. Katrušinec byl bledý – nebot napočítal si v duchu méně hlasů než Beňadzin. Ale přece doufal, že se zmýlil – že přece jenom on bude zvolen, vždyť podal písemnou žádost. – – –

„Tak – páni vyboři – počúvajte: Spočítali smi hlasy a napočítali pro Beňadzina 9 hlasů, pro Katrušince 8 hlasů. Většinu má Beňadzin; proto je zvolený ohledačem mrtvol.“

Napjetí se uvolnilo. – Všichni si oddychli – ale ne všichni stejně: stoupenci Beňadzinovi s uspokojením, stoupenci Katrušincovi s nevolí a rozčilením.

„Já s tím nesůhlasím a podám rekuř!“ – zvolal Katrušinec. Hlas se mu chvěl zklamáním a zlostí.

„Ej, to sa ví – enem rekuř“ – povzbuzoval ho kdosi z jeho stoupenců.

„Žáden rekuř – šak jaký rekuř – dyž smi už zvolili Beňadzina – tož co naděláš?“

„To byly falešné volby – volte eště raz, šak sa uvidí, do bude zvolený.“ –

„Istě že – eště raz sa mosi volit!“ –

„Nic sa nebude volit – už smi zvolili. Do chce volit, at si voli de chce a co chce!“

Iluk se vzcháhal – že nebylo lze ani dobře postřehnouti, co kdo říká.

Konečně se do toho vložila starostová:

„Co sa tak rozkřikáte – chlapi? Šak můžete už huby držat. Ohledačem může byt enem jeden a dyž aj deset razu budete volit, dycky zvolite enem jednoho a tén druhý ostane tak. – Tož jaké pak volby?“

Toto zasáhnutí působilo. V jizbě zase nastal klid. Starosta považoval nyní za svou povinnost, aby řekl své mínění.

„Počúvajte, páni výboři, já myslím, že je to pravda. Šak smi spravili šécko vedla zákona a tož, pane náměstku, napiš to do protokolu, jak smi sa usnėli a jak smi zvolili Floriána Beňadzina ohledačem mrtvol. Napši také, že obec mu dá ročně 30 korun, od nebožtíka že může brát 2 koruny.“

Náměstek psal, polohlasitě si vyslovuje jednotlivá slova. Ostatní výboři se dali do řeči, zprvu pomalu a nejistě – aspoň stoupenci Katrušincovi. Vřelo v nich, že se jim nepodařilo prosadit svou a že slíbené jezdliky kořalky se rozplývají v niveč. Leč nedalo se nic dělat: za-

sáhnutí dvojí autority – panímámy starostové a starosty samotného, jako výkonného orgánu své ženy – zamezilo další dohadování. V hospodě si to však poví lépe, od srdce k srdci.

V hospodě bývalo vždy druhé sezení výboru: a ku podivu, bylo daleko živější a rušnější než u starosty. Bývalo tu daleko více námětů a mnohem více odvahy a rozumu. –

Té neděle hospoda přímo hučela. Dvě strany se utvořily, středem každé byl jeden kandidát ohledačství – vlastně správněji řečeno: jedné vévodil zvolený ohledač Beňadzin, druhé propadlý kandidát Katrušinec.

Ale platili oba kořalku všem svým stoupencům.

„A šak – čujete-i –“ rozkřikoval se Katrušinec, „myslíte – že su já hladný na těch pár krejcarů z toho ohledačství? Jebemti – okážu já vám, že možu počastovat aj celý Házov – aj toho hladného Beňadzina!“ – –

A opravdu častoval kde koho. – – –

„Ale strýčku“ – přitočil se k Beňadzinovi Hrňa, když mu častování stouplo do hlavy – „sa mňa zdá, že zle dopadnete s tím ohledačstvim.“ –

„A co ty sa míšeš, do čeho ta nic ...“

„No – počúvajte – šak máte v protokoli, že môžete brať od nebožtíka 2 koruny. Viděl-i ste už, že by sa co mohlo vzít od nebožtíka, dyž umřěl?“

Starý Beňadzin se nad tím pozastavil. Nechápal dosti dobře, ale přece se mu zdálo, že cosi je ve věci – ale nevěděl, co a jak ...

Proto odbyl Hrňa velkopansky, aby zakryl rozpaky:

„Neděľaj ošteru – já su obecní ohledač – a co si ty – no?“ – – –

Nebylo však souzeno Beňadzinovi, aby se ujal skutečně úřadu ohledače mrtvol. Když byl předvolán do města ke slibu a k lékařskému poučení, bylo zjištěno, že velmi špatně vidí a že neumí vlastně psát.

„Šak ogara inňa šěčko napiše“ – snažil se udržeti svou posici – ale marně.

Byl odmítnut – obec vyzvána, by si zvolila jiného ohledače.

Tentokrát byl zvolen Jan Katrušinec. Osud se postavil proti starostové, neb se ukázalo, že nebylo zcela správné, co říkala, když utišovala obecní výbor: „Dyž aj deset razu budete volit, dycky zvolíte enem jedneho a tén druhý ostane tak.“

Tak se stalo, že na obec hážovskou bylo uvaleno těžké břímě výloh na obecního ohledače mrtvol, neboť Katrušinec trval na své původní žádosti:

„Obec at mi dá 40 korun, od nebožtíka budu brať 3 koruny. To šěčko ročně.“

POZNÁNÍ

Zde pučí stromy v tušení léta.
 A v korytě, vlnami vyhloubeném,
 jen úzké toky jdou vinutou stezkou.
 Zde vrhají se skalín v běhu se dolů,
 tam vířivá lázeň spojí je zas.
 Na břehu mladistvé údy si hoví,
 a panenská kvítka po tom prahnou,
 by zlomena jimi a zabita byla.
 Tkne země se hlava Efebova,
 již ruka podpírá zlehounka jen.
 Zrak znaveně sleduje oblázek,
 jež čistých a stálých vlnek hra
 tu v alabastr zářivý brousí.
 Nad pásmem šera vzduchové moře,
 v němž zápasí smrt a zárodků chtivost,
 vše ladí v mír a lenivý spánek.

„Muži štěstí! když už sis zoufal,
 nalezl jsi si v lomozu světa
 vysněnou a božskou Bytost.
 Nízkému kruhu jsi ji vyrval.
 Ochotně v tuto samotu,
 jež zalita je rozkošemi
 a nedostatky posvěcena,
 šla, s tebou sloučena, bez průvodu
 kleteb nebo prorocství.
 Ve tvé chatě, kde tě nikdo
 nevydá dotěrným zámyslům,
 kde nevyruší tě cizí oko,
 jsi ji jen zcela ze sebe viděl,
 tobě jen rozkvétá její úsměv.

„O trpký bole! zklamání kruté!
 V ráji, jež chtěl jsem vysázeti,
 roste mi plevel a trnité kře.
 Proč už od všeho počátku,
 kdy čekání slasti udusit mysl
 a hloubavé pohledy oslepit mělo,
 jevila se mi ta podoba cizí,
 kterou jsem nikdy nemohl setřít?
 Jak mohu se oddat míru a slasti,
 když nevědoucně žízním, bych zvěděl,

zda přicházela co čistá kněžka?
Neb neúprosně s pílí bohů
ji odvrhnu, když obětujíc
před cizím oltářem klekala."

Tiše přichází, hádajíc cestu,
chtíva kouzelné blízkosti jeho,
myslíc, že on jí nevidí,
ač viděl ji a nebylo třeba,
by předstíral chování lhostejné.
Nevinně pokleká po jeho boku,
vlasů se dotkne mu v polibku zběžném.
On vyskočí: „Volal jsem tě, ženo?
Přiblíž se jenom, když mi tě třeba! . . ."
Ona se zvedá – beze slova –
neboť nač? když dlouhý pohled
zoufalství, studu a výčitky
se netkne ho. I odchází odtud
bolestná matka z radostí strážně.

„Co já se tady v bolestech svíjím,
chce ona mne snadnou námahou získat,
tváří se truchlivou nad mým hněvem
a snad jí i jest, že šalebnost u mě
tak snadno jak u jiných úspěchu nemá.
Ba právě ten něžně lichotný způsob,
jenž dotvrdit má přísahy její,
svým kouzlem a uměním dokazuje:
ona se zkouškou zkušenou stala,
jen kejkle je její dětinskost.

„Vždy ještě váhám. Jediná chvíle
by mohla mne ujistit. Závoje
proč nechopím se zkoumavým prstem?
Cítím, ach! ještě, že poslední plápol
naděje mroucí mi zůstává.
Bojím se vyvolat veliký den,
jenž přinese můj rozsudek.
Mohl bych říci: „Neblahá,
teď jist jsem, žeš mne obelhala.
Buď potupena a zavržena!“
Však mohl bych říci: „Trýznil jsem tě
a podezíral, jež pravdiva bylas?
Já chovatel hanebných myšlenek
vzdor slzám tvým, polibkům pochyboval,
žeš čistoty a svatosti pramen.““

Den začíná rozdílet svoje světlo.
Tu oba přes prah vystupují,
oslnění prvotním světlem,
proměnění, však způsobem dvojím:
Žena tu září v nebeském jasu,
on však je zdrčen a pomaten.
Teď jít chce . . . A vědění ženské
jí velí, aby ho nezdržela,
– po nezvyklém je samoty třeba,
a novina ještě jaksi ho děsí –
i pouští ho, špatně svůj jasot kryjíc,
našedší neblahé vysvětlení
pro jeho tvářnost po této slasti.
Nic netušíc, dlouho se za ním dívá,
ona, jež teď je skvostnější, sladší.
Aby se k plné svěžesti, kráse
zázračně mohla rozvinouti,
třeba jí bylo jen polibků deště
a blažených hodin níící rosy.

Vstříc lesu spěchá po polích,
hrud' plnu jedu a žalného hněvu:
„Teď jistotu máš, ty nesmyslný!
Vědění škůdné! rouhavá zkouška!
Já zločincem byl jsem od té chvíle,
kdy ke spolku jsem ji přikročil po bok
a rozluštění jsem koupil si hanbou:
Ach, konečně myslela, že poražen jsem
a vyléčen ze zla, jež nejvíc asi
jí mučilo. Jsouc tak rozkoší plná,
oběti pravými se jí zdály,
zvířecké chvění sladkým jí bylo,
důvěru měla v lásky dar.

„Tady je ručej. Temné vlny,
živené horskou nepohodou,
valí se, kde nedávno mírně
stříbrné linky a tůňky se chvěly.
Jak ohavně odráží tvářnost moji,
slibuje kletbu, jak všichni činí,
květy i pole i vrcholky hor.
Jasně tvé vody byly svědky
mých hodin váhání, utrpení.
Pochmurné vlny, jež hučí a šumí,
kynou mi: vábí a táhnou mne dolů,
bych začal tam své prokletí.”

Zvonek Lehnického kláštera
 chodbami se ozval do šera
 v neobvyklou dobu,
 jak by zavzněl z hrobu.
 Svatí na obrazech zamžikali,
 jako by se zvonu polekali,
 boubelatí andělíci
 kolem světců laškoví
 povážněli, jak by v ráz
 zakřikl je břitký hlas.
 Světla dvost, jenž oknem padá
 v duhy barvách na dláždění,
 náhle v bílý pruh se mění.
 Do všech koutů stín se vkrádá.

Co se stalo? – Tak se ptají
 všechny sestry ulekaně,
 v refektář když pospíchají.
 Co tam asi čeká na ně?
 Pravda-li, že město spící
 včera Boží bojovníci
 náhle ze sna zburcovali
 přitrhnuvše před Lehnicí?
 Či už loupi, vraždí, pálí? –
 Tu je třeba rady,
 připravit se všady. –

Tušení se brzy mění
 ve smrtelné rozechvění.
 V refektáři čeká abatyše
 rozmlouvajíc pokorně a tiše
 s mužem tvrdých rysů v tváři.
 Brnění má z ocelových plátů,
 které tu tam leskem září.
 Hlavu kryje šišák, jako došek chaty.
 Pod ním oko potměšilé plá.
 Úsměch potrhuje knírem nade rtem.
 Ruka osmáhla si hraje s palcátem,
 na němž krev až dosud nezaschla –
 znamení to nedávné a kruté seče. –

Stojí sestry v řadách nepohnuté,

když tu hlas, jenž skřípá dutě,
zavzní jako břitký úder meče:
„Lehnice je naše. Vy jste rukojmí.
Každá v celu svou se vrátit smí
kromě jedné. –“ Utkvěl na ní zrakem –
Ruměncem jí zahalil tvář rudým mrakem.
Zachvěla se v duši, záupěla,
potom v Bohu silna, odhodlaně děla:
„Pane, snad byste mi mohl říci,
co vás láká na mně, Boží služebnici? –

„Tvé to oči jsou!“ – dí hejtman v spěch.
„Se mnou půjdeš, chceš-li šetřit všech.“ –

„Rozloučit se nechte otrokyni svou
s Kristem na oltáři na pout dalekou!“ –

„Jdi!“ dí hejtman – „čekám hodinu!“ – –

Plyne zvolna čas, jak v těžkém snu.
Hejtman netrpěliv chodí sem a tam,
v oku zlověstný mu blýská plam! –
Minuta již chybí pouze. –
Běda! pakli jeho touze
po vůli se nestane!
Kláster ohněm zaplane! – –
Abatyše plna rozpaků
hejtmanu se dívá do zraků,
jak by prosit chtěla o milost,
ukrotití jeho hněv a zlost. – –

V tom se dveře otevřely –
hrůza projela tu všemi těly,
výkřik zděšení tu zavzněl ze všech úst:
Ve dveřích se sestra zjevila,
– ke stropu až zdá se růst –
talíř drží její ruka mdlá,
na talíři leží oči dvě,
v hlavě zejí důlky krvavé,
z úst, jak z hrobu, znějí slova:

„V lásce-li mé oči chová
pán můj, zde, hle, mu je nesu
s prosbou, by nás ušetřil,
v těle chrám a v duši Boží obraz ctil.“ –

Hejtman v němém stál tu děsu

nad silou, již Ježíš dává,
která mužně odolává
pekla nástrahám i smrti,
slavně vítězí a pouta drtí. – –

A. S. CHUDOBKA

TANEČNICE

V předměstí v špinavém domě
zrodila se.
Nebyla přítěží;
desíletá
devět nezbedných hochů
– jež ulici jen milovali –
aspoň očistila trochu,
a znavené matce
přinesla vody k večeri.

Tak tu žila – –
nezpívala ani netruchlila,
svůj život jednotvárný
ptačím zpěvem prosvětliła,
až přebíhala parkem do továrny.

A z nenadání
stala se motýlkem, jehož nedhytíš dlaní,
zpívala, tančila,
před zrcadlem stála
a smála se, smála.

Žensky rozkošně zkvetlá
odešla do světa, do proudu světla,
aby tančila pro rozkoš očí.
V salonech když někdo dotěrně zaútočí,
špinavému domu v předměstí
směje se teď a – mlčí.

FOOTBAL

Jak promluvit k tobě, světe,
 jenž nerozumíš řeči duše!
 Jak vyslovit, co tě v hloubi hněte,
 jenž – nemocen – již pokašláváš suše,
 jak souchotinář s růžičkami v lici –
 ó jak jen, jak jen mám ti říci,
 že plíce miliardou pitvorných se hemží tvorů,
 již na cévy se vrhnou v žravém sboru,
 je proděravější – a vlastní krve proudem
 ty udusíš se v děsné muce. –
 A umíraje, v siné ruce
 kšaft budeš držet světům ostatním,
 jež vesmírem jak fotbalový balon krouží:
 Tak zhyne každý, kdo jen touží,
 by vládly svaly pěstěného těla,
 v němž zakřiknutá duše odumřela!

A. S. CHUDOBKA

BABIČKA NA NÁMĚSTÍ

Babičko na náměstí,
 babičko, s trochou ovoce a mlsů
 jako bys prodávala štěstí –
 tady jsme s ním se nejednou setkali!

Babičko, naše duše se objaly
 i s těmi tajenými bolestmi.

Tvé sladkosti, babičko, nemají vzhledu,
 proto jich nekoupí děti z bohatých rodin.
 Ty za šesták toho nadělíš plné dlaně.
 A aby k tomu ještě něco bylo,
 každému úsměv přidáš
 a pěkné slovo –
 líčko dítěti pohladíš,
 jež zvyklo jen drsné ráně.

A to je na světě, babičko, mnoho!

LIDOVÁ MŠE

CIN-CIN! To zvoní drobný zvonek, zvučně, jasně, čarobně. To zvoní sladký, teplý smích zbožných srdcí a svatý šepot čistých modliteb. **Či** je to píseň neznámých sfér věčné radosti?

Začátek a konec křížové cesty hledí na nás s bílých stěn tak přetvořeně. Obličej, zkřivené kleštěmi všech strastí, a zamýšlená bolest nekonečného utrpení s dvou obrazů v postranní lodi upírají lesknoucí se a uplakané pohledy. Ó, v duši povstávají, rostou a stoupají do nezměrnosti všechny touhy a skroušené modlitby. Z duše prýští, vinou se všechny nenávisti a hoří plamenem plného odpuštění.

Pán s vámi! – šepotají sloupy plachého kostelíčka, varhany i drobná, dětsky čistá kropenka. Ó, mír s vámi! – šepotá mrtvé tělo Ježíše Krista, snáté s kříže a opřené o hruď Matčinu. V duši zvoní všechny bílé, teplé, svaté zvuky. V duši hasnou všechny vášnivé výkřiky a rozkvétá v ní modrý květ Mystiky.

Zlatá monstrece zvedá se zbožně a slavnostně, a na ní bělostná hostie. To kněz Pánu zjevuje všechny hříchy a vášně. To rozpjaté ruce shromážděného lidu prosí, aby na ně sestoupila nevinnost utracených dětí. Či je to zaklínání nebes, aby s nich skanuly milosti na hříšného člověka?

Blahoslaveno budiž Jehně, beroucí na sebe hříchy světa!

A přeměněný Kristův obraz na vrchu hlavního oltáře proniká nás nekonečně dobrotivým pohledem. Velké, rozplameněné srdce hoří uprostřed jeho prsou, tryskají z něho zlaté paprsky, upírající se na všechny věřící. Jaké velké životodárné světlo je to, tážeme se udiveně, jež samo na nás padá a hřeje nás ohněm Věčného Života?

Drobný, radostný, šťastný zvonek zvoní a zvoní, a jeho sladký cinkot vznáší nás do hrdých bolů vši Pokory. Do radosti všeho Pokání. Nasloucháme, hledíme, co se to kolem nás děje. Klekneme, pak vstaneme a opět klekneme. Nepochopíme ničeho, jen v duši neseme slunečný pocit spolupráce při největším díle.

Zase několik svatých okamžiků a nejasných dějů. Sešly se to neznámé síly z neznámých, dálkou zastřených krajů, aby na tomto úzkém kousku země zastínily všední a lidskému duchu známé zákony? Překročila možnost hranice nemožnosti, vyšinul se Duch nad Hmotu a poletuje teď nad ní, dává jí nových vlastností a přetvořuje její prvky?

Kněz poklonil se a mluví tajuplná slova.

Pokloňme se i my, neboť přišla chvíle, kdy Syn Boží opět sestoupí na zem!

Jaký zázrak se děje a kde ztrácí se všechna naše logika? Chléb stává se Tělem, víno Krví, zachovávající své vnější tvary.

Toto jest *tělo* mé, toto jest *krev* má – šepotá kněz, a věřící sklopenou hlavou a ohnutými koleny očekávají příchod velkého Proroka.

Jejich duše slavnostně se noří do říše nepochopitelná a nesou v sobě radostnou víru v to, čeho oči neviděly. Ó, duše jejich cití, že vpluly do moře věčných pravd a blahé lásky, a usmívají se nad každým připomenutím lidských smyslů.

Lid klečí, klečí a sklání hlavu, libaje prach kostela, a přebírá prsty zrnka růžence a modlí se dlouhé, dlouhé modlitby. Aby nebesa žehnala jejich námahám, aby přinesla štěstí nešťastným, radost smutným, zdraví nemocným. Modlí se shromážděný lid, modlí, za sebe i za všechny, kteří věří i kteří nevěří. Modlí se shromážděný lid oddaně a s vírou v moc modlitby, a každý jeho pohyb, každý jeho pohled a vzdech je modlitbou. Lid nezná pochybovačnosti, nezná nedůvěry, a jeho srdce bije stejným rytmem. Srdce celého kostela bije stejným rytmem, klidným a zbožným. Tento rytmus jímá nás všechny a my všichni stáváme se jedinou duší, jediným srdcem a jediným chrámem modlitby. A dobrý obraz Kristův s hlavního oltáře usmívá se mírně a líbá nás otcovským pohledem. Dobrý obraz Kristův jako by zvedal ruku, aby nás pohladil po skroušených duších a jako by nám cosi pravil.

Ó, co praví nám Kristův obraz, nám, shromážděnému lidu, znaveným dělníkům a vyčerpaným poutníkům? Naše tělesné ucho neslyší jeho hlasu, ale duše jej slyší a vpíjí tento hlas, jako květ svěžest časného rána. I pocituje duše tajuplný hlas, tichý jako dech, jenž nám praví: Ponoř se do sebe a najdi v sobě jiskřičku Dobra a Lásky! Vezmi ji na ruce a nes ji svými cestami, aby ti věčně svítila ve všech tmách! Nade všemi věcmi. V každém pohledu a úsudku.

A mnoho slunce a svěžího vzduchu proniká odkudsi do kostelíčka. Všechny věci jsou okoupany radostí. Všechna srdce opojena zázraky.

A věřící zvolna, činíce znamení kříže a sklánějíce se až k zemi, opouštějí posvátné místo, rozcházejíce se křivolakými poledními ulicemi.

JOSEF MARCOL SVOBODA

BALADA O ČEKANCE

Čekanka vyrostlá v ostrohu cest
ústících do úvozu
dostala osudem věčně se plést
v loukotě sterých vozů,

takže jí vrholek jedenkrát vůz
zlomil a poválel v prachu:
ale jak na vzdory nepřizní hrůz
vydala pupen z nachu.

Třebaže slunečko nesvíí naň,
vláha jen skoupá padne,
třebas mu v kolébku určena pláň,
nadějí stále mládne.

Dávno už chystá se na druhý květ
lučina nedaleká –
na něj svět jak by chtěl zapomenout –
rozvíti darmo čeká!

Chovajíc poupátko pod srdcem sní
v tesknosti tato matka,
zdali se vůbec a za teplých dní
dočká pacholátka?

Vždyť je už podzim, už uhodil mráz,
končí se babí léto –
to se už najisto mateřských krás
nedočká v době této! – – –

Ale tu sluníčko z říjnových par
pousmálo se bodře,
hodilo paprsek na suchopár,
rozvílo kvítek z modře! – – –

S poledne příběhlo děvčátko sem,
smavého mládím líce,
ani si nevšimlo nad úvozem
kvítečků na tisíce.

Hle, tady nad kámen pahýlek ční,
po boku hrstka snítek,
a jako zázrakem nahoře pní
blankytný jeden kvítek.

Utrhlo stonek a připjalo hned
v ozdobu cudných řader –
v hodině zvadla tak blažená snět
na trůně z chudých hader.

Ale necht! Ke štěstí blankytný květ
srdečku chvíli stačil –
mohlo mu radostí vypovědět,
světiti bol, co tlačil! – – –

Jsem jak ta čekanka v kamení cest
daleká svého cíle! – – –

Nezoufám! – Zvedne se osudu pěst,
nastanou lepší chvíle,

zabloudí později májový čas
k čekance trpělivé,
šťěstí ji chvílemi navštíví zas
po chmurách noci divé!

R. STUPAVSKÝ

BÍLÁ PANÍ

Jak žebrák v pěvců Tvoji kruhu,
již v písních svých se Tobě klání,
se ostýchavě k Tobě šinu,
mnou nepovrhni, bílá Paní!

Mé retý špinavé a choré
a v hrudi teskná duše zmirá,
já přece k Tobě s touhou spěchám,
mé kroky naděj silí, víra.

Však co mám na dně srdce skryto
a nesvěřil jsem nikdy světu,
to navždy Tobě patří všedno,
až rozpučí to v rudém květu.

A v měsíci, kdy všediny květy
korunu slávy Tvoji tvoří,
ten kvítek podávám Ti, Paní,
v něm celá moje láska hoří.

Své dlaně choré k Tobě vzpínám
a ret můj modlitbou se chvěje,
až půjdeš, Paní, s téchou kolem,
mě nenech v slzách, bez naděje!

ODPOLEDNE

BYLI TŘI. Žena a dva muži. Slunce kreslilo světlo žluté obdélníky na podlaze, jak sem padalo zavřeným oknem. Podíval-li by ses z okna, viděl bys louky zalité sluncem a na dalekém obzoru bílé obláčky plující pomalu tam i sem, dopředu i dozadu. To v nádraží lokomotivy hluboce vydýchovaly při práci.

Žena vyšívala a muži seděli mlčky skloněni nad novinami. Klid, pohoda, řekl bys na první pohled. Snad slunce to bylo, které působilo takový jas.

Srdce všech nebyla však veselá tohoto odpoledne. Člověk musí se smutněti, neví-li si cesty a stojí, zatím co dálky tolik slibují. A tady bylo rozcestí, třebaš si ho nechtěli uvědomit. Kdybyste se tak trochu zamyslili, poznali byste, že je situace asi taková: Oba ji měli rádi, nemohlo říci, který víc a není to ani důležité. Ale zapřel by ji každý, kdyby ses ho zeptal. Styděli se za trochu té sympatie, kterou pocítovali k oné plavovlasé ženě. Ostatně byla to více mužská hladovost, která jim vyplňovala srdce: vzít, vyplnit a pokořit!

Ne, nebyla krásná tato žena, ale měla dobrý pohled a tisíce gesto rukou. Nebyla krásná, ale mohla ti krásu vytvořit z obyčejných a všedních věcí, které vyplňují život. A to je víc, než být krásným!

Žiješ-li, můj milý, sám a sám, chce se ti společnosti a dobrých slov. A ona dovedla říci teplé slovo a nejkrásnější bylo, že jsi mohl čísti z jejího pohledu, třebaš její ústa mlčela, ty nejpěknější věty:

– Vim, človče, toužíš a nevíš kam, čekáš něco, ale jsi netrpělivý a není ti volno. Chceš život – život plný vzduchu a pile a tady máš jen pozvolné trmácení pro nic a za nic. Nerozumím ti úplně a nechci ani, ale jsem žena, a to znamená těšit. –

Trochu nevěříš, ale cítíš, že je to dobré myslet si, že ona si myslí toto při pohledu na tebe. Stáváš se na divil dobrým a věčným. –

Tak tu nyní seděli ponořeni sami do svých myšlenek. Žena vyšívala a občas zatoulaly se její oči do světlého okna a daleko do obzoru.

Nebylo jí právě smutno na světě! Byly dny krásné, byly i horší, ale všechno uplyne. Vždyť vlastně si trochu tvoříš život sám a tu je nutno nehloubat raději příliš a žít – žít v každém případě. Ovšem někdy to taky nebylo všechno v pořádku.

Večery přišly – takové vzpomínkové – venku pláče déšť na tabulkách okenních a v okapových rourách; o patro výš vyráží někdo stlučeně tóny z klavíru. Třebaš jen takovou obyčejnou písničku:

Pod tím našim okénkem
bývá velký mráz...

Tóny jdou volně za sebou jako pohřební průvod, každý do srdce

spadne a staré vzpomínky vyhrabe. Některá smutná, jiná veselá, ale všechny teď už bolí. Snad proto, že už nejsou. Jedna bolí, že byla veselá a že už nikdy nebude, smutná proto, že těch smutných bylo víc.

A dnes je tu zvláště nějak hodně smutno. Slunce sice svítí, ale je to takový polibek bez tepla a lásky. Pohled na zředlou krajinu lepší náladu nepřítá. Hory na obzoru odvádějí myšlenky jinam . . .

– Ano, on chodíval s ní často na hory. Každou strán prolezli, všude měli co hledat, všude nalézali mnoho nových věcí, kterých jakživi nespatriili. Měl ji rád takovou silnou láskou. Neřikal jí to nikdy a ani hladově ji nepolibil. Za každé křivé slovo smutně se na ni podíval. Říkávala mu jich hodně, snad jen z takové hlouposti mladých děvčat, která vědí, že si to mohou dovolit. Nerozuměla mu, ale tušila, že ji má rád, a pak cítila sílu a odvahu z jeho přivřených očí. To bylo krásné!

Ale pak přišla válka – musel taky jít. Šel a jen ruku jí podal. Trochu zrozpacitěl, zakolísal, ale pak rychle se vzdálil . . .

Psal – stýskalo se mu (knihy prý mu scházejí a ještě někdo!) Těšil se však, že přijde a bude studovat. Nový život si vystaví!

Padl . . . Na italské frontě a nikdo neví kde.

Zaplakala a – zapomněla! Životu se musí všechno obětovat!

Teď tu sedí. Slunce k ní pomalu přišlo a pozlazuje její vlasy. Jako smírná ruka to působí. Hlava klesá jí níže. Potrvá-li to ještě chvíli, přijde maminka a pohladí ji po vlasech, jako to dělala, dokud byla živa, jí – ještě malému děvčátku. Cítí její dobré ruce a dýchá se něhou a očkáváním. Líto jí je něčeho a neví ani přesně, čeho. Vzpomíná na toho, co padl. Ani už to není skoro pravda. A na všechny svoje lásky vzpomíná! Co marných cest, co probdělých hodin, co neklidných dnů pro sladký zvuk tří slov: mám tě rád! a pro jejich ozvěnu: mám tě ráda! A odešli, všichni odešli! Vyloupěna a přece plná nových tužeb a cílů zůstala vždy.

„Jak divný život!“ povzdychla a usmála se. – Ale tu její pohled padl na muže skloněné nad novinami a ztvrdl, znevlídněl.

„Milí, tak smutně sedíte tady a čekáte! Dokud slibuji, dokud jen kolísám a ztrácím, vážíte si mne. Myslíte na sebe, myslíte-li na mne! Miláckové, lásku chcete, srdce a tělo chcete – ne, ne – až byste je dostali, zhrubli byste, odkopli byste! Je nutno držet vás v povzdálí. Zradit a zradit, abych nebyla zrazena sama! Muži!“ a něco jí lehtá v krku, div se neudusí. A je to směšné!

Zasmála se hlasitě, až se lekla svého hlasu. Muži vzhledli udiveně od svých novin a zastihli ještě její tvář plnou nezvyklé jistoty a očí – očí nového výrazu, v němž bylo cosi nepřátelského. Sklonili hlavy a její smích zněl jim z veliké dálky, kam nedosáhnou jejich hladové ruce.

A jestli nikdy, dnes pocítili propast mezi ženou a mužem.

PAN KANTOR VITALIŠ

Z knihy „Můj kantor Život“

Pan rektor Vitališ potmě od stolu
 – večer byla tu s pomluvou bekyně Smutná –
 jen mračně hledí do krbu plápolu,
 i doušek dmele hořce mu dutná.
 Ba, není-li bída na světě
 po planých ostrachů loňské kometě,
 že nectí Boha, ni dábla se neleká svět,
 a loni bez ovoce suchem vadnul květ,
 kdež nyní zima třesutá, mráz, mráz a led,
 však bujně přece iduchu! hejsa! masopust blázní.

Tři děvečky míval pan rektor ve klassí,
 když po městě pustila hodhy Ferule metla,
 tři vedle kopy, na pěkné počasí
 by do jízby vnesla trochu mu světla
 ta hravá havěť úsměvná,
 ač v regulích počtů až do dyb nepevná,
 leč v dobromluvě do štěbotných slov
 zní struny jí hedvábné i zlata jasný kov
 a k houslím jeho jejich zpěv! – ven na hřbitov
 jak andělé by nad hroby aleluja už pěli.

Co kmotra Smutná ví však novin zlých
 a právě prý o těch, jež dětina mazlivě hýčkal,
 by padla mu hanba na hlavu šedin ctných,
 že mládím byl oblouzen, nežli by vyčkal,
 zda jablůňka honosně kvetoucí
 už nesplání do jeseně budoucí.
 Ach, pane kmotře, po Všech svatých až
 moudrý se po zralých panenských jablkách taž;
 však za jara – půst; tu hrachu suchou jen pučálku praž!
 A skromná souseda stydlavě do klína klopila oči.

Tož Svatava Pravdova . . . Jak zralá pšenice
 tvář snědá, ač jímavě líbezná pod plachetkou,
 vždy vážná, pilná jak matčina přeslice,
 bohatá – a družila s Bědkou . . .
 Jí dvořil pan impressor Tomáš Blud,
 ohebně švihlý jak pentlené pomlázky prut –
 Teď hanlivě tiskne proti ní cedule:
 s kým viděl ji v rynku tmách u pranýře minule,

mu z korců šmukýřka Lhavá svědčí nadule.
Má čistá Svatka! Už vrásku na čele, klidně mlčí.

Dobruše Slepoňů! Vlasy zlato a len,
oči prvé fíjalky tajících po háji sněhů,
lad mléčného těla do bujných kypících pěn –
a hloupá mazlena až v soucitu něhu.
Kdo ruku jí podá – do kola!
až fábor a fěrtoch po letu plápolá.
Tu Čertovo Kopýtko, péro kohoutí;
jemu na hrudi – zlo v něm, ach! zalknouti.
Ticho po jarmarku, smutno po pouti – –
Táta strh' se šibenice, máma kopřivče chová Zlocha.

Ač po svatém řádu muž, podle oklamal
choť Květušku Artis od tří stříbrných štítů!
Ji objímal s láskou, až údy polámal –
zpět o nový rok ledva se vlékla k bran mýtu,
odkud vyjela do jara s rytířem,
jenž pod larvou byl jen blouznivým kejklířem!
Krás ubohý kontrfej! Královen brokát, bab cár
ji vodil nebes po malbách a metal v pekla žár,
hned cukruje s hrdličkami, hned upíra brousila spár –
a nyní doma ve sněhu myje krvavé ruce.

Pan rektor Vitališ k ohni se zadíval,
kde jasný krbu plamen vzhůru se točí,
jak trojí stín by tam ruce ohříval
a trojí naň smutné hleděly oči,
ty věrné Svatky Pravdovy,
ty dětinné Dobruše, zas k důvěře hotovy,
ten Květuščin jinam nadšeně upřený zrak.
Vír vánice venku, v tom z ohně dým a mrak.
Co hřeje vás, mé oklamánky, co slní, kde a jak,
když jiné družky na věnce hrdě kladou si počestné čepce!

Hoj, před okny táhnou divoké mumraje,
řvou maškary, píšťaly výskají, mumlají dudy,
masopust hýří, nežli sníh roztaje –
nes do pouti střízlivě života trudy?
V dům šenkovní minuli. Ticho již.
Sám, zasníl se pan rektor Vitališ:
Slyš, panny Svatka, Dobra, Květuše,
jak na vesno v blah budoucích kvetly předtuše,
mu pěji důvěřivé pastorály betlémských svátků,
kdež on si v zapomnění notuje improperie už Velkého pátku.

BÁSNICKÁ TVORBA DOSTÁLOVA
Z LET BOHOSLOVECKÝCH

BÁSNICKÉ tvorby Dostálovy z let gymnasijských a bohosloveckých jsem nashíral v pozůstalosti už hezkou hromádku. Jsou to všelijaké sešity a listky papíru, hustě popsané. Dostál zachycoval své myšlenky po většině stenograficky. Ze všeho je viděti, že od prvních let studia Dostál pilně básnil. V malém, asi vlastnoručně vyrobeném sešitku, do něhož je opsáno přes 40 básní na čisto, shledávám se s verši označenými letopočtem 1885, kdy byl Dostál v tercii. Pak je tu několik básní z r. 1886, tedy kvartánských, a zbytek z r. 1887. Většina básní je označena začátečními písmenami jména autora D. K. a D. K. Pr., to jest Dostál Karel Prostějovský. V r. 1887 začíná kvintán Dostál sem tam podpisovat své verše iniciálkami D. K. L. nebo D. K. *Lutina*. Ale patrně se mu pseudonym Lutina příliš nelíbil, proto jej přeskrtává nebo vymazuje. V dalších dvou sešitech veršů na čisto opsaných nepodepisuje se Dostál vůbec nijak. Je tu však na obou jakési výstražné motto, asi pro čtenáře nové kritika: „Ty nech! Netrhej! Však jsi nesázal.“ Básně jsou vesměs z let 1887 a 1888. Všechny tyto tři sešity i balík popsaných listků odevzdal jsem panu PhC. Oldřichu Svozilovi v Brně, jenž se nabídnul, že tuto mladistvou tvorbu Dostálovu prohlédne a prostuduje a pak své poznatky uloží v monografickou studii, kterou uveřejní v příštím ročníku „Archy“. Tedy já sám se už touto částí pozůstalosti Dostálovy zabývat nemíním.

O. Svozilovi jsem také odevzdal rukopisnou pozůstalost z dob studií bohosloveckých, pokud jsem ji dosud našel. Z období studií olomuckých známé řadu básní Dostálových, které byly v tehdejších časopisech porůznu uveřejněny. Část bohoslovecké tvorby je uložena v „Sedmi-kráskách“. I do pozdějších svých sbírek Dostál zařazoval leckterou báseň z dob studií. To všechno ostatně zjistí a popíše O. Svozil. Já se v této malé črtě omezím pouze na některé básnické věci, které jsou obsaženy v sešitku poznámek ze IV. ročníku bohosloví. Jsou tu zápisky z přednášek o pastorálce, o liturgii, o breviři, o zpovědnici atd. Dále jsou tu tak zv. lumina, myšlenky z exercicií před subdiakonátem, diaconátem a presbyterátem. Mnoho latiny a ještě více německé stenografie, české apostrofy a učiněná předsevzetí. Všecko je zakončeno prosbou: „*Maria! Buď sluncem mojih dnů a lunou mojih nocí.*“

V tomto sešitku sem tam načrtnuta strofa nebo pár veršůků. Tak na příklad je tu úryvek *samomluvy* „moderního člověka“:

*„Jdu dále, stále dál! Dnes pyramida
a zítra nová vlasatice hlídá
práh mého badání, mez mého dítění.
Jsem zoří: Já jsem ibis, pravdy zrnem*

*dci živěn být a ne mystickým Trnem.
Ne žero večera, dci světlo denní!...*

Do nitra básníkova dává už tehdy (28. června 1894) nahlédnouti tato básnická črta:

BOL

Jedu a vitriolu nalili do srdce tvého ti, kteří s tebou z jedné sklenky pivali. S tou vnitřní žlučí uléháš – nezmořen prací a neunaven touhou – jen smutkem otráven a voláš: Spánku! Spánku! Slétni na má víčka! Sňalad horké vlny vzbouřeného srdce!

A ráno vstáváš – a v ústech ještě máš tak plno žluči a srdce tvé se svírá v kleštích smutku.

Však přijde den se sluncem svým a kvitím a smídem dětí, vyprávěním starců a přijde noc s balsámem svojích snů a přijde jitro:

A rána v srdci tvém, jež byla jako hrob, obrostla travou, obekvetla kvitím a nad kvitím se rozvoněl keř růží, a na růži si used slavík písňě:

A jak on zpívá, stršásá s keře slzy a slunce s nebes jako Bůh se směje. A kde je bol? At je, kde je –

Na předsádkovém zadním listu sešitu zapsán je překlad hymnu, jež se v nešporách a v matutinu modlíme o Božím Hodu vánočním, v den Narození Páně.

JESU REDEMPTOR OMNIUM

*Ježíši, Spasiteli všedh,
jež před úsvitem slunečním
rovného slávě Otcově
sám zplodil Otec pověčný.*

*Ty světlo, Otcův odlesku,
ty stálá světa naděje,
o poslyš dnes, jak modlí se
tvých služebníků zástupy.*

*O Tvůrče světa, pamatuj,
žeš naším tělem oděl se,
an jsi se kdysi narodil
z Pannina lůna svatého.*

*Jest toho svědkem dnešní den,
jenž kruhem roku vrací se,
že sám ty z lůna Otcova
co spása světa přišels nám.*

*Říš hvězdna, moře, širá zem
a všecko, co jest pod nebem,
vítá ten nové spásy den,
novým jej zdravíc prozpěvem.*

*I my, jež svatě Krve proud
svou blahou rosou oblažil,
dnes na Tvě narozeniny
daň písni Tobě splácíme.*

*Bud sláva Tobě, Ježíši,
jenž z Panny jsi se narodil,
i Otci, Duchu svatému
bud sláva po všedh věků věk. Amen.*

Do sešitku byla založena *básnická gratulace*, zřejmě a nad veškeru pochybnost z pera Dostálova, adresovaná prostějovskému kaplanu dp. P. Janu Grussmannovi k jeho jmeninám. Zní:

*Tam v tichý Nazaret, klid bílých Kralic,
jež ztluly se do hanáckých palem,
Vám olomucký větřík dýchnul na líc
a odvanul Vás v dýmurný Jerusaleme.*

*Nuž, buď Vám blaze v našem městě Božím,
a nepřezdívejte mu Babylonů!
Vzkveť na růže, co teď vám zdá se hložit,
a slasti buď vám hlahol našich zvonů!*

*Vždyť s nadšením a láskou jdete k práci,
vždyť dobrota a cit Vám z očí září –
že srdečnost se srdečnosti splácí,
to vyčtete sám z jasných lidu tváří.*

*Pak cesty, které trním Vám se zdály,
Květ samý budou, samý vonný akat;
až budete se ubírat kdys v dál –
ó věřte, lid náš o Vás bude plakat!*

*Snad, pane milý, vlídně odpustíte
nám způsob gratulace zastaralý? –
Dál rád nás mějte – až nás opustíte,
bydnom si také – trochu zaplakali.*

Podepsáni jsou „bohoslovci prostějovští“ Franta Kučera III. ročník (dnes katedrta ve Vyškově), Vojtěch Richta III. r. (dnes farář v Petrovicích u Krnova) a Karel Dostál II. r. Datum 25. června 1892.

Autor gratulace ze všechúčastněných jest jediný už na onom světě. Jan Grussmann, který byl za svého kaplanského působení v Prostějově velmi oblíben pro svou milou povahu, žije na pensi v Bernaticích, svém rodišti, u Nov. Jičína. Je mu letos 70 let.

V básnické gratulaci vzhledem na to, že Prostějov ode dávna byl nazýván „hanáckým Jerusalemem“, blízké Kralice, schované tehdy za bujným, hustým a dosti velikým „hájem“, z něhož dnes zůstala už toliko nepatrná skupina stromů, označeny za tichý, klidný Nazaret. P. Grussmann nerád z Kralic šel do Prostějova, proti kterému měl jakési předsudky. A proto jej Dostál, plný lokálního patriotismu, vždycky do svého Prostějova upřímně zamilovaný, utěšuje a rodiště svého se zastává, při čemž ujišťuje, že domnělé hloží vzkveť na růže a že hlahol prostějovských zvonů bude mu slastí.

Právě pro tuto nadšenou lásku Dostálovu k rodnému městu zazna-

menal jsem zde i tu *veršovanou gratulaci*. Prostějov byl Dostálovi láskou i osudem. Žalil v něm za svého života mnoho radosti, ale také mnoho, velmi mnoho smutku, bolesti, trampot a svízělů. Přesto však nikdy Prostějov nepřestal mítí vroucně rád a pracoval pro jeho povznesení, pro jeho pokrok a jeho slávu s opravdovým zanícením. V jeho budoucím životopise tato kapitola bude jistě velmi obsáhlá a nesmírně zajímavá.

Překlad vánočního hymnu je zase dokladem toho, jak hbitým a dokonalým překladatelem cizojazyčné poesie Dostál byl už za dob svého pobytu v olomuckém semináři. Církevní zpěvy povždy jej lákaly k překládání. V pozůstalosti jest těch překladů velká řada. Dostál některý hymnus překládal dvakrát i třikrát, měnil, korigoval, doplňoval, upravoval, jen aby se překlad přiblížil hutné poesii církevní co nejvíce. Na německém gymnasiu kroměřížském upoutali jej němečtí klasici, v bohosloví se opět úplně pohroužil do zářivých hloubek posvátného básnictví. Snažil se vždy býti překladatelem vzorným i ve formě i v obsahu. Obsah i forma měly býti vystiženy co nejvěrněji. Dostál už od let studentských těmito zásadami uvědoměle a velmi přísně se řídil a proto také byl opravdu vynikajícím překladatelem.

Básnická črta „Bol“ dává opět nahlédnouti do nitra básníkovy. Jak vidět, bylo bolavé, citlivé, rozedřené už v mládí. Smutek trýznil Lutinova podle toho už za studií. Už tehdy toužil po upřímných, bezelstných, opravdových přátelích. Už tehdy se mu zdálo, že jich nalezl, že ti, se kterými by se rád byl sbratřil, jej klamou. Konstatování tohoto fakta, tohoto povahového rysu, básníku vrozeného, jenž mu tolik muk v životě připravil, jest rovněž důležité pro budoucího životopisce Dostálova. Lutinov při vši své bojovnosti byl sensitivní povahou, kterou všechno zraňovalo, která stále byla plna touhy, nikdy neukojené. Odtud lze vysvětliti leccos v životě nebožtíkově, odtud pochodila celková uzavřenost, občasná malomluvnost, snadné podráždění, strach, jenž někdy i docela bezdůvodně podezřívá a maloval si nepřátele a protivníky i tam, kde jich nikdy nebylo. V poesii, v tvorbě básnické, v balsámových snech nalezal básník útěchy: jak vidět, už v mladistvém věku, i jako muž a i po překročení padesátky.

A konečně! *Maria* byla opravdu Lutinovovi sluncem jeho dnů a lunou jeho nocí. Neklamné svědectví o tom podávají přecetné, nebeskou Pannu opěvující básně v tvorbě nebožtíkově. Nejsou to díla básnické mady nebo rutiny, bezduché verše příležitostné, dělané na objednávku, ale výtvoři vyvěřelé z opravdového citu úcty, holdu, obdivu a lásky.

Tak tedy i básnická tvorba z doby bohosloveckých studií (z nichž ovšem jsem tu použil pouze tři nebo čtyř čísel snad náhodně a neorganicky vybraných) ukazuje nám Dostála se všemi těmi povahovými znaky a s těmi všemi tvůrčími zálibami, které jsme měli příležitost poznati na zesnulém básníku v jeho mužné dospělosti. A z toho důvodu je i třeba si jí důkladně povšimnouti a nepřehlédnouti jí. Bude klíčem k mnohému důležitému biografickému poznatku!

HLASY Z JAROMĚŘICKÉ POUSTEVNY

Škoda, přeškoda, že náš veliký mistr *Otařar Březina* už takovou řadu let mlčí a že do myšlenkového kvasu bouřlivých let nezaznívá fascinující hlas jeho moudrosti. Za to je náš milovaný samotář navštěvován zhusta lidmi od péra, kteří se potom vynasnažují, aby reprodukováním rozhovorů z Jaroměřického Tuskula odhalili aspoň část bohatství básnickovy duše. Tak jsme letos do té zlaté studně dvakrát mohli nahlédnouti. Ponejprv uveřejnil *Fr. Pražák* v „*Národních listech*“ dne 27. května trest svého besedování, z něho vyjímám tuto několik myšlenek, které právem mohou naše čtenáře upoutat:

„Základ rozhovoru s O. B. jsou problémy náboženské a literární ... Náboženské otázky sleduje stále živě, pro ně odebírá i „*Times*“ a to pro nedělní přílohu literární, kde je luštěno mnoho problémů z filosofie náboženství. *Zejména mnoho jde mu o katolicismus, jenž má podle něho pro nás mnoho podstatného.* Evangelická víra je mu příliš studená, chladná, člověk a zejména prostý člověk potřebuje veselí a vřelosti ... Myslí, že *kdyby k nám nebyla vpáda příliš časně reformace, bylo by katolictví u nás již tenkrát vytvořilo velkého světového básníka.*

Březina cítí velmi národně a vlastenecky. Velmi se obdivuje české práci obrozeneců, března našeho života, plného štěbetajícího ptačtva, v hudbě přilohu vidí největší tehdejší poslání. Jsme prý šťastni, že jsme spojeni duchovně s Němci, ale máme při tom svou citovost, a to imponuje cizincům a to může nám dát i jedinečné genio.“

Zajímavé podrobnosti z vlastní návštěvy u Březiny uveřejnil v tomtéž listu také *Antonín Pimper* dne 24. a 29. června:

„Mladá naše generace básnická měla by slyšet, jak se Březina sklání před velkým talentem Vrchlického, jak vystihuje básnický význam Čelakovského, Erbena, jak krásně dovede mluvit o básnickém významu a moudrosti Boleslava Jablonského a o vypravovatelském umění Václava Ksmáka. Podle Březiny nepotřebuje národ pouze spisovatele a básníky geniální. Veliký význam mají i duchové prostřední, kteří se svými spisy dovedou přiblížit lidu ...

Básník přímo zbožňuje antiku a řeckou kulturu. Je rozhodně proti tomu, aby se řecké vzdělání odstraňovalo ze škol, neboť obsahuje vrchol veškeré lidské moudrosti. Katolicismus je pokračovatelem a nositelem antické kultury a podle názoru Březinova není ve svém vývoji ještě ukončen. Básník vidí stíny katolicismu a jeho krise v minulosti, váží si však církve jako veliké mezinárodní organizace, která všude dovedla podporovat umění a *dávala lidu veliké duchovní a mravní hodnoty.*

Při hovoru o boji v přírodě přichází básník na *socialismus a Komunistismus*, v jejichž konečné vítězství nevěří. Mezi lidmi zůstane vždycky bohatá škála duchovních a povahových odstínů. Proto také budou různé výsledky jejich hmotné i duchovní práce. Úplná rovnost majetku jest pouhá fikce. Lidstvo nikdy nemůže dosáhnouti stavu úplného štěstí, protože v životě se neustále s radostí pojí bolest a zklamání.“

Výroky Březnovými dostává se církvi kusu uznání, na jaké nejsme zvykli v českém tisku. Ani socialisté ani volnomyšlenkáři nebudou mu za ně přilůž vděční. Kvítujeme je s vděčností aspoň my, kterým mistr dovědčuje, že prapor, pod kterým zápasíme, není ani nečestný ani zvešělý. J. Kk.

OBRAZOBORECTVÍ

Nejlepší vlastností všeho kacířstva jest obrazoborectví. Projevuje se v různých stupních zuřivosti; podle toho můžeme přesně změřiti nebezpečnost a zhoubnost hereze. – Církev se vždy chová k památkám mrtvých kultur chladně a lhostejně. Církev je jista svou pravdou absolutní; není potřebí hádat se s démony o pravosti vítězství víry Kristovy. Jest v tom jasná definice: umění jest věc nezávažná a služebná. Křesťané se modlili v katakombách, po domech, kdekoli; umění přichází teprve za nimi. Z mramoru římských sloupů páliili vápno; ne z odporu k pohanství, ale byla to jediná věc rozumná, kterou mohli s těmi marnými a bezúčelnými kameny učinit. Neuměli hrázou nad tím, že doba nemá výrazu v soudobém umění. Tento chlad a klid církve je odleskem její věčnosti; apoštolové potápěli modly ve vodách s důstojností nepřemožitelných vítězů. Pád Říma antického je zároveň slavnou korunovací nevěsty Kristovy.

Proti této velebnosti ozývá se odporný křik kacířů všech věků. Strašné požáry ďábelství přicházející z dopuštění Božího jsou přece jen ohni očistnými, neboť nakonec ztravují všechno neřádstvo, i samy sebe. Počátek exploze oznamuje se zuřením a obrazoborectvím. Obrazoborectví jest pravý symbol dočasnosti a marnosti herezí. Přesto však zůstává výrazem síly, ničivosti a močností bludů. Husitské vzbouření bylo velkolepé v slávě válečné; království České stálo v plamenech a palmy mučednické neustále přšely s nebe. Bylo to kacířství tak slavné ve své hrůze, jak mocná byla neohroženost římské církve v čechách. Trosky chrámů, klášterů a soch byly ukazatelem cest; s počtem vyvrácených kostelů uhasinal plamen nadšení bludařů.

Před desíti lety byl na Staroměstském náměstí stržen sloup Panny Marie. Dnes je jasno, že to byl jediný čin české náboženské revoluce po světové válce. Není ničeho více: Chrám svatého Mikuláše si nějak vypůjčili a všech ostatních kostelů se vzdali bez boje; dnes se již těžko staví sýpky a sokolovny v podobě shorů. V moderním bludařství není obrazoborectví. Revoluce politická byla chabě doplňována národní revolucí náboženskou a vypadá to, jako by ji byli shubnovali středoškolsí profesoři a kunsthistorici. V městech, kde nyní již hynou v rozkladu náboženského života (Rakovník, Louny,) zůstaly mariánské sochy bez porušení. Leč pravá hrůza se nyní teprve rodí: nikdo se nerouhá, ale nikdo se již také nemodlí před sochou Rodičky Boží. Náboženská revoluce byla potulným panoptikem, alegorickým vozem proti chladu historiků umění, kteří přicházejí sepisovat, fotografovat a konservovat vše to, co „minulá kulturní období dobrého vytvořila“. Je v tom ďáblská odmčřenost; neupírají-li dodnes patronům chrámů titul svatosti, není to již ani z úcty ani zbožnosti. „To všechno je minulé; nám jest již jen spisovati historii těch věcí.“ Mají-li pravdu, blíží se konec. Historie umění stala se účinnější a modernější zbraní v rukou nepřátel církve, mnohem záhubnější než obrazoborectví kacířů. Tito bojovali mečem a ohněm, tváří v tvář.

Před deseti lety by bylo hrozné obrazoborectví deštěm osvěžujícím rozpu-
kanou zem království; a jeden chrám zbořený a vypálený stálo by dnes deset
nových, za jednoho kněze ubitého nastoupilo by tisíc mnichů. Obrazoborectvím
by byla prošla Česká církev jako ohněm mocná a oslavená.

Břetislav Štorm.

DNEŠEK A ZÍTŘEK

Mým nejmilejším filmovým hercem je Chaplin, jehož cirkus více mne uchvátí,
než sta jiných filmů. Pravda, Cirkus přišel k nám z Ameriky, kde jinak lidé žijí,
neboť také prostředí je odlišné od našeho. Tam v tom kuse viděli jenom ko-
medii, které možno se smát, vesele smát, ale jakmile se opustí sál, zapomenout
na děj, na vše, jenom komika Chaplinova zůstává, jenom ta dovede zachytit
pro sebe pozornost amerického diváka. Mechanisace dospěla tak daleko, že
lidé nepotřebují myslet tam, kde stříbrná plocha oddělí sál od ostatního světa,
aby ostrou čarou vymezila hranice mezi skutečností a smyšleným, sehraným
dovednými herci. Hlediště je souhrnem lidských těl, která zrakem vnímají
promítnuté, rychle běžící obrazy, ale duše nepotřebuje se ptát, proč to vidí
před sebou, nač se to předvádí: prostě se baví tím, že herec z komické scény
přichází do nových a nových směšných situací, snad jedině pro zábavu a ve-
selost několikacendového návštěvníka bia.

Až k nám zanesla filmová bursa Chaplinův Cirkus. Na něm se měla vy-
zkoušet zdatnost našeho stálého návštěvníka bia: přiblížil-li se už dostatečně
nezbudil v tomto závodění. Úspěch kusu byl veliký. Plnil po několik
týdnů největší bia v Praze i v Brně a všude, kam se dostal, vynesl vyprodaná
představení. Obecenstvo se smálo, snad dokonce smích stával se až nemožným,
ale na konec vycházeli lidé zmlklí, nespokojení, řekl bych naplnění tím po-
divným koncem, který unikl v Americe, ale zapůsobil u nás: nic nepomohlo
komické gesto cirkusáka, jeho beznaděje byla příliš ostře podtrhnuta, aby
nepůsobila sklétujícím dojmem. A na tomto podivném úkaze, snad jenom ná-
hodě, chtěl bych ukázat, že naše cesty nejsou tak dobře vyšlapány, abychom
nezhloudily v spleťtém bludišti americké City. Chaplin přišel k nám jako zku-
šební kámen, ukázal více než herecké umění: měl odvahu poodhrnout cípek
svého vlastního duševního života, něco, co ušlo pozornosti, čím snad se chtěl
vysmát celé Americe, ale co u nás zachvátilo duše, rozjitřilo mnohou bolest,
zkrátka: odhalilo nám podivnou postavu tragikomického herce o neznámých
rozměrech. Chválit vše americké neznamená klanět se tomuto stroji na lidské
bytosti. Spíše, a to snad už pochopíte lépe, zajímá nás ta druhá, zatajovaná
stránka amerického člověka, na níž jediný paprsek dovedl s odvahou vrhnouti
Charles Chaplin.

Už je to dávno, co jsem ten film viděl. Přiznám se, že jsem jej viděl něko-
likrát. A přece pokaždé něco nového jsem z něho zachytil, něčím novým jsem
si osvětlil herce, který si napsal i libreto hry. Tak jako kdyby někdo měl od-
vahu vynést nad sebou rozsudek smrti a dle předepsaného pořadu postupovat
až ke špalvu zručního stínače hlav. Chaplin psal libreto i sehrál svoji úlohu
pro nás Evropany, aby ukázal, že rozumí naší duši lépe než my sami. Že jeho
zrak prohlédl tu spuchřelou skořepinu, již si n asazujeme před světem na odív

a s komickou nemohoucností pobíháme po shnilých prknech dávno odklizeného divadla. Nám platila ta parodie, ale místo abychom jásal¹ a nezaváděli talány, odcházeli jsme zamklí a podivně dojatí domů, kde snad dobře spát. Prostě: přišla rána odkudsi, kde jsme nečekali potulného cirkusu číhala na nás nástraha: neosvědčili jsme sto let evropské kultury, ukázali jsme, že to vše byla jen jsme rozbili poslední zrcadlo, abychom náhodou v něm

ch si knížku koupit. Nepočítali jsme na zisk, neboť tisknouce
 i připe a v pěkné úpravě prodáváme opravdu za cenu skutečnou,
 chodníka. Nezapíráme ovšem, že máme plány do budoucna.
 sd je sdělit veřejnosti. Ale ti, kdož nám pomohou rozebrat
 isté překvapení. Nemohou se vydávat jenom knížky; jsou ještě
 jiné možnosti, a o těch právě přemýšlíme. Vždyť máme tolik Václavů, Janů,
 Ludmil, že není možno, aby nezatoužili mít doma pěknou památku na svého
 patrona. Již nejsou ty doby, kdy umělecké dílo bylo zahozeno do stejného
 koše s lečjakým brakem. Proto k těm slavnostem příštího roku přineseme pře-
 kvapení. Jaké bude, sdělíme letáčkem všem našim přátelům a oznámíme v čas-
 opisech, pokud budou chtít pomoci. Tedy ne jen knížky, ale i jiné památky
 na české světce třeba šířit.

—Bka

V našem umění se jasní? Novinami proskočila o prázdninách zpráva, že na
 svátek svatého Cyrila a Metoděje zavítala na Velehrad skupina moravských
 umělců z Hodonína, aby vytěžila z pestrého shromáždění krojů náměty pro svá
 díla. Malíři Jílek, Mervart, Votruba zachytili se zdarem pestrou směs mužů a
 žen, naslouchajících na nádvoří kázání. Doufejme tedy, že v našem umění
 nastane již jednou obrat od internacionalismu k národnímu umění, jak nám
 je představují Aleš, Mánes, Úprka a jiní. Uzlíme tedy, bohudík, na výstavách
 krásná díla a ne kýče a nahotiny jako na výstavě soudobé kultury v Brně,
 kde se pro národní díla – mimo A. Frolku a Al. Kalvodu – místa nenašlo.
 Národ jest již syt módních výstředků, touží po umění, ale po umění pravém,
 tryskajícím z jeho duše.

O. Sv.

Jak soudí německý katolický tisk o „Dobrému vojáku Švejkovi“. V roce 1926
 objevil se Švejk v německém překladu. Vyjímám z posudku katolického časopi-
 su „Literarischer Handweiser“ (6. sešit, ročník 1926–1927) tyto věty: „Kniha
 dobrodružství zchytralého Švejka je šťavnatá, oplývající bujarostí a původ-
 ností, směje se srdečným smíchem zdravých lidí, ukazuje hlouposti a boha-
 prázdnotě byrokratismu a militarismu s bezohlednou upřímností v groteskně
 zahrocených situacích – ale stokou je tu pohnuto s upřímným zalíbením v mí-

chání a smradu. Jak jsou líčení katoličtí duchovní v úřadě i soukromí, je hnusné. Jest litovati českého národa, že se mu vnucuje toto nezdařené, záštitplné, ale skvostně stavěné dílo jako národní epos. Škoda groteskní epizody léčení zbabělců (von Drückebergern, to jest ulejšáků) a simulantů v nemocnici nebo velkolepé cesty Švejkovy k jeho vojenskému oddělení. Čtenář jich dosáhne jen mořem kalu a ohavností a sotva se potom jimi ještě potěší."

Ostatné lituje posuzovatel ubohého, nenávisť stíhaného rakouského Don Quichota, jemuž Švejk jako Sandho Pansa pradiálně slouží; za to mu bylo ovšem vtlačeno na rozčuchanou hlavu tolik těžkých slávovenců. F. S. H.

Arne Novák razil nové lapidární a časové heslo: „U nás, v literatuře, jako v životě, je na čase, aby tábor kultury povstal proti táboru revoluce“ („Lidové noviny“ 12. srpna 1928). Židka kdy byla málo slovy tak šťastně vyslovena obecně pocítovaná potřeba doby, jako se to podařilo statečnému obháji tradice a všech trvalých hodnot kulturních proti střetstěným novotářům, kterým život národa i společnosti počíná teprve od převratu, či lépe řečeno: od bolševické revoluce. J. Kk.

Gustav Krklec. Ve třináctém ročníku „Archy“ uveřejnil jsem na straně 285 překlad Krklecovy básně „Nový život“, úvodní básně z jeho sbírky volných veršů „Nove pesme“, a v ročníku čtrnáctém psal jsem na straně 388 o jeho tehdy vyšlé sbírce „Ljubav ptica“. (Opravuji při této příležitosti – velmi opožděně – nemilou tiskovou chybu, která se mi tam vplížila do textu: na patnácté řádce zdola má místo *hubenějš* státí správně *hudebnějš*). Nyní Gustav Krklec vydal novou knihu básní „Izlet u nebo“ (opět v čilém nakladatelství S. B. Cvijanović, Beograd 1928, stran 64), která obsahuje verše už vzácné formální i obsahově vyspělosti. Básnické umění Krklecovo dozrává vůčihledě. Podávám ukázkou z této nové knihy: báseň „In memoriam Rainer Maria Rilke“. Připomínám, že Krklec z Rilkeho přeložil „Povídky o Pánu Bohu“, které v jeho překladu vycházely, bohužel, pouze v časopisech. O. F. B.

Družina literární a umělecká v Olomouci vydá v nejbližší době II. svazek básnických spisů Karla Dostála Lutínova „Květiny“, humoresky Jar. Řehulky „Tetky“ a v bibliofilské úpravě soubor epigramů Fr. Sušila „Nápisy“. Tímto plněním vydání chce uctít *šedesáté výročí* úmrtí našeho patriarchy. – Na valné hromadě zvolen nový výbor Družiny: předsedou Emanuel Masák, místopředsedou Fr. Dohnal, jednatelem Fr. Večeřa-Střížovský, pokladníkem Lad. Zamykal, revisory dr. B. Vašek a J. Hrbáček, členy výboru: Vil. Bltnar, Ant. Pavelčík, Hynek Růžička a Oldřich Svozil. Za nové členy přijati: B. Benetka, Jos. Hronek a Jos. Marcol Svoboda.

Z redakce. Můžeme s radostí oznámit nový krok na cestě k pravidelnému vydávání „Archy“: budoucího roku bude vycházeti jako *čtvrtletník*; jednotlivé svazky budou tvořiti pokud možno uzavřené celky. Své přátele a spolupracovníky prosíme o brzké zaslání příspěvků a získávání nových odběratelů.

OBSAH

BÁSNĚ

- Babler Otto F.*, At tady dole... 141 - Z nové poesie polské 156. - Přeložil básně
O. Župančiče, Ruth Schaumannové, Em. Zegadłowicze, St. Georgea a
G. Krklece
- Bartuška Josef*, Z knihy „Den v Tatrách“ 50
- Děřda Fr. B.*, Tragedie americké ponorky S4 55 - Básně ze života matky mé 71
- Vichřice v lese 194
- Galuszka Jós. Alex.*, Prostá slova 156
- George Stefan*, Poznání 200
- Hanzelka Fr.*, Zelený plášť 1 - Na dveřích hospody 47 - Pohádka o děvčátku
s dlouhými vlasy 61 - Hvězdné kolo 172
- Helm-Pirgo Janina*, Nečekám 161
- Hruban Jaroslav*, Vesna v jeseni 38 - Hořící hvězdy 178 - Májová noc 190
- Chudobka A. S.*, Tovární brána 191 - Tanečnice 205 - Babička na náměstí 206
- Illakowiczówna Kaz.*, Tajemná brána 157
- Karník Jan*, Rychtář a smrt 17 - Verše didaktické 18. - Přeložil básně Jana
Kasprowicze
- Kasprowicz Jan*, Z knihy „Mój świat“ 154
- Kašpar František*, Z nových básní 35, 184
- Krklec Gustav*, In memoriam R. M. Rilke 182
- Leubner Fr.*, Pan kantor Vitalis 213
- Napierski Stefan*, Básně 161
- Olivetský Jaromír*, Pout 191
- Ostrowska Bronislawa*, Bílá hodina 159
- Pawlikowska Marja*, Lístek 160
- Ronaj Gabriel*, Z nových básní 48
- Růžička Hynek Ch.*, Z nových básní 192
- Schaumann Ruth*, Šest básní 87
- Střížovský Frant.*, Z nových básní 62 - Migueli Agostine Pro 183 - Oči 203 -
Football 206
- Stupavský Rud.*, Slzy štěstí 102 - Bílá Paní 210
- Svatohor V.*, Včelíčky dušičky 3
- Svoboda Jos. Marcol*, Balada o čekance 208
- Šerý Antonín*, Písně smutného stesku 102
- Štorm Břetislav*, Smrt 51
- Tuvim Julian*, Cesta 156
- Tuvimówna Irena*, Zlý večer 160
- Věvoda Jos.*, Pěvcům nové doby 34
- Zegadłowicz Emil*, Balada o stromu vřšňovém rodícím slunce 90 - Balada o zámku
Miramare zjevujícím se v závěji 157

Zub B. Náš zvonec 111 - Třetí listopad 139 .

Župančič Oton, Básně 85

PRÓZA

Babler Otto F., Dante a ptáci 112 - Děti a umělecká tvořivost 224 - Setkání s Rodinem 225. - Přeložil listy R. Wagnera a prózu Il. Jakovljeviče - Poznámky 132, 242

Bečvan K., Studie o grafiku Vaňáčovi 142

Benetka B., Legenda svatovojtěšská 65 - Nakladatel a jeho program 121 - Dnešek a zítřek 221 - Poznámky 238, 239, 240

Duhamel Georges, Paul Claude 119, 162

Fuchs Alfred, dr., Charakteristické rysy českého katolicismu 52

Hanzelka Fr., Tři naděje a jeden život 94

Hloušek M. M., Lyrika Jakuba Demla 173

Horák F. S., Dějiny francouzské literatury v katolickém světle 56 - F. X. Šalda o francouzském katolicismu 117 - Z francouzské literatury katolické 119 „Vpád“ svatých do literatury 186 - K případu Mauriacovu 226 - Názorné šíření poznatků z různých oborů náboženských 228 - Poznámky 241

Jakovljevič Iljo, Lidová mše 207

Keclik Linhart, Strýčkovy rozumy 72

Klen J., Odpoledne 211

Masák Em., Z nové literatury české 123, 128, 232. - Poznámky a zprávy

Odvalil Fr., přeložil studii G. Duhamela.

Olivetský Jaromír, Blahoslavení, kteří doufají 69

Pecka Dom., Básník lichotí filosofům 15 - Dílo a člověk 179

Svitil Josef, dr. Karník, Z literatury na Slovensku 116 - Hlasy z jaroměřické poustevny 219 - Poznámky 238, 242

Svozil Oldřich, Výstava obrazů J. Úprky. Poznámky 241

Štorm Břetislav, Obrazoborectví 220

Trávníček Jan Ev., Ohledač mrtvol 195

Vyhlidal Jan, Obtiže a starosti P. Josefa Vévody před založením „Našeho domova“ 44

Wagner Richard, Tři listy Mathildě Wesendonkové 104

Zamykal Ladislav, Básnická tvorba Dostálůva z let bohosloveckých 215.

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

O. Vaňdř, B. Smetana - J. A. Komenský - Z Českého ráje - Hradčany ve sněhu z Nového světa - Kašna svatého Jiří na Hradě Pražském.

NOVÉ PUBLIKACE

*Z nakladatelství Jos. Birnbauma v Brn-
nici.* „Honbu za milionem“. Veselohra
o třech jednáních. Dle povídky A. Gaus-
bachmanové upravil Karel Frey, přel.
Boh. Kyselý. Stran 110 za 7 Kč. – „Mi-
llion“. Veselohra o 3 jednáních. Napsal
J. H. Hladnovský. Stran 80 za Kč 6. –
„Mikuláš a čert na námluvách“. Miku-
lášská fraška o dvou jednáních. Napsal
Jar. Streitt. Hudbu složil A. Ptáčkovský.
Druhé vydání. Stran 67 za 5 Kč.

Z nakladatelství B. Kočího v Praze.
Obrazy k české historii. Sešitem 15. u-
končuje se za vědecké redakce dra Ant.
Dolenského a výtvarnické redakce Rud.
Adámka první část tohoto velkého díla,
které je přiléhavým doplňkem Palác-
kého Dějín. Cena sešitu 6 Kč.

*Vydavatelstvo „Hlasů svatohostýn-
ských“ (Hostýn u Bystřice p. Hostýnem)*
vydalo velmi pěknou, úhledně vyprave-
nou knížku pro muže „katolický muž“.
Katolického muže den, týden, měsíc, rok
a polední hodinka. Podle P. J. Abela
upravil P. Fr. Tomeček P. J. Vlasák
stručně, ale jasně, co je činiti mužům,
aby žili jako řádní křesťané. Cena pevně
v plátně vázané knížky je neobyčejně
levná (100 Kč, při větší objednávce
sleva).

„Eucharistie a mládež“. Dle dra J. Ni-
colussioho S. S. S., M. Gatterera T. J. a j.
napsal Karel Luitslav. Vydala „Hvězda“,
Bílko, p. Cholina u Litvle. Stran 84.
Horlivý náš pracovník v eucharistickém
hnutí mládeže podává v tomto spise
soubor statí o jedné z nejdůležitějších
otáček náboženské výchovy, dokazuje
velmi přesvědčivě nutnost raného a čas-
tého sv. přijímání. Doporučujeme jej
bedlivě pozornosti všech vychovatelů,
kněží i rodičů.

*Kalendář katolického studentstva čes-
koslovenského na rok 1928–29.* Roč. XII.
Cena 6 Kč. Vydal svým nákladem spolek

katol. akademiků „Moravan“ v Brně.
Pěkně uspořádaný nový ročník oblíbe-
ného kalendáře přináší vedle četných
praktických statí cenné články biskupa
dra Jos. Kupky, Dom. Pecky, dra Aloise
Koliska, Al. Talandy (o dru J. Hejčlově)
a pilný přehled české literatury za rok
1927–28 od Oldřicha Svozila.

*Nakladatelství Československé akciové
tiskárny v Praze-II.* oznamuje, že vydalo
nebo v krátké době vydá tyto literární
novinky: V homiletické knihovně „Živé
slovo“ vyšly právě svazky XV. a XVI.
Svazek XV. obsahuje „Řeči podle Pisma
svatého Starého zákona“, řada II., na-
psal Jan Strnad, děkan v Nepomuku.
Cena Kč 10. – Svazek XVI. profesor Jan
Veselý „Sedm časových řečí“. V „Popu-
lárně vzdělávací knihovně“ vyšel
svazek XVI. Dr. Novotný „Věda a víra
síly člověka“. – Robert Hugh Benson
„Obvyklý člověk“ nábožensko-psycholo-
gický román. Tjž autor „Zkouška“. –
E. Žák „Konverzíte“ (vyjde v „Popu-
lárně vzdělávací knihovně“ jako sva-
zek XVII.) P. Fr. Finn T. J. „Sněhurka“.
Pozoruhodné dílo Jana Fr. Hrušky „Proč
jsem neodpadl a neodpadnu“. Od téhož
spisovatele „Naši pod Čerchovem“ kni-
ha III. – Profesor Max Regal „Vítej, duše
Krista“. – Antonín Thein „Koranda“. –
Tjž autor „Ubytovatel“. A. Huonder
„Ve škole Mistrově“, díl II., dr. Jan Ko-
nečný „Ve škole kříže“, (vyjde v homi-
letické knihovně „Živé slovo“). – V „Se-
braných spisech“ Sigismunda Boušky
vyjde svazek I. „Děti“, ve svazku II.
„Květy Mariny“. – Románu Vlasty Ja-
vořítké „Dvojitý jaro“ tiskne se III. vydání,
taktéž románu též autorky „Dvě růže“,
díl I.–II., připravuje se III. vydání.

Subskribenty podílu Družiny na r. 1928
upozorňujeme, že třetí knihu Řehulkovy
„Tetky“, dostanou až v lednu. Autor za-
hrnutý pracemi, nemohl nám ještě do-
dati rukopis knížky.

B. Zub, <i>Třetí listopad</i>	139	František Střížovský, <i>Football</i>	206
Otto F. Babler, <i>At tady dole</i>	141	A. S. Chudobka, <i>Babička na ndměstí</i>	206
K. Bečvan, <i>Studie o grafiku Vaňd- čovi</i>	142	Ilja Jakovljevič - přeložil Otto F. Babler, <i>Lidová mše</i>	207
Jan Kasprowitz - přeložil J. Karník, <i>Z knihy „Můj sviat“</i>	154	Josef Marcol Svoboda, <i>Balada o če- kance</i>	208
Otto F. Babler, <i>Z nové poesie polské</i>	156	R. Stupavský, <i>Bílá pamí</i>	210
Georges Duhamel - přeložil dr. F. Odvalil, <i>Paul Claudel</i>	162	František Leubner, <i>Pan kantor Vi- talíř</i>	213
František Hanzelka, <i>Hvězdné kolo</i>	172	Ladislav Zamykal, <i>Básnická tvorba Dostálova z let bohosloveckých</i>	215
M. M. Hloušek, <i>Lyrika Jakuba Demla</i>	173		
Jaroslav Hruban, <i>Hořící hvězdy</i>	178		
Dominik Pecka, <i>Dílo a člověk</i>	179		
Gustav Krklec - přeložil Otto F. Babler, <i>In memoriam Maria Rainer Rilke</i>	182		
František Střížovský, <i>Migueli Agos- tine Pro I</i>	183		
František Kašpar, <i>Z nových básní</i>	184		
F. S. Horák, <i>„Vpád“ svatých do lite- ratury</i>	186		
Jaroslav Hruban, <i>Májová noc</i>	190		
A. S. Chudobka, <i>Tovární brána</i>	191		
Jaromír Ollivetský, <i>Pout</i>	191		
Hynek Ch. Růžička, <i>Z nových básní</i>	192		
František Jaroslav Děrda, <i>Vidlice v lese</i>	194		
Jan Ev. Trávníček, <i>Ohledač mrtvol</i>	195		
Stefan George - přeložil Otto F. Babler, <i>Pozdní</i>	200		
František Střížovský, <i>Oči</i>	203		
A. S. Chudobka, <i>Tanečnice</i>	205		
		OKNA	
		Hlasy z Jaroměřské poustevny	219
		Obrazoborectví	220
		Dneček a zítřek	221
		Děti a umělecká tvořivost	224
		Setkání s Rodinem	225
		K případu Mauriacovu	226
		Názorné šíření poznatků z různých oborů náboženských	228
		Výstava obrazů Jože Úprky	231
		Z nových knih	232
		Poznámky a zprávy	237
		OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	
		O. Vaňdáč, B. Smetana - J. A. Komenský - Z českého ráje - Hradčany ve sněhu z Nového světa - Kašna svatého Jiří na Hradě Pražském.	

Literární příspěvky a redakční výtisky buďtež zasílány na adresu:
Emanuel Masdk, katecheta a redaktor „Archy“, Brno-Židenice.
 Administrace a expedice „Archy“ je v Olomouci, Wilsonovo nám. č. 16.